БІБЛІОТЕКА

Ж 23911

З БІБЛІОТЕКИ
НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА
імени
ШЕВЧЕНКА
У ЛЬВОВІ.

ч. 8767

8767 ж-23911

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ і СУСПІЛЬНИМ.

РІК 1910

Під редакциею о. Ол. Малицкого.

Бібліотека наукового товариства імени ШЕВЧЕНКА

ТОМ VII.

Pag. 145-25/II-50

У ЛЬВОВ
З друкарні Ставропигійского Інститута
під зарядом М. Рефця.
1910.

I.

Виказ праць.

Новорічний білянс (о. Д-р. О. Боцян) стр. 1—5.
Дісципліна грецкої церкви в сьвітлї полєміки за часів Фотия (о. Н. Будка) стр. 5—10, 38—41, 72—77, 169—174, 197—200, 452—463, 516—521, 579—595, 640—653, 706—719.
Душпастир яко сповідник (о. Н. Стеткевич) стр. 11—15.
Теория і практика у соціялїстів (о. А. Редкевич) стр. 15—21.
Православні затії в Галичинї (о. Я. Л.) стр. 33—38.
Розумові основи християньства (о. Іван Савицкий) стр. 41—46, 77—81.
Кілька замїток до питаня: теольоґія а унїверситет (Володимир Лиско) стр. 47—52, 81—85.
Єще в справі переходів з обряду руского на латиньский (В. з Т.) стр. 65—72, 97—103.
Хрещенє Г. Н. Ісуса Христа (о. А. Редкевич) стр. 103—110, 135—138.
Причинки до становища руско-кат. церкви в північній Америцї (о. Кость Курилло) стр. 111—114, 138—142, 174—176, 201—204, 235—241, 305—310.
До квестиї про походженє чоловіка (Я. Тарнавский) стр. 114—117.
Заява львівского руско-украïньского духовеньства стр. 129—132.
Голос з провінциї в справі православних затїй в Галичинї (о. Гн.) стр. 133—135.
Симпатия як етичний момент (Д-р. Ф. Кнайб) стр. 142—146.
Вплив часописий на нарід (о. Ст. Петрушевич) стр. 161—168.
Релїґія (о. Осип Фацієвич) стр. 177—179.
Д-р. Карль Люеґер і єго дїла (о. Д-р. Д. Яремко) стр. 193—197.
До библїйного питаня про вдохновенє і неошибочність сьв. Письма (Я. Тарнавский) стр. 204—210.

Приписи і бажаня церкви а наша практика в справі частого сьв. Причастия (о. Н. Будка) стр. 225—229, 268—272.
Ернест Гекель і єго монїзм (о. Іван Савицкий) стр. 230—234, 260—268, 295—300.
Як проф. Д р. А. Ruville перейшов на католицизм (Евген Кароль) стр. 241—245.
Воскресенє Слова (о. Д-р. О. Боцян) стр. 257—260.
Про відносини духовеньства до нар. учительства (о. Д-р. Д. Яремко) стр. 272—275.
Пастирске посланє нашого Впреосьв. Епископату до Всч. Духовеньства в справі схизматицкої аґітациї (О. М.) стр. 289—294.
Церковна рахунковість (о. М. Дерлиця) стр. 300—305.
Як поминати вірних на Вел. Входї (о. М. Галущиньский, Ч. с. В. В.) стр. 321—324.
Маріинський культ на українських землях давної польської держави (Д-р. В. Щурат) стр. 325—330, 361—367, 402 411.
О недогодах конкуренційного закона і якби їм зарадити (о. Л. Пясецкий) стр. 330—334.
Хто є ворогом католицкого сьвітогляду (о. Н. Садовский) стр. 234—338, 411—415, 477—480, 531—537.
Молитвослов для шкільних дїтий (о. Іван Савицкий) стр. 353—368.
Основанє і розвій рускої Оселї вакацийної (С. Ґерусїньский) стр. 368—370.
Фридрих Нїтше і єго фільозофія (о. М. Клодзїньский) стр. 371—372.
Орґанїзация церковних брацгв (о. Антонїй Ґлодзїньский) стр. 385—390, 441—451, 505—516, 569—578.
Причинки до розвою сьв. Тайни Миропомазаня (о. М. Галущиньский Ч. с. В. В.) стр. 390—395.
Огляд руско-кат. громад церковних в північній Америцї (о. Кость Курилло) стр. 395—402, 463—472, 522—527, 602—614, 653—664, 719—729.
Іще один причинок до характеристики нашого реліґійного москвофільства (о. М. Щепанюк) стр. 472—477.
Чи книги ґіпотечні, аркуші посїлости ґрунтової і мапи ґрунтові суть певними і віродостойними документами (о. Д. Бордун) стр. 528—530.
Душпастир а учитель (о. Юлїян Твардієвич) стр. 595—602.
Социяльні відносини по селах (о. Антонїй Ґлодзїньский) стр. 633—640.
Розумові засади християньства (о. Іван Савицкий) стр. 665—675, 730—734.
Душпастирскі поміченя, уваги і десідерати: ширім християньскі калєндарі (о. М. Щепанюк) стр. 797—706.

Рецензії й бібліографія.

Jos. Bocian: De modificationibus in textu slavico liturgiae s. Joannis Chrysostomi apud Ruthenos subintroductis (о. Д-р. Д. Яремко) стр. 21—23.
Д-р. І. Бартошевский: Христ. кат. педагогія або наука о вихованю (о. Д-р. О. Боцян) стр. 52—58.
Апольогетика (о. Д-р. О. Боцян) стр. 86—88.
Літургічні публікації Е. К. В. принца Максиміліяна Саского (о. Д-р. О. Боцян) стр. 117—120, 146—149,
Науки біблійні (о. Д-р. О. Боцян) стр. 179—183.
Право церковне і пасторальна (о. Йосиф Ганкевич) стр. 212.
Альбан Штольц: Гомілєтика або наука про те, як проповідати нищим євангеліє (о. А. Редкевич) стр. 246—247.
Наші проповідники в заграничній критиці (Вс. Крижановский) стр. 276—278.
Іван Кревецкий: Галичина в другій половині XVIII. ст. (о. Й. Гнкв.) стр. 310 312.
Житєписи сьв. сьвященомученика Йосафата (о. Д-р. О. Боцян) стр. 338—344.
Сьогочасні проповідники на Україні (о. Юлїян Дзерович) стр. 373—377.
Д-р. Іван Масцюх: Церковне право супруже (о. Д-р. Д. Яремко) стр. 415—420.
о. Евген Гузар: Літурґіка гр. кат. церкви (о І. Туркевич) стр. 481—485.
о. І. Алиськевич: Бог радость моя (о. М. Щепанюк) стр. 538—546.
о. Т. Войнаровский: Вплив Польщі на економічний розвій України-Руси (о. М. Щепанюк) стр. 614—617.
Йосиф Бідерляк: Суспільне питанє (о Д-р. О. Боцян) стр. 675—677.
Silbernagel-Schnitzer: Verfassung und gegenwärtiger Bestand sämtlicher Kirchen des Orients (о. Йосиф Ганкевич) стр. 678.
о. М. Баричко: Єрейский провідник духовний (о. М. Щ.) стр. 734—737.
Молитвослов для християньскої родини (о. І. Савицкий) стр. 737—739.

Дописи.

Сьвященики а особисто-доходовий податок (о. Н. Садовский) стр. 23—26.
В справі недїльного спочинку (Сельский парох практик) стр. 58—59.
Цїкавий случай, але чи після права і конкордиї (Подільский сьвященик) стр. 59—60.

В справі організації нашого священичого жіноцтва (о. Й. Сабарай) стр. 120—122.
Деякі замітки до мемориялу львівского духовеньства „русско-народной партіи“ (Католицкий душпастир) стр. 150—152.
Патронат прилучених церков (о. Йосиф Ганкевич) стр. 152—154.
В справі патронату, конкуренції і комітетів церковних (о. Й. Ганкевич) стр. 187—189.
Про церковні і віроісповідні відносини на Буковині (о. Л. К.) стр. 212—217.
З житя наших богословів в Інсбруці (Інсбручанин) стр. 247—250.
Хто сіє вітер (Осип. С.) стр. 279—282.
До Впр. ОО. катехитів: в справі реферату до „Leogesellschaft“ (о. Михайло Лада) стр. 283—284.
Під нинїшну хвилю (Львівский гр. кат. сьвященик) стр. 312—314.
В справі економічної організації (А.) стр. 344—345.
В справі вдовичо-сирітского фонду стан. еп. (А.) стр. 345—346.
Із записок (о. Евген Шухевич) I. стр. 377—379, II. стр. 547—552.
Адреса Всч. Духовеньства Куликівского деканату до Їх Ексц. Преосьв. еп. Чеховича стр. 420—421.
До питаня: Як поминати вірних на Вел. Входї (о. Й. Сабарай) стр. 421—422.
Заява Всч. Духовеньства брідского деканату стр. 485—486.
З деканату золочівского (о. Н. Х.) стр. 487—488.
Клєрикальна преса у нас (о. Ілия Кливак) стр. 488—490.
Реколєкциї Їх Преосьв. еп. Д-ра Хомишина в Станиславові (Учасник) стр. 552—556.
Ще о молитвослові для шкільних дїтий (о. Іван Савицкий) стр. 618—619.
Єще в справі клєрикальної преси у нас (о. Й. Кравчук) стр. 620—622.
Перед заг. зборами тов. ім. сьв. ап. Павла (о. Іван Савицкий) стр. 678—683
Кілька гадок в справі наших видавництв (В.) стр 683—684.
In hoc!... зближенє. Голос з кругів учительства в справі відносин між духовеньством а народним учительством (Іван Ющишин) стр. 740—749.

Зі сьвіта.

Науковий рух богословский в Італії (Ом. Савчин) стр. 27—30.
Що в нинїшних часах найбільше шкодить релїґії і католицизмови (А. Алискевич) стр. 88—90.
Два пастирскі листи в справі вихованя молодїжи (Андрій Іщак) стр. 183—187, 250—253.
Папский біблїйний інститут в Римі (Ом. Ґорчиньский) стр. 314—318, 346—350.

Голоси православних церков о церковній унії (Ом. Савчин) стр. 422—429, 491—493.
Можливість з'єдиненя східної церкви з западною (Мереньків) стр. 494—497.
Огнище наукового руху богословского в Львованнї (Ом. Горчиньский) стр. 556—562, 685—688.
Всесьвітний евхаристичний конгрес в Montreal (Г. С.) стр. 622—623.
Французка „Action populaire“ (Евст. Цурковский) стр. 749—754.

Катехитичні відомости.

Плян науки гр. кат. релїгії в гал. гімназиях (о. І. Р.) стр. 122—123, 124—125.
Новий плян гр. кат. науки релїгії в гал. школах реальних (о. І. Р.) стр. 123.
В справі заснованя товариства катехитів (о. Евген Гузар) стр. 379 -380.
Статут тов. Катехитів стр. 380—384.

З наших часописий.

„Молода Україна“, орган Укр. Студ. Союза ч. 1. р. І. (Ом. Савчин) стр. 91—92.
„Прапор“ про відносини духовеньства до народного учительства стр. 430—434.

Відповіди „Ниви“.

На лїтургічні питаня: (о. Д-р. О. Б.) стр. 60—61; (о. Ізидор Дольницкий) стр. 154—157; (о. І. Н.) стр. 217—218.

Всячина.

Новий видїл тов. ім. сьв. ап. Павла стр. 30.
Польске духовеньство в Познаньщинї а в східній Галичинї стр. 30—31.
Д. А. Марков оборонцем нашої церкви стр. 31—32.
Жиди а власність земельна в Галичинї стр. 32.
Народна коляда (о. Ю. Гірняк) стр. 61—62
Як то східно-галицкі польскі сьвященики заховують конкордию і як то фабрикують ся латинники у східній Галичинї стр. 62—63.

Товариство руских правосл. сьвящеників на Буковині стр. 63—64.
Неспокійне є наше серце доки не спічне в Бозї стр. 64
В справі „Православних затїй“ в Галичині стр 92—93.
Запитанє до видїлу тов. ім. Петра Моголи стр 93.
Реформа іспитів на богословскім видїлї стр 93.
Важнїйші акти Апост. Престола в р. 1909 стр. 93—94.
До характеристики Є. Сьв. п Пія X. і відносин поміж італїйскими католиками стр. 94—95
Байдужність французкої суспільности до церкви і єї слуг стр. 95.
† Кардинал Сатоллї стр 95—96.
† Проф. Карло Крумбахер стр. 96.
Два ювилеї стр. 96.
Новий видїл тов. ім. сьв. ап. Петра стр. 126.
Єще в справі „Православних затїй“ в Галичині стр. 126.
„Русское Слово“ а педагогія (о. А Говда) стр. 126—127.
Прихвостнї соціялїстів стр. 127—128.
„Пропамятное письмо львовскаго духовенства русско народной партіи къ Митрополиту Андрею“ стр. 157.
Причинки до православних затїй в Галичині стр. 158.
Протестантизм а католицизм стр. 158—159.
Цїкава статистика (о. М. Л.) стр. 159—160.
Папский декрет: De relationibus dioecesanis et visitatione ss. liminum стр. 189—190.
Які збори заборонено уладжувати сьвященикам стр. 190—191.
До мемориялу львівскої Руси (Д. Я.) стр. 191—192.
Бібліїйна комісия в справі історичного характеру трох перших роздїлів книги Битія стр. 210—211.
Важне для достойників приналежних до „familia pontificia“ стр. 218—219.
До нашого духовеньства в справі „Достави“ стр. 219—220.
Сьвітскі пані при катехізованю дїтий (о. М. Л.) стр. 220.
Звіт з розвою руских союзних стоваришень заробкових і господарских в Галичині за р. 1909 і участь сьвященьства (о. М. Л.) стр. 253—254.
Нові приписи що до катехитичних іспитів стр. 284—285.
Як то східно-галицкі польскі сьвященики заховують конкордию стр. 285—286.
Загальні збори товариств народних учителїв (С. Герусїньский) стр. 286—288.
Заряджења наших Впреосьв. Епископів для усуненя схизматицкої небезпеки і скріпленя Унії стр. 318—320.
Жертволюбивість руского духовеньства (о. М. Л.) стр. 320.
Надзвичайні заг. збори членів тов. „Достава“ (Учасник зборів) стр. 350—352.
В справі маріїньского конгресу в Сольногородї стр. 352.
Як не фалшувати то бодай замовчати (о. М. Л.) стр. 384.
Нова енцикліка „Editae saepe“ стр. 434—435.
В справі поширеня культу сьв. Йосафата (Руский сьвященик з села) стр. 436.

„Власна поміч“, запомоговий фонд укр. богословів у Львові (Евг. Столецкий) стр. 437.
Борба з католицизмом в Россиї (о Ю. Дзерович) стр. 438—439.
В справі укр. університету (Д. Я.) стр. 497—500.
„Общество им. св. Іоанна Златоустаго“ (С. Л) стр. 500—502.
Нотатка з права супружого (о. И. Ганкевич) стр. 502—503.
Конґреґация сьв. Тайн в справі сповіди і причастія дїтий стр. 563.
Адмінїстративне усуване парохів стр. 564.
Бібліїйна комісия в справі автора псальмів і часу їх написаня стр. 564—566.
Запит в справі колпаків при Сл. Б. (о. Т. Ц.) стр. 566.
Чи се ignorantia чи mala voluntas (о. К. з К.) стр. 566—567.
Пригадка в справі писаня руских імен (Wasyl Łys) стр. 567.
Нотатка бібліоґрафічна (о И. Гнкв.) стр. 567—568.
Протест Сьвят. Отця стр. 624 - 625.
Нове Motu proprio п. Пія X. проти модернїстів стр. 625.
До розвязаня франц. „Сільону“ стр. 625—627.
Реколєкциї для сьвящеників львівскої архіепархії (Учасник) стр. 627.
Нові іменованя стр. 627—628.
Про посьвячене гр. кат. катедри в Філядельфії стр. 628.
Страшні злочини на ченстоховскій „Ясній горі“ (Д. Я.) стр. 628—630.
Катованє дїтий за руську молитву (Д. Я.) стр. 689—690.
„Товариство катехитів“ (О. С.) стр. 690—691.
З Комарна: будова нової церкви (Обзнакомлений) стр. 691—692.
Реколєкциї сьвящеників деканату бурштиньского (о. Ю. Гаврисевич) стр. 692.
VI. Звичайні заг. збори „Достави“ стр 692—693.
Каколицка преса у Поляків (О. С) стр. 693—694.
Поворот Є. Е. Митрополита з Америки (Д. Я.) стр. 754—755.
Про заг. збори тов. ім. сьв. ап. Павла стр. 755 - 756.
Інтерпеляция п о. Т Войнаровского і товаришів в справі конфіскати „Ниви“ стр. 756—758.

Оповістки.

В справі жертв для босаньских Русинів стр. 192.
Відозва „Краєвого Шкільного Союза“ стр. 220—224.
Звіт тов. „Власна поміч“ стр. 254—256.
На Ясну гору стр. 352.
Від укр. громади в Парижи стр. 435 - 436.
Просьба до Впр. ОО. деканів (о. Н. Садовский) стр. 437.
Нова проповіднича часопись „Проповідник“ стр. 437.
Важне для ОО. Катехитів (о. Е. Гузар) стр. 503.
В справі віча австр. католиків в Інсбруцї стр. 504.

Від фірми мозаїк і вітражів Желеньского стр. 568.
В справі накладу твору: Христіянїзм в відношеню до родини і женщини (о. И. Сабарай) стр. 630—631.
Відозва в справі будови жіноч ї школи й інститута в Станиславові стр. 694—695.
Програма заг. зборів тов. ім. сьв. Павла стр. 695—696
В справі датків на рідну школу стр. 696.
Нова катехитична часопись „Катехитичний місячник“ стр. 759.
Другий курс молочарско-сироварский в Старих Кутах стр. 759—760.

Надіслані книжки.

стр. 288, 439, 440, 503, 631, 632, 696, 758, 759.

Від Редакції і Адміністрації.

стр. 32, 128, 224, 288, 440, 568, 696, 760.

Переписка.

стр. 64, 160, 256, 440, 632.

Додаток.

Шевченко з релїгійно етичного становища (Г. Костельник).
О християньскій родині (о. М. Дороцкий).
Сїм голосів взиваючих грішника до каяня (о. П. Карпиньский).

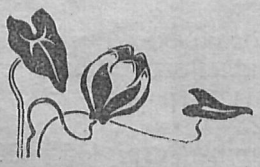

II.

Виказ Авторів.

1. А.
2. Алиськевич А.
3. о. Бордун Д
4. о. Боцян О. Д-р.
5. о. Б О. Д-р.
6. о. Будка Н.
7. В.
8. В. з Т.
9. Г. С.
10. о. Гаврисевич Ю.
11. о Галущиньский М., Ч с. [В. В.
12. о. Ганкевич Й.
13. о. Гнкв.
14. о. Гн.
15. о. Гірняк Ю.
16. о. Гузар Е.
17. Г. А.
18. Герусїньский С
19. о. Глодзїньский А.
20. о. Говда А
21. Горчиньский О.
22. о. Дерлиця М.
23. о. Дзерович Ю.
24. о. Дольницкий І.
25. о Дороцкий М.
26. Інсбручанин.
27. Іщак А.
28. о. К. А.
29. о. К. з К.
30. Кароль Е.
31. о. Карпиньский П.
32. Католицкий душпастир.
33. о. Кливак І.
34. о. Клодзїньский М.
35. Кнайб Ф. Д-р. (пер. о. К. П., Ч. с. В. В.)
36. Костельник Г.
37. о. Кравчук Й.
38. Крижановский В. (пер. о. Б. О. Д-р.)
39. о. Курилло К.
40. о. Л. М.
41. Л. С.
42. Л. Я.
43. о. Лада М.
44. Лиско В.
45. Łys Wasyl.
46. Львівский гр. кат. сьвящ.
47. М. О.
48. Мереньків.
49. о. Н. І
50. О. С.
51. Обзнакомлений.
52. о. Петрушевич С
53. Подільский сьвященик.
54. о. Пясецкий Л.
55. о. Р. І.

56. о. Редкевич А.
57. Руский сьвящ. з села.
58. С. Осип.
59. о. Сабарай Й.
60. о. Савицкий І.
61. о. Садовский Н.
62. Савчин О.
63. Сельский парох практик.
64. о. Стеткевич Н.
65. Столецкий Е.
66. Тарнавский Я.
67. о. Твардієвич Ю.
68. о. Туркевич І.
69. Учасник.
70. Учасник зборів.
71. о. Фацієвич О.
72. о. Х. Н.
73. о. Ц. Т.
74. о. Шухевич Е.
75. о. Щепанюк М.
76 о. Щ. М.
77. Щурат В. Д-р.
78. Ющишин І.
79. о. Яремко Д. Д-р.
80. Я. Д.

8767

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

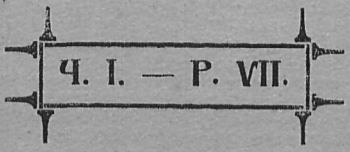

(Видає редакційний комітет).

ЛЬВІВ ✿ З друкарні Ставропигійского Інститута під зарядом М. Рефця. ✿ 1910.

НИВА

Виходить І-го і 15-го кождого місяця в о'бемі двох аркушів друку — з одноаркушевим додатком що 1-го.
Предплата виносить: Річно 8 К. Піврічно 4 К. Поодиноке число коштує 20 с.
Адреса Редакциї і Адмінїстрадиї:
Львів ул. Коперника ч. 36.

Ч. 1.

ЗМІСТ:

о. Др. О. Боцян: **Новорічний білянс** стр. 1
о. Н. Будка: **Дісципліна грецкої церкви** 5
о. Н. Стеткевич: **Душпастир яко сповідник** 11
о. А. Редкевич: **Теория і практика у социялїстів** 15
Рецензиї: *о. Др. О. Боцян*: **De modificationibus in textu slavico liturgiae S. Joanis Chrysostomi apud Ruthenos subintroductis.** (*о. Др. Д. Яремко*). 21
Дописи: *о. Н. Садовский*: **Сьвященики а особ. дох. податок** 23
Зі сьвіта: *Ом. Савчин*: **Наук. рух богословский в Італії** 27
Всячина: (Новий Видїл тов. ім. сьв. ап. Павла. — Польске духовеньство в Познаньщинї а в східній Галичинї. — Д. А. Марков оборонцем нашої Церкви. — Жиди а власність земельна в Галичинї.)
Від редакциї і адмінїстрациї „НИВИ".
Додаток: *Гавриїл Костельник*: **Шевченко з релїґійно-етичного становища.**

Товариство взаїмних обезпечень

Телефон 788. **„ДНІСТЕР“** Конто Щадниці почтової 25,261.

у Львові, ул. Руска ч. 20 (власний дім)

приймає обезпеченя будинків, збіжа і знарядів господарских від шкід огневих під користними услівями,

числить умірковані премії за обезпеченя,

ліквідує шкоди **безпроволочно** по пожарі,

удїляє обеопеченим членам з річної надвижки **звороти.**

За р. 1908 припадає на користь членів зворот 15%.

Поліси „Дністра приймає при позичках **Банк краєвий** у Львові і в Чернівцях, Галицка Каса Ощадности, Руска Щадниця і иньші каси ощадности.

Через „Дністер“ можна асекурувати ся **на жите** в Товаристві взаїмних обезпечень в Кракові. Інформациї до обезпечень удїляють аґенциї „Дністра“.

Зголошеня письменних господарів о аґенцию приймають ся тілько з таких громад, где єще не робить иньший аґент „Дністра“.

Фонди „Дністра“ $^{31}/_{12}$ 1908 виносять:

Фонд резервовий і резерва премій К 1,865.54), иньші фонди К 458.564, разом **К 2.324.104.**

Канцелярії Товариства отворені для сторін **від год. 8 — 3.**

Товариство взаїмного кредиту

„ДНІСТЕР“

у Львові, ул. Руска ч. 20, телефон ч. 788.

засноване при Товаристві взаїмних обезпеченя „Дністер“ в р. 1895 на підставі закона о стоваришенях з р. 1873.

Одвічальність членів обмежена до подвійної висоти удїлу.

Цїлею Товариства є **удїлюване кредиту** своїм членам-рільникам **обезпеченим в „Дністрі“ від більше пїт.**

Процент від вкладок 4%, без потрученя податку рентового.

Вкладки прийнає і виплачує Каса Дирекциї Товариства в годинах урядових, **від 8 до 2 год. в полудне.**

Конто в Щадниці почтової ч 87527.

Конто жирове в Банку австро-угорскім.

Вкладки щадничі	**К 2,848.890·—**
Удїли членьскі:	К 262.994·—
Позички удїлені:	**К 3,396.002·—**

Канцелярії Товариства отворені перед полуднем.

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Ґальвестону, Куби, Аргентини взагалї до всїх місцевостий північної і полудневої Америки, Австралії Япану, Хін і т. д.

Білети желізниці до кождої місцевости північно і полудневої Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ

NORDDEUTSCHER LLOYD в Бремі

В Бремі се товариство удержує руского сьвященника, котрий виконує душпастирскі обовязки і опікує ся еміґрантами:

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шіфкарту до:

Ґенеральна Аґентура Північно-Нїмецкого LLoyd'a у ЛЬВОВІ, Городецка 93.

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 1. Львів, 1. сїчня 1910. Рік VII.

о. Др. О. Боцян.

Бібліотека наукового товариства імени Шевченка

Новорічний білянс.

Ублажи Господи благоволеніемъ твоимъ Сіона, и да созиждутся стѣны Іерусалимскія. — Пс. 5.

Пливець, що боре ся з противними филями, держить ся вірою в свої сили і надїєю на причаленє до берега. В хвили, у якій би він стратив одно, покидає єго і друге, він загибає. Наколи працю духовеньства взагалї, а руского з окрема, можна назвати борбою з противними течіями, плавбою в корабли Христовім, то і наше духовеньство не може тратити віри в свої сили. Воно не може, не сьміє потонути, бо Христос за ним!

Тимчасом послїдними днями серед нашого духовеньства дали ся чути слова розпучливої резиґнациї, ґіркої зневіри до себе самих. Збори одинокого у нас орґанїзацийного товариства сьвящеників ім. сьв. ап. Павла були скликані і отворені начеб з думкою, чи не розвязати ся сему товариству? Чи у нас вже так все гаразд, або чи вже так крайно лихо, що нам вже не треба нїякого товариства, спільного огнища, у якому концентрували би ся наші думки і наші змаганя? Або яснїйше сказати, чи у нас вже нема нїякої думки, нїяких змагань і чи півтретя тисяча сьвящеників не в силї дати якого знаку житя? Се було би дуже сумне, а навіть неприродне, і тому на се годї пристати. Коли є руске сьвященьство, то мусить бути і єго товариство.

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ ИП 50828

Чи воно сего само не бачить – тож відки у него взяли ся такі похоронні думки? Товариство, яке одиноке гуртує якусь більшу часть суспільности, є звичайно зеркалом думок і дїяльности сеї части народу. Коли се товариство заснїчує ся, то се є доказ застою, упадку сеї громади. Чи застій в товаристві сьв. ап. Павла має стати рівнозначним з застоєм і упадком руского клира? Чи ми вже нині не є тим, чим ми були тогди, коли се товариство заявляло живійшу дїяльність? Нї, се неможливе. Нині, коли серед нашого духовеньства замітний хоть повільний, але все таки під'єм на перед, ми нині не є гірші від себе, якими ми були перед десятком лїт. Ми нині такі самі — тай і в тім саме біда! Не тим нам нині бути, чим ми колись були; ми повинні бути щось більше, ми повинні бути тим, чого теперішна пора від нас жадає.

Чим же то ми є, а чим ми маємо бути? Чоловік, що чує ся недужим, а хоче стати здоровим, мусить передовсїм пізнати свою недугу, мусить піддати ся лїкарській дїяґнозї а потім взяти ся до лїків, бо час тільки гнїв гоїть, а недугу звичайно єще збільшає. Ми сьвященики, яко стан, не чуємо себе на силах, не чуємо себе здоровими. У послїднім пятилїтю ми що раз то голоснїйші підіймаємо кличі за санациєю, орґанїзациєю нашої дїяльности, але рівнобіжно з тим наша акция що раз здає ся бути слабша. Ледви ми зреорґанїзували наше товариство, а вже в ньому застій. Як се розуміти? Як се толкувати? Передовсїм погляньмо за причинами сеї невідрадної прояви. Як лїкар, що має сам себе уздоровити, переведїм на собі дияґнозу. Новий рік се пора білянсів. Чим більший здає ся бути нелад, тим точнїйшого треба шконтра.

Отже чого нам передовсїм треба, то ясного рахунку наших моральних сил. Дорога до сего веде крізь справедливе пізнанє власних хиб і браків. Ми далекі від сего, нашим Всч. Собратям робити які не будь закиди, ми не маєм права, другим науки давати; ми хочемо тільки розглянути ся в наших обставинах і пошукати дороги якого виходу з них. Схочуть і другі піти з нами, то сердечне помагай Біг.

Початок мудрости — страх божий. Так і нам нині треба тої терпеливости і самовідреченя признати і у себе деякі недостачі, а дальше треба нам здобути ся на добру і сильну волю їх усунути і взяти ся до тих середників, які би нас повели на перед, — хоть би се мало нас і богато жертв коштувати. Не маєм що перед собою укривати, що ми і на внї, для чужих і перед своїми власними очима представляємо ся як rudis indigestaque moles. Якась живійша виміна гадок, одноцїльна тактика, станова солїдарність, плянова робота є поки що pium desiderium наших владик і наших одиниць. Ми є добрими сьвященіками, ревними душпастирами, горячими проповідниками, самовідреченими патриотами, спритними народними орґанїзаторами — але не видно по нас нашої станової чесноти: у цїлій нашій акциї поза одиницями не слїдно сего, що називає ся р у с к и й к л и р.

Ми працюєм і виступаєм лишень як одиниці, але анї ми не репрезентуєм якогось ширшого круга, якогось збірного змаганя, анї знова ми не чуєм за собою ширшого попертя однодумців. Тому то і наші успіхи лишень партизантскі, спорадичні, зникаючі, а коли прийде ся нам у борбі зіткнути ся з противником, він нас, як не отверто то певно в душі, легковажить, бо не бачить в нас сили. Силу може нам дати лишень єдність, солїдарність. Чомуж то наше духовеньство, духовеньство християнське, духовеньство католицке, не обняло ся доси раменами живої любови, не збратало ся доси у сильну єдність? Чи ми глухі на братні кличі, чи ми не хочемо подати собі рук? Чи ми самі собі не віримо?

Чому? Богато причин склало ся на се, богато. Всїх їх годї вичисляти, тай і годї витягати їх до публичної дискусиї. Згадаєм лишень деякі. Одні з них. лежать поза нами, а одні — нїгде правди дїти — такой в нас самих.

Теперішне положенє нашого народу і нашої Церкви, а тим самим і нашого духовеньства, є боєве. А війна приносить зі собою свого рода ідейне обниженє. Тяжкі полїтичні незгодини і материяльна нужда, які тепер наш нарід переживає, відбивають ся і на рускій Церкві і на рускім духовеньстві. Роздор вже не партийний, а национальний, вбиває що раз то глубший клин в наше сьвященьство і поки що єще скрито, але вже незаперечно починають межи нами вилонювати ся два — вправдї не рівні, але два — ворожі национальні табори. Ми самі підкопуєм свою повагу в очах нашого стада, а радикальна і социялїстична аґітация та душехватна польонїзаторска нагінка підмулює і видирає нам ґрунт з під ніг. У всїм тім обездоленю ми чуєм ся одні через других опущеними, маєм до себе взаїмний жаль, недовірє і так одні від других бокуєм, місто щоби в заїмній потребі до себе зближати ся. Як з жалем приходить ся нам сконстатувати, що задля народних справ відвертаєм від себе наші серця, так знова з певного рода гордістю бачимо, що як раз народна робота розриває наші руки. Як добрий, дбалий отець обездоленої сїм'ї на себе забуває, всего собі відмовляє, а лишень для дїтий працює і для дїтий жиє, так і наше духовеньство в численнїйших і лїпших своїх представителях з цїлковитим самовідреченєм віддало ся просьвітному, полїтичному і економічному піддвигненю свого народу. З підємом народної сьвідомости і народного житя ростуть і множать ся аґенди. Народною роботою абсорбовані сьвященики абсорбують ся єще більше. Однак рівнобіжно з тим виринає одна відрадна проява: повстають нові ряди народних робітників вже з посеред самого народа. Тягар народної і суспільної роботи, який 15—20 лїт тому єще спочивав коли не виключно, то переважно на плечах руских сьвящеників, нинї пересуває ся вже на широкі круги, обнимаючі і другі стани. В міру як наша сьвітска інтелїґенция чисельно зростає і селянство просьвічує ся, подїл працї стає що раз нормальнїйший. Не

один лишень стан, а цілий нарід вже нині працює. Як не будь через се домінуюче колись становище духовеньства в народі маліє і переходить на другий плян, ми сьвященики, яко душпастирі, можемо бути лишень тому раді. Коли побіч нас запрягли ся до народної роботи цілі ряди сьвітских дїячів, свому дїлу цїлковито відданих, справних і фахово лїпше вже від нас підготовлених, тогди більша сума робочих сил приносить богатше жниво, тогдї народне дїло веде цїлий вже нарід, всї стани після своїх сил, а про геґемонїю рішає більша сума кваліфікаций. Се природнїйше і для нас кориснїйше. Бо ми через то з одної сторони вже не потребуємо самі кидати ся в вир полїтичної аґітациї, яка не раз може входити в колїзию з нашою душпастирскою повагою, а з другої знова можем тим спокійнїйше і успішнїйше стояти на сторожі Божої справи в народї, в чім саме лежить цїла наша ratio existentiae яко окремого стану. Через то ми не відтягаєм ся єще від народного дїла, коли не хочем єго мати в аренді. Наш нарід надмірно бідний, щоби ми могли єго коли опустити. Впрочім так довго лишень нарід і духовеньство є сильні, як довго нарід духовеньства а духовеньство народа не відрікає ся. А навіть не сьміє сьвященьство відтягнути рук від народної роботи, бо се є одною з місий християньства дбати і про дочасне добро своїх ближних. Коли же клир радо витає облегченє в суспільній дїяльности, то може мати лишень ту одну гадку, що бачить у тім більшу змогу для себе виробляти в народї здоровий дух, підносити єго до ідеалів християньства, вливати в него духову силу. Се буде можливе лишень тогди, коли по перше найде пільгу у абсорбуючій єго сили полїтичній і економічній акциї, а по друге, коли се облегченє використає на то, щоби передше себе духово піднести.

Лишень тогди буде духовеньство силою в народї, коли буде духовно високо стояти.

Отже в міру як просьвітна, економічна, полїтична робота переходять в руки самого народа, як нарід підносить ся, і на руске духовеньство спадає великий моральний обовязок себе духово піддвигнути. З року на рік сей обовязок стає що раз більше пекучий Тільки не будьмо оптимістами і не думаймо, що наша душпастирска чуйність бачить всї потреби народу і вповнї їх заспокоює. Нині нам здвоєних сил потреба, а тих сил не видати. Ті сили наш клир доперва мусить зі себе викресати. А викрешемо їх із себе тогди, коли зможемо згуртувати себе в одну суцїльну фалянґу. Не легко нам се може прийти. Ми вже від віків привикли на помацки і одинцем ходити і всякий зазив до з'єдиненя ми готові уважати за замах на нашу сьвяту індивідуальність. До одноцїльної злуки треба великої культури, високої чесноти, горячого апостольского духа. Всего того не розбудить ся рецептами чи декретами з гори. Коли вони в серцю найдуть непідготований ґрунт, вони лишать ся мертвими звуками, або будуть відкинені з завзятістю. Всяка внутрішна пе-

реміна є можлива лишень тогди, коли серце підготоване прийме єї з прихильним, радісним вижиданєм. Однак дїло обнови сердець не лежить в руках людских, — се дїло сьв. Духа. До сего потреба надзвичайного покликаня і незвичайних дарів.

Коли Бог відкликав від нас пророків, то є річию кождого сьвященика дїлом і приміром йти на перед, а тогди вже Дух сьв. певно здвигне провідника. Коли би ми всї мали горяче бажанє, щоби обновило ся лице землї і коли би ми були готові серце і руки до сего приложити, то би Дух Божий змилосердив ся над народом і скріпив би розпуклі стїни Єрусалиму. Коли же цїле сьвященьство єще сеї потреби чи не бачить, чи не чує, треба, щоби одиниці, яким се лежить на серци, які горять сьвятим огнем, подали собі руки і в малім кружку підняли ся сего, чого би бажали від всїх. З многих сторін підносять ся голоси, що треба щось робити. Може бути, що деякі з них походять від людий, які дуже радо люблять вязати великі вязки, але коби їх лишень чужі плечі носили. Але се певно, що много, дуже много є знова таких, що походять зі щирих грудий, апостольских, повних посьвяти сердець. Лишень в тім біда, що ті голоси десь по кутках криють ся так, що остаточно кождий, як пророк Ілия, думає, що він сам один. Відси упадок духа, огірченє, обоятність навіть зглядом добрих, піднеслих змагань. Однак межи нами є більше однодумців, як ми самі гадаємо: лишень ми себе єще не знаємо. Та ми самі тому винні. Коли би ми наших бажань в собі не загребували, то ми би побачили, що і другі їх лелїють. Злука сердець зродила би одну спільну думку, загріла би до спільного, братнього дїла. А коли би Дух Божий побачив, що вже прийшла єго година, то і з каменїв викресав би дїтий Авраамових!

о. Н. Будка.

Дісципліна грецкої церкви в сьвітлї полємики за часів Фотия*).

Загальна оцїнка лїтератури.

Монографії до нашої розправи нема. Лїтература, в якій є мова про дісципліну грецкої церкви, дуже численна; щоби од-

*) Дісертация докторска, апробована у Відни. Переклав з нїмецкого для „Ниви“ пит. IV. року п. Оришкевич.

нак можна було з неї користати, треба памятати, що лише такі дїла мають тут вартість, які є писані чисто з науковими цїлями відкритя правди, без огляду на то, кому воно вийде на користь, чи некористь. Але таких є дуже мало. За то майже вся відносна лїтература є писана із згори повзятого становища, що вина за роздїл церквей спадає будь то на Греків, будь то на Латинян. Становище авторів що до вини за роздїл церквей є отже рішаючим що до вартости лїтератури до нашої розправи.

З огляду на се, дасть ся подїлити наша лїтература на три головні ґрупи: 1. дїла, писані яко причинок до з'єдиненя роздїлених церквей (іренїчні), 2. дїла, писані зі становища усправедливляючого роздїл яко конечний і добрий, а ворожого унії і 3. дїла чисто історичні.

Найбільша часть авторів, що мають цїль іренїчну, звалює вину за схизму лише на Греків, иньші (як Pichler, Geschichte der Trennung I. 151 і 197.) видять ту вину найменьше в тій самій мірі також по сторонї церкви римскої. Схизматики винують лише Латинян, а по сторонї Греків не видять жадної вини. Є також такі автори (як Allatius, De Ecclesiae orientalis et occidentalis perpetua consensione і Schmitt, Harmonie der morgenländischen und abendländischen Kirche), що старають ся осягнути свою іренїчну цїль тим, що представляють всегдашну гармонїю між обома церквами.

Епохальне дїло Герґенретера: Photius, в трох об'ємистих томах, є першою чисто історичною працею нового покрою. Високоучений автор застерігає ся сам (I, уст. VI.) проти сего, будь то би єго праця мала які иньші цїли, як чисто наукові. Міркуючи однак по впливі, який зробив єго „Photius" на росийску лїтературу о тім самім питаню, видимо ясно, що відслоненє правдивої істориї є найлїпшим причинком до розвязаня того сумного і тяжкого питаня.

Цїла іренїчна лїтература, о скілько вона занимає ся виною за роздїл церков, звалюючи єї чи то на Греків, чи Латинян, грішить проти свого головного завданя, яким є: стремлїнє до мира. На кождий случай думка і становище, будь то би вина за схизму спадала лише на одну сторону, є історично нестійні. Відси зовсїм несправедливо, неісторично отже і не науково, є робити відвічальною за так велике нещастє одну сторону саму. „Прикре питанє, на котру сторону припадає більша часть личної вини за сумний факт, є з гори ложно поставлене, — каже Ehrhard, в Orientalische Kirchenfrage ст. 19. — бо схизма в XI. ст. є кінцем довгого розвою". І зовсїм справедливо. Бо до спиненя і зневтралїзованя готового дїла цїлого ряду культурних факторів (не поодиноких личностий!) треба було богато розуминя потреб церковних, але такого розуминя не було в XI. ст. анї на Сходї, анї на Западї. Лише хто так глядить на той сумний факт, зможе справедливо судити про вину за подїл церков і відси треба в особливший спосіб взяти під розвагу історию обох церквей, попереджаючу XI. ст., а не спинювати ся

лише на дїлах Фотия і Керулярия, бо ті мужі самі нїяк не були в станї задати церкві так велику рану.

А вже таке пониманє істориї схизми, а при тім ролї дісципліни церковної, яке мають схизматики, іменно: будь то би еретичний Рим відпав від правовірного Сходу, є не лише не наукове, але і здраджує їх засліпленє, що більше, видимо у них лиху волю. Найбільший тепер росийский історик церковний Лебедев, Грек Деметракопульос, як і всї, що обговорюють енцикліку папи Льва XIII. „Praeclara gratulationis publicae testimonia", з 20. червня 1894. р. о злученю роздїлених церквей, — представляють положенє річий так ворожо для Риму і з такою слїпою ненавистию, що після них унія виглядає по просту виключеною. У них є се навіть тезою (Бѣляевъ, О соединенію церковъ ст. 130), яку доводять, але лише з істориї IX. і XI. ст., без огляду на історию попереджаючу. Відси виходить у них природно Фотий на героя, від Бога покликаного, щоби увільнив грецку церков від неканоничного вмішуваня ся папів у справи тої грецкої церкви. Фотиєви одному і самому приписують вони то, що століття приготовили (порів. Лебедевъ, Очерки.... ст. 381). Що се не є праґматична історія, але фаталїзм, лежить як на долоні. Через таку історию виключають вони навіть саму думку унії. І тому справедливо каже Pichler (l. c. I, 103) на таку історию: „Як довго грецка церков ставить високо память Фотия, як першого освободителя з ярма папства і того, що заткав знамя православя, так довго не зробила вона ані навіть першого кроку до пізнаня самої себе".

Так, як лиха воля, засліпленє і ненависть були головними факторами до роздїлу церков, так треба до лїченя сеї найбільшої, глубокої і застарілої рани церкви доброї волї, передовсїм в студиованю обильних жерел сего сумного факту.

Введенє.

Девяте століте носить на собі знамя ненависної полєміки поміж східною а западною церквою: полєміки, що остаточно довела до сумної памяти схизми.

Кождий, хто студиює жерела і памятники тої доби, дивує ся і не може відразу розуміти, відки взяло ся в Христовій церкві стілько ненависти і обдуруваня, не понимає, чому як раз дісципліна церковна грає в сій полєміці передову ролю і для чого Схід і Запад стоять проти себе, яко два зовсїм собі чужі і ворожі сьвіти, що себе взаїмно не розуміють, або не хотять розуміти. Кождий запримічує, що поміж стрічками жерел ще богато треба дочитувати ся, бо дійсно розходить ся о що другого, чим о то, про що веде ся полєміка. Коротко сказати, істориї того сумного століття та єго полєміки не можна нїяк поняти без коментарів до жерел.

Сї коментарі дає нам тут необходимо потрібна історія часів попереджаючих і історія розвитку дісципліни грецкої церкви[1]). Нема може в історії церкви другої прояви, яка би мала стілько приготовляючих причин і в них вже властиво містила ся, як поділ церкви на східну-схизматицку і западну. Відси то належить вже історія часів попереджаючих IX. столїтє строго до річи[2]). Ми ограничимо ся лише на найконечнїйші факти і то лише такі, що на них в полєміцї IX. ст. покликувано ся.

В обробітцї питаня вибрали ми дорогу хронольоґічного порядку, бо вона показує наглядно, що загальна, фактична полєміка вела ся о жерело всеї церковної дісципліни, о царский уряд папи[3]), а письменна о деякі дісципліпарні справи зовсїм припадково видвигнена зістала на малу причину великих наслїдків.

I. Відки взяла ся незгода межи грецкою церквою а римскою.

Роздїл церкви належить до єї найбільше замотаних подій, бо початок того роздїлу сягає часів єї заложеня і тягне ся невпинно, майже нерозірваним ланцухом, доки в кінци не прийшло до такої безодні межи обома церквами, що амбіция одного чоловіка, Фотия, вистарчила до викликаня отвертої схизми, котра по короткій унії, зновлена Керулярієм до нині треває. Головні фактори, яких вислїдом була схизма, є: 1) культурні, 2) национально-теольоґічні і 3) полїтично-церковні. В письменній полєміцї — се правда — ургована найбільше справи релїґійно-церковні т. є. ріжниці в дісципліпї церкви, но вже Петро, патриярх антиохійский, котрий розумів докладно в чім річ, упоминає в однім листї Керулярия, що він не повинен класти так великої ваги[4]) на ті ріжниці дісципліпарні між Греками а Латинниками, бо є вже річию зовсїм признаня гідною, що „варвари Запа-

[1]) Схизматики, що поясняють роздїл церков без тих коментарів, але лише з історії IX. і XI. столїть, не розуміють, яким дивом прийшов сей роздїл, і попадають в фаталїзм: „Внякая въ сущность споровъ церкви восточной и западной въ XI. вѣкѣ, съ недоумѣніемъ предлагаетъ себѣ вопросъ: какимъ образомъ подобные, повидимому, неважные споры такъ быстро приблизили христіанскій міръ къ столь многознаменательной катастрофѣ церковной, какъ раздѣленіе церкви? Однакожь это было такъ!“ Так кінчить свою книжку Лебедевъ А. П.: Очерки внутренней исторіи византійско-восточной церкви въ IX. X. и XI. вѣкахъ Изд. 2, Москва 1902. ст. 381.

[2]) Порівн. Dr. J. Hergenröther, Photius, Patriarch von Constantinopol, 3 Bände 1867—1869. т. I, 299.

[3]) Порівн. Dr. Ferd. Probst, Kirchliche Disciplin in den drei ersten christlichen Jahrunderten, Tübingen 1873, ст. 8.

[4]) Will, Acta et scripta, quae de controversiis Ecclesiae Graecae et Latinae saec. XI. composita extant, Paris 1861, s. 198, c. 14.

ду" мають добру науку о Бозї; не можна від них вимагати того самого степеня образованя, який мають Греки[5]).

1. Полемика на поли культури.

А. Греки і Римляни.

Схід йшов за Греками, — Запад за Римлянами. Обі нації ненавиділи ся взаїмно вже яко погани. „Graeci — Graeculi, *Ῥωμαῖοι — Βάρβαροι*" були словами взаїмних кпин. Греки, зарозумілі на свою культуру, а підбиті через римскі легіони, мали для „варварів" лише погорду; нелюдскі податки, які мусїли Греки платити Римлянам, дїлали передовсїм Рим зненавидженим, — та знова на відворот, побідники Римляни, зарозумілі на свою силу, обходили ся з Греками як звичайно з підданими[6]). Два цїлком чужі сьвіти, злучені в одну державу, не могли один другого любити, бо культура і варварство себе виключали. Та крім сего їх народні характери, їх добрі і злі сторони були цїлком відрубні. Греки — нарід з фантазиєю, мали наклін до пересадної спекуляциї, без диялєктики і сильогізмів не було для них житя[7]). З сего походить се вічне фільозофованє теольогічне цїсарів і народу, відси стілько єресий, що їх так часто Латинники закидують Грекам[8]). Грек не любив занимати ся сьвітом, замуровував ся від чужих впливів і цїпенїв що раз більше через свою односторонність. Проте не брак осьвіти, але як раз та односторонність була причиною, що Греки по перйодї великих Отцїв, тримали ся сильно лише традициї минувшини; а що при тім мали проти всего нового недовірє, мусїли закостенїти і латинників, яко новаторів, все за підозрілих тримати. При тій односторонности були однак Греки досить вільнодумними: демони, чарівниці, єкзорцизми, інквізициї, тортури і т. п. були на Сходї не знані[9]). Вільнодумність тота спровадила децентралїзацию; ріжні церкви і мови літургічні відповідали цїлковито характерови. В звязи з тим стоїть брак правничого ума і формальна забавка з канонами[10]). Грек міг все довести, що лише хотїв; найбільше шкоди приносила Грекам їх хитрість,

---

[5]) Dr. Albert Ehrhard, Orientalische Kirchenfrage, und Oesterreichs Beruf an ihrer Lösung, Wien-Stuttgart 1900, ст. 18.

[6]) Georg. Grupp, Kulturgeschichte der römischen Kaiserzeit, 2 Bände, München 1903 und 1904. I, 353; II, 206 і слїд.

[7]) Dr. Iwan Markovicz, Cesarisam i bizantinstvo. Zagreb 1891, 2 томи. I, 394—395; II, 6—9.

[8]) Порівн. Leo IX. ep. 1. ad Caerul. Will, Acta, 68. c. 8 „nonaginta et eo amplius haereses"...

[9]) Grupp II, 579; також II, 559 слїд; 578 слїд.

[10]) Порівн. Труляньский собор і собори Фотия

брак правдомовности і віри: graeca fides [11]).

Найважнїйшою чертою їх народного характеру було їх пониманє власти державної.

Невільничо віддані державі[12]), уважали Греки власть своєї держави за норму всего, навіть житя релїгійного і то не тільки в часах своїх поганьских, але також пізнїйше — і ту як раз маємо жерело візантинїзму і цезаропапізму, що находимо скристалїзоване в питомих (лише у Греків) грецких номоканонах. Що церква ставала що раз більше невільницею держави, сего не могли спостеречи Греки, заслїплені в своїх самовладцях. В часї найбільшого їх упадку, в XI. ст., все таки уважали Греки, зарозумілі на свою духову і полїтичну висшість, всїх не Греків за варварів[13]). — А Римлянин, тверезо думаючий, поважний, отвертий, практичний, совісний, з острійшими засадами (целїбат), любячий свободу, але за то необразований, шорсткий і також зарозумілий, був як раз контрастом Грека — як в теорії, так і в практиці. Оба народи мали свої добрі і злі сторони; обом спільна зарозумілість перешкаджала їх близшим зносинам; оба народи хотїли держати керму сьвіта, но скілько разів хоть на час зближились до себе, то лише на се, щоби тим більше від себе віддалитись. Та ріжниця народних характерів — то найбільша гребля, яка їх дїлила; вона була також жерелом всего иньшого противного: і є ключем до розвязаня безчисленних противеньств, конфлїктів і вічної полєміки обох народностий і церквей. Вона є підставою відмінного обряду, відмінної дісциплїни, як також полєміки задля тої дісциплїни[14]).

Та культурна і национально-полїтична відраза зістала через християньство зменшена і майже цїлком забута. Єдність церкви в перших трох віках християньства і взаїмна любов були завдяки благодатним впливам церкви більші, як би ми могли з визше сказаного додумувати ся. Церква була тогдї „национально безбарвна“[15]). Одна мова — і то мова сьв. Письма Н. З. (грецка) була средством, а заразом висказом того єдиньства. Богослуженя відправляли тогдї в Римі в грецкій мові; папи сьв. Климентий, сьв. Іриней, Латинники, були великими Отцями і у Греків. Але перевага культури була і остала аж до XI. ст. на Сходї [16]). Тут повстали перші христиньскі школи і чини монаші; церков була тогдї лише одна.

(*Далї буде*).

---

[11]) Dr. Aug. Neander, Allgemeine Geschichte der christlichen Religion, Hamburg 1836. IV, 8, 370.

[12]) Pichler A. Dr. Geschichte der kirchlichen Trennung zwischen dem Orient und Occident von den ersten Anfangen bis zur jüngsten Gegenwart, München. I, 1864; II, 1865. Порівн. I, 35 слїд. Grupp, l. c. I, 9.

[13]) Порівн. лист Петра Ант. до Керулярия — як висше.

[14]) Hergenröther I. Dr. Photius, Patriarch von K-pel, 3 Bände. Regensburg, 1867—1869. — I, 295—312.

[15]) Joh. Jos. Ign. Döllinger, Kirche und Kirchen, Papstum und Kirchenstaat. München 1861, ст. 2—4.

[16]) Neander Kg. II, ст. 291, 292; III, T. 7, 236.

о. Н. Стеткевич.

Душпастир яко сповідник.

Слуханє сповіди єсть одним з найважнїйших занять душпастиря, єсть дїсно серцем всїх єго занять. Слуханє сповіди можна в певній мірі навіть висше поставити як проповіданє слова Божого; проповідию закидуєм сїти на рибу, а сповідию витягаєм єї на берег. Як Христос поодиноких грішників з серцем повним любови приймав, їх упоминав і навертав, так само душпастир посредством сповіди може кождого, навіть найбільшого грішника, своїми науками привести до поправи житя.

Та сповідь є не тільки могучим средством для вічного спасеня людий, але також інституциєю, яка найбільше відповідає потребам серця людского. Чоловік, котрого по якій небудь причині непокоїть совість, уже з природи желає собі той тягар з себе скинути і тїшить ся, коли найде вірного, любячого приятеля, перед котрим може безпечно відкрити своє зболїле серце, висказати єму, що єго болить і одержати від него потїху. Ото власне в сповіди зболїле серце грішника находить в сьвященику такого вірного, щирого приятеля, котрий тїшить ся, що може каючому ся допомочи до примиреня з Богом і вляти в єго поранену гріхами душу бальсам Божої ласки. Дїйсно, Божу, творчу силу розвиває сьвященик, слухаючи сповіди каючих ся грішників! Він переображує і підносить в кождім зглядї цїлу суспільність: здержує проступки, наклонює до поправи, направляє здїлані кривди, тамує зло не раз в самім зародї, обезпечує спокій і єсть порукою щастя, двигає упавших, піддержує сумнївающих ся, скріпляє чесних і дає добрих горожан, удержує дїти в послуху для родичів, убогих в терпеливости, богатих в справедливости і милосердию для бідних, так що сьміло можна сказати, що, що єще нині побожности і святости в сьвітї, то все сповіди приписати належить. Пій V. каже: „Єслиб ми мали самих добрих сповідників, то найскорше би ми сьвіт зреформували.“

Але як святим і загально хосенним є слуханє сповіди, так само є воно найтруднїйшим для сьвященика занятєм, бо в сповіди має ся до дїла з ріжного рода грішниками. Як їм всїм угодити, як їх вирвати з сїтий діявольских, як усунути всї перепони, що лежать на дорозї їх наверненя? Дїйсно, не є то пересада, єсли Тридентский Собор називає уряд сповідника таким, що перед ним мусить дрожати кождий совісний душпастир. Однак ті слова ще з більшим правом можна віднести і до тих великих небезпечностий, з якими слуханє сповіди є полученє для самого сповідника. Той бо уряд тяжкий є повний

відвічальности. Від того, як сьвященик єго сповняє, залежить много доброго, але й много злого, за що він колись перед Богом буде мусїв відповісти. Дійсно, не можна Богови здїлати більшої зневаги, а душам і самому сповідникови більшої шкоди як тогдї, коли недбало той уряд сповняє ся. Тому душпастир, що хоче сумлїнно сповняти уряд сповідника, мусить постаратись о всї тї свійства, котрі до тої задачі суть єму потрібні і вистерігатись всего, що противить ся належитому сповнюваню сего уряду.

Першою вимогою, конечною до доброго сповнюваня уряду сповідника се основні відомости богословскі; їх недостаток потягає за собою дуже сумні наслїдки. Сповідник має учити каючих ся, має їх судити, має лїчити нераз тяжкі, бо смертельні рани їх душ і заховати їм їх душевне здоровлє на цїле житє. Все те не дасть ся осягнути звичайними, сухими увагами та сентенциями сьвященика, які готові здїлати каяника обоятним для сповіди, а неспокійного привести нераз до крайної розпуки. Лучаєсь часто, що сьвященик для умираючого хорого не має иньшої потїхи, як пр., що так мусить бути, умирати мусимо всї, всїх нас смерть чекає і т. п. Такими словами він хорого не потїшив певно, не навчив нїчого, не піднїс єго духа до Бога, не здїлав єму смерть приятною. Щож доперва, коли прийдесь слухати сповіди вільнодумця на смертній постели, де лиш від основного і льогічного розвіяня всяких сумнївів умираючого залежить єго навернене! Тож можна тут примінити слова сьв. Альфонса Лїгория, який каже, що сповідник, котрий без відповідної науки важить ся слухати сповіди вірних, находить ся в станї осудженя.

Дальшою вимогою потрібною для сповідника, єсть примірне єго житє. Такого житя домагаєсь від него вже й сама висока власть ключів, єму від Христа повірена, тож хотяй би вже із згляду на пошановане тої Божої власти належить домагатись від него повної чесноти житя. Однак в певній мірі далеко більше домагаєсь богоугодного житя від сьвященика саме слуханє сповіди. Є річию певною, що сьвященик, ведучий житє погане, неморальне, не може нїколи успішно виконувати уряду сповідника; о тій справі мож пересьвідчитись, єсли приглянемо ся тому, як то такий сьвященик не є в станї виповнити троякого чину, який входить в суть сповіди. Ото в сповідальници є сьвященик для каяника учителем, судиєю і лїкарем, є при тім ще й отцем духовним. Як учитель і судия, має він учити дороги Божих заповідий, представляти красу чесноти і погань гріха, карати гріхи покутою, — одним словом: має провадити на дорогу спасеня. Однак чи докаже він того, єсли находить ся сам на дорозї гріхів? Як лїкар, має сповідник лїчити душевні слабости людий, — однак в наслїдок злого приміру і собла-зний подає він каючому ся чашу з отрує ю! Як отець духовний, має сповідник в серцях каючих ся родити Христа, має їх вивести на дїти Божі, — однак через свій злий примір убиває він

власне Христа в серцях людий, убиває духовне їх житє, подає вірним місто хлїба камінь, нищить красоту їх душ!

Так само як з дїтьми, треба нам також лагідно обходитись і з каяником, хотяй би найзлобнїйшим, єсли хочем єго до Бога навернути, бо сповідник не є судиєю для караня, але лїкарем немочий людских, — а лїкарі не повинні гнївати ся на своїх хорих, єсли хочуть, щоб вони мали до них довірє і сповняли їх приписи. Се власне є дальша прикмета, потрібна для сповідника. Однак під тою лагідностию не мож розуміти грішної поблажливости, котра, як каже сьв. Августин, не є любовю, але радше оспалостию. Єще гіршим від грішної поблажливости єсть лицемірство сповідника. До таких лицемірних належать ті сповідники, що пр. звичайній простолюдинї задержуть за певні гріхи розрішенє, а від таких самих гріхів і при тих самих обставинах розрішають иньшого, хотяй би з того згляду, що то особа чи то інтелїґентна, чи висше поставлена або і знакома. До таких лицемірів належать і ті сповідники, котрі скоро, коротко сповідають, на сповідаючих ся не настають, щоби поправили ся, щоби чуже добро віддали, кривду направили, случайність до гріха усунули, і котрі за малі невідповідні покути накладають. Правда, що таких сповідників люблять, особливо мущини, що то ледви раз в рік або й рідше сповідають ся, однак такий сповідник, що так легко порає ся з своїми каяниками, єсть часто найнебезпечнїйшим для спасеня людий, бо під покривкою доброти ширить легкодушно погибель і наражає себе на гнїв і кару Божу. Навіть найбільше число людий, що облягають сповідальницю, не уповажнює до скорого слуханя сповіди; лучше меньше висповідати а добре, як богато а зле. Не виходить однак з того, щоби лиш довге слуханє сповіди було добре; нехай буде і коротше, коби лиш належите і докладне, бо ту ходить о спасенє душі.

Дальше треба нам старатись улекшити людям сповідь. Перший на то спосіб є, щоби сьвященик як найчастїйше сидїв в сповідальници. Таке сидженє в сповідальници є тихим завізванєм до покаяня і улекшенєм для побожних душ, щоби могли сповнити бажанє свого серця. Ревний душпастир буде сильно старатись о тоє, щоби бодай в неділю і сьвята мати до сповіди хоч кількоро людий, котрі сьв. причастиє, як того жадає Собор Трид., не лиш духовним способом, але і дїйсним з ним разом приймали. Сьвященик улекшить приступованє до сповіди, єсли часто в проповіди буде людий до того заохочувати. Но якжеж зможуть люди скористати з того заохоченя, єсли мало коли видять свого душпастиря в сповідальници, а самі не мають відваги просити о сповідь, припускаючи, що то для сьвященика є утяжливе. Тільки від сьвященика залежить запровадити такий звичай, щоби люди частїйше сповідали ся, і буде то великою заслугою для душпастиря, єсли в єго парохії люди частїйшою сповідию і сьв. причастиєм будуть що раз більше усовершатись. Ганьбу

стягає на себе такий душпастир, котрий ще і хвалить ся тим, що не припускає до частїйшої сповіди, говорячи, що через таку вироблюєсь девоция, а вже нїколи не сьміє сьвященик відмовити слуханя сповіди каючому ся, єсли о неї просить, — хиба дїйсно до такої відмови була би причина неоспорима. Не раз чоловік, погружений в найбільшім смутку, близький розпуки, а може і з мислию самовбийства, видить лиш в щирій сповіди потїху для себе, тут хоче він відкрити своє серце і знайти поміч на свої терпіня, які вимагають скорого ратунку. Що за кривда дїєсь єму, єсли сьвященик не заспокоїть єго желаня, єсли з лїнивства чи з иньшої малої причини не припустить єго до сповіди, єсли лишить єго на добичу чорній розпуцї, котра і до самовбийства може допровадити!

Улекшувати сповідь треба нам особливо в днї відпустові чи храмові, так щоби всї каючі ся могли бути заспокоєні. Наші люди люблять їти на відпуст чи храм в тім намірі, щоби там душу свою очистити, і треба подивляти тую витревалість, з якою нераз і кілька годин чекають вони на свою чергу. Добрий се звичай, а обовязком сьвященика єго піддержувати. Но щож, єсли нема сьвящеників, які би в той день сповідали?! Не можна отже дивуватись, що люди, видячи таку обоятність до слуханя їх сповіди, поволи й собі обоятнїють і зачинають сповідь легковажити. Проте кождий душпастир повинен стільки сьвящеників запросити, щоби можна всї сповіди вислухати, не зважаючи на свої видатки, які би з того вийшли. Єсть фактом, що люди люблять сповідатись перед чужими сьвященіками, тож такий відпустовий чи храмовий день може вінчатись великим успіхом для грішних душ. Те саме можна застосувати і до великодної сповіди, бо в кождій парохії знайдуть ся такі, котрі волїлиб і певно щиро висповідалиб ся перед чужим сьвящеником, підчас коли сповідь їх перед власним парохом булаб може зла через затаєнє якогось гріха — будь з боязни, будь з фалшивого стиду.

Гадаю, що не від річи буде згадати тут і о таких сповідниках, котрі сповідь роблять залежною від якогось датку (бо суть і такі!) і без такого нераз і відмовляють слуханя сповіди, або скорше сповідають сего, котрий задзвонить в кулаку або наставить грошї, або що при накладаню покути з'обовязують пенїтента до зложеня для себе зараз чи пізнїйше якогось датку чи то на Службу Божу, чи акафист і т. и.

Суть розличні каяники, но тоє не дає сповідникови права робити якусь ріжницю між ними. Перед Богом суть всї люди рівні, тож не належить дати відчути незадоволеня нїкому, чи бідному чи богатому, чи висшому чи низшому. Зазначити тут належить, що при слуханю сповіди женщин треба бути дуже оглядним. В однім товаристві поставлено питанє, длячого женщини охотнїйше і частїйше від мущин сповідають ся. На то відповів один сьвященик: „Дайте женщинам женьских сповідників, а не будуть так часто сповідатись". На око виглядає ся

відповідь жартобливою, а однак містить вона в собі много правди і науки для сповідника!

Вкінци належить уникати оказуваня якоїсь висшости своєї, або якоїсь зависти зглядом другого сьвященика. Лучають ся і такі, котрі будуть в самій сповіди перед пенітентом ганити спосіб сповіданя другого сповідника, або єго спосіб накладаня покути чи задержаня розрішеня. Таке пониженє другого сповідника підкопує повагу душпастирску, повагу институції сьв. сповіди і повагу всего духовеньства. Таким сповідникам бракує пастирскої розваги, без котрої і найбільша ревність душпастиря позістане без успіху. Належалоб єще спитати ся, яка є причина тих всїх сумних і шкідливих прогрішень, які лучають ся між сповідниками. Ото брак чистої інтенциї, з якою має виконуватись сей уряд сповідника. А така інтенция буде тогдї чиста, коли сповідник, слухаючи сповіди, не схоче попысуватись чи то своєю наукою, чи то зручностию, не буде убігатись о тану популярність, анї мати на цїли свій інтерес і користь, але коли за то буде повнити сей уряд так, щоби більшити славу Божу і причинятись до спасеня душ людских.

о. Й. Редкевич.

Теория і практика у социялїстів.

Невідрадні відносини суспільно-економічні, які спричинив „лїберализм“ своєю полїтикою та суспільною господаркою, спонукали людий доброї волї подумати над поліпшенєм долї тих широких мас люду, котрі лїберализм кинув в материяльну нужду, в абсолютну залежність від капіталїстів. В правлячих кругах, в парляментах та соймах, стали відзиватись голоси, жадаючі ограниченя самоволї капіталїстів та правної охорони малої посїлости і робітника, — жадаючі прав і для бідних, а не лише для сильних міра сего. І той напрям, тоє старанє поліпшити долю вбогих кляс люду, пробиваєсь що раз більше і в полїтиці і в господарці суспільній, — і кождий рік приносить якусь полекшу тій клясї народу. Держави історичні, витворені протягом часу стоять, як і перше стояли, тільки спосіб правлїня зміняєсь з бігом часу після вимогів обставин, після потреб населеня держави.

Та знаходять ся люди, котрі суть тої гадки, що держави з таким устроєм, який вони тепер мають, не суть добрі, що такі держави, хоть би навіть немонархічні, але републиканьскі, не можуть поліпшити ані суспільних відносин, ані економічних, що взагалї цілий, теперішний суспільний лад не єсть в можности сего доконати. Сей теперішний суспільний лад треба після їх гадки звалити, на єго місце завести лад вимріяний ними і доперва в „державі будучности“, яку вони ріжними, нераз дуже рожевими красками змальовують, настане лучша доля для всіх. Ті політики се „соціялісти“.

Не будемо тут розводитись над системою соціялістичною, ні над єї стійностию; о сім поговоримо колись иньшим разом. Тут коротко приглянемось тому, чого соціялісти жадають від теперішних держав, які голосять вони кличі, та як вони самі переводять в практику сі свої кличі та постуляти.

Як би виглядав суспільний лад, єслиб соціялісти в свої руки дістали найвисшу власть, сего докладно і вони самі не знають. Одно булоб певно заведене — а именно, що всї добра, всї средства продукцийні, як земля, копальнї, машини, знаряди ремісничі всякого роду, средства комунїкацийні (желїзниці, кораблї і т. д.), всякі материяли сирі — пересталиб бути власностию привагною, а перейшлиб на власність спільну, коллєктивну цілої суспільности, котра сама сталаб тогдї продуцентом всїх товарів, потрібних в житю, а відтак сама розділювалаб ті продукти поміж одиниці. Приватна власність обмежувалаб ся тільки на добра консумцийні — значить такі, котрі безпосередно служать до заспокоєня житєвих потреб, а не до продукованя нових дібр (пр. хлїб, черевики, убранє, хата). На який лад з'орґанїзовано би тую продукцию і розділ випродукованих дібр, сего ясно не кажуть соціялісти. Ріжні ріжно говорять о тім. В кождім разї ряд був би цілком демократичний.

Та поки що тая ідея соціялістів не дасть ся перевести в житє, бо істнують єще історичні держави, з правом приватної власности всїх дібр. Тому соціялісти старають ся переперти тепер серед істнуючого ладу суспільного иньші свої ідеї — иньші точки свої програми, котрі рівнож належать до сути устрою суспільности соціялїстичної.

Не будемо вичисляти тут всїх точок програми соціялїстичної; виберемо тільки тії, котрі мають на метї охорону прав верств суспільности — особливож робітників — та зрівнанє правне обох полів, а відтак приглянемось як придержують ся самі соціялісти тих своїх гуманних постулятів в інституциях, котрі підлягають їх власному зарядови, де вони отже можуть без ніяких перепон здійснювати свою програму, свої ідеї.

Маю перед собою програму, уложену на з'їздї нїмецких соціялїстів в Ерфуртї 1891. р. і австрийских соціялістів з 1901. р. Вправдї і потім устроювали соціялісти з'їзди і дебатували над програмами, та змін есенціональних, особливож в тих точках,

які вичислимо, не пороблено. Позаяк соціялїсти австрийскі зложили свою програму цїлковито на взір програми нїмецких соціялїстів, тому цитуємо лишень точки з програми ерфуртскої.

І так жадає соціяльно-демократична партия Нїмеччини в точцї 4: „Знесеня всїх прав, котрі здавлюють вільне висказанє гадки і ограничують право лученя ся в товариства і право зборів". В точцї 5: „Знесеня всїх прав, котрі упослїджують женщину в публичних і приватних правних відносинах зглядом мущини".

Для охорони стану робітничого жадають згадані соціялїсти: 1. Национального і інтернационального уставодавства для охорони робітників на слїдуючій основі. а) Установленє нормального дня робочого, котрий тревав би найдовше вісїм годин. б) Заказ заробкованя для дїтий понизше 14 лїт. в) Заказ нічної працї, з винятком тих галузей промислу, в котрих праця нічна єсть конечною чи то вже з їх природи, чи зі зглядів технїчних, чи зі зглядів на загальний добробит. г) Безпереривний спочинок, треваючий найменьше 36 годин кождого тиждня для кождого робітника. д) Заказ примусової системи заміни (Trucksystem, від англїйского слова to truk — міняти, торгувати). В одній точцї жадають між иншими таких відносин в інституциях промислових, котріб у всїм відповідали вимогам гігієни.

Пригляньмось тепер як придержують ся соціялїсти тих своїх точок та постулятів в інституциях, де вони самі господарують. Дані до сего беремо з книжки: Dr. Fritz Stephan Neumann: „Die Sozialdemokratie als Arbeitgeberin und Unternehmerin". Berlin 1909, Verlag Otto Elsner. Книжка ся має на метї отворити очи тим, котрі віддають ся в опіку соціялдемократів, сподїючись у тих борцїв за права поневолених мас найлучшої охорони своїх прав та здїйсненя своїх бажань.

Таких інституций, де соціялїсти виключно, або майже виключно рядять, єсть в Нїмеччинї кілька. В них виступають соціялїсти як підприємцї отже і яко працьодавцї В тих обставинах отже моглиб найлучше сьвітови показати, як має виглядати взірцевий підприємець, як він має обходитись з робітниками; в тих інституциях повиннаб доля робітників бути така добра, як се вимріяли собі соціялїсти; там повинні безуслівно знайти своє здїйсненє жаданя, які ставлять соціялїсти для охорони робітників. Тимчасом — як се згадана книжка нам фактами виказує — дїєсь там цїлком противно і доля тих, що заняті суть в сих институциях нераз єсть гіршою, чим доля робітників, котрих затруднюють горожаньскі институциї та підприємства приватні.

Зачнемо від товариств консумпцийних, котрими в Нїмеччинї заволодїли цїлковито соціялїсти так, що і заряд в їх руках спочиває і робітники рекрутують ся з соціялїстів (глд. 1. с.

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ ИП 50828

ст. 11 і сл.). І так, в товаристві консумпційнім в Striesen побирали в 1899. р. женщини, продаючі товари, за 71—72 годин тижневої праці — 35 марок місячно, за годину отже 10 феників! Самі робітники соціялдемократи протестували проти такої платнї, та дармо (l. c. 14). В р. 1901. збирають ся магазинєри тов. консум. провінциї Brandenburg та скаржать ся на „негідне трактованє, на незвичайно довгий час праці, на мінїмальну платню та на використовуванє членів родини". Товариш Ernst Tost висказуєсь на зібраню, що нїхто гірше не використовує робітників соціялїстів, як самі соціялїсти — єсли дають їм в себе заняте. Відносини в згаданих соціялїстичних товариствах мусїли вже бути дуже злі, єсли сам *Vorvärts*, центральний орган соц.-дем. дня 22. сїчня 1901 містить і годить ся з рефератом Tost-a, з котрого дізнаємось, що час праці магазинєрів виносить 70—92 год. тижнево, пересїчнож 81 год. — отже 13½ год. денно, з платнею 18—23 фен. за годину, проти чого соціялїсти з обуренєм виступають, єсли се лучить ся в якім приватнім підприємстві! Недїльний відпочинок — також не всюди мають робітники; деколи мусять працювати 2—5 годин в недїлю. 70% товариств затруднюють також жінки магазинєрів до 200 (?) год. тижнево і не всї тії товариства платять їм осібно за їх працю. Навіть дїти магазинєрів мусять в 15% товариств працювати (l. c. ст. 15)!

Подібні відносини панують в згаданих товариствах в цїлій Нїмеччинї, як се доказує: *Handlungsgehilfenblatt* з 15. цьвітня 1901. р. В Cotbus скаржать ся робітники соціялдемократів на те, що в 1906. р. знижено платню магазинєрок з 75 марок на 60, а платню учениць з 25 м. на 15 м. місячно, подаючи за причину, що инакше товариство не може істнувати. *Niederlausitzer Generalanzeiger*, подаючи сей факт до відома, зауважує дуже характеристично: „Такі обниженя платнї переводять „товариші", котрі для себе в Касах хорих жадають 300 м. місячної платнї!" (l. c. 21).

І не дивниця, що тії підприємцї соціялїстичні засуджують на таку голодівку своїх робітників; їм ходить в першій мірі о се, щоб видусити як найбільші дивіденди для себе від вложеного капіталу. Щоби тая дивіденда випала як найвизша, до сего стремить ся всїми, навіть нечесними способами. І так дрезденьский союз консумпційний має при 6 мілїонах обороту 8% від ста дивіденди. Колиж жадано від заряду пенсионованя урядників, тогдї відповів заряд: „Ми не маєм пенсиї, то і нашим урядникам єї не треба". Певно! Бо єслиб ухвалено пенсию, тогдї дівіденда булаб меньша. А знов союз *Leipzig Plagritz* дав виготовити друки єму потрібні до друкарнї, котра визискувала несовісно своїх робітників. Та що їх то обходить! Щоби дівіденда була більша, бо згадана друкарня таньше зробила їм друки (Korrespondent der Buchdrucker. Juni 1905).

Ось як старають ся соціялїстичні працьодавці про долю робітників. Словами обстають за ними, а в практиці набивають свої кармани з їх кривдою!

І се не дїєсь в деяких лишень союзах. Ось 1908. р. оповістив *Reichsarbeitsblatt* статистику про відносини платнї і працї в соціялдемократичних стоваришенях, передовсїм в союзах консумційних, котра обнимає 744 таких союзів з 8611 особами, в них затрудненими, і пише ось що: „З соц.-дем. постулятів, як осьмогодинний час працї, недїльний відпочинок, рівноправність женщин і т. д. не виповнено в тих соц.-дем. інституциях анї одної". Час працї женщин і мущин зрівнано, але 87·5% побирало низше 100 м. платнї, підчас коли з мущин 57·4% побирало найвизшу платню 100 м. місячно. З контористок побирала лишень одна найвизшу платню 150 м. Положенє магазинєрів було цїлком незавидне. День робочий тревав для них нераз 16 годин. „До працї в недїлю були з'обовязані магазинєри в 331, субєкти в 189 союзах... В 443 союзах не одержують магазинєри, в 193 союзах субєкти нїяких ферий". Сам дневник соц.-дем. партиї *Vorvärts* мусить дня 12. має 1909. р. признати, що соц.-дем. в своїх власних институциях не зробили нїчогісїнько для поліпшеня долї робітників. В звітї загальних зборів магазинєрів і магазинєрок соц.-демократичного центрального союза друкує *Vorvärts* ось що: „Час працї в рїжних союзах єсть часто незвичайно довгий. З 1941 союзів мають 74 час працї низше 60 год; 636 — 61 до 70; 1059 — 71 до 80; 194 — 81 до 90; а 5 навіть 90 — 96 год. тижнево. Отже в 1894 союзах треває день робочий 10—16 годин. Женщини по більшій части беруть 80 м. місячної платнї, ба, навіть суть мущини магазинєри з платнею 69 і 67 м. — а кавцию мусять складати 300 до 600 м. — і то без вільного помешканя! В многих случаях суть змушені магазинєри брати до помочи ще й свою родину. В 318 таких случаях жінкам магазинєрів не плачено за їх поміч нїчого. В 78 случаях втягано і дїтий-школярів до працї!" Ось так виглядає господарка соціял-демократичних борців за долю соціялдемократичних робітників в їх власних институциях. І се мусить сам *Vorvärts* признати!! (l. c. 28.)

Але і *Vorvärts*, яко працьодавець, не лучше обходить ся з тими, котрі заняті суть в видавництві. Коли в 1905. р. редакция сего дневника (було 6 редакторів!) скритикувала поступованє провідників соц.-дем. партиї, тогдї тії провідники з мести „за висказанє вільне власної гадки" викинули без всякого переслуханя тих шістьох редакторів на брук! (l. c. 34). Ось так виглядає в практиці соц.-дем. точка четверта виміненої визше ерфуртскої програми. Що відносини в друкарнї *Vorvärts* були дуже невідрадні на се вказує найлучше полєміка ведена між робітниками друкарнї, а директором друкарнї Фішером. Коли приглянемось тій полєміці, в котрій робітники цїлу друкарню називають „домом поправи" (Zuchthaus), в кот-

рій одна і друга сторона не жалує собі досадних епітетів, заходить навіть до такого як: „зрадники партії“, в котрій зависть, месть, лож грають головну ролю (l. c. 40), — то маємо найгарнійший доказ, як недорічними суть надії соц.-демократів, що в їх „державі будучности“ буде любов, братерство, свобода — і то піддержувана самою природою, без віри і моралї! Та в соц.-демократів, на жаль, незрячі очи. А як настоятелї обходять ся з робітниками, сьвідчить ще й сей факт, що при виданю ювилейного числа *Vorvärts* — вісьмох зецерів мусїло працювати від 8-ої рано до 12-ої в ночи, з півгодинною лишень перервою; а коли вони просили, щоби позволено їм слїдуючого дня о годину пізнїйше прийти, то прошеня неузгляднено (l. c. 45).

В подібних невідрадних відносинах жиють машинїсти, зецери і т. д. в друкарни *Leipziger Volkszeitung*, по *Vorvärts* найбільшого дневника партийного, де їм кажуть що дня 6—9 год. над приписаний час праці працювати, щоби як найбільше використати друкарню! (l. c. 45). Рівно, єсли не в більшій мірі, невідрадні відносини панують в місцевих касах хорих, котрими заряджують соц.-демократи. Каси тії стали прибіжищем для всїляких агітаторів социялїстичних. Дбаня про хорих майже слїду нема! Лїкарів держить ся дуже мало та оплачуєсь їх до того нужденно. Розумієсь, що при такім стані річи хорі не мають конечної опіки лїкарскої. За помічників лїкарских бере ся фризиєрів і поручаєсь їм розслїди бактеріольогічні! Не диво, що вони нїяких бактерий не знаходять (l. c. 85). В кімнатах, де лежать хорі на грудну недугу, сьвітить ся сьвічками (l. c. 85). Нечистість, нездоровий харч, брутальність зглядом хорих на порядку дневнім. До заряду кас на бюрових урядників бере ся людий, котрі не то, що не мали з касовим діловодством нїчого до діла, але і з ортографією навіть жиють на злій стопі (l. c. 87 et passim), як пр. столярів, мулярів і т. д, єсли вони тільки суть добрими агітаторами соц.-демокр. партиї. Єслиж найдуть ся люди лучшої волї, що звернуть увагу на ті неприродні відносини в касах і закладах для хорих, то таких сейчас викидаєсь на брук (l. c. 87).

Та досить, думаю, вичислюваних фактів, — більше і подрібнїйше описані факти знайде цїкавий в згаданій визше книжцї, по котрої прочитаню, думаю, не одному соц.-демократови відхотїлоб ся дістатись в залежність материяльну від своїх верховодів. Теория а практика — се річи дуже ріжні. В теориї і один з наших социялїстів — впрочім знаний, бо навіть есть послом — голосить промови, котрих слухаючи, думав бись, що він жиє лишень для добра бідного люду і про его долю тільки дбає. Та в практиці він инакший. Меншу платню дає робітникам на своїм фільварку (!) чим жид, і каже від вчасного досьвітку до пізної ночи їм працювати! Свого часу, коли еще не мав фільварку, лиш був звичайним господарем, будував собі хату. Співгромадяни його зійшлись, щоб задармо єму помочи

в будові. Працювали цїлий день, — а він їм і хлїба куска не винїс на полудне, хоть декотрі з них були дуже бідні! Про се розповідали менї таки тії самі люди, що в него тогдї робили. Ось такий він приятель люду!

А прочитавши собі брошуру „Як товариш ратував товаришку“, маємо також гарний примір братолюбія соц.-демократів. Бо що в нїй написано, се правда цїлковита, се факт лучивший ся в Збаражчинї!

А як нашим соц.-демократам ходить о долю нашого руского населеня в Галичинї, про се говорить найяркїйше факт, що вони стоять тепер в парлямент ї за переведенєм торговельного договору, хотяй через то руский хлоп-рільник попаде в більшу єще нужду, ніж та, в якій вже тепер єсть. Та що се їх обходить; за те вони зазначили, що суть соціял-демократи! Зрадниками свого народу стали, — та за се не зрадили партиї!

РЕЦЕНЗИЇ.

Jos. Bocian. **De modificationibus in textu slavico liturgiae S. Joanis Chrysostomi apud Ruthenos subintroductis.** Roma 1908, ст. 43 — in 8°. (Відбитка з *Χρυσοστομικα**).

А. О. Хойнацкий**), описуючи наші церковні книги і розслїдуючи ріжниці, які заходять між текстом і обрядами наших церковних богослужень а богослуженями православної церкви, задав собі доволї труду, щоби позбирати всї, навіть найменьші ріжниці між нашою лїтурґією а лїтурґією православної церкви. Він — цїлком природно — не вдоволив ся самим сконстатованєм тих ріжниць, але старав ся знайти їх причини і прийшов до заключеня, що причиною тих ріжниць є латинїзаторскі впливи Риму і єзуїтів та латинїзацийні стремлїня рускої церковної єрархії. Такого заключеня можна було наперед сподївати ся у православного автора, — всеж таки єго досліди повинні були звернути увагу наших лїтурґістів і заохотити їх до праці, щоби на місце односторонних, дати всесторонні студиї про тексту-

*) гл. Нива 1908, ч. 10.

**) „Западнорусская церковная унія въ ея богослуженіи і обрядахъ“. Кіевъ 1871.

альні і обрядові зміни в наших богослуженях і про причини тих змін.

Вкінци ми дочекали ся принайменьше почину в тім напрямі, а дочекали ся ми того завдяки 15-сотлїтному ювилею сьв. Йоана Золотоустого.

В Римі завязав ся з нагоди сего ювилею комітет, який звеличав память Сьвятого книгою *Χρυσοστομικα*, що містить в собі розвідки про житє, діяльність і писаня сьв. Йоана Золотоустого, єго вплив і почитанє у ріжних народів. Між тими розвідками знаходимо одну з під пера нашого сьвященика, знаного читачам *Ниви*, о. Йосифа Боцяна, на визше подану тему, а саме про текстуальні зміни в славяньскій лїтурґії сьв. Йоана Золотоустого, приняті і апробовані через руско-кат. церкву і про причини тих змін. Шановний о. Автор розріжняє двоякого роду текстуальні зміни в лїтуґії: одні з характером лїтурґічно-доґматичним, а саме приняте в символ слів „і Сина“, вспоминанє в лїтурґії Папи римского і обряд самої консекрациї; всї прочі зміни є характеру чисто лїтурґічного і відносять ся головно до рубрик як проскомидиї так і самої лїтурґії. Всї ті зміни вичисляє наш ш. Автор в другій части своєї студиї; нас більше інтересує перша часть студиї, в якій прояснюють ся причини тих змін.

Автор на самім вступі зазначує, що на так великій териториї, яку обнимав обряд грецкий в давнину, кождий нарід, а навіть кожда провінция м о г л и впровадити до лїтурґії свої питомі обрядові особенности; духови грецкого обряду се не противить ся, бо — як істория сьвідчить, він привик і уміє узгляднити обставини місця, часу і осіб і до них пристосувати ся, а з другої стороны се є конечним наслїдком недостачі управляючого центра на Сходї. Особливо в середних віках обрядові ріжниці при послугуваню ся манускриптами являють ся зовсім зрозумілі. І справдї, кождий майже манускрипт з тих часів має свої обрядові особенности. Крім сих даних належить узгляднити взаїмні впливи, які мали на себе оба обряди мимо розлуки церков. Особливо належить зазначити вплив церкви западної на обряд церкви православної; доказом сего є Служебник Петра Могили з 1639. р., який в обрядї консекрацийнім виказує очевидні слїди католицкої науки і римского Служебника. Єсли православна церква принимала впливи обряду латиньского, то чи мала їм опирати ся руска церква по довершеній унії? Через акт берестейскої унії знайшла руска церква основу свого церковного житя в римскій скалї; цїлком проте природно дальший розвій того житя, а передовсім єго зверхна форма — обряд рускої Церкви — почав розвивати ся в дусї і по анальоґії внутренного житя, зачерпаного із скали Петрової. Єсли узгляднить ся всї ті коротко начеркнені моменти, то не лишень окажуть ся нам узасадненими і конечними приняті і апробовані руско-кат. церквою текстуальні зміни в лїтурґії з визше згаданим характером лїтурґічно-доґматичним, але також майже всї чисто лї-

турґічні зміни дадуть ся зрозуміти і оправдати. Класти ті зміни на карб латинїзацийних стремлїнь Риму, єзуїтів або рускої церковної єрархії не можна, бо на се не позволяє історія тих змін.

Був, правда, напрям слїпого латинїзованя по школах і монастирах і єму то належить приписати зміни, які не все годять ся з ідеєю і духом нашого обряду; однак сих змін є не богато і то в річах маловажних.

Отсе результат досліджів шановного Автора над змінами в нашій лїтурґії і їх причинами.

Автор кінчить свою працю слїдуючою увагою:

„Історія змін в текстї сьв. лїтургії доказує, що Русинів не можна обвинювати о спроневірене ся зглядом батьківского обряду або о стремлїне до латинїзації. Мимо упливу трех сотлїтнього часу, не є еще усталений лїтурґічний текст, передовсїм текст обрядових рубрик. В якім напрямі піде дальше розвій, годї тепер сказати. О скілько належить вносити з духа лїтурґічних рішень львівского провінционального Собору, можна надіяти ся як найбільшого зближеня до лїтурґічного тексту Евхолоя Венедикта XIV.“

Годї не годити ся на сї виводи о. Автора і жаль, що мале число сторін, яке дав до розпорядимости римский ювилейний комітет всїм ученим, не позволило нашому Авторови ширше їх розвинути і узасаднити. Узглядняючи се мале з гори назначене число сторін, не можна робити Авторови закиду із сего, що деякі зміни коротко згадані а деякі навіть не згадують ся і що взагалї цїла розвідка є радше начерком студий в згаданих напрямах, як самою основною студиєю.

На одно лише належить звернути увагу, — що впрочім в нїчім не нарушує вартости розвідки, а саме на се, що Автор в першій части подає нам історию змін лїтурґічних, а в другій самі зміни. Методично воно більше відповідало би, щоби передше дати поняте про зміни і сконстатувати ріжниці обрядові, а доперва потім досліджувати причини тих змін і ріжниць, описувати їх ґенезу і цїлу історию. — *о. Др. Д. Яремко.*

ДОПИСИ.

Сьвященики а особ. дох. податок.

Як нам всїм відомо, закон о податку особ. дох., з дня 25/10 1896 (В. з. д. Ч. 220), увійшов доперва з днем 1/1 1898 в

житє. Колиж се закон, то сама річ каже, щоби податок той законно був обчислюваний. Але на жаль не лиш я, але — здаєть ся — більша часть Духовеньства потвéрдить, що воно так не є. Бо і щож з того, що ми предкладаєм фасиї — стосуючи ся до закона, коли предсїдателї оцїнкової комісиї не узглядняють наших виказів, але самі, неначеб були всевідучі, підносять наші доходи до неможливих границь! Таксують, як їм подобає ся, наше поле і наші доходи в грошах і в натурі, вичисляють мануалїя, акафісти, парастаси, хрестини, коляди і т. д. дальше корови, коні, телята, гуси, кури, навіть покладки. Що воно так водить ся, того не потребую доказувати, бо то загально звісна річ. Алеж бо в додатку панове від комісиї оцїнкової ще підносять що року податок і то не з огляду на квінквенії, але на прочі доходи. Уваги і протести не відносять нїякого успіху, хоть кождому відомо, що єсли ми підгірскі і господаримо (бо мусимо!), то з нашого ґрунту хиба стільки хісна, що є чим (і то не все!) вигодувати конечне число худоби та пару яких шкапенят. Бувають і такі роки, як минувший і попереднїйший ще, що треба було солено платити за сїно, щоби худобу додержати до нашї. О продажи отже сїна і вівса і т. д. не може бути і бесїди. Після закона плоди випродуковані і з'ужиті у власнім господарстві, як сїно, овес, не вчисляють ся нї до доходу, нї до розходу. Тож аж надто вистарчає до фасиї катастральний дохід з грунтів підгірских.

Довільність оцїнкових властий основуєть ся хиба на хибнім розуміню закона фасионїстів духовних, які, не знаючи вимогів тогоже, подають дохід не катастральний, чим кривдять себе і других. Те саме дасть ся сказати і о поборах службових (jura stolae). Ми повинні знати, що §. 2025 (о фасиях) виразно каже, що ті побори (jura stolae) будуть приняті в тій висотї, в якій до конґруї дочислені були, як то §. 206, 3 і арт. 56. II, 2 ясно виповідає. Що до малої stol-ї, як хрестини, виводи і т. д., то належить се до тих надзвичайних даровизн, котрі не мають уважати ся за дохід (§. 159, al. 2). Дотично мануальних стипендий досить буде покликати ся на розпорядженє мінїстр. фінансів з 17/4 1883, Ч. 12093, котре на рекурс одного пароха приказало: „von der Einbekennung resp. Nachweisung der Manualstipendien abzusehen", як також на оречене адмінїстр. трибуналу з 5/7 1892, Ч. 2194. Устава бо о таких доходах не згадує.

До сталих поборів службових належить також вартість грошева помешканя в натурі. Але сей уступ не дотичить будинків парохіяльних, яко призначених для публичної управи. Проте парохіяльні доми суть в певнім зглядї урядовими убікаціями, даними парохам безплатно за повнене обовязків; а того рода доми по мисли §. 164, уст. 3 не підлягають податкови особ. дох. Сотрудникївскі помешканя не в домі парохіяльнім підлягають оподаткованю, коли платня сотрудників надавалаб ся до фасіованя.

Взагалї, належить уміститн всї доходи, які находять ся в ад'юстованій фасиї.

Що до видатків, то і о них не треба забувати, скоро нас так натягають. А суть вони слїдуючі:

1. видатки на удержане і відновлене будинків господарских, о скілько парох їх покривати обовязаний,
2. премії на обезпечене від всякого рода нещасть,
3. всякі податки з додатками (лиш не особ. дох.),
4. стемлї на квіти пенсийні,
5. такси службові по причинї надання парохії, або иньшої посади духовної (арт. 6, 3 і 26 а),
6. вкладки до кас вдовичо-сиротиньских, бо ми на основі права епархіяльного статута обовязані платити 3%,
7. премії обезпеченя на случай смерти або доживотя самого податника, о скілько не перевисшають квоти 200 К.; колиж обезпечує ся жену і дїти, то цїла премія не може перевисшати 400 К. річно. Належить при тім подати товариство обезпечень, число полїси і премію.

8. Належить памятати також о евентуальнім удержаню глухих, калїк поза домом; о удержаню убогих кревних, о довготреваючих хоробах, нещасливих случаях, як огонь, повінь і т. д.; о обтяженю довгами... Все те при фасионованю треба мати на увазї. Сюди належать також видатки на відпусти, місиї, кошти візитацій деканьских, епископских, кошти соборчиків декан., кошти удержаня сотрудників і т. д., вкінци ті всї видатки, які суть в ад'юстов. фасиї.

Належить при тім не забувати на уміщене в відповідній рубриці фасиї: що, наколи голова родини, котрої дохід не перевисшає 4000 К., кромі жени і двоє дїтий (членів родини), не маючих доходу, удержує більше число родини, — за кождого дальшого члена має ся від доходу голови дому 20% потручувати. А крім того без згляду на висоту того потрученя, має наступати знижене податку особ. доход. о один степень (§ 173, уст. 1). Коби то комісия оцїнкова вдоволяла ся нашими зізнанями, тоб мож дійти правди; але предсїдателї комісиї самі нас такcують, тож і годї се провірити. Хиба масове загальне спротивлене ся всїх покривджених моглоб зупинити ту самоволю!

Як далеко вона сягає най посьвідчить отсе. О. сотрудник приватний в К. богородчаньского дек. перейшов в першій половині червня 1908 на адмінїстрацию парохії П. і завідував нею до 10/4 1909, в якім то часї інституував ся на пароха в Кр. Десь в червни чи в липни дістав він наказ заплатити особ. дох. податок за рік 1908 за адмінїстровану парохію в П. До фасионованя не був взиваний; самі офасионували. На письменне спротивлене згаданого Отця податкова власть виразила своє здивованє, як тут можна протестувати, коли та парохія належить до лучших, та кромі пенсиї і 35 морґів поля, були ще доходи та всїлякі ґосподарскі делїкатеси, як дріб (виразно!) і т. д. Та коли

візьмем все на папір, то воно инакше представить ся. За приватне сотрудництво дістав о. сотрудник 275 К., за адмінїстрацию парохії 575 К., яко квінквенїю 100 К., з jura stolae 50 К. — разом 1.000 К. Але питанє, чи можна сотрудницку пенсию сюди зачисляти. А що до ґрунту, то так: він заплатив за него в Старостві 480 К. Управити в червни годї було. Люди вже наперед по трохи що лучше розібрали, та по зборі дали о. завідателеви третий сніп. А слоти і повінь не дали і того. Пиши пропало! Бідним людям роздавано з ряду запомогу в бараболи і збіжу, податки знижено — навіть і о. адмінїстратор дістав опуст. Але предсїдатель оцїнкової комісиї узнав, що сей отець за $6^1/_2$ місяця таки заробив тільки, що може податок особ. дох. заплатити. Не дурно називає ся він Мярка (nomen omen!).

А що закон на се? §. 153 каже, що від податку особ. дох. вільні суть лиш ті, котрі мають річний дохід менший від 1.200 К. Але хто приміром від 1/10 до 31/12 побрав 400 К. платнї, не є вільний від податку, бо 400 К. за 3 місяцї рівнає ся річній пенсиї 1.600 К. (арт. 2, II, 2). А в нашім случаю о. сотрудник, маючи річної платнї за адмінїстрацию 1.198 К. (скоро возьмем на рахунок оден квартал), ще меньше обовязаний був до плаченя податку!

Не завадить запамятати, що хто в часї року одержав сталу пенсию понад 1.200 К., має від слїдуючого місяця платити податок (§. 227). Обовязаний отже (§. 228) до 14 днїв внести фасию до податкової власти і виказати, які доходи будуть до кінця року. В случаю смерти (§. 229), утрати або зниженя сталих поборів понизше 1.200 К. буде відписаний податок від слїдуючого місяця; але належить донести се до податкової власти в протягу 14 днїв.

Відклик проти виміру податку вносить ся без стемпля до комісиї для відклику через ту власть, яка надіслала наказ, а то за зворотною розпискою. Против ореченю комісиї для відклику вносить ся рекурс з причини ошибочного застосованя устави (§. 225) до адмінїстрацийного трибуналу.

Подані мною уваги певно не вільні від недостатків і хиб — яж бо не такий то знаток податкової устави! — та нехай вони понукою будуть для фасионуючих ся до лучшого студиованя закона, а для маючих ся фасионувати до обережности в зіставлюваню фасиї. — *о Н Садо ский.*

ЗІ СЬВІТА.

Науковий рух богословский в Італії.

Теперішний сьв. Отець Пій X. поклав собі за задачу: „omnia instaurare in Christo“ і показав зараз на ділї далекосяглими реформами, який напрям має приняти християньске думане, яким руслом повинно поплисти християньске житє.

Побіч енцикліки „Pascendi“, яка в синтезї містить в собі усї фалшиві тенденциї і напрями, що вкрали ся в послїдних часах до католицкої науки, — отже дає неґативну характеристику того, що в нїй нездорове і шкідливе, Папа Пій X. не поминув і позитивних, здорових єї сторін і постановив влити в неї нові сили, оживити єї, одним словом зреформувати в напрямі більше відповідаючім духови часу, більше практичнім.

16. сїчня 1905. р. Пій X. власноручним письмом поручив кард. Ферратови перевести реформу богословских семинарий в Італії і сам в головних чертах зазначив напрям тої реформи і спосіб єї практичного переведеня. В Італії майже кождий епископ, по мисли Собора Тридент., мав до тепер свою власну семинарию, свій лїцей, в якім виховувались і едукувались будучі єго сьвященики. Однак з того вийшла в наших часах ся недогода, що семинарий намножилось безлїч, а всї вони за тє терпіли на брак і средств і професорів і учеників. (Revue du Clergé Francais, I. M. W.; порів. Церковныя Вѣдомости № 32: Реформа семинарій въ Италіи). Папа Пій X. поклав засаду, щоби семинариї меньших епархій, які з браку научних средств слабо розвивали ся, були злучені в одну семинарию більших епархій. Кардинал-префект скликав епископів Італії на провінціональні наради, які мали повідомити кард. Феррату про опінїю епископів в сїй справі. Результати тих нарад випали прихильно. Сьв. Отець розіслав для ревізиї епархіяльних семинарий своїх делеґатів, а рівночасно осібна комісия розбирала достарчуваний делеґатами материял, вироблювала пляни і подрібности реформи. Праця комісиї тревала около чотири роки, а коли скінчила ся, Пій X. вислїд єї оголосив епископам.

Нова програма вибір наукового підручника лишає викладаючому професорови, який має до розпорядимости величезну літературу з обсягу схолястичної теольоґії і фільозофії, моральної теольоґії, церков. права й істориї. Однак звідси то і повстала така ріжнородність в научних підручниках на богословских факультетах, а натомість замітний є брак пляновости і одностайности. Крім того ідеал теольоґічного підручника в послїдних роках дуже піднїс ся. Нові часи приносять нові думки,

струї, напрями, але також і нові форми старих закидів проти християньского съвітогляду. Воїни Христові мусять вправдї остатись на старих, вічних позиціях, однак мусять перемінити старе оружє на нове і боронити перед ворогом місць до тепер цїлком не захищуваних або слабо боронених. *Civilta cattolica* з 7. марта 1908. р. пише: „Зберігаючи все те, що попередна научна формация мала серйозного, сталого, вічного, треба додати до него ще те, чого домагають ся наші часи, т. є. треба узгляднити сучасні потреби, сучасні блуди або, щоб лїпше висказати ся, сучасну одїж, в яку від часу до часу, убирають ся старі блуди і котра надає їм виду чогось нового. Зі своєї сторони правда, стикаючись з блудами, кидає нові лучі съвітла. Вона розкриває свої нові сторони і набирає більшої ясности, сталости і точности. Вона остає ся незмінна в своїй істоті, але приймає новий вид, нові форми і уживає нового оружя проти нових сил неправди. Оже треба обновити схоластичні методи, направити їх спекулятивну неплодність, оживлюючи їх не самою ерудициєю, а живою водою сучасности, т. є. примінюючи їх до опрокиненя нових блудів. Привернути методи традиційної фільозофії, від якої Церков не хоче відказати ся, і примінити їх до викоріненя сучасних заблуджень — ось програма, яку поклали собі основателї часописи *Rivista di filosofia neoscolastica**), яка вийшла з початком сего року“ (1908). Сей журнал, посьвячений головно фільозофії, поміщує перегляд схоластичних системів і метод, виясняє їх нову житєву силу, якої вони набирають стикаючись зі сучасними съвітоглядами, вказуючи на їх блуди і неконсеквенциї, послугуючись новітною методою і поборюючи фалшиві системи їх власним таки оружєм. Отже неосхоластичний напрям, який так гарно розвиває ся в Бельґії (Льованна), обновив ся і в Італії, якої теольоґи пильно читають і одушевляють ся льованьскою *Revue Neo-Scolastique*.

Велику научну славу має італїяньский журнал *Rivista storicocritica delle scienze teologiche*, під редакциєю Буонаютого. Редакция занимаєсь також видавництвом осібної теольоґічної бібліотеки, яка обговорює головно такі питаня, як: неотомізм, єврейскі старинности, Пентатевх, єврейска релїґія за часів Христа, Фільон і его час, синоптики, Євангелиє съв. Йована, елементи істориї релїґій, релїґійні ідеї фільозофії і т. д. Як бачимо отже, також і науки історично-теольоґічні в Італії незвичайно піднесли ся, хоч знова правдою є, що там більше добрих богословів і фільозофів, як істориків і бібліїстів. Щоб дати можність італїйским теольоґам удосконалити ся в історично-критичних науках, устроєно в Римі при григорияньскім унїверситетї в р. 1908—1909 научні курси студий над съв. письмом, які дали початок новоосноваиому „Бібліїйному Інституту“,

*) Firenze, via del Corso 3, Libreria Editrice Florentina; виходить 4 рази на рік і стоїть 8 лїр; за границею 9 фр.

що зістав заложений 7. мая 1909. р.*) Задачею его є розвивати і удосконалювати студії над сьв. письмом і служити розсадником біблійного знання не тільки в Італії, але і в цілім католицкім сьвіті. Певна однак річ, що з него користати будуть найбільше Італійці. Сьв. Отець видав бреве, яким вказав на ціль того Інституту і на програму студій. Інститут має вибразувати як найбільше учених біблістів, професорів, екзеґетів і апольоґетів, які на підставі поважних висліджів науки мають пропаґувати і боронити Христову правду. Біблійний Інститут має уряджувати крім того популярні виклади о сьв. письмі і видавати бібліотеку біблійних студій. Наука в тім Інституті має мати строгий характер научний, а метода викладів має бути педаґоґічна і практична. Щоб міг сповнити свою задачу, Інститут буде посідати величезну бібліотеку, музей біблійних старинностий і всї научні средства. Інститутом завідує орден Ґзуїтів, які визначують ся своїм знанем в области біблійних студій. На професорів покликані найліпші сили, а ректором зістав Леопольд Фонк, звісний біблїст з Інсбрука. Великий розголос викликала поява книжки тогож ученого п. з. „Wissenschaftliches Arbeiten“ в італійскім перекладї Мануккого. В тій книжцї ясно і практично виложена теория і практика научної працї і тому італійскі богослови приняли еї з запалом. Автор еї зачинає радами, як підготовляти ся до научної працї, потім як вибирати тему, збирати потрібні документи, дальше обговорює критику жерел, льоґічну клясифікацию зібраних даних, розділ материялу і т. д. Вкінци подає Фонк практичні вказівки, як вести переговори з видавцем і друкарнею, які є форми рукописи, коректури, продажа твору, гонорарі і т. д. З самого перегляду тої працї Фонка слїдна величезна еї практична вартість для кождого, хто хоче віддати ся научній роботї.

Крім тих наук теоретичних, як христ. фільозофія і доґматика, історія і студії біблійні, в Італії розвивають ся що раз краще і такі практичні науки як аскетика, пасторальна і педаґоґія, особливо в римскій Колеґії Льва XIII. Настоятелем того закладу есть професор Мішілетті, славний психольоґ і педаґоґ, який визначає ся надзвичайним педаґоґічним досьвідом, ерудициею і тактом. Він видав свої наукові виклади в двох великих томах п. з. „Елементи загальної і специяльної церковної педаґоґіки“. Автор підносить під небеса скромність і нїжність Григория Великого, котрого називає своїм учителем і рекомендує апостольску простоту сьв. Бернарда, яко средство

*) Торжественне отворене „Біблійного Інститута“ відбуло ся 5. падолиста ман. року. Рівнож в падолистї зреорґанїзовано і розширено в Римі домінїканьску „Академію сьв. Томи з Аквіну“ і перетворено еї в „Collegio Angelico Internazionale“. Від тепер будуть в нїй могли користати з викладів христ. фільозофії не лише головно Домінїканцї, але й сьвященики та кандидати на сьвящеників — чи то монахи, чи й сьвітскі — всїх народностий. — Ред.

до борби з новими блудами. Свій твір видав автор в латинській мові, щоб як найширші круги католицких педаґоґів могли з него черпати вказівки і ради.

Взагалї, в Італії замічає ся тепер сильний під'єм католицкої науки а — що в слїд за тим піде, і духа Христового. Навіть *Православныя Вѣдомости* ч. 32. 1909., орґан Святѣйшаго Синода, хоч дуже антаґоністично настроєний зглядом католицизму, признає, що Італія веде перід в богословских студиях. — *Ом. Савчин*

ВСЯЧИНА.

Новий Видїл тов-а ім. сьв. ап. Павла.

На Заг. Зборах тов-а ім. сьв. ап. Павла, що відбули ся дня 8. грудня 1909 при участи 35-ох членів, вибрано ось який видїл: Голова тов-а знов о. сов. Е. Гузар, заступник голови о. проф. Т. Лежогубский; члени видїлу: о. Др. Д. Дорожиньский, о. проф. Л. Лужницкий, о. Др. Д. Яремко, о. преф. А. Редкевич, о. преф. Н. Будка і о. кат. І. Новосад; заступники видїлових: о. віцеректр. В. Лициняк, о. Др. И. Боцян, о. М. Щепанюк. Видїл уконституував ся в сей спосіб, що секретарем вибрав о. Новосада, а касиєром о. Будку.

Польске духовеньство в Познаньщинї — а в східній Галичинї.

Ми свого часу згадали були, що польске сьвященьство Познаньщини, беручи собі примір з кат. духовеньства нїмецкого, займає ся щиро суспільною працею. Як широка і інтензивна та праця, показує новий „Katalog Wydawnictwa Drukarni i księgarni św. Wojciecha służących do pracy społecznej". Він вичисляє понад сто ріжних підручників, розправ і брошур, в яких оброблені суть найактуальнїйші питаня релїґійні, социяльні і політичні. Є там і готові підручники до викладів і вказівки для практичної праці в товариствах, є й правні порадники і книжочки, відстрашуючі від алькоголїзму, захвалюючі гіґієну, ощадність, грошеву самопоміч, спільництво і т. д., є й популярно чисто наукові річи. Майже при кождім імени автора стоїть: ks. Працює — видко, та ще й як працює тамошне польске духовеньство над з'орґанїзованєм, просьвіченєм та моральним і материяльним підвигненєм меньшого брата! А чим похвалять ся наші, східно-галицкі bracia? Хиба тими десятками „новонаверненних" латинників — проблематичної вартости, тай тими кількаканайцятьма новопоставленими капличками, що в них два рази

до року відправляти муть богослуженя: раз на іменини JWP. kolatora, другий раз на іменини JWP. kolatorki... А чим похвалимо ся й ми?

Д. А. Марков оборонцем нашої Церкви?

Від маючого претенсії на чесність противника — хотяй би навіть екс-сьвященика-політика — можна жадати, щоби в борбі не послугував ся брехнею і клеветою, але оружем чесним, бо лише таким оружем воюють чесні люди. Прошу-ж послухати, яким оружем послугує ся „депутать вѣнскаго рейхсрата", екссьвященик Д. А. Марков. В *Славянск-их Извѣсті-ях* (ч. 6, р. 1909) помістив він статю під заг. „Галицко-русскій вопросъ", а в ній — замісць звести цілий сей „вопрос" до кількох запаморочених голов і кількох рублехапних кешень — прокидає ся він защитником нашої Церкви і розписує ся о єї „утѣсненіях". Найшов же ся й защитник! — погадаєте. Та ось послухайте, яка то з него защита нащій Церкві:

„В епархіи полное запустѣніе: въ церквахъ грязь, безпорядокъ, въ обрядѣ хаосъ, церковное пѣніе въ упадкѣ, среди бѣлаго духовенства деморализація, недостатокъ дисциплины и крайная партійная борьба"... І схопите ся за голову: не вжеж так? — А вжеж, коли г. Марков так говорить. І звідки то всьо? — запитаєте ся. Якто звідки? „Польскій ґрафъ Андрей Шептицкій, прямий преемникъ и послѣдователь ґр. Шембека" всему тому винен. — Якто? А Єгож канонічні візитації? а Єго строге перестереганє чистоти нашого обряду і Єго заходи в тім напрямі? а Єго дяківска бурса? а Єго послания о єдности і солідарности духовеньства? і т. д. Ет, ось вам на все те (і ще дещо!) докази того защитника: „Латинизаторскія плани ґрафа Андрея Шептицкаго не ограничиваются внутренней деморализаціей галицко-русской церкви, но идуть значительно дальше. Недавно въ Скниловѣ близи Львова основанъ новый уніатскій орденъ сьв. Студита. Въ орденъ принимаются не только русскіе греч.-католическаго обряда, но и инородцы латинскаго обряда"... Так то наші русскіе вміють — писати!

А вже просто безстидні, бо зовсїм голословні, отсї брехнї і клевети: „Реформированные недавно іезуитами василіане совершенно перемѣнили въ настоящее время свой обликъ — это дикіе, необузданные шовинисты. Ихъ главные черты — фанатизмъ, фальшь, крайная безхарактерность и полное невѣжество.. Въ церковь они вводятъ насильственно латино-польскія новшества... Церковныя и монастырскія имѣнія они продаютъ часто евреямъ.... Вырученныя деньги посылаются обыкновенно въ Римъ"... і т. д.

Доста й того — що? Розуміє ся, що брехня і клевета остануть ся такими, хотяй би походили і від послів та знайшли у несьвідомих послух. Але якже бідні ті люди, що аж таким оружем послугувати ся мусять і яка нужденна їх та справа, що аж такого оружа потребує! Та вольному воля. Міг г. Марков во дни они пописувати ся в парляментї виступами кльовна, може й

пописуватись тепер перед людьми брехнею і клеветою — але від нашої Церкви єму засі! Єслиж о нїй таки пише, то нехай бодай підпише ся: гр. кат. сьвященик-апостат, щоб люди знали, з ким мають дїло, тай щоб — прочитавши статю, мали на що сплюнути!

Жиди а власність земельна в Галичинї.

В Галичинї дозволено Жидам купувати землю не дуже давно, бо доперва в р. 1868. Нинї викупили вони тут вже 35% землї, а друге стілько видержавлюють. На 2.000 великих земельних посїлостий в Галичинї — 1.100 находить ся в руках жидівских, а по містах і місточках посїли вони 50% всїх парцель і реальностий. Чи се не застрашаюче?

Ще більше застрашаючі суть числа, відносячі ся до малоземельних посїлостий. Протягом лише трох лїт від 1894—97 Жиди лихварі продали 2.856 сельских господарств. В 310 случаях зажадав лїцитациї уряд податковий, в 147 случаях — банк краєвий, а в 6.547 случаях — жидівскі банки!

Чи тепер воно красше — не знаємо. О. К. С., подаючи сї числа за *Głos-ами Katolick-ими* (ч. 110, річн. IX.) в ч. 275. *Руслана*, завважує від себе: „Сини Руси не зважають на се, що їх земля з під ніг їм усуває ся, тільки зводять завзяті борби о Ъ і Ѣ, дальше викотили пушки тяжшого калїбру супроти Церкви і попів, то знов пруть насильно до Москви і Петрограда — мовби там не було досить своїх дїдів! Безумні і слїпі: чи не бачите, звідки небезпека народови загрожує?... Замість ратувати нарід від економічного занепаду, замість учити єго тверезости й ощадности, замість остерігати перед лихвою і векслями жидівскими, замість подбати, щоби торговля і промисл у него розповсюдили ся, замісць двигати єго морально і материяльно, — силуєте ся позбавити єго найбільшого добра, бо віри християньско-католицкої. В так важній і грізній хвили зводити нарід на бездорожа — се або злоба, або божевільність!“... Справдї, уваги сї заслугують на се, щоб над ними призадумати ся.

Від редакциї і адмінїстрациї „Ниви“.

Всїм нашим Вп. Предплатникам, Дописувателям і Прихильникам желаємо зі щирого серця веселих сьвят Різдва Христового. Книжечка „Шевченко з релїгійно-етичного становища“, яку до нинїшного числа „Ниви“ долучуємо, нехай Їм буде від нас різдвяним дарунком.

„ХРИСТОС РОДИВ СѦ!“

Видає „Редакційний Комітет“. — За редакцию відповідає:

о. Олександер Малицкий.

З друкарнї Ставропигійскої під упр. М. Рефця.

Бібліотека Наукового товариства імени Шевченка

Найбільший склад в краю

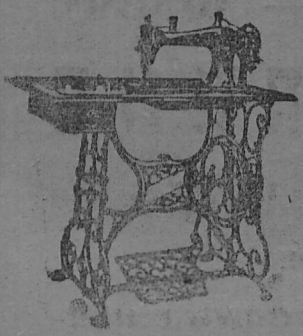

оригінальних машин до шитя, гафту, до кравеччини і шитя шкір, також панчошкових машин.

АҐЕНТАМИ НЕ ПОСЛУГУЮ СЯ,

КУРС ГАФТУ БЕЗПЛАТНО

Цїнники дармо і оплатно.

Йосиф Іваницкий

механік і спеціяліст

Львів, Готель Жоржа.

Бюро технїчне

Василя Нагірного

у Львові

ул.: св. Софії 3-а, а постійна адреса Ринок №. 36.

виготовляє пляни на будови церков, домів парохіяльних і инші.

Предплачуйте і ширіть

християньску часопись для руского народу

„ОСНОВУ",

що виходить 10. і 25. кождого місяця і коштує річно 3 кор. „Основа" пише про полїтику, господарство, про справи релїґійні, суспільні, просьвітні, подає короткі а цїкаві оповіданя і богату всячину.

Купуйте також отсї брошурки, що вийшли в бібліотеці „Основи":

1)	Ану виплинькмо раз на чисту воду	6 сот.
2)	Иосифіньский патент	6 сот.
3)	Про чернече житє	6 сот.
4)	Дещо про суспільне питанє	20 сот.
5)	За що мають соціяліcти нашого хлопа	6 сот.
6)	Як товариш ратував товаришку	10 сот.
7)	Значінє праці в сьвітлї вірн	20 сот.
8)	Чи наука противить ся вірі	6 сот.

Редакція „Основи"

Львів, пл. св. Юра, 5.

Читайте Важне на зиму!

Футра — зарукавки — шапки

М. А. АВҐУСТИНА

ул. Театральна ч. 7.

Супротив лат. катедри

Жадайте богато илюстрованих цїпників, покликуючись на „Ниву".

Юліян Трепчиньский,

Львів, ул. Трибунальска № 14,

доставець „Народної Лїчниці",

поручає Вс. Духовенству бритви, сцизорики, ножички, машинки до волося та принимає остренє і нїкльованє по умірковацїнах.

Поручає ся робітню і склад парамент ів церковних.

Володимира Устеньского,

Львів, ул. Руска 8.

В справі Достави.

Наша церковна торговля „Достава“ переносить — відповідно до ухвали послїдних загальних зборів — з новим роком свою центральну управу з Станиславова до Львова, полишаючи в попереднім місци на дальше свою головну філію. Ся інституция зістала здвигнена самим же руским духовеньством, а то з тою цїлию, шоби достатчити церквам утвари солїдні і відповідаючі духови нашого обряду, давати їх по дешевим цїнам, та обертати чистий зиск в користь бідніїших церков.

Ми радуємо ся перенесеню нашої інституциї до Львова. Тут буде вона могла входити в безпосередні звязи зі світовим промислом, найде таки на місце поважне число всяких артистів для своєї помочи, а тим самим зможе й що раз краще поступати в сповненю своєї задачі. Наші духовні, що стоять членами дирекциї і управляючої ради, докладають всїх старань, щоби сю нашу питому торговлю поставити на належній висотї. Однак не досить з нашого боку лиш платонїчної симпатиї для сеї съвященичої і так важної для нас інституциї. Цїле наше духовеньство повинно уважати і своїм становим обовязком і дїлом своєї чести, щоби і само полагоджувало церковні орудки лиш в своїм складї, тай заставляло й парохіян до такого дїла. Досить вже того, щоби всяка чужина бралась засипувати наші храми всякими тандитими, тай з кпинами обогачувалась нашим церковним грошем — часто таки на шкоду нашого народу і обряду!

Так поручаємо всему клирови горячо нашу съвященичу інституцию „Достава“ і просимо нашу Братию, щоби звертались туди з своїми церковними потребами. А позаяк всяка подібна інституция потребує для успішнїйшого розвою більшого гроша і без него не може успівати, проте накликуємо наших Братів і до того, щоби вступали в члени „Достави“ (за удїлами по 20 К. і 1 К. вписового) і уміщували в ній на щадничих книжках свої або церковні гроші (на 6%). Коли будемо громадно попирати свою інституцию, тоді й розвине ся вона добре, буде удержувати ще добірнїйші товари, давати їх по дешевшим цїнам, тай приносити хосен не заволокам і чужинцям, але таки нам самим: нашим церквам і сиротам.

З друкарні Ставропигійского Інститута
під зарядом **М. Рефця.**

8767

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

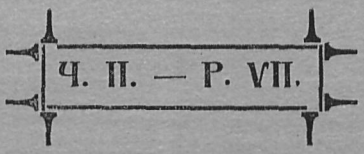

(Видає редакційний комітет).

ЛЬВІВ ✿ З друкарні Ставропигійского Інститута під зарядом М. Рефця. ✿ 1910.

НИВА

Виходить І-го і 15-го кождого місяця в о'бємі двох аркушів друку — з одноаркушевим додатком що 1-го.
Предплата виносить: Річно 8 К. Піврічно 4 К. Поодиноке число коштує 40 с.
Адреса Редакції і Адміністрадії:
Львів ул. Коперника ч. 36.

Ч. 2.

ЗМІСТ:

о. Я. Л.: **Православні затії в Галичині** стр. 33
о. Н. Будка: **Дісципліна грецкої церкви** 38
о. І. Савицкий: **Розумові основи християньства** 41
Володимир Лиско: **Кілька заміток до питання: теольоґія а університет** 47
Рецензії: *о. Др. І. Бартошевский*: **Християньско-католицка Педаґоґія або наука о вихованю** (*о. Др. О. Боцян*) 52
Дописи: *Сельский парох практик*: **В справі недїльного споспочинку.** 58
Подільский съвященик. **Цїкавий случай — але чи після права і конкордиї?** 59
Відповіди „Ниви“: *о. Др. О. Б.* відп. на літурґічне питанє *о. и. Гнкв.* 60
Всячина: (Нар. коляда. — Як то східно-гал.польскі съвященики заховують „конкордию“. — Тов. руских правосл. съвящеників на Буковині. — Неспокійне є наше серце, доки не спічне в Бозї). 61
Переписка редакції. 64

Товариство взаїмних обезпечень

Телефон 788. **„ДНІСТЕР“** Конто Щадниці почтової 25,261.

у Львові, ул. Руска ч. 20 (власний дім)

приймає обезпеченя будинків, збіжа і знарядів господарских від шкід огневих під користними услівями,

числить умірковані премії за обезпеченя,

ліквідує шкоди **безпроволочно** по пожарі,

уділяє обезпеченим членам з річної надвижки **звороти.**

За р. 1908 припадає на користь членів зворот 15%.

Полїси „Дністра приймає при позичках **Банк краєвий** у Львові і в Чернівцях, Галицка Каса Ощадности, Руска Щадниця і иньші каси ощадности.

Через „Дністер“ можна асекурувати ся **на житє** в Товаристві взаїмних обезпечень в Кракові. Інформациї до обезпечень уділяють аґенциї „Дністра“.

Зголошеня письменних господарів о аґенцию приймають ся тілько з таких громад, где єще не робить иньший аґент „Дністра“.

Фонди „Дністра“ $^{31}/_{12}$ 1908 виносять:

Фонд резервовий і резерва премій К 1,865.540, иньші фонди К 458.564, разом **К 2.324.104.**

Канцелярії Товариства отворені для сторін **від год. 8 — 3.**

Товариство взаїмного кредиту

„ДНІСТЕР“

у Львові, ул. Руска ч. 20, телефон ч. 788.

засноване при Товаристві взаїмних обезпеченя „Дністер“ в р. 1895 на підставі закона о стоваришеняхъ з р. 1873.

Одвічальність членів обмежена до подвійної висоти уділу.

Цїлею Товариства є **уділюване кредиту** своїм членам-рільникам **обезпеченим в „Дністрі“ від більше пїт.**

Процент від вкладок 4%, без потрученя податку рентового.

Вкладки приймає і виплачує Каса Дирекциї Товариства в годинах урядових, **від 8 до 2 год. в полудне.**

Конто в Щадниці почтової ч 37527.

Конто жирове в Банку австро-угорскім.

Вкладки щадничї	**К 2,848.890·—**
Уділи членьскі:	К 262.994·—
Позички уділені:	К 3,396.002·—

Канцелярії Товариства отворені перед полуднем.

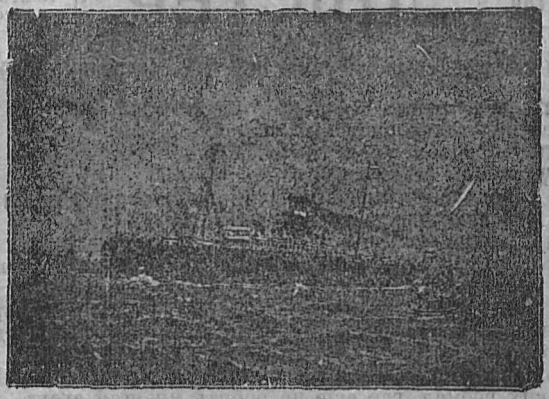

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Гальвестону, Куби, Аргентини взагалї до всїх місцевостий північної і полудневої Америки, Австралії Япану, Хін і т. д.

Білети желізниці до кождої місцевости північно і полудневої Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ

NORDDEUTSCHER LLOYD

в Бремі

В Бремі се товариство удержує руского сьвященника, котрий виконує душпастирскі обовязки і опікує ся емітрантами:

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шіфкарту до:

Ґенеральна Аґентура Північно-Нїмецкого LLoyd'a у ЛЬВОВІ, Городецка 93.

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 2. Львів, 15. сїчня 1910. Рік VII.

Бібліотека наукового товариства імени Шевченка

о. Я. П.

Православні затїї в Галичинї.

Пропаґанда росийского православя, що була завсїгди одною з головних задач галицких руссофілів, змоглась значно в послїдних лїтах. З одного боку форитованє руссофільского руху пок. Потоцким, з другого боку „материяльнїйша“ опіка Росиї з часу росийско-япаньскої війни, поставили галицких руссофілів на сильнїйші, чим передше, ноги. Порісши-ж в пірє під зглядом полїтичним, стали вони що раз відважнїйше зраджувати свої переконаня на релїгійнім поли — в напрямі православя.

Згадана пропаґанда пішла ріжними дорогами: через паломництва, через устну аґітацию, а головно через пресу.

Оба паломництва до Почаєва, підготовлені, а відтак прославлювані партийною пресою, були першою збірною, публичною манїфестациєю православя. Успіхи паломництв не були вправдї такі, яких аранжери по них сподївались, але все таки були значні. Численні промови та проповіди не могли не лишити слїду на темній руссофільскій селяньскій масї. Не вернули також паломники з Почаєва з порожними руками. Ревнителї православя заосмотрили їх в Почаївскі Листи, в православні молитвослови та иньші свої памятки.

Зазначити мусимо, що почаївскі паломництва орґанїзувала сама партия. ПП. Носевичі і Процики се були лише підставлені люди. Коли би вони робили всьо на свою руку, тогдї партийна преса не попирала би так їх змаганъ, тогдї парляментарні

представителї партиї, обожувані цїлою партиєю, не розшибали би ся так коло сих паломництв, не виєднювали би для них ріжних полекш та не опроваджували би паломників по почаївських та київських православних соборах. Вкінци, коли би пп. Носевич та Процик (тепер член управи партиї), уряджували паломництва на власну руку, а се було би противне інтенциям цїлої партиї, тогдї та партия мусїла би була заняти якесь становище супроти сих змагань в своїм нутрі. Тимчасом заряд партиї не тільки що мовчав на всьо, але єще виславлював паломництва в своїй партийній пресї, а одного з аранжерів вибрано навіть до управи партиї.

Другою дорогою, якою іде поміж руссофільскі маси ідея православя, се устна аґітация по ріжних вічах, зборах і з'їздах, аґітация по ріжних руссофільских заведенях і бурсах. Памятний всїм виступ в обороні православя одного селянина на торічнім руссофільскім з'їздї у Львові, виступ принятий оплесками всїх присутних. Слабонька відповідь одного сьвященика не затерла зовсїм того вражіня, яке зробив згаданий православний виступ. Так само голос піднятий недавно за мариявітизмом, одобрений одноголосно, навіть сьвященикаме, мав на дальшій метї нїчо иньшого, як також православє.

Всякі руссофільскі институциї виховавчі се найнебезпечнїйша в Галичинї кузня православя. Взором їх бурса Народного Дому у Львові. В якім дусї виховують у сїй бурсї руску ґімназияльну молодїж, можна вносити хочби з того, що ся молодїж рік-річно устроює концерти в честь апостата Наумовича, що вона засипана православною лєктурою, особливо церковнополємічною, що вона мусить слухати обовязково тенденційної істориї Руси і рускої Церкви. Кождому єще в памяти сумний прояв настрою вихованків бурси Народного Дому, який вони зрадили з нагоди фарисейского обходу папского ювилею їх дипльоматичними учителями-стариками. Про настрій сих бурсаків могли би також богато сказати їх ґімназияльні катихити.

Перейдїм тепер до преси. „Галичанинъ", „Русское Слово", „Русская Воля", „Прикарпатская Русь" і „Голосъ Народа" — отсе і цїла руссофільска лїтература. Правда, єще „Русскій Калєндарь", як безплатна щорічна предлога до „Галичанина" і „Русского Слова" та ставропігийский „Временникъ". Хто лише хоч трохи обізнаний з сею руссофільскою лєктурою, сему не треба доказувати, що цїла вона перенята наскрізь православним духом, що пропаґанда православя се головна точка єї програми. Засаднича боротьба з кождим сьвідомим руским католицким епископом, засаднича ненависть до кождого нерусофільского сьвященика (попика-радикала), засадниче з'огиджуванє католицизму а захвалюванє всього, що тільки православне, отсе тактика „Галичанина" і „Русского Слова", а єще більше „Русскої Волї", „Прикарпатскої Руси" і „Голосу Народа".

Входити тут в подробицї і наводити факти на доказ, що цїла руссофільска преса є засадничо ворожа католицизмови,

а прихильна православлю і се православє пропаґує, се по нашій думці зовсім злишне. Се зрештою річ загально відома, не раз вже і не два в нашій пресї зазначувана, а з боку руссофілів нїколи і нїгде незаперечувана. Остаточно, хто поставив би таке жаданє серйозно, сему можемо служити тисячними доказами.

З особливших причин мусимо заняти ся подрібно „Временником“, а передовсїм „Русским Калєндаром“.

„Временникъ“ се калєндар Ставропігійского Інституту, отже институції будь що будь поважної, між руссофільскими найповажнїйшої. Сей калєндар се рівночасно й одинокий орґан руссофільскої „науки“ і „лїтератури“, отже орґан, який піддержує своїми працями сам цьвіт руссофілів, самі найґенїяльнїйші руссофільскі учені і лїтерати. І якаж тенденция віє з сего поважного орґану? Возьмім до рук „Временникъ“ з р. 1909. Щож там знайдемо інтересного для нас? Отже після повного родоводу росийскої царскої родини, знаходимо там ось такі яко „ґідні уваги“ і „потїшаючі“ „событія“ з минувшого року: перше паломництво галицких руссофілів до Почаєва і перехід кількох угорских католицких громад на православє. Звеличанє сих „событій“ у „Временнику“ кидає знаменне сьвітло на цїлу Ставропігію.

В р. 1910. „Временникъ“ „поправив ся“ на стільки, що львівска Консистория, як зачуваємо, не приняла єго і завернула назад Ставропігії; тільки в нїм нараз знайшлось православного прозелїтизму!

Приступім тепер до обговореня „Русского Калєндаря“ за р. 1910.

„Русскій Калєндаръ“ се, як вже сказано, безплатний додаток до „Галичанина“ і „Русского Слова“, уложений бувшим редактором тих ґазет, пок. О. Марковим. Очевидно, що дух сего калєндара мусить бути такий самий, як дух „Галичанина“ і „Русского Слова“. Який жеж дух в „Русскім Калєндари“?

Пристановім ся над найповажнїйшою єго статєю, а саме над розвідкою: „Історія галицко-рускої Церкви і церковної унії“. Розвідка поважна, бо оперта на працях „галицко-русского ученого“, як каже автор, Филипа Свистуна; поважна й тим, що обіймає повних 70 сторін друку. Автор переходить вперед коротко історию християньскої Церкви аж до східного роздору, а відтак історию Церкви рускої. Цїла розвідка написана крайно тенденційно, в дусї православнім. Отже „русска“ віра є православною, а лише Поляки для погорди зовуть єї схизматицкою. Унїя се відступленє від православя. Роздор в Церкві наступив через жажду панованя папів; царгородским патриярхам не лишалось нїчо иньшого, як зірвати всякі зносини з Римом. Фотий и Керулярий без закиду. Про зносини рускої Церкви з Римом, які сьвідчать, що Русини були зразу католиками, анї згадки. Противно, автор виразно пише: „(Неморальне житє нїмецкого клиру) відстрашило руский нарід від підчиненя рим-

скому папі...“ „Всї проби, підчинити Русь під власть римского папи, довгий час не удавали ся“ (ст. 46). Дальше іде невірна згадка про князя Данила, а відтак наведені немов то автентичні слова сьв. Теодозия, в яких сей сьвятий згірдливо виражає ся про „римско-латиньску“ віру! У автора перший московский митрополит Петро зовесь завсїгди „с ь в я т и й П е т р о“, а католицкий сьвятий, сьв. Йосафат Кунцевич, лише „И о с а ф а т К у н ц е в и ч“, завсїгди без „с ь в“.

Зрештою ми мусїли би хиба переписати цїлу розвідку, коли би хотїли навести всї тенденційно-православні єї ельокубрациї. Календар загально кождому приступний, отже цїкавий може лично переконатись про правду наших слів. Повторяємо еще раз загально, що цїла історія написана в дусї фанатично православнім, крайно ворожім католицкій вірі і Церкві.

Передовсїм злобно представлена історія церковної Унії. Ось як висказуєсь, приміром, пок. Марков про сьвятого нашої Церкви, Йосафата Кунцевича: „В нападах і гоненях православя перестиг. Поція і Терлецкого Йосафат Кунцевич... Многі православні приняли за Йосафата Кунцевича унїю, однак не з переконаня, а із страху, бо хотїли увільнити ся від нападів, гонень і може бути навіть і від смерти (розумієсь з боку сьв. Йосафата)... Коли Кунцевич увидїв, що унїяти вертають ся назад до православної віри, зажадав від польских властий, щоби вони позволили проти непокірних православних ужити насиля. Він предложив польским властям, щоби непокірних православних можна було також топити в водї, відтинати їм голови, труїти. — Кунцевич і дальше допускав ся всяких пакостий на бідних і нї в чім неповинних православних. Так на примір приказав він в містї Полоцку викопати із могили недавно похоронених православних і кинути їх собакам... Очевидно, що таке варварске поступованє архиепископа Кунцевича мусїло наконець до крайности роз'ярити православне вітебске міщаньство і було причиною, що міщани явно напали на дім Кунцевича, схватили і убили загорільця-архиепископа і кинули труп єго в ріку Двину... За убийство варварского архиепископа засудила (комісия) около 100 людей на кару смерти“ (ст. 82—83).

В таких самих красках представлена історія унії в Галичинї.

Аж надто досить, думаємо, сего, що ми навели, аби упевнитись, що редактори „Русского Календаря“, а тим самим і „Галичанина“ та „Русского Слова“ — се пропаґатори православя.

Якеж становище руссофільского духовеньства до сеї православної пропаґанди руссофільскої партиї? Зовсїм недвозначне. Провідники руссофільского духовеньства беруть в нїй живу участь. Сьвідомо, чи несьвідомо, не беремось рішати. На кождий випадок, коли узгляднимо, що в руссофільскій партиї духовеньство грає на першій скрипцї, що воно властиво становить цїлу партию, коли дальше узгляднимо, що і „Галичанинъ“

і „Русское Слово“ і Ставропігія і бурса Народного Дому майже цілковито в руках духовеньства, вкінци коли узгляднимо, що проти сеї пропаганди православя ми не читали нігде ані однісінького голосу якогось протесту з боку руссофільского духовеньства, то думаємо, зовсім совісно можемо повторити сказане в горі, а саме, що провідники руссофільского духовеньства беруть живу, хоч криту участь в православній пропаганді в Галичині. Хто би нас тягнув дальше за язик, можемо служити чимсь конкретнійшим.

Та вже й тепер мусимо занотувати два факти: Коли „Нива“ недавно зробила закид „Галичанинови“, що ширить православє і навела імена сьвящеників, що засїдають в редакцийнім комітеті, потягаючи їх сим неначе до відвічальности, то згадані сьвященики з'ігнорували сей поважний і компромітуючий їх закид „Ниви“ і лише сама редакция „Галичанина“ відповіла „Ниві“ і то з кпинами, незаперечуючи зрештою ані одного факту. Злобно і хитро лише заявила, що вона розуміє добре ріжницю між річами догматичними а не догматичними!

Другий факт також не меньш знаменний. Коли недавно помер О. Марков, довголїтний редактор схизмофільского „Галичанина“ і „Русского Слова“ та автор обговореної нами розвідки в „Русскім Календари“ про історию рускої Церкви, отже чоловік не лише настроєний православно і ворог католицизму, але самий головний пропаґатор православя (бодай в пресї), то на єго похорон з'явив ся поважний гурт представителїв руссофільского католицкого духовеньства. Треба піднести, що многі Львовяни були сильно згіршені таким поступком католицких духовників.

Се, що тут пишемо на адресу провідників, не відносить ся в цїлости до загалу руссофільского духовеньства і то передовсїм духовеньства старшого. Ми віримо твердо в несьвідомість єго при пасивнім попираню собою згаданого руху. Иньша однак річ, що та несьвідомість у інтелїґентного чоловіка і то в справах церковних — у сьвященика, є завсїгди каригідною. З огляду на те маємо повне право зробити і сей несьвідомий загал руссофільского клиру по части відвічальним за те, що дїєсь в єго партиї.

Ось в такім сьвітлї представляєсь стан нашої Церкви під нинїшну добу. Стан грізний, навіть дуже грізний. З боку не тільки нашого Епископату, але і духовеньства щиро католицкого треба акциї як найенергічнійшої, щоби зло задавити в коріни. Занехаємо сей наш сьвятий обовязок — то можемо дожити часів дуже сумних для нашої Церкви, часів, які наша Церква пережила вже нераз через православну агітацию.

Ми далекі від того, щоби накидати нашому духовеньству, а тим більше нашій церковній Ерархії, способи боротьби з православєм. Та всеж таки в формі часописної дискусиї вискажемо тут одну-дві свої думки.

Вперед, думаємо, треба конечно бути обережнїйшим в приниманю руссофільских кандидатів до духовних семинарий. Досьвід вказує, що між руссофільским духовеньством щирий і консеквентний католик — се білий крук. Знайти сьвідомого руссофіла, який був би рівночасно сьвідомим католиком — се річ майже що неможлива. Кождий руссофільский богослов се в будучности на певно коли не отвертий аґітатор, то бодай отвертий протектор православя. Сеж і природно. Бо чиж руссофільскі богослови се не вихованки руссофільских бурс?

Другим способом боротьби з православєм ми уважали би уряджуванє в загрожених околицях місий і ширенє відповідних публїкаций.

На всякий випадок радимо сеї справи не легковажити і не уводити ся оптимізмом, а загоді і то енерґічно взятись всїм покликаним чинникам до невсупучої праці над ратованєм нашої Церкви від загрожуючої їй небезпеки.

о. Н. Будка.

Дісципліна грецкої церкви в сьвітлї полємики за часів Фотия.

(Дальше).

Б. *Византия, византинїзм, цезаропапізм.*

В р. 330 вибрав цїсар Константин за свою столицю Византию і через се перенїс осередок полїтики державної на Схід. Ся подїя була для столиці папскої в Римі дуже користна; папство могло свобідно розвиватись і в Римі і на цїлім Западї — тим більше, що по дефінїтивнім подїлї держави (395. р.) на западну і східну були майже всї цїсарі Сходу добрими християнами і защитниками Риму. Для Сходу був сей факт товчком до відновленя давної емуляциї проти Риму і до думки витвореня национального християньства. Разом з подїлом держави наступив і подїл церкви; з подїлу держави на дві части вийшла вперве і назва церкви: римска і грецка. З початку був сей дуалїзм індеферентний і відносини межи обома церквами були досить приязні.

В Константинополи зачинає ся однак зараз з Константином национально-односторонна політика, в котру втягнено і церков[17]). Поганьске понятє ідеї цїсарства (базілєолятрія) яко жерела всеї власти, після якого цїсар був і найвизшим сьвященником, віджило на ново[18]). Константин, хотяй сам єще не охрещений, бавив ся в теольоґа, проповідав, називав себе найвисшим сьвященником, скликував синоди, президував на них, іменував і усував з престолів епископів[19]), видавав інструкції в річах віри і дісципліни[20]) — та в сей спосіб витворив новий систем, котрий єго наслїдники охотно наслїдували, а що клєр і нарід пересякли були духом підданьства, систем розвивав ся легко і з часом знищив цїлком независимість церкви від держави[21]).

Та самоволя царів византийских наперед практикувала ся, а що Греки привикли все з факту на право заключати[22]), сталась вона вкоротцї правною і похвальною. Зовсїм витворений і сформулований цезаропапізм се дїло цїсаря Юстинїяна (527—565); єго кодекс приняла радо офіцияльна церква грецка. Іван Схолястик именно, патриярх Константинопольский, зібрав около р. 560 т. зв. Номоканон і заявив виразно в титулї, що права Юстинїяна в справах церковної дісципліни мають кромі повази канонів єще специяльну їм властиву силу (οἰκείαν ἰσχύν[23]). Видимо отже вже в VI. ст. витворену, правну і через патриярха неначе канонїзовану, церков-державу або через грецку церкву апробований цезаропапізм.

Було се вузкосердній, национальній гордости і пустому перецїнюваню Греків самих себе цїлком відповідне. Греки бажали собі, щоби їх столиця, новий Рим, була містом пануючим над цїлим сьвітом, а власть їх цїсаря сягала щораз дальше і дальше[24]). А що через се цїсарі присвоювали собі папскі права, що вони тримали патриярхів, а через них і цїлий клєр в невільничій зависимости, що через се цїлий клєр був зіпсутий, а дісципліна церковна сталась неможливою, а церков загально

---

[17]) Pichler, l. c. I, 38–50.

[18]) Hergenröther, Photius. I, 253. 310.

[19]) Euseb. H. E. t. VIII, c 17. — Pühler l. c. I, 3; Marcovič l. c. I, 46—76; Döllinger l. c. 6—7; Hefele, Conciliengeschichte I, 8—9, 289–290.

[20]) Порівн. Funck: Die Berufung der allgemeinen Synoden des Altertums in Theol. Quartalschrift 1901. B. 83, 268—277.

[21]) Markovič I, 48 ff., 397 ff.

[22]) Dr. Nikodim Milaš, Das Kirchenrecht der Morgenländishen Kirche, übersezt von Dr. Alex. Pessič. Zara 1897, ст. 48. Порівн. також факт: Усунене Ігнатия і з того право: вступленє на престол Фотия — у Лебедева, Очерки... ст. 22.

[23]) Pitra I. B. Card. Juris eccl. Graecorum historia et monumenta, Romae 2 vol. 1864 і 1868. — II, 385. порівн. Markovič l. c. I, 249—265, 274 сл. і Pichler l. c. I. 79.

[24]) Богослужебні молитви є повні тих думок. Нпр. молитви за царя на утрени, тропарі середи і пятниці, ектенія мирна...

сталась невільницею держави, що вкінци при тім стані не було місця для універсального характеру церкви і примату папского — того всего вони не видїли, бо все то було добре для їх цїсаря і национального християньства, а тому ідолови клали Греки на жертівник охочо цїле своє єство [25]). Того рода систем, після котрого справи сьвітскі, церковні, а навіть справи віри [26]) підлягають власти державній, майже до божества винесеній, сей национально-полїтичний дух візантийскої держави, якої оба справники цїсар і патриярх були средством і цїлию для думного вивисшеня цїлого народу, називаємо візантинїзмом. Сей візантинїзм здїлав можливим цезаропапізм, а разом сталисъ вони головною причиною схизми [27]). Цезаропапізм витворив Фотия, византинїзм Керулярия [28]). Лише одні монахи були вільні від византинїзму [29]). Вони дивились з відразою на поневолене церкви через державу. Іконоборство однак погодило і тих послїдних піонірів свободи церкви на Сходї з державою.

2. Полєміка на национально-теольоґічнім полю.

А. *Єреси і национальні церкви.*

Християньство офіцияльне в Константинополи за много ексклюзивно-еґоїстичне, за много национально-грецке, мусїло викликати невдоволеня поміж ріжнородними нациями східно-римскої держави. Всї ті народи: в Єгиптї, Сирії, Мезопотамії, Арменії були лишень поверховно згелєнїзовані, а більша часть з них не приняла навіть грецкої мови. Всї дивили ся все зі заздростию на ту грецку зверхність і виглядали лишень нагоди увільнити ся від неї. Вони се ясно зрозуміли, що кожде взмінене офіцияльного християньства в Византиї було заразом скріпленєм сили цїсаря; длятого почали вони здїйснювати свої полїтичні пляни через ворохобні проти віри, яку визнавав Константинополь. Зірване проте з офіцияльною вірою було для них дорогою до заснованя собі окремих — також национальних церков, було патриотичним маневром до увільненя своєї вітчини від зненавидженого Константинополя. Всї проте єреси на Сходї мають один і той сам підклад полїтичний [30]). Вони

---

[25]) Zachariae, Collectio librorum Jur. Graec. Rom. 1852. 3, 66, 68; Pichler l. c. I, 34 35; Jungmann Bern. Dissertationes selectae in historiam ecclesiasticam. Ratisbonae 1882. P. III, стр. 330, n. 15—16.

[26]) Порівн. Едикти в справах віри царів: Василия, Зена, Юстинїяна, Гераклїя, Констанса, Льва III. у Hergenrötter, Photius. I, 309.

[27]) Так як ще нині в Росиї є вони одинокою перепоною для унії.

[28]) Markovič l. c. II, 87.

[29]) Відси не любив Фотий і Фотияни монахів особливо; порівн. Лебедевъ, Очерки... ст. 86 і частїйше; а також: Константинополитанское Монашество (330—898) після Abbé Maraine. СПб. 1899 стр. 131 і слїд.

[30]) Pargoire R. P. J. Liéglise byzantine de 527, á 847. Paris 1905. стр. 2—5. Döllinger l. c. стр. 4—5.

не булиб певно так знані, коли би в них не були брали участи і цїсарі, або їх фаворити, коли би вони не були звернені просто проти полїтики цїсарів. Коли латинники в пізнїйшій полємиці робили Грекам закиди що до єресий, то протестували вони також против їх жерела, а именно проти национальної полїтики Греків[31]). Безпосередним наслїдком єресий були национальні церкви на Сходї: вступний крок до сего, що потягнуло за собою відірване цїлого Сходу від католицкої церкви[32]).

Б. *Византийска церква.*

Що остало, не було вже церквою грецкою — тілько „византийскою“. Від сего часу не можемо вже говорити о одній церкві східній, але о церквах східних. Так отже зруйнувало византийске християньство єще перед загальною схизмою єдність церкви наперед на Сходї, а в слїд за тим відчужило цїлий схід від Риму[33]). Понятє єдности церкви було ще вправдї задержане, але цїла практика, утверджена через традицию — се була робота против єдности. Місто давних Отцїв церкви і оборонцїв церковної вільности засїдають тепер на столицї патриаршій в Константинополи именовані через цїсарів достойники, котрі виповняли невільничо лише волю свого володаря. Церква византийска сталась властиво державою византийскою з релїгійної точки погляду; одна другу знищила, а обі разом відтягнули цїлий Схід від католицкої церкви.

(Далї буде).

о. І. Савицкий.

Розумові основи християньства*).

Нинїшні „модерні учені“ і вся поступова наука старає ся всїми можливими способами — чи то замовчуванєм, чи то пере-

---

[31]) Leo IX. Ep. I. ad Caerul, Will 69. стр. 8.

[32]) Так повстали: халдейска церква в Перзиї, коптайска в Єгиптї, абісиньска в Етіопії, Якобітів в Сириї, Арменьска в Малій Азиї і Маронїтів на Лїбанонї.

[33]) Prinz Max, Vorlesungen über die orientalische Kirchenfrage, Freiburg (Szweiz) 1907. стр. 83—1 0.

*) Перша часть сеї працї гл. „Нива“ 19 8, ч. 6, стр. 175.

кручуванєм фактів, чи навіть ложию доказати безосновність догм християньских, заперечуючи передовсїм істнованє особистого Бога-Творця. З'усиля їх однакож не зможуть переперти їх поглядів — нашої Церкви не рушать вони з основ, бо Церков Христова збудована на сильній скалї. Христос єсть істина; всьо минесь, цїлий сьвіт перейде, а слова Христові не мимоідуть. Та єсть перша і найважнїйша запорука, що Церков наша устоїть ся проти всяким напастям; але і в самій науцї Христовій лежить певна єї будучність, бо наука та єсть взнесла, совершена і оперта на принципах фільозофічних. Вона перестояла вже чимало ріжних теорий фільозофічних і ще всї перестоїть.

В тих стрічках будемо старати ся доказати, що невірство єсть плодом нерационального думаня, а віра єсть оперта на розумованю, і се будемо доказувати виключно доказами з науки природи і фільозофії.

Кажуть модерні „учені", що цїлий сьвіт зістав як найдокладнїйше розслїджений і нїгде не знайдено Бога. Висказ той можна порівнати з подібним єму: мій годинник я переглянув цїлий і не знайшов в нїм годинникаря, отже годинникар не істнує взагалї. Бо чиж то не одно єсть на сьвитї, чого ми нашими пятьма змислами не можемо дослїдити, як не ужиємо до помочи „шестого змислу" т. є. розуму. От хочби возьмім на увагу складник, що наповняє цїлу вселенну, перникає всю материю, в котрім і ми жиємо, виповняє всї простори, а єсть ним етер. Єсть він невидимий, не підпадаючий під змисли, не даючий ся анї змірити, анї зважити, а відкрито єго лише через розумові заключеня; — без него неможливе переносенє тепла, сьвітла, елєктричности і взагалї хемічна акция. Трилїони атомів в зернятку піску, билїонові дрожаня етеру, абсолютно не підпадають під змисли, а преціньфізика принимає то за певне, бо не змисли лише льогічні конклюзиї кажуть то за певне приняти. Елєктричности самої ми не спостерігаємо, лише єї дїланя (сьвітло, тепло, хемічні переміни), так само не можна бачити сили тяжкости, лише єї дїланє (паденє, притяганє), анї жадної иньшої сили природної — лише розумом слушно заключаємо з очевидних дїлань на істнованє певної сили і то єсть одна і одинока дорога, щоби дізнати ся о істнованю тих сил. Або чи бачив хто коли біль, радість, смуток, гнів? Певно що нї. Ми можемо бачити їх дїланя, скривленє ся на лици, усьміх, захмарене чоло, але не їх самих. Засада отже, що лише то істнує, що можна змислами спостеречи, єсть фалшива.

Кажуть не раз і віруючі: в істнованє Бога можна вірити, відчувати, припускати, але розумово се доказати єсть річию неможливою. От, тут лежить тая непроходима пропасть між наукою і вірою — що суть люди, що не хотять признати, що так як істнованє етеру, атомів, сил природи, так само істнованє Бога можна доказати розумово, вказуючи з наслїдків на причину. Істнованє Бога можна як найпевнїйше доказати; инакше

навіть не може бути, бо розумове пересьвідченє о істнованю Бога єсть підставою нашої віри. Перейдїм отже до доказів.

І. Цїлий сьвіт носить в собі наглядно характер чогось *припадкового* т. є. чогось такого, що вправдї істнує, але не мусить істнувати; він міг инакше істнувати, або зовсїм не істнувати. Місто, ріка, гора не мусїли конечно бути такими, якими суть тепер, могли бути иньшими, бо їх повстанє залежало від обставин, що могли инакше складатись; так само сонце, земля і цїлий сьвіт, бо вони завдячують істнованє певному рухови праматериї. А рух і материя могли також бути зовсїм відмінними, бо рух зависить від сили і напряму порушаючої причини, а материя знов зависима від найріжнороднїйших складових частий. В сьвітї пр. єсть певне хоч необчислене число атомів водня. Чи не могло тих атомів бути о один меньше, або більше? Без сумнїву, що могло. А єсли могло бути атомів о один меньше, то могло би бути і 2 атоми меньше і 3 і 4 і тисячі і мілїони і трилїони атомів меньше. Так само річ має ся з всїми иньшими атомами. Кождий отже атом міг не повстати, могло то не бути, отже і материя могла не повстати, оже єсть злишна, єсть случайна, т. є. вправдї істнує, але могла не істнувати.

Єсли отже материя і рух материї єсть чимсь случайним т. з. могли істнувати тисяч разів відмінно, або зовсїм не істнувати, то звідкиж то походить, що преціньь істнують і то як раз так? Якась причина мусить бути. Вони самі в собі тої причини не мають, бо тогдї мусїли би конечно істнувати. А єсли в них тої причини нема, то мусить вона бути поза ними, в якімсь *позасьвітовім* єствї, котре істнує не случайно, лиш конечно і то єство дало підставу тій праматериї і рухови, воно єї сотворило. І кожда найдальше в вічність посунена праматерия не може мати в собі тої причини, бо і вона єсть случайна, могла відмінно істнувати, або зовсїм не істнувати, лише мусїла дістати підставу від иньшого єства; а вічність сама і час не могли дати другому житя — бо самі в собі не істнують, лише могуть істнувати в єствї.

Єсли отже заперечимо істнованє Бога, то абсолютно не можна пояснити істнованя сьвіта і виходило би, що сьвіт анї сам собі не дав житя, анї від иньшого єства не дістав, а має то житє нї звідти нї звідси, — а то преціньь немислиме і противить ся розумови.

Проти тому закидає невірний: сотворенє є неможливе; з нїчого повстає лиш нїчо. На то ми скажемо, що так єсть у людий і в природї. Ми і природа можемо перемінити яку річ, але нової сотворити не можемо, а навіть одного атома знищити не можемо. З нїчого не можемо нїчого зробити, і само нїчо не може дати собі житя; — де єсть абсолютне нїчо, там нема нїякого дїланя, анї твореня. Нїчо може лише не-дїлати, але дїлати не може (то друге єсть більше неможливе, ніж щоби потапаючий витягнув сам себе за чуприну з води), — отже нїчого дїлати не може, бо то було би дїланє не лише з нїчого, але і через

нїчо. З того всього однакож не слїдує, що нема єства сильнїйшого від чоловіка і природи, котре би могло з нїчого через свою силу сотворити щось і часть свого бутя дати там, де єго єще нема.

Знов скаже материялїст: ми знаємо всю природу і сили природи; висше єство, висша сила є неможлива. Та так, але хто потрафив би то всьо вичислити, чого ми не знаємо, а ще особливо — як не хочемо знати. Що ми чогось не знаємо, то ще не єсть доказом, що того нема. або що оно неможливе.

Случай може богато зробити, случайний огонь може цїлий сьвіт знищити; то чиж не міг і сьвіт повстати случаєм — каже „учений". Тут під случаєм розуміє ся не случайність висше згадана, тут під случаєм розуміє ся або брак причини, або незнана причина. Та о браку причини не може бути і мови, бо без причини нїчо не дїє ся — пр. огонь не може повстати без причини, палиця сама не зломить ся без причини; впрочім найновійша наука виказала, що кожде хотяй би найменьше дїланє в природї, має свою причину, так що навіть найдрібнїйше зеренце піску о один сантіметер не може посунути ся без причини. Впрочім то єсть зовсїм зрозуміле*); — а тут та сама модерна наука голосить, що сьвіт повстав случаєм т. є. без причини. Отже всьо має причину і підставу, лише, де ходить о вияснене повстаня сьвіта, там причини нема, бо тут уже ходить о Бога-Творця. — І то єсть „наукова консеквенция"!

Цїла природа довкола нас голосить: я не стою сама собою, анї случаєм, анї не з нїчого, анї не з конечности, лише: „Въ началѣ сотвори Богъ небо и землю" (Бит. I, 1.). В тих словах містить ся одиноке розвязанє того питаня. Заперечити акт сотвореня „въ началѣ" значить, на питанє: „звідки тілько сьвітів" дати найнерозумнїйшу і пожалованя гідну відповідь: „без причини". — І то єсть наука-знанє!

II. Розгляньмо ся дальше по сьвітї і побачимо ще одну познаку істнованя Бога, а іменно пречудний лад аж по найдальших сьвітах. Не самоволя панує в сьвітї, але найдокладнїйший порядок і заховуванє правил. Пр. в нашій сонїчній системі кружить около 300 планет довкола одного центра, кожда по иньшій еліптичній дорозї, однак в той спосіб, що нїколи одна другій на дорозї не стане, хотяй взаїмно всї себе притягають — чудо математичне! І так само у всїх системах сонїчних і знов ті системи сонїчні того всего сьвіта

*) Зрозуміле і доказуваня не потребує, бо засада причиновости випливає з принципу т. зв. rationis sufficientis („nihil sine ratione sufficiente"), який є судом аналїтичним і опирає ся на двох иньших принципах, ще ясніїйших: pr. identitatis et contradictionis („omne ens ex conceptu suo idem est sibi ipsi et non potest sub eodem respectu simul esse aliud"). — О тім ширше пр. Reinhold: Teol. fundamentalis, vol I., або той сам: Der alte und der neue Glaube. Виведені там широко і ясно всї космольоґічні докази на істноване Бога. — Ред.

небесного поміж собою. А сьвітло, тепло, елєктричність, хемічні акциї що секунди викликують в тім сьвітї зьвіздянім від біліонів літ найріжнороднїйші дїланя, переходять одні в другі, а все для утриманя порядку, а не для єго збуреня. Подібно як телєскопом, можемо і мікроскопом побачити той лад, що пр. трилїони атомів зеренця піску тримають ся в рівновазї і біліони разів на секунду дрожать в лучах сьвітла і тепла.

А сьвітів зьвіздяних маємо що найменше 6.000. Лише один з них єсть нам найблизший і той один має такі розміри, що луч сьвітла, який потребує 7 мінут іти від сонця до нас, потребував би 5 мілїонів літ, щоби зробити подорож через той сьвіт. З кождим удосконаленєм далековидів виступають нові ряди сьвітів звіздяних і у всїх них такий самий лад. — Яка властиво цїль того порядку: чи вічне утриманє, чи повільний упадок, чи раптовне знищенє — того не знаємо, але правдоподібно, то всьо зміряє до тої хвилї, де устане всякий рух, де не блисне жадне сьвітло, де устане житє.

Звідкиж та гармонїя в сьвітї? А річ проста — скаже невіруючий. Всюди той самий лад, бо всюди ті самі права. В тім власне міць желїзних прав природи: вони з конечностию дїлають так, що панує той лад. Добре, скажемо; але звідки взяли ся ті права природи, хибаж не могли істнувати відмінні? Чому як раз такі? Що могли бути зовсїм иньші права, о тім нїхто не сумнїває ся і нїякий природознавець-натуралїст навіть не пробував доказувати, що иньші права на сьвітї не могли бути. О скілько могли ті права бути иньші, того ми не знаємо, але то є доказом лише ограниченя нашого розуму, а не ограниченя можливости. Єсли отже могли бути иньші права, а не ті, то сейчас мусимо спитати ся: а звідки походять як раз ті права? Відповідь може звучати лише така, що той лад походить від позасьвітового Сотворителя, котрий міг дати ті або иньші права, а дав як раз ті.

А впрочім з того, що всюди панують ті самі права природи не слїдує ще, щоби мусїв істнувати всюди той самий лад. Одні і ті самі права природи можуть викликувати і нелад; бо щож то суть права природи? Не суть вони чимсь материяльним, фізичним, лише суть прикметою материї і сили: серед таких обставин желїзної конечности викликувати такий лад, а серед иньших — иньший. Отже права суть конечним услівєм до порядку в сьвітї і однакож самі вони не вистарчають, бо до сего мусять бути обставини такі, котрі викликували би лад, а не нелад, а іменно: добре уложенє і відповідне запотребованє материї і сили в той спосіб, щоби повстав лад. Примір: *льокомотива складає ся з певного числа відповідно* зложених кусників сталевих і єсть порушувана відповідною силою пари. Уложім ті складові части трохи відмінно пр. змінїм положенє тлока, або вентиля, а машина зложена з тих самих складових частий і порушена то самою силою пари, не буде їхати, лише пукне. Єсли би отже машиність запитаний:

чому тота машина так добре їде, відповів, що тому добре їде, бо такі суть зелїзні правила природи, то чи не вийшла би ся відповідь сьмішною? Кождий бачить, що тут самі правила природи не вистарчають, тут мусить бути добре уложенє і відповідне запотребованє; тут мусить бути інжинєр, що з матиматичною докладностию виробив ріжні складові части і їх зложив. — Так само у всесьвіті мусїв бути інжинєр, котрий уложив ті зелїзні права і материю і силу.

Пригляньмо ся твореню на сїм всесьвіті через так многі перйоди еволюцийні. Кілько то з тої самої материї із тих сил природи могло повстати ріжних сьвітів, в котрих був би не порядок, а найбільший нелад? Мілїони, трилїони сьвітів, пр. сонїчні системи, могли би себе спинювати в своїх дорогах, або через ударенє знищити себе. Звідки якраз таке уложенє материї і сили? Мусимо відповісти, що був інжинєр сьвіта, котрий дав тому всему лад. Повстанє годинника найпростїйшого о трех колїсцях не може натуралїст пояснити без порядкуючого духа. Або пр. влиє хемік в лябораторії до реторти кілька плинів і потрясе нею в своїм часї, так що вона не пукне, лише видїлить *скристалїзований бром, — то того явища нїякий розумний* чоловік не припише лише „желїзним правилам природи“, поминувши зовсїм хеміка, котрий то все зробив. Мусить бути, очевидно, і на сьвітї впорядчик, інжинєр — ним єсть лише Бог.

Бог не потребує безнастанно латати того сьвіта, бо в своїм часї дав такі правила природї, такий лад, надав такий прарух материї, що повстав такий красний і упорядкований сьвіт, що не вимагає дальшого актуального дїланя Творця *). Одно отже єсть розумне поясненє сьвіта, одно дїйсно наукове і можливе, а іменно поясненє, яке нам дає сьв. письмо: „Въ началѣ сотвори Богъ небо и землю“ і дальше: „Земля же бѣ невидима и неустроєна“ (Бит. I, 1.) т. є. без ладу і порядку (creatio prima) і Дух Божий уносив ся верху вод. За почином Духа Божого первні порядкували ся, переходячи ріжні степенї розвою, доки сьвіт не став ся таким, що настав у нїм той чудесний лад, над котрим людскість через тисячу лїт ломить собі голову. І Дух Божий не помагав тим зелїзним правилам природи *), лише Він ними кермував і вивів такий лад.

(Конець буде).

*) Сей висказ не є точний. Причини посередні (causae intermediae), що не мають своєї сили самі від себе, але від причини першої (в тім случаю: права природи від Бога), мусять бути з *конечности все піддержувані* у своїм дїланю тою першою причиною (causa prima) Щось, як олівець перестане писати, коли его випущу з руки і лишу самого на папері. — Ред.

Володимир Лиско.

Кілька заміток до питаня: теольоґія а університет.

Всї ми були сьвідками, як в послїдних лїтах понад австрийскими університетами перейшли градові хмари. Заворушилось головно на австр. університетах западних країв. В р. 1906. студенти ческого університету вистосували мемориял до сенату, в якім поучують своїх професорів, що теольоґія не є наукою, що вона не знає свобідного досліджуваня і домагають ся, щоби видїлиги єї з університетского орґанїзму [1]). На їх зазив пішли віча і демонстрациї в Ґрацу, Відни і Інсбруцї. В нашій суспільности відбив ся сей рух на торічнім вічу академічної „поступової“ молодїжи, де, хоч ще украïньского університету нема, справу теольоґічного факультету на нїм вже порішено.

Хто-б над тим глубше не призадумав ся, міг би з початку гадати, що ту розходить ся о інтереси учених о професорскі дразливости. Справи науки, наукового досліджуваня, питаня: чи теольоґія має належати до університету чи нї — се чейже питаня, які вимагають фахового рішеня. Коли однак бачить ся, з якою інтензивностию і в яких розмірах та борба відбуває ся, як вона ширшала і як діставалась до найширших мас, то не можна — як каже проф. Донат — оперти ся підозріню, що ту не ходить о наукове розвязанє, але що се підсичена ріжними полїтичними чинниками борба сьвітоглядів, стара борба — нова лишень полумінь.

Подібна буря перейшла перед кількома лїтами також і понад нїмецкими університетами, але справу порішено і уми успокоєно академічними дискусиями. Я назву лише Kraus-a, Schell-a, Harnack-a, Ehrhard-a, Schanz-a, Heiner-a, Schindler-a Merkle-a і Troeltsch-a, які з ріжних становищ застановляли ся над сим питанєм. З учених не-теольоґів забирав голос, о скілько менї здає ся, лиш проф. Павльзен, якого деякі гадки будемо мали нагоду почути. Найбільше успокоїла уми брошура проф. Troeltsch-a п. з. Die Trennung von Staat und Kirche, der staatliche Religionsunterricht und die theologischen Fakultäten — Tübingen 1907.

Тимчасом з дебат на демонстрацийних вічах, як і з резолюций академічної молодїжи одно виходить ясно, що так демонстранти, як і їх бесїдники не розпоряджали навіть найконечнїйшою лїтературою і знанєм того предмету. Вони були „без упередженя“ але в особлившім значіню.

---

[1]) Для аґітациї перевели сей мемориял на украïньску мову і випечатали в „Буковинї“, р. 1906, ч 136 і 137.

Моєю задачею буде представити головні гадки і погляди, які підносять противники теольоґічних факультетів. Наші образовані круги, а передовсім наше студентство повинно з'орієнтувати ся в тім питаню, яке є так великого значіня не лише для репутації християньского сьвітогляду, якого науковою репрезентанткою є теольоґія, але і для орґанізації шкільництва в загалї.

* * *

Щож закидають теольоґічному факультетови противники християньского сьвітогляду?

Теольоґія кажуть — є звязана упередженями, доґмами і учительскими ріщенями, вона не має свободи досліджуваня — тому її треба видїлити з університетского орґанізму.

Заки ще прийдемо до того закиду, хочу звернути увагу на одну річ, яку наші противники так легко переочують, на се: *що було первістною, через цїлї століття виключною*, а й тепер ще фактичною задачию університетів? Первістною і через цїлї століття виключною задачию наших університетів — як каже Павльзен [1]), як признають і иньші автори — було приготованє (Ausbildung) до практичного званя. Єсли з того боку возьмемо, то не може бути сумнїву, що теольоґічна наука має таке саме право на університетї, як наука права, медицини і фільософії, які преціньв першій мірі мають приготовити до практичного званя. Злученє ріжних факультетів в одну цїлість, в університетский орґанізм має ще і ту велику користь, що дає будучому судиї, лїкареви, учителеви нагоду присвоїти собі загальне, поза властивий фах виходяче образованє і в сей спосіб розширити сьвітогляд. Не потребує жадного доказу, що також на способі виобразованя будучого душпастиря незвичайно много залежить безпосередно Церкві а посередно загалови — державі і народови. На теольоґічнім факультетї богослов повинен побирати своє станове образованє від можливо найлїпших учителїв, а звязь з університетом має йому дати можність заглянути і поза рами власного фаху. Сьвященик потребує нинї широкого образованя, *щоби також і для образованого сьвіта міг бути провідником і пастирем*. Нї один з духових напрямів часу, нї один з їх сумнївів і „питань“ не повинні єму бути незнані. Таке широке образованє, яке не ограничає ся на властивий собі фах, найпевнїйше можна набути в центрах знаня, в огнищах духового житя, в університетах. На університетї має богослов також численні принуки до власного досліджуваня і літературної продуктивности. В віддїлених семинарияльних заведенях (лїцеях) ледви чи *можна оминути певного рода односторонности* і ограниченя сьвітогляду; глубшого зрозуміня внутрішної звязи поодиноких наук у них лише з трудом можна набути. Колиж отже

[1]) Fr. Paulsen: Die deutschen Universitäten und das Universitätsstudium, Berlin 1902 стр. 188.

від сьвященика мусить вимагати ся можливо глубокого і всесторонного образованя, то нарід, що сильно стоїть при вірі своїх отців, має зовсім узасаднений інтерес, а через плаченє податків і право до сего, щоб єго будучі душпастирі не були відсунені від перших місць образованя, які їм дали би конечне загальне і відповідне образованє — певнїйше і совершеннїйше, якби се могли зробити від університетского орґанїзму віддїлені теольоґічні фахові школи.

Що богослови радо роблять ужиток з того злученя теольоґічного факультету з університетом, видко з сего, що в жаднім — здає ся — фаху не находить ся так много мужів, які попри богословє укінчилиб ще й иньші фахи, як в станї духовнім. Колиб між студентами сьвітских факультетів була хоч частина того заінтересованя для теольоґії — то зникли би пересуди, а деякі учені не виказували би так разячого незнаня в релїґійних і церковних річах. І Гекель мусїв позволити собі сказати, що він в теольоґічних питанях пописує ся до пересуду посуненою наївностию та іґноранциєю [1]).

Наука а теольоґія.

Доперва відносно пізно до того першого завданя наших університетів: приготовити до практичного званя, прийшло друге: наукове досліджуванє.

Що то є наука?

Коли мешканець північної або середньої Европи чує про науку, то представляє собі звичайно сейчас університет і його учителїв. Університети стали для нього осїдками науки; ту подають собі дружну руку численні дісципліни, ту посьвятили сотки мужів свої услуги. Коли говорить ся про ученого, то мимоволї насуває ся питанє: на якім університетї він є професором? Великі дослїдники природи як: Helmholtz, Liebig, Hertz, Kirchhoff; фольозофи як: Кант, Фіхте, Шелїнґ, Геґель, Гербарт; великі фільольоґи і історики були — професорами університету.

Та мимо сего наука а університет не суть дві конечно з собою звязані річи. До університету належить наука, однак до науки не конечно належить університет. Наука вже була, заки побудовано перші університети (12. і 13. ст.) а і пізнїйше були ріжні дослїдники, що збогачували науку, хотяй не мали катедри на університетї. Не лиш Пітаґор, Арістотель, сьв. Августин не належали до університету, але також Коперник, Нютон, Кеплєр не учили на них. В краях западної Европи і в Америцї ще до недавна так було, а й нинї ще єсть подібно. Коли отже питанє про науку, то се відносить ся до університету і їх учителїв, але не виключно до них. Наука і університет — не суть коррелятивні понятя.

---

[1]) „Kultur" IX. 1908.

Щож є наука?

Наука є то упорядкована сума пізнаня і дослїджувань річей після їх основ[1]). Пр. природознавство є то сума пізнаня і дослїдів на поли природи, представлена в упорядкованій звязи після даних основ. Звичайне описанє явищ в природї без поясненя і спровадженя їх до правил природи не буде природознавством у властивім значіню (Naturwissenschaft), лише буде звичайним описом природи (Naturlehre). Подібно й історія є то упорядкована сума пізнаня на жерелах опертих дослїдів з пожитя людий з узглядненєм причин і наслїдків.

То пізнанє не все є певне і несумнївне. Під модерне понятє науки (Wissenschaft) підтягаємо цїле знанє (Kenntnisse) певне і непевне, результати і гіпотези, як також само досліджуванє з єго методою. Астрономія за часів Птолємея була сумою того, що тодї непевного про зьвізди знало ся. До того належало також переконанє, що сонце крутить ся около землї. Фільозофія Арістотеля обіймала свої фільозофічні погляди про Бога, сьвіт і чоловіка — отже також деякі блуди.

Єсли говоримо загально про науку — то розуміємо лише збір поодиноких наук. Поодинокі науки ріжнять ся від себе передовсїм предметом, яким займають ся. Астрономія ріжнить ся від палєонтольогії і фільозофії тим, що вона займає ся зьвіздами, а не фосіліями анї послїдними правдами розуму.

З того короткого аналїзу виходить, що наука і єї досліджуванє не є нїчим иньшим як лиш дїланєм людского ума, яке ріжнить ся від звичайного думаня лише систематикою і методою, звичайно також більшою основностию і співдїланєм многих.

А чим же займає ся теольогія? Теольогія є наукою християньства. Бібліїйна історія має за предмет сьв. Письмо; бібліїйна інтродукция займає ся єї внїшною істориєю — історична критика грає ту найважнїйшу ролю; ексегеза займає ся науковою інтерпретациєю тексту; герменевтика і ряд фільольогічно-історичних помічничих наук жертвує її свої услуги. Історія Церкви зі своїми галузями — патрольогією, істориєю догм церк., археольогією і істориєю штуки і зі своїми помічними науками представляє науку об'явленя в єї історичнім ході і в єї розвою. Догматика (з апольогетикою) і моральна мають задачу — науку віри і обичаїв, яку черпають зі сьв. Письма і Переданя, пояснити, боронити, нові правди з них висновувати і всї систематично зіставити. В кінци церковне право, а ще більше пастоpальна, гомілєтика і лїтурґіка показують, в який спосіб акт об'явленя і відкупленя повинні знайти відблиск в чиннім житю Церкви і християньского народа. Є се отже систематично упорядкована сума пізнаня і досліджувань науки віри з погляду на неї саму, на єї історию і на єї вплив в житю Церкви.

[1]) Donat: Freiheit der Wissenschaft, Innsbruck 1910, стр. 3.

Єсли отже пригадаємо собі дефінїцию науки, то нема найменьшої підстави оспорювати характер теольогії яко науки. Проф. фільозофії інсбруцкого унїверситету таку дає характеристику теольогії: „Методою природного думаня теольогія дослїджує наперед основи віри, після фільозофічної і історично-критичної методи провірює жерела об'явленя, на них опершись доказує науку віри, після метод аналїтичного і синтетичного думаня старає ся ті правди переробити і представити в певній звязи [1]). Отже ті самі методи, як в иньших науках: константованє фактів, виясненє понятя, дедукция, індукция.

Возьмім пр. історию Церкви. Церковно-історичне дослїджуванє не ріжнить ся анї методою, анї зі згляду на свободу випроваджуваня висліїдів від науки сьвітскої істориї. Знані суть слова одного з найвизначнїйших представителїв Церкви, Папи Льва XIII., який обовязок церковно історичного дослїджуваня ще більше заострив: „Історія — каже він — нехай не відважить ся подавати щось неправдивого, але також нехай не відважить ся тушовати правду". Так само стоїть справа з науковим представленєм права і управи церковної, істориї церковної літератури, істориї штуки і церковної археольогії. Ті науки дають богословам поле до як найсвобіднїйших дослїдів.

Троха инакше має ся справа з догматикою, моральною і библїйною ексегезою. Ту богослов-дослїдник звязаний правдами віри (догмами) і учительскими рішенями Церкви; поза них він не може вийти, він мусить перед ними станути з повним поважанєм.

Але коли він правди віри і обичаїв, факт об'явленя схоче науково узасаднити, спекулятивно обняти і систематично представити, то ся праця не меньше буде науковою як праця правника або фільольога, який також звязаний даними, мусить від них вийти. Дуже влучно висказує ся о тім Павльзен в дїлї: „Die deutschen Universitäten und das Universtätsstudium", коли говорить о юристах: „Der Jurist — каже він — erkennt als seine Aufgabe an, nicht durch freie wissenschaftliche Forschung das Recht hervorzubringen, wie dies etwa das alte Naturrecht unternahm, sondern das durch Satzung geltende Recht wissenschaftlich zu behandeln, oder in die Form eines dogmatischen Systems zu bringen, nicht wesentlich anders als die katholische Theologie das geltende Dogma in die Form der Dogmatik bringt. Freilich wird dem Juristen nicht verwehrt, zum geltenden Recht kritisch Stellung zu nehmen, wenigstens nicht im einzelnen, denn eine Verwerfung des Rechts im ganzen und der Autorität, die es setzt, würde ja auch hier ohne Zweifel für unzulässig befunden werden.

„Aber auch dem katholischen Theologen ist, selbst in der Dogmatik und Moral, die Anerkennung der kirchlichen Autorität im ganzen vorausgesetzt, ein beträchtlicher Spielraum gelassen, und

[1]) Freiheit der Wissenschaft. O. c. crp. 457.

daneben gibt es auch hier neutrale Gebiete. Also man übertreibe nicht den Unterschied; es ist vorhanden, aber er ist kein absoluter".

Звичайно чує ся єще такий закид: „Теольоґія — се віра, або опирає ся на вірі. Віра однак не має нїчого спільного з наукою; вона є чутєм (Gefühl), а наука пізнанєм (Erkennen)".

Однак таке понятє віри є зовсїм ложне; воно випливає з того суб'єктивістичного аґностицизму, який відмовляє чоловікови пізнаня надзмислових правд.

Віра католицка — є се стале переконанє розуму о правдї об'явленої науки, опертє на сьвідоцтві Божім. Як історик, опершись на авторитетї Лївія або Тацита, або прийнявши сьвідоцтва вавилоньских розкопок або египетских пірамід, на тім опирає дальші свої досліджуваня, так і богослов вірить своїм релїґійним правдам тому, що вони заховали ся через Боже сьвідоцтво. Основою отже єго дальших вислїдів не є недаюче сконтролювати ся нерозумне чутє, але набуте, стале переконанє розуму.

Колиж отже під знанєм (Wissen) розуміє ся нїчо иньше як пізнанє (Erkenntnis), то віра є знанєм у властавім змислї і між ними не заходить жадна противрічність. Єслиж хто називає знанєм пізнанє (ein Erkennen), що єго набуває ся власним пониманєм без внїшного сьвідоцтва — тогдї теольоґія не є наукою о скілько вона вірить, подібно й історія не є наукою, о скілько вона вірить жерелам. Але вона є наукою (Wissenschaft), коли робить досьвідченя і розумованя, коли провірює жерела, з них бере правди віри і, на них опершись, випроваджує дальші досліди.

(Конець буде).

РЕЦЕНЗИЇ.

Христіяньско-католицка Педаґоґія, або наука о выхованю. Уложивъ пôсля выкладôвъ университетскихъ Д-ръ Іоаннъ Бартошевскій, поч. крылошанинъ гр. кат. Митр. Кап., звыч. професоръ пастырского богословя и педаґоґіи въ ц. к. львôв. университетѣ, дѣйств. совѣтн. Митр. Львôв. Консисторіи, испытователь синодальный. Накладомъ автора. 1909. Львôвъ. стор. XV + 425 + V 8º, 4 Кор.

Наш вік називають столїтєм дитини. Кріза, яку під теперішну пору переживає людска суспільність, заставила людий доброї волї до праці над вихованєм поколїня здорового на тїлї

і душі. Теоретики і практики подали собі згідну руку в імя ратованя людства і старають ся пізнати душу дитини і всї чинники, які на неї будь користно, будь то некористно впливають, щоби в сей спосіб дійти до висьвітленя питань, які поставила новочасна педаґоґія і до випробованя тих середників, яких нинїшна доба вимагає. Нива педаґоґічної працї стала ся незвичайно оживленою. З дня на день повстають нові інституції, товариства, видавництва, посьвячені для добра „найменьшого брата“. Педаґоґічна лїтература зростає до непроглядности. Побіч великих педаґоґічних енцикльопедий (прим. Райна: Enzyklopädisches Handbuch der Pädagogik або Льооса: Enzyklopädisches Handbuch der Erziehungskunde) появляють ся, особливо послїдними лїтами, то поодинокі моноґрафії, то одноцїльні педаґоґічні підручники, які дають наглядний доказ, що інтерес для вихованя дитини стоїть нині в осередку питань дня. Педаґоґи ріжних напрямів годять ся у тім, що виховане має обняти гармонїйний розвиток всїх сил чоловіка, фізичних і духових. Духове же виховане не має ограничати ся лишень на інтеллектуалїзм, на односторонне образованє розуму, на копиченє знаня, — але рівночасно і рівнобіжно з образованєм ума має поступати і волюнтаризм, плеканє волї, етичне виховане: ублагороднєнє серця, сталенє волї, образованє характеру. Лишень у тім ріжні напрями розходять ся: — що має стати ідеалом і нормою гармонїйного розвитку всїх сил чоловіка?

Модерні педаґоґи, які слїдкують стежками еволюционїзму тай видирають з чоловіка душу, цїлком природно поза чоловіком самим такого ідеалу не бачуть. Та вони лишень викликують замішанє в педаґоґії, бо доводять остаточно як не до обожаня чоловіка, то до низького гедонїзму, роскішництва. Однак не туда веде дорога до ратунку. Як по всї часи, так і в нашім електричнім вїцї, одиноким гідним чоловіка ідеалом вихованя може бути лишень образ і подоба Божа, а одиноким учителем і взором вихованя Ісус Христос. У Нїм „явися бо благодать Божія спасительная всѣмъ человѣкомъ: паказующи насъ, да отвергшеся нечестія и мірскихъ похотей, цѣломудренно и праведно и благочестно поживемъ въ нынѣшнемъ вѣцѣ“ (Тит. 2, 11—12) Ось і цїль і дорога вихованя! А як Христос є одиноким педаґоґом людскости, так і Церква Христова є одинокою від Бога управненою і посланою інституцією для вихованя всїх людий. Тим самим весь тягар педаґоґічної працї в першій мірі спадає на сьвящеників-душпастирів і вони є відвічальні за християньске виховане суспільности. До належного і успішного сповнюваня сего так важного і відвічального посланництва потребує сьвященик любови, знаня і досьвіду. Любов і такт дає ласка званя, досьвід приносить житє, а знанє правил педаґоґії треба собі здобути.

Для кандидатів сьвященства есть у нас специяльний курс педаґоґії. Професор сего предмету і душпастирства, о. д-р Бартошевский, видав отсе вже в друге свій підручник п. з. „Х р и-

стіянско-католицка педаґоґія, або наука о выховаю", призначений як для слухачів богословців, так і для дальшого педаґоґічного образованя сьвящеників і сьвітских людий.

Перше ванє сеї книжки вийшло ещє 1891 р. під заг. Педаґоґія руска. У порівнаню до него, нове ванє є цїлковито opus novum, о збільшенім обємі й иньшім укладї, тому то воно і не зазначене яко друге ванє. Тим самим Всесьвітл. автор дав доказ, що бажав зладити підручник, який би відповідав поступови науки, зміненим обставинам часу і потребам нашого народу. Свої бажаня і змаганя, якими він руководив ся при укладаню сеї книжки, він ось як висказав у „Вступнім слові":

„Моя Педаґоґія в тім ваню, рівно як в ваню первім, уложена на вічних, незмінних засадах сьв. Христової віри, на науцї Єго сьв. Церкви, має свое велике значінє особливо в нинїшних часах, коли то вороги нашої сьв. Церкви раді би в своїх радикальних писмах вирвати нашому народови з серця сьвяту релїґію, а заступити єї тим, що вони мильно називають „етикою", а що в сути річи єсть лиш тресурою.

„Єсть вона (-пед.) уложена після моїх викладів педаґоґічних, даваних що року богословам III. р. у львівскім унїверситеті. Вона порушує і обговорює всякі найважнїйші предмети, відносячі ся до щасливого розвою і виобразованя чоловіка як під зглядом фізичним так і під зглядом моральним, і подає стисло опредїлені услівя, від котрих тревалого і консеквентного виконаня зависить вічне і дочасне щасте поодиноких членів нашої суспільности, а тим самим і цїлого руского народа... Тая книжка — се овоч моїх довголїтних студий і розважань, — се скарб, могучий принести Вам (Ч. ОО.) і народови неоцїнені користи як для душі так і для тїла, і причинити ся до здобутя красшої долї для нашого бідного народа!

„Єслиж тая так пожиточна книжка єсть таким скарбом, могучим збогатити наш нарід під кождим зглядом, то випливає з того конечна потреба, щоби всї Вч. Отцї Душпастирі робили з тої книжки ужиток при всякій нагоді. Там найдуть вони прекрасний материял до проповідий о вихованю дїтий, о обовязках родичів злядом дїтий, а знов дїтий зглядом родичів, там найдуть вони дуже хосенні гадки до катихизациї в школї і в церкві і взагалї до практик релїґійних у молодїжи; там найдуть вони премного красних точок для поученъ приватних і пересторог при слуханю сповіди своїх вірних. Однак тая моя Педаґоґія не сповнила би ещє своєї многоважної задачі, наколи би мала обмежувати ся лиш до тих обовязків Ч. ОО., о яких вище було сказано. Не всьо бо, що містить ся в тій Педаґоґії, хоч дуже важне, дуже потрібне, може бути сказане в проповідях, при катихизациях, в приватних поученях і при слуханю сповіди вірних. Сему стоїть на перешкоді і невідповідність місця і брак часу. І ото як раз наші читальнї, які в нашім краю так гарно розвивають ся і з кождим днем

множать ся, суть найвідповіднїйшим місцем, где би кождий Ч. О. Душпастир міг хоч в неділю і сьвято пр. по вечірни довше задержати ся при обговореню важних точок педаґоґічних і гіґієнїчних і висказати своїм вірним, що для них есть хосенним під зглядом душевним і фізичним, економічним і суспільним, що служить до їх всякого добра, а що знов їх гнобить, нищить і на нужду спроваджує. А скоро возьмем на увагу, як велика буває у нас по селах смертельність дїтий в першім роцї їх житя задля невіжества родичів, то буде се великим добродїйством для вірних, коли вони і о тих важних річах від свого душпастиря в читальнї довідають ся. О шкідливости піяньства для нашого народа есть в сїй педаґоґії бесїда при многих нагодах, тож був би з того великий хосен, наколи би душпастир в однім із своїх викладів в читальни обговорив і сей так многоважний предмет.

„Ч. ОО. Душпастирі! Ви особливо в часї Ваших студий богословских, а кромі того приватною лектурою присвоїли собі значний запас всяких, а також педаґоґічних відомостий. Той запас есть скарбом Вашим, яким Ви тепер яко слуги Христові маєте дїлити ся з тими, що суть з Божої волї повірені Вашій духовній опіцї і проводови. Збїльшайте отже сей скарб і не переставайте дїлити ся ним з Вашими вірними, виховуйте їх на здорових тїлом і душею горожан а будучих мешканців неба. Тодї станете ся правдими добродїями нашого народу, найблагороднїйшими і найлучшими его патріотами.

„Було би дуже добре, если би за понукою ВЧ. нашого Духовеньства набували ту мою Педаґоґію також люди с ь в і т с к і, виховавцї дїтий. І вони бо мали би в тій книжцї велику поміч в важній справі виховання молодого поколїня. Ото що пише о тій моїй теперішній Педаґоґії наш В. Преосьвященний Митропол. Ординаріят, удїляючи позволеня на еї печатане:

„Педаґоґія, або наука о вихованю, Всесьвітл. о. д-ра Йоана Бартошевского, проф. ц. к. університету львівского, не содержить в собі нїчого сьв. кат. вірі і норовственности противного, а подає такі хосенні, на сьв. Письмі і на науцї св. кат. Церкви опираючі ся правила виховання, які суть спосібні запоручити вихованє молодїжи на побожних християн і пожиточних членів суспільности. З того взгляду заслугує та книжка на тое, щоби ю читали не лиш душпастирі і катихити, но і с ь в і т с к і л ю д и, занимаючі ся вихованєм молодїжи“. — Тїшу ся, (додає Всесьвітл. автор), що могу виказати ся таким сьвітлим сьвідоцтвом!“ А нам нехай буде вільно додати, що на таке сьвідоцтво Вп. автор вповнї заслужив. Дві причини склали ся на се. По перше, довголїтний, майже три десятьлїтя обнимаючий, досьвід професора педаґоґії і пастирского богословя; по друге, житева обсервация і праця. Розгорнути его книжку, а бачить ся перед собою прямо підручник житевої практики, сего неоцїненого savoir vivre, якого так часто бракує неодному з молодих людий, особливо наших.

У пяти трактатах, — з яких три перші посьвячені гіґієні і обнимають плеканє фізичного розвитку дитини, а два послїдні властивій педаґоґії, релїґійно-моральному вихованю, — Всесьвітл. автор розвиває цїле житє дитини, єго фізичний, умовий і моральний розвиток і безнастанно звертає увагу на всї чинники, які на сей розвиток будьто користно, будьто шкідливо вливають. При тім всюди подає ради, як шкідливі впливи спиняти і устороняти, а користати з добрих, щоби в сей спосіб „добре сїмя в дитинї пробудити і плекати, а сїмя зле устороняти“ (ст. 20). Ради ті подавані суть в тонї щирім, прихильнім, без менторства, поперті звичайно покликом на фахову повагу, або житєвий досьвід. А є тих ріжних заміток і рад чи мало! Попри чисто, емінентно педаґоґічні справи є порушені і другі, які з ними вправдї посередно вяжуть ся, але все таки в педаґоґії свою вагу мають. Ось прим. о атавізмі (ст. 25—27), о заховану ся матери бременної і в часї кормленя дитини (ст. 29—34), о мамках (ст. 34—37), о довголїтности (ст. 56—59), о простудженю (ст. 59—61), о поросї по улицях, замітанім довгими сукнями (ст. 72—74), о гіґієнїчнім мешканю (ст. 70—71, 76—81), о значінню дерев і цьвітів для гіґієни (ст. 81—83), о штучнім кормленю немовляти (ст. 88—94), о веґетариянїзмі (ст. 96—98), о гіґієнї і педаґоґії їдженя (ст. 99—103), о шкідливости алькоголю (ст. 104—113), о каві і чаю (ст. 113—14), о фалшованю поживи (ст. 114—18), о сколїозї (ст. 120—21), о нервовости (ст. 121—23, 137—44), о іграх і руханцї (ст. 123—31, 144—46), о забавках дитячих (ст. 131—33), о колисцї і способі колисаня (ст. 136—37), о фехтованю, танцях і дитячих балях (ст. 146—48), о не гіґієнїчній, шкідливій і пересадній одежи (ст. 149—67), о мальованю лиця у женщин та їх капелюхах з птахами (ст. 168—71), о купелях (ст. 172—87), о мнемонїцї (ст. 210), о станциях, бурсах і інтернатах (ст. 285—88, 340—49), о еманципациї женщин (ст. 300—316), о відповідних для женщин галузях заробкованя (ст. 336—39), о злій лїтературі (ст. 395—98), о неморальних представленях (ст. 398 - 9), о невідповідних обходженях памяти сьв. О. Николая (ст. 400) і ин. Як слїдно, много інтересних річий з житя і для житя писаних.

З межи питань чисто педаґоґічних, особливо спірних, вистарчить зазначити, що Вп. автор обстає рішучо за карами тїлесними (ст. 260—79), до яких управняє як родичів, так і учителїв і вихователїв. Однак він ограничає се право на виїмкові случаї і великі застереженя, коли говорить (на ст. 264): „Особливож, як висше було сказано, належить бути уміркованим при вимірі кари тїлесної, котру треба виміряти лиш в крайній потребі, коли вже иньші кари не помагають, або коли дитина допустила ся якого дуже великого проступка“; або (на ст. 278): „Повторяємо еще раз, що розсудне і правдивою любовію і взаїмним довірєм і повагою родичів і учителїв загріте і управляне уживане так кар природних, як і постепенних кар штучних, приспособить дитину як найлучше до житя практичного, уле-

ґчить єї борбу життя, в якій би інакше при найлучших своїх способностях і найкрасших прикметах душі і серця мусїла би згинути".

Дальше в питаню висшого образованя і еманципациї женщин (ст. 300—39) Вп. автор покликує ся на слова сьв. Отця Пія X, що „католицка Церков дозволяє і благословить кождий рух, який має на цїли піднести інтелектуальну і суспільну уровень людскости — о скілько не стоїть в колїзиї з християньскою етикою" (ст. 339). Проґраму же вихованя женщини він за Мечиславом Барановским ось яку ставить (ст. 338): 1) „Головним покликанєм і задачею женщини есть праця в родинї і для родини, до того належить приноровити вихованє, а то: способити дївчата в добрім вихованю релїґійнім і моральнім на добрі товаришки життя, на добрі господинї, на добрі матери і на добрі вихователькы власних дїтий. 2) Способити женщини до самостійного заробкованя, передовсїм отже улїпшити їх вихованє, щоби у них нервовість і иньші недомагання не наступили, а тим самим, щоби женщинам дати спосібність до повненя задач заводових, уважати дальше на вихованє духове, а тому витворити засади релїґійні і моральні, а зарівно гарт духа до борби з судьбою. 3) Побіч спосібностий духових вповати в женщини відомости практичні, котрі в цїлім ряді обставин складають ся на запевненє условин здоровля родинї. 4) Зреорґанїзувати доповняючу науку в тім дусї, щоби вона давала в будучности женщинам хлїб. 5) Не усувати в засадї женщин від висших заведень наукових, але і не допускати до звихненя в них і занепаду здорових понять. 6) Виступати проти рівноуправненя женщин в урядах і против признаня їм прав горожаньских, належить їм однак признати право забиранія голосу в справах специяльно женщини дотичачих". В послїдній точцї під згаданими правами горожаньскими Всесьвітл. автор розуміє, як се слїдуюча сторона пояснює, полїтичний рух жіноцтва і участь в законодавстві. В пятій же точцї признає женщинам право до висших шкіл. Однак, з огляду на многі невластивости, про висше образованє женщин висказує ся на иньшім місци з резервою, а навіть цитує доволї строгі погляди риґористів. Для женщин же, які чи то завдяки економічному станови, чи здоровлю, чи успособленю, не можуть вийти замуж, подає відповідні галузи самостійного заробкованя.

Питанє полового осьвідомлюваня молодїжи, яке послїдними лїтами наробило стільки шуму серед педаґоґів, а навіть викликало велику лїтературу, Вп. автор практично розвязує покликом до образованя почутя встидливости у молодїжи (ст. 401 сл.). Тільки при тім мусимо звернути увагу, що серед бесїди про гріх нечистоти вкрутив ся lapsus linguae. На ст. 413 тайний гріх молодости і самооскверненє (малакія, рукоблудіє, masturbatio) — а думаємо, що про се бесїда — названий „гріхом содомским".

При кінци годить ся з особлившим признанєм піднести, що завдяки гарному стилеви та інтересному представленю річи книжка читає ся легко і приємно; а веселий жарт, то легка іронїя, то терпка сатира від часу до часу лектуру єще більше оживляють. Може бути, що деякі з послїдних декому будуть видавати ся злишними (прим. на ст. 55, 73, 165, 367 ув., 375 сл., 387 ув., 390 ув.), але се вже треба полишити личному осудови автора і читача, тим більше, коли книжка призначена для ширшого загалу.

Ми задержали ся трохи довше при нашій педаґоґїї. Однак думаємо, що і сам предмет і книжка на се вповнї заслугують. Тим більше, коли у нас є так рідка отся нагода руску книжку, та єще у другім виданю, виряжати в дорогу до читачів, — книжку, яка так богато праці, знання і досьвіду з собою несе. На нашу думку вона повинна находити ся у всїх учительских бібліотеках шкільних. — *о. Др. О. Боцян.*

ДОПИСИ.

В справі недїльного спочинку.

В „Ниві“ ч. 23. 1909, на ст. 809—810. описана справа, як то посесор жид в Камянках повіта скалатского возив снопи в недїлю рано і по полудни і які з того вийшли клопоти для війта і сьвященика, а що важнїйше — яка зневага релїґії християньскої і згіршенє і визиск праці форналїв, що навіть в недїлю не відпічнуть. Якби на мене, то я був би вперед жида посесора заскаржив до староства, а заразом віднїс ся урядово до уряду громадского, щоби — яко власть полїцийна, зарядив всьо потрібне, щоби в недїлю підчас Служби Божої не возили снопів. Гадаю, що прокуратория державна кине ad acta цїле слїдство проти війта o zbrodnię gwałtu publicznego. Тую справу конечно треба котромусь з послів до парляменту або до сойму докладно і річево представити. Закон, на котрий о. Гр. покликує ся, не єсть законом о спочинку недїльнім, тільки загальним законом державним о віроісповіданях; єсть то закон держ. з 25 мая 1868. З того закона цитую з Korzeniowsko-го уступи тут належачі (ст. 85, 86): W niedzielę należy podczas nabożeństwa zaniechać wszelkiej roboty publicznej, która nie jest nagląco potrzebna. Елястичний єсть той §., бо ріжно

можна інтерпретувати роботу публичну і наглячо потрібну. Дальше каже той закон: należy w dni świąteczne podczas głośnego nabożeństwa zaniechać w pobliżu domu Bożego wszystkiego, coby mogło pociągnąć za sobą przeszkodę lub naruszenie uroczystości. В нїмецкім текстї стоїть: Störung oder Beeinträchtigung des Gottesdienstes. Закон державний о відпочинку недїльнім (Sonntagsruhe) походить з р. 1882—1883. і дотичить головно торговлї і промислу (Handel und Gewerbe). Вожене снопів в недїлю по полудни практикує ся — на жаль — не раз по дворах нашої ultra католицкої (recte польскої) Льодомериї в ultra католицкій державі, в котрій грають тепер на перших скрипцях вшехполяки. Рівночасно будує ся всюди лат. каплички на Руси, а позваляє ся зневажати недїлю! В загалї в таких справах, як наведена о. Гриц. справа в Камянках, треба бути дуже обережним і тактовним, щоби непотрібно не загнати ся там, де не треба. Якби був війт фіри зі снопами задержав в недїлю підчас Служби Божої, як їхали коло церкви, був би критий законом цивільним. Єслиж війт поставив вартівників і вартівники в часї вечірнї задержали фіри двірскі з наказу війта, то вже на некористь війта зложать, а вкінци всьо — як звичайно — „скропить ся“ на руск. сьвященику, тому треба бути дуже обережним. — *Сельский парох-практик.*

Цїкавий случай — але чи після права і конкордиї?

Палана Осика, незамужна, гр.-кат. обр., служила по рїжних дворах і мала сина Григория в р. 1886, котрого охрещено і миропомазано в гр.-кат. обрядї і записано в гр.-кат. метрицї. В р. 1895 віддає ся вона за вдівця Стаха обр. лат. і бере слюб в костелї, бо свою метрику гр.-кат. дістала до рук і дала лат. сьвященикови, а той вже не позволив йти до руск. сьвященика, бо вже „переписав Палану і метрику на польске“! Муж Палани Стах був від 1876 до 1894 жонатий з Висилиною і мав з нею дїти. В р. 1909. Григорий Осика, син Палани, хоче женити ся з дївчиною гр.-кат. і приносить до руск. сьвященика метрику (sic!) крещеня від лат. (sic!) пароха, хоч він вписаний в метрицї гр. кат. народжених! А що більше, в метрицї, виданій лат. сьвященником, називає ся він сином Стаха і Палани! Одже: 1) лат. сьвященик видав фальшиво метрику крещ., бо акт крещеня в лат. метрицї не записаний. А що єсть вписане в метрицї, тілько тое можна видати в сьвідоцтві метрикальнім. 2) Лат. сьвященик brevi manu леґітимував Григория per subsequens matrimonium Стаха з Паланою, хоч тогди, коли Григорий уродив ся, мав Стах дїти від законної жени Василини. Одже після лат. метрикальних сьвідоцтв мав Стах рівночасно дїти правесні від 2 жінок! Преціньлеґітимоване Григория повинно було бути законно переведене і то в метрицї рускій. 3) А ще до того лат. сьвящ.

в метриці, виданій Григорієви инших кумів записав і день уродженя инший подав!

Примітити треба, що Палана і Стах по ріжних дворах і фільварках служили, зміняли що пару літ місце побуту, через тов годї було їх в евіденції утримати. Таким непевним людям не повинно ся до рук давати жадних метрик! — *Подільский сьвященик.*

Відповіди „Ниви".

Літурґічне питанє. Длячого при вінчаню в отпустї споминає ся сьв. Константина і Єлену і сьв. Прокопія? — *о. Й. Гнкв.*

Питанє справдї інтересне. Росийский літурґіст прот. К. Никольскій в кн.: „Пособіе къ изученію устава богослуженія православной церкви" (вид. 6. Петерб. 1900 ст. 731) таку на се дає відповідь: „В отпустї споминає ся боговінчаних царів, рівноапостольских Константина і Єлену, яко розпросторонителїв правовіря і сьв. муч. Прокопія, що научив 12 жінок з веселістю і радістю йти на мученичу смерть, як на брачний пир". А сьвящ. маґістер Григ. Дьяченко в кн.: „Общедоступныя бесѣды о богослуженіи православной церкви" (1898 Москва, ст 1070) формально ставить то саме питанє і ось як на него відповідає.

„Для правленя римскою державою і розширюваня христ. віри Бог вибрав достойних царів Константина і матїр его Єлену, котрих церква назвала боговінчаними і рівноапостольскими і тому призиває їх в молитвах як своїх покровителїв. Що же відносить ся до сьв. М. Прокопія, то з житя его (8 лип.) видно, що він научив 12 благород. жен від брачних одежий і радостий ити на мученичу смерть за віру Хр. з веселістю і радістю, як на брачний пир. Пригадка о тім вказує на се, щоби муж і жінка, будучи в супружу, берегли чистоти і христ. побожности, визначали ся ревністю о Бозї і Христовій вірі, за що вони, як родоначальники маючого з них вийти потомства, одержать вінцї в небеснім царстві.

Обі відповіди майже тотожні; про сьв. Прокопія задоволяючі, але про сьв. К. і Єл. видимо неясні, бо не слїдно, чому би то вони, яко ширителї христиьства і покровителї церкви, мали бути призивані як раз при вінчаню? На нашу думку punctum

saliens згадуваня сьв. К. і Єл. в отпусті не лежить в їх рівноапостольстві, лишень в слові „боговѣнчанныхъ“. Після грецкого обряду в даьнині, як се з літурґічних рукописий (Cfr. Дмитріевскій: *Εὐχολόγια*) видно, церковне заключене тайни супружа обнимало наперед обряд обручения перстенями, а опісля по якімсь довшім чи коротшім часі (cfr. Cod. Theodos. lib. III. tit. Y. leg. 4; Кормч. кн. 2 гл. 43) само вінчане. Вже сама назва сего послїдного обряду: вінчане — коронованє, нагадує на царску коронацию. Церква, називаючи сей обряд коронациєю, ставляє супруже високо побіч царскої гідности і власти, о скілько то „вінцї означають славу і честь, якої доступають женихи в заключеню супружа, стаючи як образ Божий, як царі в власнім домі закладанім єго благословенєм“ (Месолора *Ἐγχειρίδιον λειτουργικῆς, ἐν Ἀθήναις* 1895, ст. 217). Отже наша церква царскою славою і честию вінчаючи женихів і кладучи на їх голови діядеми, поручає їх опіцї своїх боговінчаних царів, сьвятої двійцї К. і Єл. — *Др. О. Б.*

ВСЯЧИНА.

Народна коляда.

Минає рік, як др. Святицкий висказав в „Ниві“ бажане, аби зберігати всякі материяли, що відносять ся до нашої церковної культури. Оцїнуючи вагу сього зазиву, нотую отсе коляду, якої я не находив доси в друку, а яку з ентузиязмом висьпівують селяни Станїславівщини.

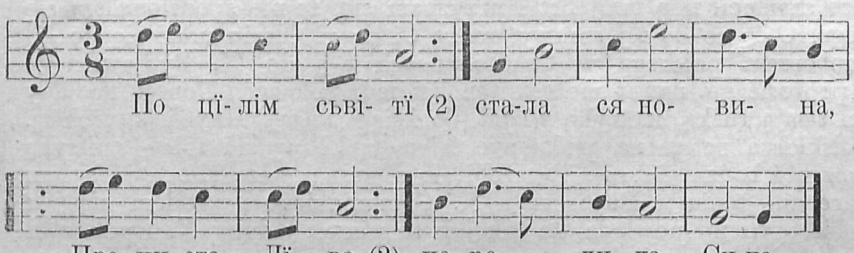

Як породила (2), в пелени повила,
В зелене сїно (2) в яслах положила.

Як сї жидова (2) я в тім довідала,
В пень отрочата (2) двоїтні стинала.

Як сї Пречиста (2) я в тім довідала,
Аж до Єгипта (2) з Христом утїкала.

Тїкали-ж они (2) через чисте поле,
А там господар (2) на пшеницю оре.

„Пом[а]гай бі ґаздо (2) я в поли орати! —
Нинї виореш, нині посїеш, завтра будеш жати“.

Як сї жидова (2) я в тім довідала,
За Матков Божов, за Сусом Христом у погоню гнала.

„Пом[а]гай бі ґаздо (2) пшеничину жати!
Чи не йшла сюда (2) та Божая Мати?“

„Ой ішлаж она (2), буйний вітер віяв,
Як я осїсю (2) пшеничину сїяв“.

Стала жидова (2) в поли як билина,
Ой чуд їй сї став (2) від Божого Сина.

Ой чуд їй сї став (2) від Божого Сина,
Як зійшла на них Божая сила тай всїх їх затьмила.

Записав *о. Ю. Гірняк.*

Як то східно-галицкі польскі сьвященики заховують „конкордию“ і як то фабрикують ся латинники у східній Галичинї.

Ярке сьвітло кидає на се одна з дописей нинїшної „Нивы“, та ще яркійше понизші два сьвідоцтва, які задля їх документальної вартости передруковуємо в цїлости з наших часописий: перше з „Руслана“ ч. 284 (1909), друге з „Дїла“ ч. 5 (1910). Перше — се лист кс. Кароля Процика з Ігровиці з правною порадою „jakto się robi zawsze i wszędzie“; друге — то сфалшована метрика лат. урядом парохіяльним Пр. Дїви Марії Снїжної у Львові.

I. „Niech będzie pochwalony Jesus Chrystus! Drogi Olesiu! Bardzo zasmucił mię twój list i przyznam się, że nie spodziewałem się tego. Otóż co do tej sprawy, radzę Ci drogi Olesiu udać się do X. proboszcza polskego w Czarnokońcach t. j do X. Rydlewskiego i poprosić go, nawet możesz ten list mój pokazać. Poproś go, aby on twoją ruską metrykę wlepił do ksiąg metrykalnych swoich tj. polskich a potem na podstawie tej metryki wydał tobie metrykę polską i będzie dobrze. Tak robi się zawsze i wszędzie. A ja byłem parę dni temu w Buczaczu u X. Gromnickiego i pytałem się jak robić, a on mi powiada, że tak jak tu piszę. Gdyby X. Rydlewski nie chciał, to niech każe komu innemu to zrobić n. p. może poprosić jakiego księdza do siebie i ten w jego zastępstwie wyda tobie metrykę polską i dobrze. Ale niech się spyta księdza Bosarabowicza z Sidorowa, on też tak Podhoreckiemu zrobił i Sroczyńskiemu. Zresztą ja będę we wtorek w Hysiatynie cały dzień, może będziesz

tam, to pomówimy trochę. Tyle Ci radzę, a gdyby się nie udało, to zaraz mi napisz, co powie X. Rydlewski. Pozdrawiam Cię i polecam opiece Matki Boskiej. Twój X.Karol Procyk. Ihrowica 8/8 1908".

II. „Omnibus et singulis, quorum interest aut quomodocunque interesse poterit, notum testatumque facimus Joannem Balcar filium Eliae Balcar et Annae Hamała natum in Porzycze distr. Grodecensis die (18) decima octava Aprilis anno (1879) millesimo octingentesimo septuagesimo nono et eadem die a k. Basilio Bielecki sacerdote catholico (*sic*!) adstantibus patrinis Andrea Maruniak et Maria Bidna baptisatum de iure et facto ad ecclesiam romano catholicam pertinere — ritumque latinum profiteri. Ab Ecclesia parachiali rit. lat. B. Mariae Wirg. ad Nives. Leopoli die 20 Juli 1909. Ed. Kiernik cooperator".

Конкордия — як знаємо — є contractus bilateralis; если одна сторона єї нарушує, звільняє тим самим і другу сторону від єї заховуваня. І не диво, що часописи наші, обурені таким протизаконним, провокаторским поведенем польского духовеньства, пишуть: „Сю вельми цінну польску інструкцию, як заховати декрет конкордиї, подаємо до відомости і нашого клиру, щоб міг взорувати ся на душпастирскій ревности польского клиру" (Руслан). „Друкуємо сї документи на те, щоби наша суспільність і наше духовеньство шляхом самопомочи бороло ся проти насильної лятинїзациї й польонїзациї нашої людности тай на тім-же шляху пильно заходили ся, щоби шкоди, заподіяні лятинїзациєю в нашім гр. католицькім материялї людськім, відповідно вирівнати" (Дїло).

Не повинно-б дивувати ся тим допискам і польске духовеньство, але їх примінене в практиці — таки мабуть здивувало б єго не мало... Бо чи т а к е заховане конкордиї з обох сторін вийде на користь латинїзациї й польонїзациї — то ще питане!

Тов. руских правосл. сьвящеників на Буковинї.

В „Буковинї" (ч. 281. з мин. року) поміщений звіт із заг. зборів тов. буковиньско-руских правосл. сьвящеників. З него довідуємо ся, що се товариство істнує від двох лїт і гуртує в собі около 30 сьвящеників. „На 400 бук. сьвящеників — примічає справоздавець — число се поки що невелике, та треба зважити, що лиш за послїдних 8 лїт ми осягнули се число, яке що року побільшує ся окінченими богословами (в семинарії тепер рівна половина Русинів) і поодинокими людьми старої партиї, заохоченими нашою щирою дїяльностию". Товариство в останнім роцї занимало ся між иньшим: справою поділу консисториї на дві секциї, руску і волоску; справою призначеня одної черновецкої парох. церкви виключно для Русинів і справою церк. часописи „Candela" — именно, щоби друкували ся в нїй розвідки і проповіди також фонетичною правописию. Зібрані-ж на заг. зборах ухвалили між иньшим: забрати ся до видаваня популярної ґазети з релїґійно-моральним змістом і вести парох. канцелярию лише в украіньскій мові і правописи. — Чи гр.-кат. сьвященики Буковини злучили ся в яке товариство, чи бодай

зносять ся зі собою — не знаємо, бо не маємо від тамошних наших Собратів ні вістки ні чутки..

Неспокійне є наше серце, доки не спічне в Бозї.

Правду тих слів сьв. Августина стверджує хочби й політичний і культурний центр протестантскої Німеччини — Берлїн. Як доносить „Bonifatius Korrespondenz“ (ч. 22, р. 1909) є в нїм, у самім Берлїнї, побіч соток ріжного рода ворожбитів і ворожок — аж 90.000 спіритистів і понад 300 медіїв! Стративши, видко, віру в Бога (— може й не без вини модерних протест. рационалїстично настроєних пасторів!), шукають ті люди вдоволеня для своїх душ у вируючих столиках та спіритистичних швіндлях... Бо що при спіритистичних продукциях входить в гру обман, се не раз вже було доказано, се можна вносити й з факту, який недавно збув ся у Франції. Густав Ле-Бон оголосив, що дасть 2.000 фр. тому медіюм, що в білий день піднесе зі стола невеликий тягар, не дотикаючи ся єго. Наспіло понад 1.000 листових зголошень, але в означенім дни явило ся лише 5 медіїв — а й ті, довідавши ся докладно про услівя, зрезиґнували з премії, не оглянувши навіть тягару. Єслиб воно було в сутїнках ночи і т. д., може й булиб попробували щастя всї тисяч... До річи-ж говорячи: над тим розцьвітом суєвіря в культурнім Берлїнї і ще культурнїйшій Франції повинні-б застановити ся і вольнодумні наші богобори і попожерці, що чи то устно, чи в своїх ґазетках радять „братови-хлопови“, щоби зірвав з „інституциєю темноти“ та єї „забобонами“, щоб обходив ся без „назадницкого попівства“, а зрівняв ся у своїм поступі з культурними народами. Ось їм приміри того поступу без Бога, без віри і без Церкви — суєвірні Берлїнцї й Французи з пусткою в душі! Та в нас той „поступ“ ще гірше мабуть виглядав би, бо наш зрадикалїзований „брат-хлоп“ не вдоволить ся столиком — хочби й вируючим, хочби й з социяльїстичною чи радикальною ґазеткою на нїм, але хоче таки стола, а на нїм з кварту непорожну тай не злої і т. д... А й все те не заступить єму ще Бога і Церкви, від якої ти єго відтягнеш твоєю злобою і дурнотою, „товаришу“ социяльїсте, чи ти „брате“ радикале!

Переписка Редакциї.

Всїм Всч. Отцям, що прислали нам свої працї, сердечне спаси Біг. З черги, в міру потреби будемо старати ся всьо помістити. Просимо памятати о „Ниві“ й на будуче.

Видає „Редакцийний Комітет“. — За редакцию відповідає:

о. Олександер Малицкий.

З друкарнї Ставропигийскої під упр. М. Рефця.

Бібліотека Наукового товариства імени Шевченка

Найбільший склад в краю

ориґінальних машин до шитя, гафту, до кравеччини і шитя шкір, також панчошкових машин.

АҐЕНТАМИ НЕ ПОСЛУГУЮ СЯ,

КУРС ГАФТУ БЕЗПЛАТНО

Ціники дармо і оплатно.

Йосиф Іваницкий

механїк і специяліст

Львів, Готель Жоржа.

ОДИНОКА РУСЬКА РОБІТНЯ

різьбярсько-столярська і позолотнича

Димитра Стащишина

у Львові

ул. Шептицьких ч. 15

поручає ся Всч. Духовеньству.

Предплачуйте і ширіть

християньску часопись для руского народу

„ОСНОВУ",

що виходить 10. і 25. кождого місяця і коштує річно 3 кор. „Основа" пише про полїтику, господарство, про справи релїґійні, суспільні, просьвітні, подає короткі а цїкаві оповідання і богату всячину.

Купуйте також отсї брошурки, що вийшли в бібліотеці „Основи":

1)	Ану виплиньмо раз на чисту воду	6 сот.
2)	Йосифіньский патент	6 сот.
3)	Про черпече жите	6 сот.
4)	Дещо про суспільне питаве	20 сот.
5)	За що мають соціялїсти нашого хлопа	6 сот.
6)	Як товарищ ратував товарищку	10 сот.
7)	Значінє праці в сьвітлї віри	20 сот.
8)	Чи наука противить ся вірі	6 сот.

Редакція „Основи"

Львів, пл. св. Юра, 5.

Читайте Важне на зиму!

Футра — зарукавки — шапки

М. А. АВҐУСТИНА

ул. Театральна ч. 7.

Супротив лат. катедри

Жадайте богато илюстрованих цїнників, покликуючись на „Ниву“.

Юліян Трепчиньский,

Львів, ул. Трибунальска № 14,

доставець „Народної Лїчниці“,

поручає Вс. Духовенству бритви, сцизорики, ножички, машинки до волося та принимає остренє і нїкльованє по умірковацїнах.

Поручає ся робітню і склад парамéнтів церковних.

Володимира Устеньского,

Львів, ул. Руска 8.

В справі Достави.

Наша церковна торговля „Достава“ переносить — відповідно до ухвали послїдних загальних зборів — з новим роком свою центральну управу з Станиславова до Львова, полишаючи в попереднім місци на дальше свою головну філїю. Ся інституция зістала здвигнена самим же руским духовеньством, а то з тою цїлию, шоби достатчити церквам утвари солїдні і відповідаючі духови нашого обряду, давати їх по дешевим цїнам, та обертати чистий зиск в користь біднїйших церков.

Ми радуємо ся перенесеню нашої інституциї до Львова. Тут буде вона могла входити в безпосередні звязи зі світовим промислом, найде таки на місце поважне число всяких артистів для своєї помочи, а тим самим зможе й що раз краще поступати в сповненю своєї задачі. Наші духовні, що стоять членами дирекциї і управляючої ради, докладають всїх старань, щоби сю нашу питому торговлю поставити на належній висотї. Однак не досить з нашого боку лиш платонїчної симпатиї для сеї съвященичої і так важної для нас інституциї. Цїле наше духовеньство повинно уважати і своїм становим обовязком і дїлом своєї чести, щоби і само полагоджувало церковні орудки лиш в своїм складї, тай заставляло й парохіян до такого дїла. Досить вже того, щоби всяка чужина бралась засипувати наші храми всякими тандитими, тай з кишенями обогачувалась нашим церковним грошем — часто таки на шкоду нашого народу і обряду!

Так поручаємо всему клирови горячо нашу съвященичу інституцию „Достава“ і просимо нашу Братию, щоби звертались туди з своїми церковними потребами. А позаяк всяка подібна інституция потребує для успішнїйшого розвою більшого гроша і без него не може успівати, проте накликуємо наших Братів і до того, щоби вступали в члени „Достави“ (за удїлами по 20 К. і 1 К. вписового) і уміщували в нїй на щадничих книжках свої або церковні гроші (на 6%). Коли будемо громадно попирати свою інституцию, тодї й розвине ся вона добре, буде удержувати еще добірнїйші товари, давати їх по дешевшим цїнам, тай приносити хосен не заволокам і чужинцям, але таки нам самим: нашим церквам і сиротам.

З друкарні Ставропигійского Інститута
під зарядом М. Рефця.

8767

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. III. — Р. VII.

(Видає редакційний комітет).

ЛЬВІВ ⊗ З друкарні Ставропигійского Інституту під зарядом М. Рефця. ⊗ 1910.

НИВА

Виходить І-го і 15-го кождого місяця в о'бємі двох аркушів друку — з одноаркушевим додатком що 1-го. Предплата виносить: Річно 8 К. Піврічно 4 К. Поодиноке число коштує 40 с.

Адреса Редакциї і Адмінїстрадиї:
Львів ул. Коперника ч. 3б.

Ч. 3.

ЗМІСТ:

В. з Т.: **Еще в справі переходів з обряду рускаго на латиньский** стр. 65
о. Н. Будка: **Дісципліна грецкої церкви** 72
о. І. Савицкий: **Розумові основи християньства** 77
Володимир Лиско: **Кілька заміток до питання: теольоґія а унїверситет** 81
Бібліоґрафія: *о. Др. О. Боцян*: **З апольоґетики** 86
Зі сьвіта: *Г. Алиськевич*: **Що в нинїшних часах найбільше шкодить релїґії і католицизмови?** 88
Часописні новини: *Ом. Савчин*: **„Молода Україна", орґан Укр. Студ. Союза. (ч. 1, рік І.)** 91
Всячина: В справі „Православних затій в Галичині". — Запитанє до Виділу тов. ім. Петра Могили. — Реформа іспитів на богословскім виділї. — Важнїйші акти Апост. Престола в р. 1909. — До характеристики Єго сьв. п. Пія X. і відносин поміж італ. катол. — Байдужність французскої суспільности до Церкви і єї слуг. — † Кардинал Сатоллї. — † Проф. Карло Крумбахер. — Два ювилеї. 92
Додаток: **О християньскій родинї** (третий аркуш).

Товариство взаїмних обезпечень

Телефон 788. **„ДНІСТЕР“** Конто Щадниці почтової 25,261.

у Львові, ул. Руска ч. 20 (власний дім)

приймає обезпеченя будинків, збіжа і знарядів господарских від шкід огневих під користними услівями,

числить умірковані премії за обезпеченя,

ліквідує шкоди **безпроволочно** по пожарі,

уділяє обезпеченим членам з річної надвижки **звороти.**

За р. 1908 припадає на користь членів зворот 15%.

Позиси „Дністра приймає при позичках **Банк краєвий** у Львові і в Чернівцях, Галицка Каса Ощадности, Руска Щадниця і инші каси ощадности.

Через „Дністер“ можна асекурувати ся **на житє** в Товаристві взаїмних обезпечень в Кракові. Інформациї до обезпечень уділяють аґенциї „Дністра“.

Зголошеня письменних господарів о аґенцию приймають ся тілько з таких громад, где єще не робить инший аґент „Дністра“.

Фонди „Дністра“ $^{31}/_{12}$ 1908 виносять:

Фонд резервовий і резерва премій К 1,865.54 0, инші фонди К 458.564, разом **К 2,324.104.**

Канцелярії Товариства отворені для сторін **від год. 8 — 3.**

Товариство взаїмного кредиту

„ДНІСТЕР“

у Львові, ул. Руска ч. 20, телефон ч. 788.

засноване при Товаристві взаїмних обезпеченя „Дністер“ в р. 1895 на підставі закона о стоваришеных з р. 1873.

Одвічальність членів обмежена до подвійної висоти уділу.

Цілею Товариства **є уділюване кредиту** своїм членам - рільникам **обезпеченим в „Дністрі“ від більше пїт.**

Процент від вкладок 4%, без потрученя податку рентового.

Вкладки приймає і виплачує Каса Дирекциї Товариства в годинах урядових, **від 8 до 2 год. в полудне.**

Конто в Щадниці почтової ч 37527.

Конто жирове в Банку австро-угорскім.

Вкладки щадничі	**К 2,848.890·—**
Уділи членьскі:	К 262.994·—
Позички уділені:	К 3,396.002·—

Канцелярії Товариства отворені перед полуднем.

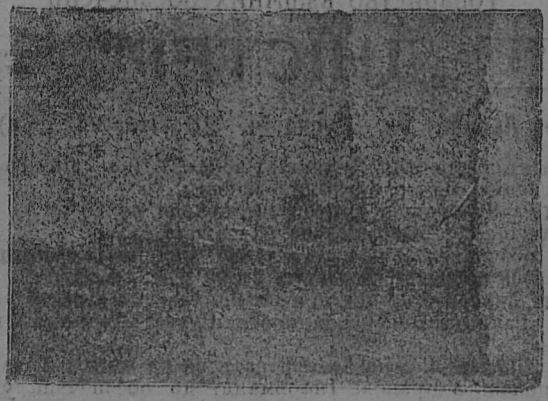

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Гальвестону, Куби, Аргентини взагалї до всїх місцевостий північної і полудневої Америки, Австралії Япану, Хін і т. д.

Білети желїзниці до кождої місцевости північно і полудневої Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ

NORDDEUTSCHER LLOYD

в Бремі

В Бремі се товариство удержує руского сьвященника, котрий виконує душпастирскі обовязки і опікує ся еміґрантами:

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шіфкарту до:

Ґенеральна Аґентура Північно-Нїмецкого LLoyd'a у ЛЬВОВІ, Городецка 93.

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ і СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 3. Львів, 1. лютого 1910. Рік VII.

Бібліотека наукового товариства імени Шевченка

В. з С.

Ещe в справі переходів з обряду рускoго на латиньский.

Справу переходів з руского обряду в нас вже обговорювано чи мало разів. Писало ся про се і в „Ниві“ і в часописях полїтичних і наукових місячниках. Справа не малої ваги для нас. Церков тратить вірних; нарід покидають ті, що з церкви виступають — се річ звісна.

„Де корінь лиха?“ питаємо. Одні „корінь лиха“ бачуть в польскій нахабности, другі в інерциї, нездарности руского духовеньства. Поляки — кажуть одні — беруть, що можна і як можна; ту руске духовеньство не винувате. Другі-ж противне говорять: Поляки ту нї при чім. Якби наше духовеньство працювало як слїд, удержувало порядок в церкві, сповідало і т. д. і т. д. — якби працювало так, як духовеньство польске, тогдї нїхто не кидав би церкви, Поляки нїчо не вдїяли би. От і спір. По чиїй сторонї правда?

I

„Skoro Kazimierz Ruś do korony przyłączył, zwykłym obyczajem polskim zaczęto tępić kościół ruski a zaprowadzać łaciński“ *).

*) Dzieje rzeczy polskiej do 15. wieku przez Moraczewskiego. Poznań 1840, kr. 4, str: 163.

„Polonia militans“, від коли на сьвіт прийшла, стремить до викоріненя руского нак(рінку „w polskich ziemiach“. І в якій не будь формі вона проживала і в яку не будь иньшу преображувала ся, все вона повтаряла: „ceterum censeo Ucrainam delendam esse“. До цїли стреміла і стремить, як і куди скорше і близше. Найкоротша дорога була би одна: впень вирізати. Та ба! Народ твердий, не даєть ся живцем брати, а й на кулаки з ним не все безпечно. Тому бере ся за иньші способи. Одним з найкрасших та найуспішнїйших видав ся ось той: відчужити від свого обряду, вирвати любов до свого. з'огидити всьо що своє, а відтак всьо вже пійде добре. Адже в той спосіб прийшов поганий Турчин до янїчарів і вони не були підрядною силою в него.

І пійшла робота. Історія дає на се докази з давних времен. Латиньщенє рускої шляхти, понижуванє руских Владик, поневіряне руского духовеньства, закріпощенє руских мас, в містах понижуванє руского міщаньства — все то було „ad maiorem Poloniae gloriam“. Кого ласками, кого почестями, а кого й буком — але всїх вона (Польща) приманювала до себе. „Który Bojar dał na sobie chrzest po katolicku poprawić, ten zaraz znaczenia i wpływu nabierał człowiekiem do wszystkiego się stawał*). Колиж по доброму не приманила, анї буком не змусила, щоби вирік ся свого, йшло переслїдуванє. „Lachowie łacinnicy szarpali od dawna kościół ruski władyków wypędzali, kraj burzyli a kniaziów i bojarów i lud prześladowali“. **)

І ту не робить ріжниці час, анї місце, анї зміна відношеня Русинів до римскої Церкви, зн. католицизм, чи унїя, чи православе „Skoro Kazimierz Ruś przyłączył do korony“ — аж до часу, як „korona“ на старости лїт розпала ся, все однаково трактовано руский нарід і его церкву. Коли Ягайло викидав — по словам Длуґоша — з перемискої рускої катедри тлїнні останки Русинів, катедру казав на ново посьвячувати — заки єї віддав латинникам. А від Ягайла по нинїшний день кількож то разів були профановані наші церкви? І бурили і жидам в аренду давали — а й днесь лучає ся, що архипастир латиньский не вступить до рускої церкви, а слова католицких духовних „wolisz pójść do karczmy jak do cerkwi“ аж надто часто-часто почуєш. І чи нарід руский був в схизмі, чи злучений з папскою столицею — все одно: ненависть не малїла.

*

Було так во время оно. Та днесь не богато змінило ся. „Wkorzenione złe zdawna, to jest jadowita o wiarę prześladowania jędza

*) l. c.
**) l. c.

podniosła znowuż głowę, jak niegdyś leznejska hydra łby swoje, żadnym ciosem nieprzytarte" — як мовить істор. Bandtke.

Ненависть не змаліла, понижуванє не богато, а переслїдуванє о стільки о скільки. Ненависть до руского обряду, церкви і народу не змаліла й по упадку „koron-и" — се відчуваємо по нинїшний день на своїй шкірі*). Понижуванє руского духовеньства вже під правлїнєм Австриї звісне, особливо як настали часи „польского панованя" в австрийскій країнї — Галичинї. На се доказів можна би навести тисячі. Переслїдуваня — де можна — не шкодять...

*

Коли бесїда про Львів, то тут бачимо систематичне понижуваре церкви і руского обряду — в житю публичнім, в школах тай в житю приватнім.

На публичних богослуженях — приміром, ми нїколи не бачимо представителїв міста (ради), а з властий то лиш декого на показ. Знана історія з посьвяченєм нового двірця желїзничого повторила ся сего року при посьвяченю домів для желїзничої служби. Був представитель лат. Консисториї, був лат. парох сьв. Анни, але до парохії рускої навіть не дали знати, не то, щоби просили. А між службою желїзничою чи не половина буде Русинів! Під будову нового костела найдуть ся і площа і фонди, — під будову церкви відмовлено кавалка неужитку.

В школї польска справедливість аж разить. Тут або просто нема місця для руского катехита — хоть суть ученики, або рускому катехитови та дїтям робить ся всякі можливі трудности, або прямо перетягає ся на лат. обряд і то за відомостию власти. Є у Львові желїзнича школа. Дїти суть і лат. і руского обряду. Латиньский катехит сталий і платний, рускому по великих заходах Ординаряту позволено ходити і вчити б е з п л а т н о. Є у Львові школа для Скарбової Сторожи. Там тижднево два рази доїзджає о. Єзуіт на конференциї духовні, з наших сьвящеників нїхто там не буває; а все там що курсу буває понад 20 Русинів. Деж знов дїтий богато і мусить бути катехит, то все провізоричний; о системізованю сталої катехитури рада шкільна мійска і чути не хоче. За те той провізоричний катехит не мало має приємностий.. Салї на науку релїґії для руских дїтий звичайно нема. Учить ся або на коритари (шк. ім. сьв. Анни), або в салї ґімнастичній, або як колись

---

*) Na cielę dam, na świnię dam, a na ruską cerkiew nie dam" — каже „katolicki kapłan" J. Falarz (Відозва комітету будови церкви в Новім місті, з дня 20. вересня 1909). — У Львові ks. G. казав арештувати одного Русина, що на ринку продавав цеглки на будову церкви на городецкім передмістю. — Також дивн: „Примѣръ латинизаторской гакати на рубежахъ Галицкой Руси". о. Р. Прислопскій, 1902.

і якась саля припадково опорожнить ся. Дїтий збирає ся з кількох ріжних кляс — зн., лучить ся по дві і три клясї — а до тої трудности приходить ще й то, що дїти по найбільшій части не вміють говорити по свому, а нїколи читати, бо рускаго над'обовязково учить ся від 6-ої кляси (в жіночих шк.)! Таке утрудненуванє науки релїгії певно не заохотить дитини і так вже спольщеної до любови свого, а нераз то ще й прямо пособляє ся переходови *).

В житю приватнім обряд руский і руска народність понижає ся на кождім кроцї, намовляє ся до переходу, а коли добрий спосіб не поможе, то й террор не вадить. От послухайте, як то просить дозволу на перехід бідачиско, що з рускою метрикою не найде місця.

„Prośba do Ojca świentego Bardzo proszę łaskawy w zglendy i pozwoleństwa zmienienia metryki na łacińską ponieważ jestem w zawodzie kelnerskim jako praktykant a niechcą mnie przyjąć do interesu że jestem rusinem a innej rady niemam żebym mógł objąnć inny zawód a rodziców niemam, jestem bardzo w wielkiej rozpaczy dłuższy czas jestem bez zajencia brak mię środków do życia a niemam się szczego utrzymać i niemam żadnego poparcia gdyż udając się w drogę do ojca świentego z serdeczną prośbą z powodu jestem bardzo w wielkiej rozpaczy litościwie prosząc świentego ojca żeby był łaskawy moją prośby uwzglendnić. Mikołaj Czorny".

— Розумієть ся, як пійшло се на дорогу правну, то сей бідачиско до протоколу в магістратї дня 24/7 1909 зізнав: „Do tego nikt mnie nie nakłaniał ani nie namawiał i uczyniłem ten krok dobrowolnie li tylko z własnego przekonania."

Наведу ще й поданє якогось панка, що хотїв „легально" перевести свої дїти і жінку на латиньске. „Na wezwanie urzędu parafialnego św. Anny we Lwowie oświadczamy, że za obopulną zgodą" і т. д. постановили змінити обряд їх дїтий на римо-кат. Причини подає слїдуючі: „Dzieci nasze od narodzenia wychowujemy w języku polskim, w którym to języku modlą się codziennie, w domu używamy wyłącznie języka polskiego, święta obchodzimy według kalendarza rzymsko-katolickiego, starsza nasza córka uczęszcza do szkoły Sióstr Najświętszej Rodziny z Nazareta we Lwowie, gdzie uczy się wszystkich przedmiotow szkolnych wyłącznie w języku polskim a zatem obrządek grecko-katolicki dla naszych dzieci jest niezrozumiały, ponieważ nasze dzieci nie znają języka ruskiego i wcale nie jest naszym zamiarem uczyć je kiedykolwiek języka ruskiego. Dalszym i decydującym momentem tego naszego postanowienia są stosunki nie do zniesienia w ostatnich latach, jakie zapanowały w społeczeństwie obrządku (sic!) grecko-katolickiego w odnoszeniu się do bratniego narodu to jest Polaków i nie życzymy sobie aby nasze dzieci nale-

*) В школї Конарского пр. ks. Zdubiecki „umiłował ruską duszyczkę" і безцеремонно бере єї до себе на релїґію. На протест руского катехита образив ся, п-нї директорка „o niczem nie wiedziała" — вкінци щоби добичи не стратити, ks. Z. порадив, щоби Ziemba (ученица) выступила і записала ся до приватної школи.

żały do społeczeństwa, które zwykłego mordercę czci jak świętego“ і т. д. Се писано 15/6 1909.

Магістрат стає аґенцією переходовою — каже собі предкладати метрики тих, що зголосили перехід, а Рада мійска ухвалює брутальне і негідне культурного міста внесенє: не приймати до служби в закладї електричнім Русинів — зн., прямо жадає за ціну хліба зміни обряду і народности. Як з підвисшенєм температури „польского духа“ росте і число переходів, вказує отся табличка, зложена по числам з місячника „Lwów w cyfrach“. Наші так зміняли обряд:

РОКИ:

Місяцї	1907	1908	1909*)
I	2	4	21
II	3	1	
III	3	6	11
IV	6	42	15
V	2	84	11
VI	5	28	
VII	7	27	
VIII	5	39	27
IX	9	38	24
X	9	21	21
XI	4	17	7
XII	4	12	

Та що се не лиш у Львові сей дух, наводжу поданє якогось „шляхетки“ з гір, писане рукою вправною — аж пахне якимсь „bohaterem kresowym“, може й в сутаннї.

„My Paweł.... i Anna“... і т. д. зачинає ся то поданє, а причини суть: „Po pierwsze, córki nasze są wychowane po polsku jako szlacheckie. — A synowie starsi rz. kat. i jeden młodszy od najstarszej córki dokuczają, że są hajdamaczkami a nie szlachciankami. Czemu my nie możemy zaradzić, gdyż w naszej wsi rusini są sami najgorsi hajdamacy“ і т. д. Po drugie, ... a nowoczesna hajdamaczyzna szerzona przez nauczycieli ruskich i księży ruskich wcale nam nie przypada do smaku. Po trzecie, ja ojciec

*) За місяцї 2, 6, 7, 12 р. 1909 не мав під рукою чисел.

(Paweł...) polak miałem wiele nieprzyjemności ze strony rusinów i to całkiem bezwinnie, dlatego i moje dzieci widząc to nie chcą być rusinami, ale szlachcicami i szlachcicami czysto polskimi. Po czwarte — gdybym nie był zrażony do rusinów w naszej wsi, chłopów z małymi wyjątkami, zaradziłbym wszystkiemu złemu, jakie z rużnicy obrządków wynika. — Ale w obecnem położeniu nie mogę. Dlatego nie chcąc się wyrzekać moich córek jako rusinek obrz. gr. kat. proszę" i т. д.

*

В тій експанзивній праці — розуміє ся — веде перід польско-католицке духовеньство. Цїкавий собі той польский католицизм. Як десь єго зачіпиш — кричить „concordia" і не лиш до Ординаряту скаржить, але й до Староства і до війта; а на дїлї само квестионує публично стійність конкордиї, а приватно зовсїм єї не признає *). Примірів наше духовеньство має досить. Та щоби не бути голословним, наведу кілька доказів таки з самого Львова.

Русинка з ул. сьв. Йосафата виходить замуж за емігранта крулєвяка. Він соціяліст і — як зізнав в ур. пар. сьв. Юра, єму було байдуже де буде брати шлюб. Йогож мати хотїла конечно, щоби шлюб був в костелї сьв. Анни. Не знають вони тутешних законів і йдуть до адмінїстратора сьв. Анни по раду. Щож він радить — може просити руского пароха о делєгацию? Нї. Він радить зголосити перехід в Маґістратї, а опісля на метрицї нареченої пише, що принимає до відома зголошенє єї переходу в Маґістратї і на місци, де було назначено гр. кат., пише масними буквами: „Romano cath"**). Відтак голосить оповіди, дає шлюб і всьо після „Ne temere" добре. — В Успеньскій парохії охрещено дївчину імярек і вона жиє собі як Русинка. Вмирають єї родичі. Опікун хоче віддати єї до якогось закладу. Там не хотять приняти, бо русинка... Що робити? Йде до парохії сьв. М. Магдалєни. Вписують єї в метрики і відтак виставляють метрику для дївчини rit. latini. Ба що більше. Коли вона була хрещена в Успеньскій церкві, а на метрицї нема вписано, що вона хрещена ex fonte, або in casu necessitatis — видно, що й миропомазана була, але в метрицї, виданій парохією сьв. Марії Магдалєни, написано просто: „Baptisavit Romanus Krasicki" — значить ся, вона буде єще по польски миропомазана. Ту iteratio sacramenti

*) Нок. кардинал Левицкий в нотї до лат. епископа 1838. року таке пише в сій справі. „Nefandae discordiae, quae inter Clerum et populum utrinsque ritus (h. e. polonum et ruthenum) jam plus quam ducentinis annis perdurant, et non obstante diversitate temporum, regiminis et culturae hodiedum reviviscunt, ex aliis certe fontibus, et non, pronti Excelentiae Vestrae supponere placuit, ex sola ignorantia legum, transitum ab uno ritu ad alterum spectantium, derivandae sunt, et vix dispariturae esse videntur, etiamsi praefatae leges denuo promulgarentur".

**) В „polskich szkołach" доходить ся до сего єще коротшою дорогою. Ks. G. від сьв. Николая рішає о змінї обряду гімн. ученика Джулиньского без інтервенциї не то Риму, але й Маґістрату!

не вадить *). Про хрещенє дїтий з руских родичів й не згадуємо — воно на порядку дневнім.

Цїкава й при тім етика тих католиків. Вінчають ся Русин з Полькою. Русин має стрия крилошанином в Перемишли і ще одного свояка сьвященіком руским. Просить сарака о делеґацию до рускої парохії. Не дають. Благає, плаче — не дають. Так зробив сусїд „brat w Chrystusie“ з сьв. Анни. Другий сусїд і „brat w Chrystusie“ від сьв. М. Магдалєни в анальоґічнім случаю просто вилаяв сторону і заявив урочисто, що „to byłby ciężki grzech, żeby Polka brała szlub w ruskiej cerkwi“. Віз і перевіз; хоть парохія руска давала дуже часто делеґациї до костела — сусїда. Та по тих двох случаях приходить до рускої парохії сторона і просить о делеґацию до парохії сьв. М. Магдалєни. В парохії не збороняють ся дати делеґацию (бо се нїчо не поможе...), а лиш жадають, щоби парох сьв. М. Магдалєни просив на письмі о делеґацию, щоби колись мати в руках доказ і в потребі покликати ся на него. Ну і що? „Brat w Chrystusie“ заскаржив руский уряд парохіяльний до єго начальної власти і закинув томуж урядови „brak taktu i nieuczciwość“ (!). От вам католицка-польска етика.

Така праця в винограді христовім се не лиш привілєй духовеньства польского; в тім самім напрямі працюють і їх Siostrzyczki. — До Митр. Ординарияту вносить бідна зарібниця прошенє о дозвіл перейти єї дочцї на обр. латиньский. Причина: переходу домагають ся в закладї сьв. Тереси — Сестер сьв. Серця („Sacri cordis“); инакше до закладу не приймуть. Уряд парохіяльний від себе додає, що в закладї сьв. Тереси більше чим 15 дївчат змушені принимати сьв. Причастіє в лат. обр. — а одна, що нехотїла на се згодити ся, була карана цїлодневним голодом. Так роблять ангели милосердия, що, мимохіть ска-

---

*) Сьміло можна би додати до всїх „polskich“ річей і винаходів ще й „польску єресь“ в дїлї сьв Таин: хрещеня і миропомазаня. Вже в горі навів я сьвідоцтво Поляка: „który z Bojar dał na sobie chrzest poprawić“... і т. д. Знана річ, що в р. 1501, папа Александер VI. пастирским листом мусїв поучати польске духовеньство і під церковними карами заказати поправлюваньє“ тайни крещеня. А помогло що? Горбатого й могила не поправить. В 50-тих роках писав кардинал Франсонї, на порученє папи Пія IX. до ми рон. Левицково, що донесено Сьв. Отцю (доніс польский епископ Лука Баранецкий) про страшні замішаня міжобрядові в львівскій епархії, що именно руский клир перетягає силоміць латинників на грецкий обряд. Не знаю, як толкував ся пок. митроп. Левицкий, але в 1858 роцї Czas (Dodatek miesięczny. Rok trzeci. Tom. X. zeszyt 30. Kraków) на стр. 483. писав:„ Ojciec Święty Pius IX. wyrzekł do naszych rodaków (Polaków): „Na Polakach ciężą trzy główne grzechy: prześladowanie unitów (Rusinów), rozwody i uciemiężenia poddanych“. За теж знаємо, що митр. Левицкий в ноті до лат. Орд. ч 1175/70 з дня 27/III. 1853 констатує, що латиньске духовеньство, повторяє чин тайни хрещеня і тайни миропомазаня на тих, що перейшли на лат. обряд і пише дальше: „...a Curatis r. l. non solum leges ecclesiasticas et civiles sed etiam ipsa dogmata Ecclesiae catholicae impune violari“. — „Польска єресь“ має свою історию!

завши, розсїли ся на рускій земли мілїонової вартости, дарованій їм одним з пок наших Владик.

Не лїпше й творить ся по заведенях для убогих і невилїчимо хорих. Словом, вся „Polonia militans“, чи вона в конфедератках — чи в пирогах, чи в інфулах і біретах чи в завоях і капузах, вся стремить до одного: wyniszczyć!

(Конець буде).

о. Н. Будка.

Дісциплїна грецкої церкви в сьвітлї полєміки за часів Фотия.

(Дальше).

3. На поли полїтично- церковнім.

А. *Новий Рим в борбі о першеньство зі старим Римом.*

На Сходї поступав розвій церковного устрою і єго формулованє дуже скорим кроком наперед, crevit eundo [34]). Організация церковна оперла ся там на подїлї держави. Держава була подїлена на епархії і дисцезії, — вслїд за тим подїлив Собор Нїкейский 325. р. сс. 4. і 5. самостійних доси епископів і запровадив устрій митрополитальний [35]). В 6. каноні затвердив Собор Нїкейский на взір римского патриярхату на Западї старі права Александрийского патриярхату з верховною властию над Египтом з провінциями і Антиохийского над старою дисцезиєю, що називалась: Схід (oriens).

Сей чисто церковний, на апостольскій основі опираючий ся подїл церкви на три патриярхати одержав однак скоро четвертого патриярха в особі епископа з Византиї. На другім вселеньскім соборі в Константинополи 381. р. одержав епископ

[34]) Tomassinus Lud. Vetus et nova Ecclesiae disciplina, Venetiis 1766. P. I. l. 1, c. 10, n. 1. — 20.

[35]) Karl Josef von Hefele, Konzyliengeschichte I. Freiburg in Br. 1873 cc. 4. 5. ст. 381 388; C. 6. ст. 388—403. Theodor Balsamon, Canones SS. Apostolorum conciliorum. Parisiis 1620. Nic cc. 4—6. ст. 283—287.

Константинополя на желанє цїсаря Теодозия (379—395) через с. 3. первеньство почести (*πρεσβεία τῆς τιμῆς*) сейчас по (*μετά*) епископі римскім, а перед обома східними патриярхами [36]). Причина сего нарушеня старої дісципліни церковної, котру сам собор подає, була чисто полїтична: „*διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν νέαν Ῥώμην*“.

Права, сему титулови відповідаючі, зістали вскорі надані і докладно опредїлені на Соборі Халкидоньскім 451, канонами: 9, 17 і 28 [37]). Канон 9. і 17. позволяють патриярхови Константинопольскому принимати і полагоджувати апеляції з Александрії і Антиохії, а канон 28. постановляє границі юрисдикції константинопольского престола [38]).

Рим проти сеї нахабности Византиї запротестував [39]); с. 3. другого і 28. четвертого синоду не зістав затверджений [40]), але на Сходї нїхто на се не уважав; канони через папу не затверджені отримали державно-правну апробату і вийшли в практичне ужитє. Собор Трульский 692. р. відмовив постанови другого і четвертого собора і установив своїм 36. каноном, що столиця патриярша константинопольска має заживати тих самих прав (*τῶν ἴσων ἀπολαύειν πρεσβείων*), що столиця старого Риму [41]).

Патриярх Константинопольский Іван Постник (582—595), не задоволений єще з титулу і прав патриярхату, додав собі єще своєвільно новий титул (для замаркованя свого визначного становища) „*οἰκουμενικὸς πατριάρχης*“. З причини енергічного протесту зі сторони пап Пелягія II. (578—590) і Григория Великого (590—604) рідко хто уживав того нового титулу; доперва Фотий уживав того титулу в повнім значіню, зсаджуючи на своїм „вселеньскім соборі“ 867. р. папу Николая I. з трону папского [42]).

Той скорий взріст завдячує константинопольска патриярша столиця лише каприсам цїсарів. Ходило о се, щоби соперника, старий Рим, за всяку цїну перевисшити. Тимчасом

---

[36]) Hefele II, 17—19. — Balsamon 306—7. Quien, Oriens christianus 18. — Markovič I, 116. — Hergenröther, Photius I, 32. n. 36.

[37]) Hefele II, 512—515, 520-521. 527—536. — Balsamon 351. — Schmitt, Die morgenländische Kirche, 328—334.

[38]) Юрисдикция та розтягала ся крім власної дієцезиї на дієцезиї: Ефез, Цезарею, Малу Азию і Трацию. А від 730. р. на Іллїрикум, Дальмацию, Епір, Гелляду з островами і на великі краї місийні Словян. За часів Фотия належало до его патриярхату 450 дієцезий! Порівн. H. Gelzer, Ungedrückte und ungenügend veröffentlichte Texte der Notitiae Episcopatum — в Abhandl. der bayerischen Akademie der Wissenschaften. I, cl. XXI. B. III, 531—549.

[39]) Hefele, II, 532.

[40]) Доперва на VIII. всел. соборі каноном 21. (в гр. текстї: 13.) затверджено: Hefele IV. 421—427.

[41]) Pitra, II, 43. — Balsamon. до с. 28. Халкид. 351. — Hefele, III, 335.

[42]) Tomassinus, Vetus et nova e. disc. P. I, l. 1, c. 11. — Hergenröther, Photius I, 178 слїд. — Jungmann, Dissert. III, 332. n. 19. — Quien, Oriens christ. I, 89. слїд. „Causa schismatis alia non fuit — каже Quien I, 89. — nisi, quia Romani Pontifices Constantinopolis repugnaverunt, ne vocabulum hoc (*οἰκουμ. πατρ.*) sibi arrogarent... non ritus aut doctrina, sed sedium praerogativa“ — рішили о схизмі.

патриярхат в Константинополи не був апостольского походженя; стара ривалїзация з Римом, жажда панованя і нахил до надмірного виношуваня ся лежав в характері грецкого народу; з другої сторони честь патриярхів носили також цїсарі, бо вони сидїли, так би сказати, з патриярхом на однім престолї, а звісно, для цїсарів робили Греки все; так отже повстала з часом і загально народна амбіция до можливо великого розширеня прав патриярхату. Єдности віри і церкви вони не хотїли через се знищити, вони бажали лиш панувати і нїкому не підлягати, отже заваджаючі їм права папскі на Сходї усунути. То все заслїпило їх так далеко, що нарушили порядок гієрархії вселенськой церкви і уважали кожде заряджене папи на Сходї за неканонїчне вмішуване ся єго в чужі, себто їх права. Папів, які виступали проти сего недісциплїнарного походу Византиї, зачали з часом уважати в Константинополи за полїтично-национальних противників.

Хотяй для сеї честилюбивої полїтики над'уживано і соборів церковних, стало ся цїле розширене прав патриярхату видимо не в інтересї церкви. Бо як раз в тій самій мірі, як власть патриярхату на внї зростала, ставав патриярх сам зовсїм і щораз більше понижений на невільника і предмет іграшки цїсаря [43]). Судьба патриярхів лежала цїлком в руках автократорів. Такої зміни, як на престолї патрияршім в Константинополи, не знаходимо нїгде більше в істориї церкви. Византийске невільництво з долини а тиранїя з гори — могли бути усунені лише через папів; ті однак були висунені поза скобки цїлої полїтики, їх знали на Сходї лише тодї, коли їх потребували [44]).

Б. *Примат Риму на Сходї.*

Для без'оглядного, национально полїтичного стремлїня Византийців був отже примат престола в Римі немалою перепоною. Фактом, що сей примат не відгравав нїколи великої ролї на Сходї [45]). Досить буде пригадати собі, що протести Риму проти кан. 3. другого і кан. 28. четвертого вселень. собору не були приняті до відома. А однак були примат і права римского престола у Греків не лише знані [46]) але і признавані. Сїм вселень-

---

[43]) Pichler l. c. 92—94.

[44]) W. Norden, Papstum und Bysanz, ст. 2. і 3. „Im Orient herrschte über die Kirche der Kaiser und der zweite Nebenbuhler des Papstes, der Patriarch von Konstantinopol, der mit der Zeit dieselbe Stellung im Orient erlangte, welche der Papst im Occident hatte, nur, dass er völlig in der Gewalt des Kaisers war".

[45]) Prinz Max, Orient. Kfrage, ст. 81.

[46]) Justinian у Баронїя a. 519, n. 12, 20, 59, 65. — Іван Дамаскин, Теодор Студит, — порівн. Makovič l. c. I, 253—257; Pargoire, L'église byz. ст. 193—199.

ских соборів на Сходї, на які прошено папів яко найвисших судиїв в справах доґматичних, при чім вони зазначували свій примат в церкві [47]). Фотий і Керулярий дають на се найвлучнїйші докази. Сей примат мав однак дуже вузкі границї і то лише в надзвичайних випадках [48]).

Права папскі признані на Сходї були: предсїдательство і потверджуване вселеньских соборів, інтервеніоване в єресях, послїдне рішенє в річах віри, а також могли східні християни в надзвичайних випадках звертатись до Риму о поміч проти цїсарского деспотизму, причім папи після можности помагали і упоминали цїсарів до шанованя прав церкви. О властивім зарядї східними церквами не було мови, тим більше, що там навіть сам патриярх самостійно не міг рядити а чужого (папского) вмішуваня не терпіли Греки з засади. Папа був самостійним патриярхом на Западї — зі згаданими правами для цїлої церкви — на Сходї був фактично патриярх константинопольский в тій самій мірі самостійним, лише був він зависимий від цїсаря.

Папи однак, сьвідомі своїх прав і обовязків на Сходї, не занедбували вставлятись за свободу східної церкви; через упімненя і подорожи до Константинополя [49]) розбуджували все потребу лучности Сходу з Западом [50]). Коли однак византийскі цїсарі загарбали Ілїрию і здобули часть Італії і сталисъ панами Риму, повстали задля їх без'оглядного способу панованя і довгих полїтичних конфлїктів о стан посїданя в долїшній Італії, між ними а папами обосторонні, дуже напружені відносини. Тяжкі упокореня і збиткованя над деякими папами [51]) озлоблювали западні народи, а заснованє церковної держави [52]) з папою яко володарем на чолї, болїло знов Византийців; з сих напнятих полїгичних відносин витворила ся ворожнеча і між обома церквами, чого висловом є собор Трульский 692, котрий признає патриярхови в кан. 36. зовсїм рівні права з папою.

Послїдним перед схизмою фактом, випливаючим з цїлковитого відчуженя обох церков, є коронация Кароля В. 801. на цїсаря римского через папу Льва III. (795—816). Було то вказане конечною потребою [53]), щоби папи задля єресий, інтриґ і простих нападів цїсарів на Рим і на самостійність папи шукали помочи у Франків, т. є. там, де єї могли найти. Папа Лев III., котрому зі сторони византийских защитників Риму грозила лише ситуация цїлком поневолених патриярхів константи-

---

[47]) Norden. l. c. ст. 4.
[48]) Hergenröther, Photius I, 297.
[49]) Іван I., Аґапет, Віґілїй.
[50]) Pichler I, l. c. 110—137.
[51]) Віґілїй, Мартин I.
[52]) з поваленого византийского правлїня Італії.
[53]) Pichler l. c. I, 92. порівн. Norden l. c. ст. 4. Die Kaiser drohten dem Glauben und beschützten nicht Rom.

нопольских, щоби свою самостійність забезпечити, вибрав Франків на своїх оборонців [54]). Було се „нїчого більше, чим справедливо, що більше, вказано положенєм Італії... сего домагалися справи церкви.“ [55]) Але через сю велику політичну подію закінчив ся роздор межи Сходом а Западом [56]). Як Рим протестував проти тутулу *οἰκουμενικὸς πατριάρχης*, так само протестували Греки проти „римского цїсаря“ Франків відразу і все [57]). Усунене з престола володарів византийских, яко римских цїсарів, доконане через папу було завеликою образою для гордого византинїзму; тепер залежало єму на сїм більше, чим коли дотепер, щоби повагу папи погребати. Як довго були папи підданими цїсарів византийских, так довго не були для Византиї небезпечними, але тепер, коли вони виповіли цїсарям послух й поставили проти них „варварів“ Франків яко небезпечних їм ривалів, тепер стали справи церковні чисто політичними [58]), і виконуване папских прав на Сході стало ся цїлком неможливим [59]). Взаїмна ненависть була в кождім згляді за велика, услівя до схизми були вже готові, материяльно — можна би сказати — церкви були вже роздїлені, а Фотий мав лише довершити формальної сторони дїла.

Коли Піхлєр (I, 220) називає коронованє Кароля Великого на римского цїсаря і завдяки сильному попертю нових римских цїсарів і цїлий дальший розвій папства: „сталим кривдженєм грецкої церкви, або — що тут на то само виходить — грецко) держави“, то треба (крім сего, що ми висше єго дїла цитовали єго власні уваги, котрі він по сїм висказї наводить добре підчеркнути: „Не хочу тим сказати — каже він — що розвій папства і цїсарства в середних віках відбував ся на підставі с ь в і д о м о ї несправедливости в відношеню до Греків... О управаленю папи до перенесеня цїсарства нїхто не сумнївав ся. Була т о г д і з а г а л ь н а д у м к а, що єретики Греки стали цїсарств римского негідними, що та негідність треває стало дальше і що папа, яко голова церкви, а до того єще управнений від самого цїсаря Константина, був до того свого кроку правно змушений [60]).

---

[54]) Natalis Alex. H. E. Saec. IX. Dissert. I, 215—217.

[55]) Pichler, l. c., Baron. a. 784. n. 16., a. 799 n. 12, a. 800. n. 23., Marković, l. c. II. 9—10., Döllinger, l. c. ct. 496.

[56]) Pichler I, 97.

[57]) Про полєміку поміж Людвиком а Василїєм I. порівн.: Pertz: Monum. V, 521—522, також: Pichler I, 159 слїд.

[58]) Pichler, I, 897.

[59]) Коли при питаню Болгарскім по VIII. всел. соборі 869. р. леґати папскі заявили, що папа се питане вже рішив, відповіли на се Східні епископи: „Satis indecens est, ut vos qui Graecorum imperium detractantes, Francorum foederibus inheretis, in regno nostri principis iura servetis. Vita Hadr. P. II. — Mansi, XV. 816. D. — Pichler, l. c.

[60]) На підставі т. зв. „Дару Константина“ (Donatio Constantini), який тогдї уходив за правдивий, нефалшований. Порівн. Dr. J. Hergenröther, Katholische Kirche und Christlicher Staat, Frbg. in Br. 1872. 360—372; Photius I, 664.

Колиж папа для свого загроженого престола мусїв шукати оборонця, коли перенесенє цїсарскої гідности на Франків стало ся по причинї руйнуючої Рим полїтики византийских цїсарів, то годї то називати „кривдою“, як се хоче Піхлєр. Що сей факт злостив все заздрісних Византийців — то природне і инакше не могло бути, а що се було також безпосередною підготовкою до схизми, то однак не можна за се винувати осіб тепер дїлаючих. Тепер є час сумних наслїдків еґоістичної византийскої полїтики, які лекше було витягнути, чим відвернути.

І так стоять в IX. ст. против себе: теоретично і практично розвинений цезаропапізм в Византиї з зіпсованими і негідними цїсарями і невільничо підданими їм патриярхами, а з другої сторони: ясно сьвідоме своєї цїли і високо розвинене середновічне папство зі своїми вірно підданими защитниками, римскими цїсарами. Послїдні консеквенциї з дотеперішного розвою витягнув Фотий. Знищити папство не було можна, але воно було для Сходу так зненавиджене, що, щоби сю ненависть на зверх висказати, оставала лиш одна дорога т. є: — формальне виповіджене послуху папі і схизма.

(Конець першої части. Далї буде).

о. І. Савицкий.

Розумові основи християньства.

(Конець).

III. Лад і гармонїя в сьвітї не суть остаточною цїлию, вони суть лише средством до осягненя иньших цїлий, так як кождe сотворінє стремить до якоїсь цїли. Часто єсть то стремлїнє очевидне в сотках тисячів случаїв, як то викрили і викривають найновійші досліди, а в многих случаях ми лише догадуємо ся о остаточній цїли поодиноких сотворінь. О доцільности в природї була бесїда вже давнїйше. Але для більшої наглядности пригляньмо ся ще кільком примірам.

Наша земля стоїть в певнім віддаленю від сонця. Якби вона стояла близше, то зістала би незамешкана, бо спекота була би невиносима для орґанїчного житя; єслиж трохи дальше від сонця, то всьо змерзло би. Вона стоїть якраз там, де повинна стояти. Сонце знов посїдає таку скількість тепла, сьвітла,

елєктричности і хемічних впливів, кілько потрібно до житя ростин і зьвірят. Місяць дїлає на море через свою маґнетичну силу і викликує приплив і відплив. Єсли би не дїлав в той спосіб, то наступила би стаґнация в мори; воно стало би ся стоячою водою і через веґетацию внутрішну перемінилоб ся в воняючу калужу, занечистилоб весь воздух на земли і всьо вигинуло би. А якби так місяць близше стояв? То приплив і відплив моря були би так сильні, що люди не могли би на берегах — або і дальше мешкати, їзда кораблями і торговля морска мусїла би устати — отже місяць стоїть там, де повинен стояти для нас. Воздух єсть зложений з таких складників, що якраз відповідає потребам ростин, зьвірят і людий. Більше кисня спалило би наші легки; меньше кисня, а більше азоту — ми удусилиб ся. Єсть якраз так, як повинно бути. Люди і зьвірята вдихають кисень, а видихують квас вугляний, а ростини противно вдихують квас вугляний, а видихують кисень. Що отже видихає ростина, то вдихає зьвіря і чоловік, а що видихує чоловік і зьвіря, се втягає ростина. Крило птаха єсть сконструоване якраз до лїтаня; чоловік такого би не потрафив зробити. Риба „якби сотворена“ до пливаня і т. д.

І чиж природа, або ті правила природні знають о тих цїлях? Чи сонце знає о тім, що воно не може стояти близше землї, або місяць, що він має порушати море? Або чи ми пр. знаємо, як повинні ми дати кружити нашій крови, або як травити, або як аплїкувати наші нерви очні, щоби бачити? Або чи може мати наша знала, як мали творитись і уряджуватись наші очи? Єслиже ми, жиючі і тямучі сотворіня — що належимо до природи і в нас дїлають також права природні — робимо то несьвідомо, то щож доперва природа неорґанїчна, мертва?

А єсли би природа знала о тих цїлях і дїлала сьвідомо, то вона мусїла би десь колись після власних ідей поступати і могло би пр. атомам, складаючим одну каменицю, сподобатись, щоби хата без найменьшої причини завалилась, а вони би розійшли ся, бо то узнали за лїпше — а преціньтакого случаю ще не було. А впрочім білїони і трилїони атомів мусїли би безнастанно блискавицею по цїлім сьвіті порозуміватися, щоби всї поступали однаково і щоби нї один атом не був иньшої гадки.

З сего виходить, що анї природа, анї материя, анї права природні не знають о тих цїлях, бо суть без розуму, без душі.

Єсли отже природа не знає о тих цїлях, а мимо того стремить до них, то лишає ся одиноке заключенє, що позасьвітовий Творець природи знає о тих цїлях. Він лише один міг сотворити ту материю, уложити права природні і визначити їм цїль і і длятого то з подивом для вселенної кликав Давид: „Яко возвеличиша ся дѣла Твоя Господи: вся премудростїю сотворилъ єси“ (Пс. 103, 24).

IV. Дальшим доказом єсть краса сьвіта. Красу сьвіта доказувати єсть річию злишньою, бо на кождім місци, в кождій порі і в кождім єстві можна ту красу подивляти, почавши від неорґанїчних єстеств, аж до найдоскональшого сотворіня туземного до чоловіка. Хто мешкає на селї, нехай пригляне ся в день цьвітам і зелам, кожде красне і хороше, що і Соломон в своїй величавости не був таким; а хто в містї, то нехай через сильний мікроскоп пригляне ся сотній частинї краплї води і мусить він впасти в подив, що в нїй таке величаве житє; або як не давно два природописцї піднесли ся бальоном в гору, розплакали ся, коли побачили під собою такі чудові і великі краєвиди.

І звідкиж та невисказана краса? Через случай? Чи може природа сама дала собі таку красу? В такім случаю мусїла би мати незвичайний змисл для краси. Але до природи належать і зьвірята, котрі не об'являють преціньнайменьшого змислу краси, а тим більше немають єго ростини і неорґанїчна природа. Отже мусить буси єство позасьвітом, що дало сю красу. А що може єсть яка бридка річ, то знов може послужити доказом, що ту не дїлала природа з желїзної конечности, лиш що Сотворитель так єї диспонував.

Але насуває ся питанє: до якої цїли служить ся краса? Знаємо, що на сьвітї всьо служить до чогось висшого. Чи може краса єсть люксусом? — бо сьвіт і без неї істнував би. А може краса єсть заразом і цїлию сама для себе? То було би нерозумно, бо властиво безцїльне.

Єсть вона на те, щоби єї пізнати і нею насичати ся. Але і то не єсть ще остаточна єї цїль, бо щож єсть властиво краса? Іскра сьвітла з жерела сьвітла, крапля краси з моря величности: „Ісполнь небо і земля слави Твоєя". Краса вселенної показує нам в мінїятурі на красу Сотворителя і то єї цїль. Краса цьвітки, маєстатичні гори, блеск сонця длятого можливі, бо кожда ся краса має свій найвизший первовзір в єстві Сотворителя. Всї сьвіти суть повні величавости, але лише Єго величавости т. є. не лише через Него виведені, але і сотворені після Него і для Него. Цїла вселенна лучить ся в Нїм до одної неописаної краси. „Небеса повѣдаютъ славу Божію" (Пс. 18, 2).

V. Цїла природа, всьо що жиє кличе до нас: могучому, мудрому Сотворителеви завдячуємо наше істнованє.

Єсть науково доказане, що в перших перйодах на земли була така велика температура, що не могли істнувати анї ростини і звірята, анї наїня і яйця. В геольоґічних осадах спостерігаємо нагле виступленє ростин і звірят, підчас коли в попередних шихтах нема найменьшого слїду з того. Що перше було, ростина — чи єї насїнє, що перше: чи зьвіря — чи ембрийон, то єсть обоятне — бо все насуває ся питанє, звідки походить перше жиюче єство, хочби якесь одно спільне для всїх сотворінь праєство. З неорґанїчної природи не могло розвинути ся, бо: 1) мертва природа не має житя, отже і удїлити єго не

може. До сего треба зазначити, що 2) животина єсть рішучо висша форма істнованя і зовсім иньша як нежиюче єство. В нежиючім єстві єсть лише хемічна і фізична сила, а в животині єсть ще висша сила, сила житя, котра єсть впрост противна мертвій матерії. 3) Всьо жиюче має спроможність розмножуватись — а нежиюче єство не має тої спроможности. 4) Не сконстантовано науково ще анї одного розвиненя жиючого єства з нежиючого. Давнїйше думано загально, що пр. ті найнизші єства, як бакцилї і мікроби, виводять ся в гнилім мясї, однакож досьвід поучив, що вони виводять ся з яєчок.

Єсли отже жиюче не могло розвинути ся з нежиючого, а тим меньше само від себе приняти житя, то лишає ся один вихід, що то житє мусїла здїлати якась позасьвітова сила, відвічний жиючий Творець. Чи Він сотворив зразу одно якесь праєство, з котрого потім розвинули ся опісля всї прочі єства, чи сотворив відразу мілїони жиючих єствств, то єсть обоятне; — найголовнїйше, що житє могло повстати лише через дїланє позасьвітової жиючої сили а через то доказує ся істнованє Бога.

Зміряє до цїли є не лише у мертвої природи, але і всї зьвірята жиють і працюють відповідно до цїли. Пр. паук будує свою паутину так містерно, щоби міг при помочи єї зловити собі добич, що нїякі фізики і математики сьвіта не суть встанї щось подібного збудувати. Пчола будує свої комірки як найкрасше і найпрактичнїйше. Кожде звіря шукає собі помешканя або будує таке, яке єму найвідповіднїйше. Кожда звірина знає, яка пожива для него добра, а яка шкідлива; кожде єсть для себе лїкарем і знає средства зарадчі лїпше, як ми. Кожде звіря знає свого ворога: ягня, що перший раз пбачить вовка, знає, що то єго ворог. Всї отже звірята в нормальних відносинах дїлають незвичайно розумно і практично.

Чи отже може звірята суть розумні і самі з себе мудрі? Чи вони знають о тих цїлях своїх і чи зміряють до них власним знанєм і спроможностию? Очевидно, при своїм дїланю не послугують ся розумом, бо єго не мають. Єсли би звірята мали розум, то 1) в такім разї ми люди булибисьмо нерівно нерозумнїйші від звірят, бо в однакових природних обставинах звірина поступає розумнїйше, як чоловік. 2) В неприродних, ненормальних обставинах дїлає звірина абсолютно нерозумно: пр. пташок буде сидїти на камінчиках, котрі єму вложимо до гнїздочка замість яєчок; паук заснує паутину між двері а завісу, підчас коли найнерозумнїйший чоловік пізнав би, що паутина тая мусить бути ушкоджена. 3) В тім, що звірина знає вже від уродженя, не робить нїякого поступу: мурашка, паук, пчола живуть тепер так само, як перед тисяч лїтами. Найвиразнїйше можна се запримітити на псї; вже більше як 5.000 лїт знаний єсть пес, а ще нї один з них не дійшов в своїм розвою хочби до першої кляси елєментарної школи, не пробували за

сей час заложити власної держави або товариства для власної оборони. Звірята мають змислове спостереженє і змисловий інстинкт; в тисячних случаях зраджують брак розуму, в таких, де мусїли би показати розум, якби єго мали.

З того всего слїдує, що зьвірята дїлають практично, доцїльно не зі знаня і вільною волею, лише з конечности, гнані інстинктом. Єсли отже звірята не посїдають розуму, а мимо того дїлають практично і відповідно до цїли, о котрих то цїлях часом навіть не знають, то з сего виходить, що хтось иньший, невисказано мудрий, мусїв о тім всїм знати і мусїв надїлити звірята таким інстинктом, — а тим хтось, то наймудрійший Творець. Стало ся то через сотворенє одної пра-пари, з котрої розвинули ся всї роди звірят, — то мудрість того Творця єще величнїйша.

З повизших виводів виходить отже, що случайне, неконечне істнованє сьвіта вимагає абсолютно конечного Творця — порядок в сьвітї суппонує порядкуючого Духа — загальна доцїльність мудрого Творця, що визначив ті цїли — краса вимагає величавого, а житє жиючого Творця житя. Що декотрі природознавцї виступають проти сих правд, то причина лежить в сїм, що велике, а може найбільшу ролю в їх поглядах грає серце; вони суть a priori противні Богови, не хотять Бога, не хотять піддати ся невигідним для них приказам Божим — отже твердять „науково“, що Бога нема.

Володимир Лиско.

Кілька заміток до питаня: теольогія а унїверситет.

(Конець).

Свобода досліджування

Загально уживаною (у противників) фразою, а для декотрих незбитою правдою є, що теольогії бракує конечного прикметника науки: свободи. Теольогія — кажуть — є звязана догмами і церковним авторитетом. Безсуппозицийність (Voraussetzungslosigkeit), дає ся нормувати лише стремлїнєм до правди, є житєвим нервом, є конечним услівєм науки. Чоловік віруючий, католик, не може мати тої безсуппозицийности, бо мусить мати згляд на догми і церковні приписи. Отже бракує єму єственних условій до правдиво наукової праці.

Що то значить: наука мусить бути без суппозиції (voraussetzungslos)? Без сумніву се, що наука не повинна робити суппозицій, без суппозицій повинна йти до своїх дослїдів.

А що се суппозиция (Voraussetzung)? Се, що я в своїй праці, в своїх дослїдах приймаю яко основу, на якій будую, яко норму, якою ряджу ся, *не доказуючи* єї *на тім місци* — називає ся пуппозициею. Коли я в якімсь ході гадок щось доказую, то се вже не буде суппозициею в моїй будові гадок, лиш єї членом.

Чи дослїдник не повинен робити жадних суппозицій? Нї, се не можливо. Коли математик робить свої дїланя, суппонує, що $1 \times 1 = 1$ — се правда. Він не потребує також доказувати, що $2 \times 3 = 6$, бо воно само з себе ясне. Коли фізик робить в лябораторії свої експерименти, коли він з ріжних явищ сьвітла вносить о природї сьвітла, то суппонує, що він своїми змислами може слїдити ті явища, що все має свою основу, що щось раз таке — не може бути рівночасно иньшим. Чи повинен або чи мусить він се на тім місци доказувати? Нї, він суппонує, бо воно несумнївне, бо воно також — хоч в части — не дасть ся доказати. Ми-ж знаємо, що і астроном бере формулї математики і природознавець опирає ся на вислїдах своїх попередників; загально приймає ся суппозициї. Їх *повинен* прийняти, хто о їх правдивости є переконаний, їх нераз *мусить ся* прийняти, бо не все перед тим дасть ся доказати пр. можність пізнати правду, перші принципи думаня не дадуть ся доказати; вони безпосередно самі з себе ясні. Много знов не можна тому безнастанно доказувати, бо не кождий дослїдник може зачинати від АВС. Хто хоче вибудувати дім, то будує на якійсь основі; хто однак жадної такої основи не хоче прийняти, але хоче всї дані зрушити, щоби їх на ново класти, сей в вічнім копаню і перевертаню буде щораз глубше вкопувався в землю — до будови нїколи не прийде.

Єели говорить ся, що наука є вільна від суппозицій (voraussetzungslos), то се не значить, що вона не повинна робити нїяких суппозицій, але треба розуміти се так, що *дослїдник не повинен брати щось як правдиве, що є ложне; не повинен брати щось як певне, що є непевне і недоказане*. Знає він, що щось є певне, повинен се за таке уважати і брати яко підставу до дальших дослїдів; знає, що щось є правдоподібне, може се рівнож як правдоподібне суппонувати. Єели так поступає, то не минає ся з ідеалом, який у всїм повинен просьвічувати, з правдою. Єели однак хто приймає ложне і недоказане — як правдиве і доказане, непевне — як певне, провиняє ся зглядом правди, яка є цїлию науки.

А чи у християньского дослїдника, що сильно стоїть при своїй вірі, може бути така безсуппозиційність, якої вимагає наука? Хто добре знає відносини між вірою а наукою, у того

відповідь може бути лише притакуюча *). Для віруючого християнина і католика є се, що об'явленє і Церков подає як правди віри, певним і правдивим. А що для мене є певним і правдивим, то можу взяти яко правдиву і певну основу мого думаня. Того і нїчого більше не вимагає безсуппозицийність.

Впрочім єсли зважимо, як незмірний є обєм наук, то сьвітский досліґник рідко коли прийде в то положенє, де мусїв би суппонувати правди віри; єсли не переступить своїх границь — то рідко коли зіткне ся з вірою. Коли Кеплєр досліджував дороги планет, а Нютон слїдив силу тягости — оба були тогдї независимі від свого християньского сьвітогляду, до якого признавали ся. Коли Шайнер відкривав сонїчні плями, а Секкі обчисляв ріжноманїтність зьвізд (паралякси), то не робили сего як Єзуїти анї навіть як католики; вони моглиб бути так добре магомеданцями як і атеїстами і моглиб зробити ті самі відкритя.

А єсли віруючий досліґник в тих немногих питанях, в яких сходить ся з вірою, з нею числить ся, коли він в своїх досліґах над істориєю християньскої релїґії і Церкви суппонує, що чуда і суди Божі не суть неможливі, бо противна гадка є не лише проти єго віри, але і проти розуму, коли він застановляючись над послїдною причиною річий — приходить до того переконаня, що атеїзм є фалшивий, або що найменьше зовсїм недоказаний, бо що Бог є, доказує єму єго віра і єго розум, — то се все не суть недозволені суппозициї. І досліґник природи суппонує певні висліди науки і уважає, щоб не прійти з ними в конфлїкт. І математик, коли прийде до висліґів, які з иньшими результатами стоять в суперечности, заключає, що він мусїв перерахувати ся**).

Чомуж отже лише віруючий християнин має прогрішатись зглядом науковости, єсли він числить ся з певними для нього правдами віри.

---

*) Не тут місце на доказуваня сего. Цїкавих відсилаю до апольоґії De Sant Projeta, яка вийшла в укр. переводї, або до книжки Доната: Freiheit der Wissenschaft. Innsbruck, 1910.

**) Може противник и не дозволяють робити таких суппозициий тому, що се якраз суть р е л ї ґ і й н і правди, поручені надприродним авторитетом? Таке тверджене є дуже сторонниче і не має найменьшої рацаї. Много преціпь правд релїґійних є доказаних з розуму. На се вказують висше подані приміри. Впрочім ту не розходить ся о се, як правда зістала поручена, але ч и с е є п р а в д а ч и н і. Єс и дос ґдник переконаний, що щось є правдою, то дух правдомовности вимагає, щоб мати се за правду. При тім він в жаден спосіб не прогрішить ся зглядом наукового методу. Правди віри не суть ему доказовим матеріялом для наукових висліґів, а лише вказівками, які роблять єго уважним, що дані гіпотези суть або недоказані або ложні.

А може християньскі правди віри — се блуди, а тим самим в науцї не можна робити таких суппозициий? Нехай докажуть. До тепер ще се нїкому не удало ся. Як довго отже віруючому християнинови єго віри нїхто не може збити, так довго має він и змя правди ї держати ся.

Ще один момент.

Ще один момент вказує на право приналежности теольогії до унїверситету. Єго піднїс свого часу проф. мінхеньского унїверситету Герман Шель в ректорскій промові. „Християньство — каже він — є одним з найбільших фактів всесьвітної історії, воно єсть цїлим сьвітом ідей, прав, мотивів, цїлим сьвітом фактів, які ще нині виказують порушуючу, формуючу і оживляючу силу. Колиж унїверситет — говорить він дальше — становить загальний збір і високу школу духового житя, коли він повинен бути огнищем і рафінациєю всїх духових стремлїнь, то мусить обняти в собі всї сили духа, які публичне житє порушують і оживляють; тогдї теольогічні факультети, яких наукова дїяльність займає ся сьвітом гадок християньства, суть конечним членом в органїзмі унїверситету. Се не є історичне „Nachwirkung“ минувших часів, але се є право, певна внутрішна конечність унїверситетів“ *).

Противники теольогічних факультетів на стілько ще хотять числити ся з історичним значінєм християньства, що жадають місто теольогічних факультетів отвореня осібної катедри для порівнуючої науки релїгії і загальної історії релїгії **). Ті, що підносять такі дезідерати, видко не суть сьвідомі — як вже слушно зауважав проф. Гарнак — кольосальної, а може і неможливої до сповненя задачі, яку накладають на доцентів тих предметів. „Студиюм кождої поодинокої релїгії — каже Гарнак — не може бути віддїлене від загальної історії дотичного народа, а та є немислима без знаня мови того народа і єго лїтератури, єго социяльних і полїтичних відносин. Хтож сему може дати раду? Чи не засуде ся такого доцента на безвихідний дилєтантизм?“...***)

Подібно висказує ся про сю пропозицию знаний протестантский богослов Ернест Troeltsch: „Отворенє професури для історії Церкви на фільозофічному факультетї і виклади фільозофів о фільозофії релїгії і етиці, при так великім об'ємі материяду, не відповідять своїй задачі. А єсли би отворено при фільозофічному факультетї осібну релїгійно-наукову секцию, то дістали би ми або дисциплїну, з якою все було би злучене розвоєво-історичне плаванє по всїх віках, дилєтантизм без специяльного фаху, слїдженє релїгії без певного релїгійного становища, що не принесло би вдоволеня нїкому а найменьше дослїдникови — або (поминаючи релїгійну програму) сотворено би знов теольогічний факультет, лиш під иньшим іменем; бракувало би єму лише

*) Подібно Павльзен в цитованім дїлї стр. 496.
**) Порівн. резолюцию акад. віча.
***) Dr. Eichmann: Theologie u. Universität. (Kultur IX, 19:8).

найважнїйшого — слухачів *). Troeltsch є навіть тої гадки, що також по переведеню розділу держави і Церкви сей проблєм не був би розвязаний; єго перенесло би ся лиш на иньший ґрунт. „Ті, що уважають розділ Церкви від держави початком кінця релїґії, манять ся надїєю на будучий безрелїґійний стан або всїх переконуючу наукову етику і сьвітогляд. Такого нїколи не було, нема і нїколи не буде **). „Суспільність — каже сей учений — потребує сильної, глубокої і живої релїґії, вона не може з нею розлучитись, хотяй би навіть віддїлила Церкву від держави. Такою релїґією є між нами християньство, яке може обняти і модерний ідейний сьвіт, але не дасть ся заступити етично-пантеїстичними абстракциями ***).

*

Тілько на подану тему.

Я хотїв подати лише кілька заміток, кілька загальних фактів і гадок поважних в науцї людий, бо вже і се вистарчить, щоб показати, як безосновно виступають противники з своїми закидами, коли голосять, що теольоґія не є наукою, що вона не має свободи досліджуваня. Хто трохи поважнїйше над тим питанєм застановить ся, хто схоче хоч трохи бути „без упереджженя", сей не посьміє відмавляти єї права приналежности до університетского орґанїзму. Єслиж мимо сего противники виступають проти теольоґічних факультетів, то кермує ними не поважне трактованє річи, але фанатизм. Супроти сего мусимо і ми змінити своє поступованє. На „толєранцию" подібного невірства нема що спускати ся. Нинї воно всїми силами виступило проти релїґії в школах, завтра схоче усунути християньство з житя родинного. Тож обовязком всїх, що признають ся до релїґії, якій людство так много завдячує, є: виступити проти нетерпимости і фанатизму — не щоби скорочувати свободу совісти і науки, але щоб єї боронити; не щоби обмежувати свободу науки і досліджуваня, але щоби признати також християньскому сьвітоглядови належне єму місце. Ми мусимо завчасу рефлєктуватись, щоб пізнїйше не тратити сил і енерґії на гоєнє ран.

*) Die Trennung von Staat u. Kirche, der staatliche Religionsunterricht und die theologischen Fakultäten. Tübingen, 1907, ст. 40. До подібних висліdів дійшов Павльзен: гл. цитоване діло стр. 495 і слїд. О голяндских теоль. факультетах гл. Schowalter Christl. Welt, 1900 № 18.

**) Troeltsch: ц. д. стр. 59.

***) Ibidem.

БІБЛІОҐРАФІЯ.*)

Апольоґетика.

1. Dr. Simon Weber, Kurzer Wegweiser in der apologetischen Literatur für gebildete Katholiken aller Stände, insbesondere für Studierende. 2. vermehrte Aufl. 1909, Freiburg, Herder. XI + 67 ст. 36 сот.

Короткий, систематично уложений спис найважніїшої літератури з обсягу християньскої апольоґетики і єї помічних наук. Подані новійші і найновійші публїкації, нерідко з долученєм змісту, або короткої критики.

2. Konst. Hasert, Antworten der Natur auf die Fragen: woher die Welt? woher das Leben? Tier und Mensch? Seele? 7. Aufl. 1908. Graz, Moser. VIII + 412 ст. 3 ілюстр. К. 2·40.

Ясне і річеве виложенє дослїдів про початок сьвіта, землї, житя, чоловіка і душі, практично і інтересно написане.

3. Dr. Joh. Ude, Der Darwinismus und sein Einfluss auf das moderne Geistesleben. 1909 Graz und Wien. Styria. 171 ст. К. 2.

Орієнтацийний виклад про то, який вплив мав і має дарвінїзм не лишень на природознавцїв і фільозофів, але взагалї на духове житє наших часів.

4. Dr. Josef Donat S. J. Die Freiheit der Wissenschaft. Ein Gang durch das moderne Geistesleben. 1909. Innsbruck, Rauch. XII + 494 ст. К. 4·80.

Неспокої на австрийских університетах минувших лїт були зверхним обявом внутренної вікової борби сьвітоглядів. Висьвітлити ті думки і струї, які є на днї сего руху, се завданє сеї книжки. Вона вправдї не має на метї „збудувати міст над пропастию, яка дїлить сьвітогляди: віру і перечене віри; але має на цїли кинути сьвітло у ту пропасть, вияснити понятя і принципи, одних утвердити в їхніх поглядах, другим хоче розвіяти неодно упередженє і скореґувати невластиві погляди“ (Передмова). Таким чином книжка стає критичним оглядом новітного духового житя. Перша часть: „Свобода науки і єї фільософічні основи“ опредїляє понятє науки а свободи, дає огляд християньского і модерних сьвітоглядів, а передовсїм осьвітлює свободу субєктивізму. Друга часть обговорює взаїмні відносини межи свободою наукових дослїдів а авторитетом віри і на осно-

*) *Примітка.* Як у минувшім, так і в сїм роцї „Нива“ буде старати ся від часу до часу подавати короткий огляд найновійших публїкаций з теоретичного і практичного богословя. При тім по змозї будемо могли нашим Вп. Читачам вказати так новійшу як і старшу літературу на теми, яких евентуально бажали би собі наші Реч. Собратя.

ві чесних історичних сьвідоцтв боронить церкву від несправедливого закиду, начеби вона була ворогом поступу або науки, та наводить цїлі ряди старших і новітних мужів науки, які віру високо поважали. В третій части є розкрита сумна картина лїберальної свободи дослїдів, яка не йде науковою методою і тому родить лишень сумнїв, заперечуваннє, пессимізм і духову декаденцию. За свободою дослїдів йде питанє про свободу навчання, єї етичну і державну сторону. Необмежена свобода навчання є недопускаєма, бо релїґійно-моральні, суспільні, ідеальні добра народу і основи держави не можуть бути виставлені на загибель. По тих полємічних розправах слїдує у пятій части знаменита оборона теольоґії яко науки і єї повної гармонії з правдивим поступом і всякою, очивидною можливою свободою дослїдів, а тим самим єї повне оправданє на університеті.

Сю незвичайну богату змістом книжку радимо прочитати кождому, що цїкавить ся науковим рухом наших часів, а передовсїм до послїдної єї части відсилаємо тих наших завзятців, які ухвалили собі викинути нас з університетів (а тепер у новій часописи „Молода Україна“ ту ухвалу оправдують і ширять. — Ред.) (!), щоби вони на другий раз не брали ся судити про річи, яких не розуміють...

5. V. Cathrein S. J. Die katholische Weltanschauung in ihren Grundlinien mit besonderer Berücksichtigung der Moral. Ein apologetischer Wegweiser in den grossen Lebensfragen für alle Gebildete. 2 bedeulend vermehrte. Aufl. 1909 Freiburg, Herder. XVI + 578 ст. К. 7·20.

Перше виданє вийшло 1907. р. під меньше відповідним титулом: „Die kath. Moral in ihren Voraussetzungen“... Обнимає виклад і оборону католицкого сьвітогляду після системи: чоловік, християнин, католик, католицка мораль.

6—8. Dr. J. Klugs, Apologetische Abhandlungen für die studierende Jugend und für gebildete Laien. Paderborn, Schöningh. мал. 8⁰.

а) Lebensfragen. 3 Aufl. 1908. 326 ст. К. 2·40. Знаменита апольоґія християньского погляду на сьвіт і житє супротив постулятів невірної науки.

б) Gottes Wort und Gottes Sohn. 1909. 375 ст. К. 2·88. Ясний і гарно написаний виклад про природний і надприродний лад, обявленє, сьвяте письмо, житє, чуда і воскресенє Ісуса Христа.

в) Gottes Reich. 1909. 321 ст. К. 2·40. Одушевленє змальованє царства Божого на земли і в небі — яко довершенє попередних розвідок. Спосіб представленя автора мимо короткости основний і ясний, стиль гарний і піднесений поривае читача, будує і утверджує в правдї. Книжочки гідні всякого поручення.

9 Dr. Franz Hettinger, Apologie des Christentums. 9. Aufl. Herausgegeben von Dr. E. Müller. 5 Bde. 1906—1908. Freiburg, Herder. К. 26·40, опр. К. 37·20. Том I—II. Der

Beweis des Christentums. 1906. XLIV + 568; VI + 510. Том. III—V. Die Dogmen des Christentums. 1907. XII + 590; VI, 620; 1908. VI + 646.

10. Fr. Albert M. Weiss, Apologie des Christentums. 4 Aufl. 5 Bde. 1904—1908. Freiburg, Herder. К. 47·80, опр. 63·50. Том I. Der ganze Mensch. Handbuch der Ethik 1905. XVI + 948. II. Humanität und Humanismus. Philosophie und Kulturgeschichte des Bösen. 1908. XVI + 1024. III. Natur und Übernatur. Geist und Leben des Christentums. 1907. XX + 1288. IV. Soziale Frage und soziale Ordnung, oder Handbuch der Gesellschaftslehre 1904. XXVIII + 1220. V. Die Philosophie der Vollkommenheit, die Lehre von der höchsten sittlichen Aufgabe des Menschen. 1905. XVI + 988.

З 1908 роком докінчили ся нові виданя двох найбільших католицких апольоґій: Геттінґера і Вайса. Два рівно великі таланти, широко образовані богослови, глубокі мислителї і артисти форми дали два клясичні дїла, які безперечно належать до перворядних в новійшій богословскій лїтературі. Геттінґер тїшить ся серед богословів найбільшою популярністю, видно, що є найпрактичнїйшим підручником апольоґетики. Позитивно, на основі розуму, обявленя і досьвіду будує віковічний храм християньства, даючи в перших двох томах апольоґію єго істнованя, а в трох дальших, єго внутреної основи: доґм. Твір дуже придатний як до богословских студий, так і до ужитку в практичнім житю сьвященика, сторожа християньских правд.

Апольоґія Вайса надає ся більше, так сказати, для вибраних духів. Хоть гарно написана, читає ся поволи, бо що крок глубока думка настроює до рефлексий. Провіяна гадка сего твору є доказом, що одиноко християньска ідея культурна є науково оправдана і пригожа до морального піднесеня і довершеня чоловіка, суспільности і житя супроти ложно гуманїстичних ідей невірства індівідуалїстичних чи соціялїстичних.

о. Др. О. Боцян.

ЗІ СЬВІТА.

Що в нинїшних часах найбільше шкодить релїґії і католицизмови?

Таке запитане розіслала визначнїйшим кат. трудовикам редакция часописи „Apologetische Rundschau“ (Organ der Central-Auskunftstelle der kath. Presse, Cöln. Річно 3·75 К.) в другій половинї мин. року, коли то по відкликаню заг. зборів австрий-

ских католиків ся квестия була предметом дискусиї в кат. кругах. Надіслані відповіди помістила згадана часопись в I. зошиті V. річника. Отсе подаємо короткий зміст тих відповідий — в переконаню, що не без користи прочитають собі єго і наші Вп. Предплатники. — Ред.

Граф *Ernst v. Silva Tarouca,* президент центр. комітету католиків в Австриї, гадає, що шкоди для релїґії і католицизму випливають з характеру і розвою націй та полїтичних обставин. Між католиками — каже він — панує незгода, брак дісципліни й почутя гідности, та национально-полїтичні спори. Ворожа і могуча преса упереджає многих що до праці сьвящеників, з другої сторони знова таки даєсь відчувати брак сьвящеників при інтензивній і їм питомій роботї. Молодїж, а за тим і родичі не мають знаня основ релїґії — катехизму. В школах замало учать релїґії, бо всего 2 години тижнево. Тому то, мимо великої праці катехитів, не може наука релїґії станути на потрібній висотї, не може нї відповідно одушевляти, нї вироблювати релїґійний сьвітогляд. На збори католиків не являють ся учені, бо вони поза се, що винесли колись зі школи, о релїґії нїчого більше не знають. Всїлякі орґанїзациї католиків будуть доти сумнївних успіхів, доки сам народ не буде мати сильної віри і католицкої сьвідомости.

А релїґію і католицизм можна оживити проповідями, брошурами і наукою релїґії в дома. Катехизм повинен бути не лише книжкою для школи, але і для житя. Папа Пій X. вказав на катехизм, як на головне средство обнови людскости, а навіть апостат Lamenais каже: „Годї представити собі прикрійший стан в народї, як сей, коли він не знає анї своїх обовязків, анї свого призначеня. Нема більшого звихненя розуму, як коли своє незнанє оказуєсь гордостию і задоволенєм, що радше повинно бути предметом безпотїшних нарікань".

o. August Lehmkuhl, S. J. уважає найбільшою шкодою для релїґії і католицизму змаганє до независимости, яке в нинїшних часах так дуже розширило ся. Воно має на ціли поправити відносини людскости, але з вини самого чоловіка вмішуєсь і в релїґію. Новочасні здобутки, вихісненє всїх сил природи чоловіком підносять єго почутє сили і самосьвідомости, переціняють єго здібности, вивисшують єго „я" ціною зависимости від Бога. Сеї зависимости жадає релїґія, яка запевнює чоловікови спасенє, жадає єї не лише Бог для себе, але і для Церкви. Найбільший степень сего змаганя до независимости має людска гордість в атеїзмі, пантеїзмі і монїзмі, які узнають самого чоловіка богом, а релїґії не підлягають, і в пантеїстичнім модернїзмі та релїґійнім аґностицизмі. Сей послїдний подвійний напрям назвав П. Пій X. ферментом ложних наук. Просьвічені круги не визнають явно віри з людских зглядів і з боязни перед жертвою, — се для них тягар і обмеженє людскої свободи.

Барон *Ansgar Albing* видить найбільшу шкоду для релїґії і католицизму в стремлїню не узнавати Бога у моральних обо-

вязках і дїлах, та у тім, що дуже многим людям, які цурають ся позитивного християнїзму, той позитивний християнїзм подаєсь в лїтературі, ворожій вірі, як карикатура. Весь сучасний сьвіт мучить ся над переминаючим, наші поступи суть односторонні, — для чоловіка, призначеного до оглядання Бога, безвартні. Інтелїґент не вірить у безсмертність душі, бо не занимаєсь поважно найвисшими проблемами духа. Вкінци шкодять безперечно релїґії і католицизмови лїберальїзм, натуралїзм, монїзм і безконфесийність.

Шкоди ті зможемо усунути, коли подбаємо, щоби позитивно віруючі християни жили нашою, узасадненою вірою. Мусимо дати доказ, що культ і культура собі не суперечні.

о. Aug. Rösler, C. SS. R. добачує найбільшу шкоду для релїґії і католицизму в міжконфесийности удержавненої церкви. Католик видить в християньстві, яко в церковній орґанїзації, одиноку релїґію совершенну. Тимчасом від цїсаря Йосифа II. було релїґійне житє зависиме від конфесийної удержавленої церкви. Клир служив Богови і церкві, в границях визначених державою. Коротко тревалий конкордат положив конець сему станови, але се відчуженє народу від Риму і церкви від часів Йосифа II. треває і доси. Образований середний стан є індеферентний для церкви і релїґійного житя, уряднича кляса оказує свою релїґійність хиба лиш участию на богослуженях в день уродин цїсаря... Міжконфесийні закони попхали школу в пануючий лїберальїзм, який відлучив еї від церкви і ослабив вплив релїґії. Публичні школи, відлучені від церкви, дістали 1868. р. лиш позірно релїґійний характер і лише в цїли ошуканя народу позволено в 2 годинах тижнево учити релїґії.

Коли міжконфесийні закони чекали на санкцию, остеріг цїсаря один достойник тими словами: „Коли ті закони дістануть санкцию, буде Ваше Величество в протягу 30 лїт панувати над звірями“. Правдивість сих слів виказали переслїдування католицких студентских кружків на унїверситерах в Ґрацу, Інсбруку, Празї і пп. Католицкий релїґійний дух, що лучив народи Австриї, як дїти тої самої матери Церкви і через се також як горожан габсбурскої династиї, прогнано міжконфесийною державною школою. Нїмецкий шкільний союз, оснований лїбералами оборонцями нової школи, се радше национальний боєвий союз, нїж охоронний, подібно як ческа „Matica skolska“. Вірні католики не приступали передше до тих союзів, тепер вписують ся до них. Християньско-социяльна партия повинна, мимо сего, що вона є полїтичною, а не конфесийною партиєю, усунути то лихо, подібно як лїберали старають ся з міжконфесийної нової школи зробили безрелїґійну „вільну школу“.

Кат. писателька *Handel-Mazzetti* уважає за найбільшу шкоду для релїґії і католицизму — спори між ідеально успособленими передними борцями за католицкі справи. — *Г. Алиськевич.*

Часописні новини.

„Молода Україна“, орґан Укр. Студ. Союза; виходить раз в місяць, ч. 1. (1. сїчня 1910), рік I.

Новий орґан укр. академ. молодїжи, відновлений по „не одній пробі видавати укр. студентский орґан“, зараз у першім числї ясно дає доказ, що не зриває з давною традициєю „поступової“ теофобії і більшу половину першого числа посьвячує квестиї відношеня релїґії до „наукового сьвітогляду“. Розуміється, розвязує його так: „Одначе все таки прийшов конець релїґії“ (стор. 5).

Передна статя д. Домбчевского „По з'їздї“, по якій требаб сподїватись чогось позитивного і реального, якогось спрецизованя ідейної проґрами укр. студентства, нїчого нам не дає крім дон-кіхотівского і плиткого войованя з релїґією, яка після думки автора статї є запереченєм наукового сьвітогляду. Зрештою статя сама не заслугує навіть на те, щоб посьвячувати ей більше згадки. Статя „Стійність ідеї розвою“ після книж. Platz'a: „Der gegenwärtige Stand der Abstammungslehre“, подає арґументи, промавляючі за теориєю десценденциї. Головна однак тенденция сеї статї виражена в кінцевім уступі статейки: „Як бачимо, опираєть ся теория еволюциї на дуже сильних і стійних доказах. Помимо того має вона богато воротів н. пр. христ. Церкву. Отсе вороже становиско Церкви в повнї зрозуміле, бо теория еволюциї вириває увесь ґрунт зпід церковної науки про сотворенє“ (!?). Колиб автор сказав, що теория самородства повалює науку про сотворенє орґанїзмів, то щеб то якось на око лїпше виглядало, але теория еволюциї? Зрештою зі злобою або іґноранциєю трудно воювати!

Як проґраму кладе собі „Молода Україна“ „ті самі кличі, які виписали перші редактори „М. У.“ на вступі: самоосьвіта, піднесенє культурного рівня нашої молодїжи — а головно, навязанє як найтїснїйших зносин між укр. молодїжию — по сей і по той бік кордону“. Як бачимо, проґрама гарна, хоч досить коротко і без полету (як на молодїж) написана, тільки біда, що вже перше число „М. У.“ не іде за своєю проґрамою (дїйсні драгоманівскі „безначальники“ а радше „безпроґрамовцї“), а радше обіцює викликати наслїдок зовсїм противний. Колиб хто хотїв з „М. У.“ набирати осьвіти, то хиба довідає ся, що фільософ von Hartmann називає ся не Edward, а Karl (ст. 35) і що релїґія не дасть погодити ся з наукою. Піднести культурно нашу молодїж „Молодій Укр.“ також мабуть не удасть ся — зваживши те, що вона виразно підчеркує свою ідеольоґічну тотожність з ославленим студентским з'їздом, його антірелїґійними резолюциями, терором і брутальною фізичною перева-

гою. Таким способом, панове, себе і нашої молодіжи культурно не піднесете! Остання, особливо підчеркнена точка програми студ. орґану (себто навязане зносин з укр. закордон. молод.) на жаль зовсім в першім числі не узгляднена. Крім того „рецензенти“ з ред. „Молод. Укр.“ визначають ся незвичайною котурновостию і „поважною“ ученостию.

Найбільше характеристичне однак є те, що слово „Бог“ пише ся усюди малою буквою. То мабуть буде і їх найбільша мудрість.

Взагалї ч. 1. „Молод. Укр.“ (а також такі самі мабуть будуть і дальші числа) нїкому хиба не заімпонує, хиба ще ґімназистови (а що найбільше якому плитко думаючому академікови). Тому то особливо ґімн. катехити повинні звернути на „М. У.“ увагу і колиб вона розширювалась між молодіжию, осьвідомити еї, що то таке „Молода Україна“ і яких вона мудрощів навчає. — *Ом. Савчин.*

ВСЯЧИНА.

В справі „Православних затїй в Галичинї“.

До статї під повисшим заголовком в послїднім числї „Ниви“ можемо додати тут ще отсї докази, що з одної сторони — ствердженє офіцияльно істнованє пропаґанди православя в Галичинї, з другої-ж — що наші церковні власти слїдять за тою пропаґандою зорким оком і стараютъ ся їй відповідно запобічи.

1) Митрополичий Ординарият д. 4. серпня 1908 видав заряджене в справі паломництв до Почаєва і віднїс ся рівночасно до президії ц. к. Намісництва;

2) Митрополичий Ординарият видав в справі тих самих паломництв в листопадї 1909 завізваня до деканатів Брідского, Олеського, Підкаменецкого і Струмило-Каменецкого;

3) Митрополичий Ординарият покликував в тійже справі до одвічальности трох сьвящеників із своєї архиепархії;

4) Митрополичий Ординарият відносив ся до Ставропіґії в справі „Временника“;

5) Митрополичий Ординарият давав устно о. деканам і сьвященикам ріжні порученя, що мали на ціли протидіяти православній пропаґандї. —

В тій самій справі одержали ми дня 29. сїчня с. р. від „русско-народного клюба парляментарныхъ пословъ“ письмо, в якім Вп. „свящ. Василій С. Давидякъ, предсѣдатель, і Дръ

Николай П. Глѣбовицкій, секретарь", іменем тогож клюбу „опровергають" висказ „Нивы" ч. 2, що: „...парляментарні представителї тоїж (русско-народної) партиї розшибались коло сих (почаївских) паломництв і виеднували дня них ріжні полекші та опроваджували паломників по почаївских та київских православних соборах". Нотуючи се „опроверженіе" — примічаємо, що 1) „Нива" ч. 2 не ужила назви „русско-народная партія" і що 2) „русско-народный клюбъ парламентарныхъ пословъ" не гуртує в собі всїх наших „русскихъ" парляментарних представителїв. Примічаємо рівнож, що до сеї справи в слушний час еще вернемо ся.

Запитанє до Видїлу тов. ім. Петра Могили.

В Тернополи дня 23. сїчня с. р. відбув ся — як нам доносять — під фірмою „Тов. укр. наукових відчитів ім. П. Могили" відчит п. Дра С. Істеревича на тему: Неволя жіноча і еманципация. Прелеґент за Морґаном представляв слухачам, переважно міщаньским панночкам і ґімназияльним студентам, що — поки люди жили в станї дикуньства і варварства і поки не було еще моноґамії, женщина була вільна, на рівнї поставлена з мущиною, а навіть его перевисшала. Із заведенєм моноґамії — казав він — починає ся жіноча неволя, а з нею і проституция. Однак социялїзм видвигнув тепер жіноче питанє і рух еманципаційний пливе широким руслом — дикі подружа збільшають ся; а весь той рух стремить до ідеальної своєї форми, до в і л ь н о ї л ю б о в и. Відчит викликав між рускою інтелїґенциєю зрозуміле обуренє. Питаємо ся, чи Видїлови тов. ім. П. Могили є відомо, що під его фірмою поклонники вільної любови уладжують собі такі деморалїзуючі виклади?

Реформа іспитів на богословскім видїлї.

Знаний нам всїм дотеперішний спосіб переводженя університетских іспитів з теольоґії. На днях вийшло розпорядженє Мінїстерства просьвіти і віроісп., яке заводить в тім зглядї реформу. І так іспити будуть відбувати ся від тепер не при кінци курсів, але при кінци шкіл. року і то доперва по вичерпаню всеї материї — значить, з цїлого предмету. Так пр. з обох доґматик, з ексеґез і т. д. буде лиш один іспит. Звільненя від іспитів з єврейскої мови на будуче не допускають ся. Всї іспити будуть відбувати ся при комісиї, зложеній з іспитователя (звичайно професора дотичного предмету), декана видїлу і відпоручника Ординарияту. Кождому з них прислугує право питати; о нотах рішає голосованє. Ноти будуть лише слїдуючі: eminenter, bene, sufficienter, non sufficienter. Іспит можна буде повторяти лише два рази. — Реформу сю завело Мінїстерство, вволяючи волю останної конференциї австр. епископів з минувшого року.

Важнїйші акти Апост. Престола в р. 1909.

Ось спис тих актів, зіставлений часописию „Corrispondenza Romana": Дальший тяг кодифікациї права канонїчного, основанє нових епархий, апост. вікариятів і префектур, реформа рим.

Курії апост. конституцією Sapienti consilio, основане і з'орґанізоване Біблійного Інституту; декрети в справі секуляризації монахів, в справі відносин поміж галузями чина сьв. Франціщка з Асижу т. зв. меншими братями, конвентуальними і капуцинами, в справі злуки ордену Театинців з конґреґацією сьв. Родини; екскомуніґкация Ромуля Муррі; енцикліка Communium rerum о борбі з Церквою і о заколотах в її путрі — з нагоди 100-ліття сьв. Анзельма; канонізация бл. Климента Гоффавера і бл. Йосифа Оріона і проголошене блаженною Дівиці з Орлеану; висланє апост. леґата на евхаристичний конґрес в Кольонії; промова Сьвят. Отця до французких путників і Его вказівки що до злуки католиків у Франції; поміч, дана жертвам італ. землетрусу; рішеня в справі орґанізації і статутів кат. жіноцтва Італії; канадийский синод під проводом апост. делеґата, приняте посольства Магомеда V., дружні зносини з Менелїком і розширене дипльоматичного заступництва Ватикану на середно-американьскі республики.

До характеристики Его Сьв. п. Пія X. і відносин поміж італ. католиками.

Провід кат. акциї в Італії держить Azione cattolica italiana, з рамени якої працюють там чотири головні кат. товариства: Unione popolare fra i cattolici d' Italia (народні союзи), Unione Elletorale (виборчі комітети), Unione Economica e Sociale (економічні і соціяльні спілки) і Società della Gioventù cattolica (товариства кат. молодїжи). Поодинокі філії тих товариств суть майже самостійні і — буває — не дуже то між собою згідливі. Як доносять заграничні часописи, заряд одного з тих товариств, іменно Unione Economica e Sociale, змодифікував недавно статути тов-а в тім напрямі, щоби завести більшу централїзацию і стягнути під свій прапор таких людей, що не роблять вправдї з католицизму політичної девізи, але оживлені суть кат. духом. Змодифіковані статути предложено до одобреня Его Сьв. п. Пієви X., та сей осудив пороблені модифікациї і сказав між иньшим: „Ми переконані, що виложені в мемориялї зміни не осягнуть заміреної вами цїли т. є. не злучать ваших спілок і не спонукають непевних і хитких католиків до принятя ваших статутів... Анї воно льояльно, анї гідно — ослонювати ся двозначною програмою, неначеб тут ходило не о католицизм, але о контрабанду й перепачковуване. Нехай ваші спілки стоять бодро при давних своїх прапорах та придержують ся дотеперішних своїх, ясних статутів. Наступить злука і скріпленє — треба дякувати Богу, не наступить — то нехай ваші спілки будуть собі поділені й партийні, аби лише були католицкі й переняті духом Христовим, то Христос їх певно благословити буде". Треба примітити, що в Італії, особливо в горішній, поміж католиками богато є овіяних подихом модерніґму і до них то, здає ся, відносять ся слова Его Сьвятости: непевні і хиткі католики. — Щож до непорозумінь і квасів поміж італ. католиками — о чім ми вище

згадали, то спричинює їх формальне дечиє вітренє — особливо по появі енцикліки „Pascendi dominici gregis“ за модернїзмом. Недавно пр. фльорентска часопись „Unità Cattolica“ зробила закид модернїзму вже не поодиноким особам, але цїлим епархіям, не виключаючи й самих епископів! І так пропамятна енцикліка замість очистити воздух і злучити й скріпити католиків, завдяки дечиїй роботї стала ся причиною ще більшої незгоди й роз'єднаня.

Байдужність французкой суспільности до Церкви і єї слуг.

Як подають часописи, на торжественній Службі Б. у величавім парискім соборі Nôtre Dame бувае найбільше 150—200 присутних; *не меншими пустками* сьвітять церкви по иньших містах Франциї. Церковні доходи з кождим днем зменшають ся. В аристократичній церкві сьв. Филипа в Парижи зібрано в останнім роцї місто дотеперішних 244.000 фр., лише 206.000 фр. Ще більше зменшились церковні доходи в парохіях з робітничим населенєм. Щоби придбати більше гроша на удержанє духовеньства, духовних семинарий і т. д., парискый архиепископ Аметт поручив осібній комісиї переглянути і зреформувати тарифу оплат за шлюби і похорони. Взагалї, тяжкі часи настали тепер у Франциї не лиш для Церкви, але й для духовеньства. Правительство, віддїливши Церкву від держави, не дбае о єго материяльне обезпеченє (хотяй загарбало церковні маєтки!), а вірні — і ті не конче тяжким положенєм своїх пастирів гризуть ся. Вина за сю байдужність спадае по части й на французке духовеньство, що, здержуючись від суспільної роботи, не з'уміло привязати до себе ширших верств французкої суспільности. Се відносить ся передовсїм до сьвітского духовеньства. Монаші чини і конґреґациї виявили, правда, не аби яку енерґію в засновуваню виховуючих і добродійних институцій, але сьвітске духовеньство по більшій части держало ся здалека від народу. Не пішло воно за *приміром своїх нїмецких чи бельґійских* братів в народ основувати ріжні кат. союзи і товариства, але лишило ся в обрубі захристиї — і переживае тепер тяжкі наслїдки того свого відчуженя. Се болюче memento не завадило би собі затямити й нє одному з нас...

† *Кардинал Сатоллї.*

Колеґія кардиналів числить нинї лише 53 пурпуратів; один з єї членів і то один з найвизначнїйших — кард. Франц Сатоллї помер дня 8. сїчня с. р. в Римі. Покійний визначав ся глубоким теольоґічним знанєм і великими дипльоматичними спосібностями. Знанє теольоґиї здїлало єго професором христ. фільозофиї в перуґіяньскім семинари, відтак дало єму катедру догматики в Пропаґандї й Аполїнареум в Римі, вкінци поставило єго, як *префекта*, на чолї Конґреґациї студий; дипльоматичні спосібности були причиною кількоразових єго дипльоматичних місий з рамени Апост. Столицї далеко поза межі Італиї. Недавну пр єго візитацию кат. шкіл у Франциї, що то стілько розголосу наробила, що й викликала — як дехто каже — знане

послане франц. єрархів в справі виховання молодїжи, мали ми нагоду і в „Ниві“ занотувати. З теольоґічних творів, які оставив, назвемо: пятьтомовий коментар до Summ-и сьв. Томи з Аквіну і Prima principia Juris publici ecclesiastici de Concordatis. Нашим старшим Римщукам, колишнїм питомцям грецкої Колеґії сьв. Атаназия (руску колеґію в Римі отворено в р. 1897), знаний покійник ще й особисто, як бувший ректор тоїж колеґії і професор доґматики в Пропаґандї.

† Проф. Карло Крумбахер.

В половині грудня мин. р. закінчив туземне житє професор монахійского унїверситету, основатель византольоґії, Карло Крумбахер. Він перший із західних ученых новійших часів заговорив на підставі архівних материялів про великі заслуги Византиї для европейскої культури, він перший візвав Захід до студиования еї істориї для зрозуміня істориї не тільки Сходу, але й Западу. Тій цїли й служив оснований ним в р. 1892. поважний журнал „Bysantinische Zeitschrift“. З научних єго византольоґічних праць важнїйші: істория византийскої лїтератури („Geschichte der bysantinischen Litteratur“), цїла серия розвідок о сьв. Романї Сладкопівцї („Studien zu Romanos“, „Romanos und Kyriakos“, „Miscellen zu Romanos“...), студия о сьв. Касиї („Kassia“), істория акростиха в грецкій церковній поезиї („Die Akrostichis in der griechischen Kirchenpoesie“) і иньші. Імя проф. Крумбахера буде звязане з наукою византольоґії, як і византольоґія у своїм починї й розвою була звязана з єго трудящим житєм.

Два ювилеї.

При кінци мин. року обходили дві поважні христ. інституциї наукові свої ювилеї: кат. унїверситет в Сальцбурзї 25-лїтє, а правосл. духовна академія в Петербурзї 100-лїтє свого істнованя. „С.-Петербурская Духовная Академія“ сягає своїми початками ще р. 1721, та на вижинї академії станула вона доперва перед сто лїтами т. є. в р. 1809. За час свого істнованя кілька разів була реформована — останний раз в р. 1869, від якого то часу, по переведеню в нїй специялїзациї предподаваних предметів (на віддїли: специяльно-богословский, церковно-теоретичний, богословско-історичний і богословско-практичний), починає ся й еї розцьвіт. — Про католицкі висші інституциї наукові (між ними й про сальцбурский унїверситет) напишемо обширнїйше иньшим разом.

Видає „Редакциїний Комітет“. — За редакцию відповідає:
о. Олександер Малицкий.
З друкарнї Ставропигійскої під упр. М. Рефця.

Найбільший склад в краю

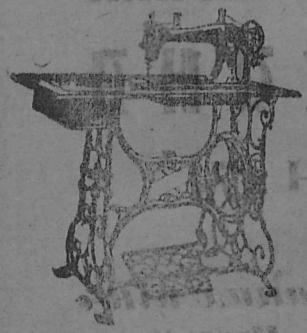

ориґінальних машин до шитя, гафту, до кравеччини і шитя шкір, також панчошкових машин.

АҐЕНТАМИ НЕ ПОСЛУГУЮ СЯ,

КУРС ГАФТУ БЕЗПЛАТНО

Цінники дармо і оплатно.

Иосиф Іваницкий

механік і спеціяліст

Львів, Готель Жоржа.

ОДИНОКА РУСЬКА РОБІТНЯ

різьбярсько-столярська і позолотнича

Дмитра Стащишина

у Львові

ул. Шептицьких ч. 15

поручає ся Всч. Духовеньству.

Предплачуйте і ширіть

християньску часопись для руского народу

„ОСНОВУ",

що виходить 10. і 25. кождого місяця і коштує річно 3 кор. „Основа" пише про політику, господарство, про справи релїґійні, суспільні, просьвітні, подає короткі а цікаві оповідання і богату всячину.

Купуйте також отсї брошурки, що вийшли в бібліотеці „Основи":

1)	Ану виплиньмо раз на чисту воду	6 сот.
2)	Иосифіньский патент	6 сот.
3)	Про чернече жите	6 сот.
4)	Дещо про суспільне питанє	20 сот.
5)	За що мають соціялісти нашого хлопа	6 сот.
6)	Як товариш ратував товаришку	10 сот.
7)	Значінє праці в сьвітлї віри	20 сот
8)	Чи наука противить ся вірі	6 сот.

Редакція „Основи"

Львів, пл. св. Юра, 5.

Читайте Важне на зиму!

Футра — зарукавки — шапки

М. А. АВҐУСТИНА

ул. Театральна ч. 7.

Супротив лат. катедри

Жадайте богато илюстрованих цїнників, покликуючись на „Ниву“.

Юліян Трепчиньский,

Львів, ул. Трибунальска № 14,

доставець „Народної Лїчниці“,

поручає Вс. Духовенству бритви, сцизорики, ножички, машинки до волося та принимає остренє і нїкльованє по умірковацїнах.

Поручає ся робітню і склад парамент̀ів церковних.

Володимира Устеньского,

Львів, ул. Руска 8.

Оповіщенє.

Знані суть нашому Всч. Духовеньству товариство сьв. ап. Павла і єго видавництва Про товариство не раз уже в „Ниві“ писало ся, а видавництва. — ті просто залягають магазини. В надії, що найдуть ся преціньсьвященики, яким розвій товариства сьв. ап. Павла і ширенє християньскої ідеї лежить на серци так, що й ні труду, ні гроша на се не пожалують, подаємо отсе спис видань тов-а і просимо поспішати з замовленями.

1.	Від атеїзму до анархізму	
2.	Наука о найсьвят. Тайні Евхаристиї . . .	0·20 К.
3.	Наука о сьв. Тайні покаяня	0·20 К.
4.	Дра Франка: Поема про сотворенє сьвіта (о. Др. М. Конрад)	0·30 К.
5.	Duilhe de Saint Projet, Наукова апольоґія христ. віри ч. I—II	1·75 К.
6.	Косса-Мормайстер. Перші основи Економії . .	0·75 К.
7.	Чоловік а зьвірина	0·30 К.
8.	О Службі Божій	0·20 К.
9.	Волод. Соловєв, Росия і вселеньска церков . .	0·50 К.
10.	Боротьба Дрепера з вірою	0·40 К.
11.	Оставте дїтей приходьте ко мнї Ч. I. і II. . .	0·40 К.

З дрібної бібліотеки для народу:

1.	Хто є Христос	0·04 К.
2.	Хорог людства	0·04 К.
3.	Вільна школа	0·04 К.
4.	Про чернече житє	0·06 К.

Цїни враз з пересилкою!

Адреса: Львів, ул. Коперника ч. 36.

З друкарні Ставропигійского Інститута
під зарядом М. Рефця.

8767

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

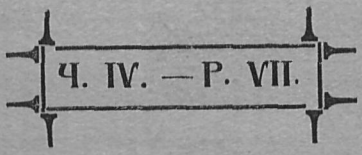

(Видає редакційний комітет).

ЛЬВІВ ✠ З друкарні Ставропигійского Інститута під зарядом Й. Рефця. ✠ 1910.

НИВА

Виходить 1-го і 15-го кождого місяця в о'бємі двох аркушів друку — з одноаркушевим додатком що 1-го.
Предплата виносить: Річно 8 К. Піврічно 4 К. Поодиноке число коштує 40 с.

Адреса Редакції і Адмінїстрадиї:
Львів ул. Коперника ч. 36.

Ч. 4.

ЗМІСТ:

В. з Т.: **Еще в справі переходів з обряду руского на латиньский** стр. 97
о. А. Редкевич: **Хрещенє Г. Н. Ісуса Христа** 103
о. Кость Курилло: **Причинки до становища руск. кат. Церкви в північній Америці** 110
Я. Тарнавский: **До квестиї про походженє чоловіка** 114
Рецензиї: *о. Др. О. Боцян*: **Літурґічні публїкациї Є. К. В. Принца Максимілїяна Саского** 117
Дописи: *о. Й. Сабарай*: **В справі орґанїзациї нашого сьвященичого жіноцтва** 120
Катехитичні відомости: **Плян науки гр. кат. релїґії в гал. середних школах** 122
Всячина: (Новий виділ тов. ім. сьв. ап. Петра. — Еще в справі „Православних затїй в Галичині". — Русское Слово" а педаґоґія. — Прихвостні соціялїстів.) 126
Від редакциї.

В Адмінїстрації „НИВИ“ можна набути слїдуючі книжки Бібліотеки „Ниви“:

1. Г. Костельник: Шевченко з релїгійно етичного станопща (критична аналїза) Львів, 1910, ст. 32 — 50 сот.

2. Др. В. Щурат: Св. Іван. Золотоустий на Руси Львів, 1908 ст. 14 — 25 с.

3. Др. Й. Жук: Поясненя до новогу декрету супружеского „Ne temere“, Львів 1908 ст. 15 — 25 с.

4. Др. В. Щурат: Поезия в пророка Ісаії, Львів, 1908 ст. 15 — 25 с.

5. Др. В. Щурат: Із студий над почаївским „Богогласником“, Львів, 1908 ст. 48 1 кор.

6. о. Є. Гузар: Розважаня о терпінях Іс. Христа, Львів, 1908, ст. 98 — 1 кор.

7. о Є. Гузар: Розважаня о терпінях І. Христа, для шкільних дїтий, Львів, 1908, ст. 48 — 50 с.

8. о. О. Воляньский: Анольогетично-соцыяльна дїяльність рускогу душпастиря в наших часах. Львів, 1908, ст. 48—50 с.

9. Др. І. Свєнцїцкий: Про церковну старину, Львів 1909 ст. 16 — 25 с.

Цїни подані разом пересипкою.

Товариство взаїмних обезпечень

Телефон 789. **„ДНЇСТЕР“** Конто Щадниці почтової 25.761.

у Львові, ул. Руска ч. 20 (власний дім)

приймає обезпеченя будинків, збіжа і знарядів господарских від шкід огневих під користними услівями,

числить умірковані премії за обезпеченя,

ліквідує шкоди **безпрокопочно** по пожарі,

удїляє обезпеченим членам з річної надвижки **звороти.**

За р. 1909 припадає на користь членів зворот 10%.

Поліси „Дністра приймає при позичках **Банк краєвий** у Львові і в Чернівцях, Галицка Каса Ощадности, Руска Щадниця і иньші каси ощадности.

Через „Дністер“ можна асекурувати ся **на жите** в Товаристві взаїмних обезпечень в Кракові. Інформації до обезпечень удїляють аґенції „Дністра“.

Зголошеня письменних господарів о аґенцию приймають ся тілько з таких громад, где еще не робить иньший аґент „Дністра“.

Фонди „Дністра“ 31/12 1909 виносять:

Фонд резервовий і резерва премій К 2,146.977, иньші фонди К 594.687, разом **К 2,741.624.**

Канцелярії Товариства отворені для сторін **від год. 8 — 2.**

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Ґальвестону, Куби, Аргентини взагалї до всїх місцевостий північної і полудневої Америки, Австралії Япану, Хін і т. д.

Білети желїзниці до кождої місцевости північно і полудневої Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ

NORDDEUTSCHER LLOYD

в Бремі

В Бремі се товариство удержує руского сьвященника, котрий виконує душпастирскі обовязки і опікує ся еміґрантами:

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шіфкарту до:

Ґенеральна Аґентура Північно-Нїмецкого LLoyd'a у ЛЬВОВІ, Городецка 93.

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 4. Львів, 15. лютого 1910. Рік VII.

Бібліотека наукового товариства імени Шевченка

В. з С.

Єще в справі переходів з обряду руского на латиньский.

(Конець).

II.

Та сказати, що переходам на латиньский обряд пособляє тільки ворожа нам сторона — годї. Пособляємо і ми самі! Погляньмо на стан річи. Ми мали колись у Львові більше церков, ми мали колись і міщаньскі брацтва церковні — та се минуло ся. Ми днесь сьвідками тої еволюциї, яка що-раз більше видирає нам з під ніг ґрунт.

Єще жиють сини тих батьків — горожан львівских, що були „старшими братчиками“ при наших церквах, що именували себе Русинами. Дїти їх не старі — в віці військової служби, та вже вони Поляки і лат. обряду. Може жиють і старші горожани, що признають ся до свого, але хиба на смертній постели, або довідуєш ся про них на — похороні. Суть і такі, що лиш раз в місяць приходять квіт підписати, або й того не роблять вже; а на прошенє о даток на будову церкви мовлять: „coś dam, przecież to swoja wiara“. Таких у Львові досить найде ся.

Хто завинив, що вони відпали від Церкви, від народу? Часть вини буде по їх сторонї, часть приписую обставинам, але й частину парохіяльному львівскому духовеньству!

Винні вони самі, бо не любили свого. Винні й оставини: у Львові не дбав ніхто про мешканців Русинів. На провінції була нобота — народ осьвідомляв ся, закладано читальні і т. д. У Львові доперва в послїдних роках йде робота над самоосьвідомленем; про Львів ніхто не дбав.

Іменами можна се ствердити. Недавно тому вмер більший промисловець-купець У. При похороні довідали ся, що він Русином був. Є у Львові фірма К. Властитель єї звав ся колись Коцабюк, в парохіяльних книгах руских так він записаний. А Верб., радник двору і бувший директор желїзниць, а Захар., а других радників, інжинєрів і т. д. — кілько їх начислив би?! Є в Тернополи днесь начальник стациї, з золотим ковнїром єго син польский вчений, а єго батька поховала парохія сьвятоюрска. А міщани Борщевскі, Матіяшевскі, Маковичі і т. д. імже нїсть числа?

Деякі старі то єще раз в рік заглянуть в церкву, а молоді пропавші *). У Львові стратили ми дуже богато, може навіть більше, як на провінциї, бо все таки стратили більше колись, як в теперішних часах.

*

О скільки-ж тут вина по нашій сторонї? На се питанє тяжко відповісти, бо й образити кого можна і щось аж кричить на тебе „noli me tangere!“ Ну, тай треба би добре знати історию руского душпастирства у Львові — бодай за послїдні десятки лїт, а я — признаю ся — не мав де і коли про неї розвідати. Впрочім докладні причини і незбиті докази лишаю до розслїдженя історикови; я вказую на ті причини, що менї видають ся бути — єсли не правдивими, то бодай імовірними.

Перша причина переходів у Львові можлива й для других місточок, а навіть і сїл) то ся, що у Львові не дбав нїхто про мешканців-горожан Русинів. Вже хто як хто, але духовеньство повинно було подбати о якусь орґанїзацию своїх вірних. Не говорю, яка се повинна була бути ся орґанїзация, але на всякий спосіб така, щоби ті вірні були бодай остали вірними своїй церкві, обрядови і народови. Що у Львові був напір на Русинів, що здавна їх переслїдувано та всякими способами перетягано в латиньство, на се є докази (от, хочби й „kronika“ Зубрицкого); а що з'орґанїзованє вірних руского обряду — се справдї була річ духовеньства, на се вказав вже колись митрополит Варлаам Шептицкий. Коли бо Поляки і по принятю унії Русинами, дальше їх тиснули, то — каже Зубрицкий в своїй

*) Лучило ся одному з львівскіх сьвященників таке. Мин. року запросили єго до одної каменицї в середмістю посьвятити пасху. Господар дому і властитель каменицї чемно заявив, що він все, як тільки припадають р ускі сьвята разом з польскими, просить руского сьвященика до дому. Днесь — каже — чекав я на вас до 9-ої год., але польского сьвященика не просив.

кронїцї: „Barleam Szeptycki zebrał niezwłocznie w cerkwi św. Irzego wszystkie bractwa lwowskie, gdzie przy swej i prałatów obecności, rozkazał złożyć radę, jakich wypada użyć środków, by się z upodlenia wydźwignąć.“ А до сього, були й всї дані: Митрополїя, Капітула, численне духовеньство парохіяльне. Були сили, та не було і нема лучности між вірними а духовеньством поза брамою парохії. Додати треба, що ті парохії не були тогдї так розтяглі як днесь, що горожан Русинів мусїло ся й поіменно знати. — Не злучено Русинів!

*

Другою причиною назвав би я брак внутрішної орґанїзациї парохіян т. є. брак брацтв. В горі каже ся, що митрополит Варлаам зібрав всї брацтва львівскі до церкви сьв. Юра. Видно з того, що брацтва були колись, були численні, мали якийсь голос, були з'орґанїзовані. А днесь? Ну і днесь суть брацтва, але вид їх страшно мізерний. Членів мало, а між ними не видно поважнїйших людий. Число братчиків ограничене на двохтрох старших „провізорів“ та кількадесять членів. А дїяльність їх? Пійти з „тацою“ і підчас процесиї з хоругвами; але й ту часто треба з поза брацтва шукати людий, бо братчиків нема.

Про якусь дїяльність брацтв, що — скажем просто — держала би братчиків при брацтві, що притягала би вірних до него та побільшала число членів, нема що й говорити. Гуманної, харитативної дїяльности брацтва наші не виказують жадної. Одні ОО. Василияни потрафили згуртувати при своїй церкві в брацтвах значне число вірних, а число то з року на рік збільшає ся, а користи для членів брацтв натури чисто духовної і харитативної дають запоруку що раз красшого розвитку.

Клясичний примір занепаду дає нам славне колись Братство Ставропігійске. Колись воно шпиталь удержувало, школу; коло него гуртував ся цьвіт міщаньства львівского... Днесь опинило ся в руках кількох „емеритовъ стариковъ“. Свою первісну ціль „испорчило“: замкнуло приступ для ширшого громадяньства; а про дїяльність его бодай не говорити! Правда, в послїдних днях на місце книжної лавки впакувало „Торговый Домъ“ — зараз при самій брамі церкви, щоби вірні, покріпившись на душі, (або й перед тим!) мали де „позавтракувати“...

Другі церкви не мали і не мають брацтв з ширшою програмою дїяльности. Було лиш при церкві сьв. Юра брацтво желїзничої служби, але й з него днесь лиш прапор остав ся *).

Нема в нас брацтв, оживлених, з'орґанїзованих — нема того, що притягало би вірних; не дивуватись, що много наших вірних йде шукати тих брацтв по костелах.

---

*) Підчас посьвяченя желїзничих домів, про що згадка була висше, Жид надконтрольор післав Русинів, щоби бодай свій прапор з церкви принесли на посьвячене та дали знак, що при желїзниці служать Русини.

*

Єсть єще якась причина, що не дуже то притягає вірних до церкви, а притягає дуже до костела. Широко про неї говорити не буду, — бою ся, щоби не поповнив „єреси проти обряду“, але наведу слова одного нашого дуже сьвітлого і досьвідченого педагога і душпастиря.

„Прийшов я — каже він — до Преображеньскої церкви на вечірню. Була місия. Народу повно. Дяк сьпіває, народ мовчить. Правила ся тогдї лития; отже годину цїлу дяк сьпіває і то що сил стає, а нарід дрімає. Вражінє сумне. Вертаюсь домів. Переходжу попри костел ОО. Єзуїтів. Чую сьпів, вступаю до костела. Народу повно — всї сьпівають що до одного. Бачу між ними і слуги і пані і панів, а навіть високих достойників військових“.

До тих слів достойного Отця додам лиш одно. Нарід хоче богослуженя всенародного по правдї, нарід хоче брати участь в богослуженю. Зрозуміли се ОО. Василияни тай часть духовеньства і вводять новости, приноровленї до нашого обряду — як мовить один з наших молодих ученних богословів. Вони „испорчають обрядъ“, а притягають вірних; — другїж обряд заховують немилосердно, а про вірних не дбають...

*

Причина переходів, яку тепер наводжу, може вона не така дуже й важна, але менї видить ся, що вона безпосередно приготовляє до переходу. Річ в тім. Хто навикне ходити до костела, там висповідає ся, запричащає ся, там і до брацтва впише ся, там в часї недуги дістане підмогу з тов. сьв. Вінцентого a Paulo, або й на випадок смерти — тов. сьв. Йосифа з Ариматеї й похорони справить, та бо й дитину там охрестить і там себе ховати каже — словом, з часом цїлковито стає латинником, хоть і неформально. Лат. духовники кажуть: „to wszystko jedno“, а наші — дають докази на се... Ми-ж преціньобслугуємо латиньскі костели!

Скажіть — прошу — Всч. оо. парохи, кілько в ваших церквах на рік є служб божих латиньских, а бодай кілько їх було за час вашого душпастирства у Львові? Тогдї, — скажете — як вмре парох, евентуально в сьв. Юрі крилошанин. За те в костелах — не у всїх, що правда, але в кількох — наші сьвященики читають Сл. Б. щоденно*).

*) В костелї сьв. М. Магдалени, в костелї Кармелїтанок при ул. Потоцкого, в костелї Місионарів при ул. Янівскій і в лат. Катедрі.

Чотирох наших сьвящеників обслугує костели, а в наших церквах нема кому відправити дванайцятку, евентуально девятку, чи в якій иньшій годині. За те ми єще ризи церковні для тих ОО. позичаємо...

*

Вже з того, що сказано, виходить для нас сьвідоцтво не конче підхлїбне, сьвідоцтво недбальства, або й просто брак прихильности до свого. Та на се й докази можна дати. Знана неприхильність одного з львівских оо. парохів до такого невинного а похвального дїла, як будова церкви на Клепарові. Тогдї, як на Клепарові в каплици, збудованій за гроші Русинів і Поляків, не позволяють Поляки відправити рускому сьвященикови Служби Божої, тогдї як на всїх окраїнах Львова будують ся костели, сей отець публично перед сьвященьством львівского деканату заявляє, що „церков на Клепарові так потрібна, як друга лат. катедра на Жовківскій улицї". Коли-ж так хтось відносить ся до такого дїла, як будова божого храму, то щож вимагати оборони перед нахибностию противника. Та се не відорваний факт. В мої руки попало случайно прошенє двох сестер, хто знає чи не рускаго походженя, о дозвіл перейти на руский обряд. Для характеристики, як деякі наші відносять ся до таких справ в противеньстві до латиньского духовеньства, що або без захованя конкордиї, або при позірнім захованю, бере сейчас, що під руку впаде, — а й на доказ, що не роблю закиду на вітер, навожу се прошенє дослівно *).

*) „Ото ми Наска Куриляк і Анна Гарасимчук осьмілюєм ся просити у вашої Всечесности в справі обряду. Єсьмо доньки Івана Облищук, господаря у В. . . повіта Бучач. Походимо з матери латиннички, єсьмо крещені на руске за сьвідоцтвом книг парохіяльних. Звикли ми в обрядї рускім з дитиньства а місцевий Отець С. проганяють нас з обряду рускаго на латиньский. Труднож нам трийцятьлїтним приходити на обряд чужий, цїлком нам незнаний. Перед шість роками зробили ми опір, а отець говорили удайте ся до отця декана, щоби дозволив сповідати вас і причащати. Були ми у Отця Декана три рази, були ми лично у Преосьвященого Епископа в Станиславові два рази. Єсьмо перенесені в ц. к. Староствї з обряду латиньского на руский. На конець Отец заявили, що руский Епископат не має права до нас, треба писати провізорично (?) до латиньского Епископа о позволенє. Роблено прошенє, тож прийшло позволенє від Епископа латиньского 1907. року 15. мая, а Отец однаково не приймають. 1909. року 17/1 Отец латиньский виписав з метрики латиньскій. Таж маєм примір Спасительного поученія „шукайте — знайдете, пукайте — отворить ся вам, а ми пукаєм до дверий Отця С. вже шість лїт, та не можем допросити ся. Щож на то ми скажемо? Хиба з біснуючим з Капернаума „что нам і тебі священику, почто пришел єси сїмо? не мучи мене!" Наконец Отец говорили так 15. марта сего року: десять Епископів не бою ся, нїц ми не зроблять, нї латиньский Отец менї ни до розказу, ни хоче ся менї приймити. Тож ми переконали ся, що ми зістали ошукані в протягу шість лїт. Одним словом ходим блудом. Звичайно сповіди відбуваєм на храмах Господскіх і Богородичних, а великодну сповідь проганяють нас. Сусїдні сьвященики недовіряють нам, що ми так ходим про обряд, але говорять, що на нас тяжить якійсь гріх смертельний, а ми поносимо встид великий. Но ми недовіряючи на моцарство Отця пароха С... осьмілюєм ся просити у вашея Високопреосьвященния Всечесности о ласкаве принятіе на лоно грекокатолицкой Церкви. Слава Ісусу Христу". — Підписи.

*

Болючі закиди піднїс свого часу в „Ниві“ Вп. Я. Л. в статї „Де корінь лиха“, вважаючи їх причиною переходів. Чи згодити ся на них? Може не на всї, але, що многі з них правдиві — хоть і болючі, се признати мусимо. Вп. Я. Л. не наводив фактів і тому ті, що відповідали єму, відповідали зі злосливим жалем. Я також фактів не думаю наводити. Хто буде шукати доказів на закиди Вп. Я. Л., той їх певно найде — більше може, чим би хотїв, най лиш „sine ira“ їх шукає.

Я лиш мимоволї згадаю про дещо. Не далеко під Львовом є парохія, а властиво поле парохіяльне, церква в упадку, розвалений дім парохіяльний і кількадесять, ну може й більше як 200 душ. Прочі всї в латиньство перейшли. Що запричина? — питаю ся раз. Наводять ріжні, але найлїпше подобала ся менї отся. „Спровадили ся ми до села — розказує учителька Русинка. По звичаю, в неділю йду з мужом і сестрою до церкви. Вже дзвонили. Спішимо, щоби не спізнитись. Приходимо. Людий з десятеро; о. пароха нема. Помолили ся ми тай вийшли під церкву тай — чекали до 11-ої, а о. парох не прийшли. Другий раз прийшли ми точно о 11-тій, та вже була церковця замкнена по богослуженю. Так повторило ся кілька разів, тому зачали ми їздити до Львова на богослуженє, а нарід пійшов до костела. Але раз — мовить — дали ми на сьпівану Службу Божу з парастасом. Тогдї застали ми о. пароха. Ну і щож? Зараз на початку Сл. Б. мусїла я вийти з церкви через біль голови. О. парох кадили „Галичанином“. От так прямо набили кадильницю „Галичанином“ (бо инших часописий не читали), підпалили, ну і так кадять. Мене з диму голова розболїла і я мусїла вийти. З того часу ми більше не були в церкві аж наші отець, перенесли ся на иньшу посаду“...

Знаю знов одну парохію, де є й костел і сотрудник. В костелї щоденно три проповіди: гомілїя, проповідь і катехизация; а в церкві проповідь на Різдво, Воскресенє, ну і на празник...

Я не генералїзую тих случаїв; був бим дуже радий, щоби їх тільки два було, але в се не вірю. Таке душстаровництво певно не збільшить рядів вірних нашої церкви, коли не зменшить!

*

Здавало би ся, що наведені причини досить важні, щоби привести духовеньство до задуми та евентуального протидїланя. Та нї! Ту можу безпечно запевнити всїх, що терпять на манію попофобії і що їм привиджує ся марево клєрикальної партиї, що не мають чого бояти ся. Ми не такі страшні! Противно, ми всї осібняком ходимо, на нас хиба нїколи не сповнить ся приповідка: „громада великий чоловік“. Правда, ми — як то говорив о. В. Г. на зборах сьв. ап. Павла — маємо провідників знаменитих, маємо економістів, фінансїстів, молочарів, органїзаторів..., але ми всї осібняком ходимо. Де нам до органїзаций

Ми в таких річах, що лиш нас самих дотичать: в річах церкви, котрій служимо, в справах стада, котре Бог нам поручив з обовязком відвічальности, в справах станових — не потрафимо разом йти, а щож доперва думати про партию клєрикальну? Не бійте ся; ми не такі страшні!

І справді. Я з дива не можу вийти, як се можливо, щоби в часї, де всї стани орґанїзують ся, руске духовеньство не довело хоть би й до як примітивної лучности. Ну, на селї — се може й труднїйше: віддаленє, бодай на око брак конечної потреби лучности, — але у Львові! Кравцї, шевцї, промисловцї, лїкарі, судиї, друкарі, адвокати, учителї, бетонярі і т. д. — всьо то з'орґанїзоване, лиш ми одні не відчуваємо потреби порозуміня спільного, лучности в дїланю. Ми, духовеньство парохіяльне Львова, комунїкуємо ся о стільки, що час від часу загляне „книжка надавча“ одного уряду парохіяльного до другого тай — на тім й кінчить ся наше спільне дїланє.

Нї при чім тут закид, що ми з'орґанїзовані в одну громаду „Церков“. Поляки також належать до тої Церкви, а мимо того вони для нас тільки батіг мають. І я взагалї уперто не розумію жадного закиду проти орґанїзациї духовеньства парохіяльного — хоть би у Львові; я все тверджу: коли всї орґанїзують ся, коли в товариства вяжуть ся вже й душпастирі шкільні, то й ми мусимо з'орґанїзувати ся!

*

Я навів причини переходів такі, як бачите. Не перечу, що богато я ще не доповів — сеж лишаю другим; не тверджу категорично, що лиш ті, а не иньші причини — дорога дискусиї отворена. Я хотїв зібрати хоть тих кілька причин і предложити їх Шановним Читачам під осуд, до розвязаня тай евентуального зарадженя.

о. Я. Редкевич.

Хрещенє Г. Н. Ісуса Христа.

(Мт. III, 13—17; Мк. I, 9—11; Лк. III, 21—22; Йо. I, 29 сл.)

Біблїйно-доґматична розвідка.*)

Трийцять лїт минало від часу, як над вбогою стайнею в Вефлеємі ангели сьвяті сьпівали: „Слава во вишних Богу“, трийцять лїт вже жив Г. Н. Ісус Христос в місточку Назаретї.

---

*) Література до сеї теми се в більшій части коментарі до сьв. Письма та житєписи Ісуса Христа, з котрих наводжу лише найлучші:

Bartmann Bernh: Das Himmelreich u. sein König. Paderborn 1904. — Lepin M.: Jésus Messie et Fils de Dieu. 2 éd. Paris 1905. — Fouard C: La vie de N-S. Jésus-Christ. 14 éd. Paris 1903. Ширша література буде подана в Біблїоґрафії „Ниви“.

В укритю, як звичайний син теслї, пережив Ісус тії лїта. В Бозї, що став ся чоловіком, бачили люди лишень чоловіка. Та прийшов час, коли люди мали дізнатись, що сей вбогий, незнаний нїкому Ісус єсть їх Спасителем, їх Богом.

Над Йорданом вже довший час кликав сьв. Йоан Креститель могучим голосом: „Покайте ся, бо приближило ся царство небесне". (Мт. III, 2). І нарід спішив на той поклик над Йордан і в покутї хрестив ся в Йорданї, а сьв. Йоан Креститель поучав єго, що по нїм прийде сильнїйший від него, котрому він недостоїн розвязати ремінь сапогів єго, а котрий стане хрестити Духом сьвятим.

В тих днях — оповідають євангелисти — прийшов Ісус Христос з Галилеї над Йордан, щоби приняти хрещенє від Йоана. Ісус, котрого ангел небесний зове „Сьвятим" (Лк. I, 35), приходить, щоби піддатись хрещеню покути... Йоан, просьвічений Дуохм сьвятим, пізнає в Ісусї того, котрого він сам єсть Предтечою. Тому збороняєсь хрестити того, від котрого він сам потребує хресту. Однак Ісус обстав при своїм бажаню, приняти хрещенє покути; причину-ж подає в словах: *οὕτως γὰρ πρέπον ἐστιν ἡμῖν πληρῶσαι πᾶσαν δικαιοσύνην* (так бо нам належить сповнити всяку справедливість) Мт. III, 15. Слова сї значать: Ісус Христос каже себе хрестити, бо се дїло єсть Богу миле Ми не потребуємо тут думати про якийсь приказ, який би Ісус мав одержати від Отця небесного. Самі слова: *πρέπον ἐστίν*, яких Ісус Хр. уживає, противлять ся такому заложеню. Бо слова наведені значать: „належить ся" (es geziemt sich), що не суппонує нїякого приказу. Єслиб Ісус був мав сповнити приказ, то був би радше ужив слів: *δεῖ*, або *χρεῖαν ἔχομεν* (мусимо).

Отже цїлком добровільно приняв Ісус Хр. хрест покути, станув в рядах грішників. Та сей геройский акт покори зістав нагороджений Отцем небесним, котрий при кождій нагодї, де Ісус Хр. себе понижує, стараєсь Єго прославити. При непорочнім зачатю Ісуса, сам сьв. Дух творить тїло єго в утробі сьв. Дїви і сам архангел звіщає Єго воплощенє; при рождествї в убогій стайни посилає Отець небесний своїх ангелів, щоби звеличали славу Народженого Отрочати; коли по раз первий Ісус обявив апостолам, що вмерти має смертию хрестною, прославляє Єго Отець небесний на горі преображеня; коли Христос умирає в найбільшім пониженю на хрестї соромною смертию, тогдї страшні появи в природї сьвідчать про божество Єго. І тут, де перший виступ публичний Ісуса єсть для Него пониженєм, небеса обявляють народови укриту велич Спасителя. Бо коли Спаситель, по довершеню хрещеня, молившись на березї, отворились небеса, Дух сьвятий зійшов на Него в видї голуба і дав ся чути голос: „Сей єсть Син мій возлюблений, в котрім моє уподобанє". (Мт. III, 17).

Та ба, теольоґам раціоналїстам видаєсь то неправдивим. Вони, признаючи правдивість факту хрещеня Ісуса Хр. в Йорданї в цїлім єго змислї, перечуть правдивість сего, що сталось

по хрещеню. Сї факти по хрещеню витолковують вони як субєктивну візию Ісуса Христа. Се не суть, після них, реально-обєктивні обяви. Після одних, Ісус вправдї дїйсно, але не на яві, лишень в душі своїй то все пережив, а то що Ісус в душі пережив, зістало відтак у візиї обявлене Йоанови Крестителеви, — бо після євангелий і Йоан бачив се, що дїялось по хрещеню; після инших, сам Христос мав таку візию; — в кождім же разї, традиция — так кажуть раціоналїсти — представила в такий спосіб зродженє ся в Ісусї Хр. сьвідомости єго післанництва яко Мессії, віри в себе яко в Мессію.

І так пише Holtzmann H. J. — Leben Jesu, стр. 105: „Und doch dürfte es durch die Art des Vorganges feststehen, dass er sich auf dem geistigen Gebiete, aber in der Seele Jesu abgespielt hat, dass wir es mit einer prophetischen Vision zu tun haben“... а на стр. 106 думає, що цїлий той случай не тратить нїчо на вартости, єсли єго уважати ся ме за візию, а се ось чому: „Das weltgeschichtlich und religionsgeschichtlich Bedeutsame ist doch jedenfalls das Erwachen des Glaubens Jesu an sich, als den Messias. Das Christentum hat vom Anfang an auf dem Bekenntniss gestanden, dass Jesus der Messias sei und dieser Glaube ist damals in die Seele Jesu selbst erst eingesenkt worden, als er durch Johannes im Jordan getauft wurde“. Подібно висказуєсь також Weiss B. — Leben Jesu I, стр. 299: „Da es sich hier um das Sehen eines rein geistigen Vorganges, der Ausrüstung Jesu mit dem göttlichen Geiste handelt, so versteht sich von selbst, dass dieses Sehen (котре, після него, мав Йоан) nicht ein natürlich sinnsliches gewesen sein kann, sondern nur ein Schauen in der Vision d. h. in einem gottgewirkten inneren Vorgange in welchem sich, freilich in der Form einer sinnlichen Anschauung, eine rein geistige Tatsache (котру іменно Христос в душі пережив) dem Seher erkenn bar macht“. Після него отже відбувсь в душі Ісуса Хр. факт „скріпленя Єго Духом сьвятим, а Бог обявив се в візиї сьв. Йоанови. Після Beyschlag'a: Leben Jesu I, стр. 219, сам тілько Йоан мав візия і він властиво був послїдним жерелом того цїлого оповіданя про хрещенє, котре він переповів апостолам. Та перші християни, а з ними і євангелисти, инакше представили річ. „Sie waren überzeigt — пише Beyschlag l. c. — dass in jenem Vorgange nicht bloss Johannes, sondern Jesus selbst etwas erlebt und erfahren habe, was der Täufer über ihn schaute und vernahm. Und da sie keine eigene Darstellung Jesu über jenes sein Erlebniss besassen, so stellten sie dasselbe einfach so dar, dass sie das von Johannes Geschaute und Vernommene — zugleich von Jesu geschaut und vernommen werden liessen, aber nicht visionär, sondern real, weil es ja ein reales Erlebniss Jesu sein sollte... Hiernach hätten wir also in dieser Taufgeschichte Jesu, die Geburtsgeschichte seines messianischen Bewusstseins“ Harnack вияснює цїлу сю подїю яко внутрішний процес в душі Ісуса. Він пише ось як: „Die älteste Überlieferung sah in einem inneren Erlebniss Jesu bei der Taufe die Grundlegung seines messianischen Bewusstseins“ (Das Wesen des Christentum стр. 88).

До протестантских раціоналїстів долучуєсь цїлком недвозначно також Loisy. Ось що він пише про згадану подію в книжцї: L'évangile et l' église стр. 55: „Про початок мессіянської сьвідомости в душі Ісуса не мож нїчого певного заключати з текстів. Найстарша традиция обяснила єго — як здаєсь — або представила образово в обявленю, котре мало бути дане при хрещеню в Іорданї". Єще виразнїйше висказує Loisy свою гадку в книжцї: Le quatriéme Évangile стр. 229. Він пише: „Мимо матеряльного опису у Луки, можна спровадити досить легко всї оповіданя до гіпотези візиї і не треба конче підсувати голубови обєктивну реальність".

Ось так, не подаючи нїяких доказів, перечуть раціоналїсти історичність сего великого моменту в житю Ісуса. Роблять вони се головно тому, бо вони згори уважають всяке чудо за неможливе, а відтак і тому, бо старають ся виелїмінувати з житя Ісуса все надприродне.

Та вже сама рїжнородність, навіть противорічність взаїмна в виясненю обявів по хрещеню, як ми се бачили, сьвідчить некорисно проти них. Воно і мусить бути так, єсли хтось хоче читати в книжцї, щоб він хотїв, щоби там було написано, а не хоче бачити сего, що дїйсно там написано. Нема найменшої до сего причини, щоби заперечувати віродостойність оповідань євангелистів, противно, все говорить за тим, щоби признати їх історичну стійність — а тим самим і обєктивну реальність цїлої чудесної події по крещеню.

Всї три євангелисти синоптики, порівнай також Йо. I, 32 сл., описують сї події, а іменно майже тими самими словами і то обширно, підчас коли о самім актї хрещеня згадують лишень коротко. Вже ся обставина вказує на се, що євангелистам передовсїм залежало на тім, щоби представити і описати події по хрещеню.

Дальше ясний, простий і вказуючий на субєктивне переконанє о правдивости спосіб представленя подій говорить за їх історичною стійностию. Саміж слова нїяк не позволяють виясновати події яко візию: про небеса говорить ся, що вони: *ανεῴχθησαν* (отворились Мт.) *σχιζομένους* (роздерті Лк.); про Духа сьв. пише ся, що він зійшов *καταβῆναι* (льокальна зміна) в видї голуба; про голос, що він дав ся чути *ἐξ οὐρανοῦ* — з неба (не в душі Ісуса). Лука не каже до того, що Ісус видїв тії події, лишень просто описує події: „Отворило ся небо, Дух сьв. зійшов..." (Лк III, 22), що цїлковито виключає візию. А вжеж факт, що і Ісус і Йоан Креститель бачили тії події і чули голос, сам собою збиває гіпотезу візиї. „Принимати, що рівночасно двох мало таку саму візию — пише Nösgen: Komentar in Mth. стр. 33 — котра для обох не мала анї тої самої внутрішної підстави, анї однакового значіня, се впрост глупе".

Критичне пояснене текстів.

Ісус прийшов над Йордан і хрестив ся в часї, коли хрестив ся весь нарід (Лк. III, 21). Значить, і нарід бачив і чув події, які лучились по довершеню хрещеня, тілько нарід сам не поняв значіня тих подій, доперва Иоан вияснив народови значінє їх (Йо. I, 31 сс.). Самого обряду хрещеня не описують евангелисти, та висказ евангелиста Марка I, 9: *εἰς τὸν Ἰορδάνην* каже додумуватись, що відбуло ся воно через погруженє в воду.

По хрещеню, каже Лука, молив ся Ісус (Лк. III, 21). „Молитва ся — каже влучно Schanz: Komentar in Lk. стр. 170 — була виразом покірного піддання ся волї Божій... але також актом болючого переможеня себе, бо Ісус, принявши хрещенє, взяв на себе позір гріха і принїс першу публичну жертву серця свого за знищенє гріхів".

Події по хрещеню вводить Матей словами *καὶ ἰδού* — і гляди: *καὶ ἰδοὺ ἀνεῴχθησαν οἱ οὐρανοί... καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τῶν οὐρανῶν λέγουσα...* через що хоче звернути увагу читача на се, що слїдуючі події, се щось великого, щось значного.

Небо отворило ся — оповідають дальше евангелисти. Тоє отворенє небес можна собі уявити або як „hiatus" або як осьвітленє одної части фірманенту, при чім з небес падало промінє сьвітла; в кождім разї був се обяв реально обєктивний, котрий робив вражінє, що небеса отворились.

Коли небеса отворили ся, зійшов Дух сьв. в видї голуба. Протестантскі раціоналїсти лучать, відповідно до своєї теориї візиї, слова *ὡς περιστερὰν* (яко голуб) з *καταβαίνειν*; tertium comparationis булоб отже „лагідне сходженє" Духа сьв. Так як голуб легко і лагідно злїтає, так легко і лагідно зійшов Дух сьв. на Ісуса. Тоє твердженє стоїть і упадає з гіпотезою візиї. Бо єсли *події були реально-обєктивні, що ми висше доказали, то нема* найменшого сумнїву, що для евангелистів єсть середним членом порівнаня в и д голуба. Як-жеж могли би евангелисти порівнувати рух, котрого з м и с л а м и н е м о ж с п о с т е р е ч и, щось н е в и д и м о г о, з летом голуба, не сказавши передше, в якім видї представилось змислам то духове єство. Впрочім висказ Луки: *σωματικῷ εἴδει* — в в и д ї, ф о р м і голуба, вказує цїлком ясно, що тут розходить ся о форму, о вид, в якім обявив ся сьв. Дух.

Підчас коли небо отворилось і Дух сьв. уносив ся в видї голуба над Ісусом Христом, роздавсь голос з небес: „Сей єсть (після Марка і Луки: „Ти єси") Син мій возлюблений, в котрім знайшов я своє уподобанє". Що сї слова були виразно висказані, про се оповіданє евангелистів не лишає нїякого сумнїву. А що Матей подає „Сей єсть" а Марко і Лука „Ти єси" — се

не робить трудности, сли пригадаємо собі, що євангелисти дуже часто старають ся передати не так слова самі, як змисл слів.

Згадані події мають велике значінє для католицкої науки про пресьвяту Тройцю. Одинокий сей раз сьв. Тройця, всї три особи Божі, обявляють ся нам змислово: Бог Отець в своїй незміримій любови, Син Божий в непонятній покорі, Дух сьв. осїняючий своєю благодатию. Чудовий образ нашого Бога, котрий любовю своєю огортає покору, своєю величию прикрашує єї. Читаючи ріжних католицких і некатолицких ексеґетів, бачить ся, що вони широко розводять ся над самим хрещенєм Ісуса Христа, а мало уваги звертають на чудове обявленє сьв. Тройцї. Сеж повинні вони тим більше зробити, що раціоналїсти твердять, що євангелисти-синоптики не знають нїчого про Тройцю, лишень участь одного Бога. В слїдуючих роздїлах ми застановимо ся близше над обявленєм сьв. Тройцї, а іменно: кождої особи з осібна.

Обявленє Бога Отця.

При хрещеню дав ся чути голос з небес: „Сей єсть Син мій“... Чий же се голос? Навіть раціоналїсти не перечуть, що се голос Бога. І дійсно, єсли голос з неба походить — то се голос Бога, того самого, котрий колись на горі Синай до Мойсея говорив. Колиж сей голос зве Ісуса „Сином“, то тим самим обявляє себе як „Отця“. Говорячий отже — се о с о б а Божа, а імя єї „Отець“, бо Ісус єї „Сином“. Яко дванацятилїтний хлопець каже Ісус, що має „Отця“, який мешкає на небесах, самого Бога (Лк. II, 49.). Тепер обявляєсь сей „Отець“ небесний і сам сьвідчить, що він Всевишний єсть дійсно „Отцем“ Ісуса, а на тоє сьвідоцтво покличесь колись Ісус, щоби зломити невіру жидів многозначучими словами: „післався мене „Отець“ сам дав сьвідоцтво о менї“. І тим відкликом своїм ствердже Ісус наш висказ, що голос при хрещеню був голосом „Отця“ небесного.

Любоз до людий спонукала Бога Отця, дати Сина свого, щоб сей їм принїс спасенє. Любов до Сина спонукує єго над Йорданом проголосити утаєне божество Ісуса, щоб не думали люди, що сей покірний Ісус лишень чоловік. А що се сьвідоцтво не всїм тепер єще зрозуміле, то в тім як раз оказуєсь мудрість Отця небесного. Відслонивши відразу заслону, яка вкривала божество Ісуса, поразив би лишень уми людий, як сонце поражує очи; заслона спадає поволи, аж люди самі зрозумїють цїлу вагу слів, сказаних над Йорданом і самі закличуть: „Ти є Христос, Син Бога живого“ (Мт. XVI, 16).

Ісус особа Божа, правдивий Син Божий.

В сім роздїлї слїдити будемо на основі текстів, в якім змислї Ісус єсть „Сином“ Божим, які відносини лучать Бога „Отця“ з Ісусом. Та передше застановимось, яке значінє мали для Ісуса хрещенє і зісланє на него сьв. Духа.

Між раціоналїстами не брак навіть твердженя, що Ісус сьвідомий особистих своїх гріхів, прийшов над Йордан, щоби приняти хрест покути (O. Holzmann: Leben Jesu стр. 107). Та тая гадка не має много своїх заступників, бо й самим раціоналїстам якось нїяково робить ся, коли в Ісусї гріха шукають.

Більша часть раціоналїстів принимає, що тут при хрещеню обудилась в Ісусї сьвідомість, що він єсть Мессією. Перечучи іменно, що Ісус був Богом, твердять, що сьвідомість мессіяньска розвивалась поволи, а при хрещеню набрав Ісус вже певного переконаня, що він дїйсно Мессія. (Beyschlag: Leben Jesu I, стр. 228). З тими, що перечуть божество Ісуса, не тут нам побиватись. Що їх суппозиция в сїй справі неправдива, слїдує вже з розмови Йоана К. з Ісусом перед хрещенєм. Чому Йоан не хоче хрестити Ісуса та каже, що він сам потребує хрещеня від него, як не тому, що вже перед хрещенєм знав, що Ісус єсть тим, котрий буде хрестити Духом сьв., що Ісус єсть Мессією?! Що иншого значать слова Ісуса: „Лиши се на тепер“ ἄφες ἄρτι, як не те: вправдї я знаю, що я Мессія, за якого і ти мене узнаєш, но я хочу хреститись мимо сего?! Неправдивим також оказуєсь твердженє тих раціоналїстів, котрі кажуть, що Ісус на се хрестив ся, щоби дістати силу Духа сьв. Тії раціоналїсти забувають на чудотворне зачатє Ісуса через самого Духа сьв., забувають, що вже дитятем Ісус був „Сьвятим“ κατ' ἐξοχήν.

Инші суть причини приходу Ісуса над Йордан і хрещеня. Отсе прийшов вже час публичного виступу Ісуса. Той виступ мусїв бути відповідно інавґурований. І ось Бог сам над Йорданом урочисто проклямує Ісуса Мессією і Сином Божим, а сьв. Йоан К., котрий прийшов на се, щоб сьвідоцтво дати Ісусови (Ин. I, 31), одержавши знак з небес, складає сьвідоцтво, що Ісус дїйсно єсть тим, на котрого прибутє він нарід приготовував хрещенєм покути.

Сьвідомий своєї гідности Мессії і Сина Божого, прийшов Ісус, щоб одержати сьвідоцтво сеї гідности від „Отця“ небесного. Але і з тою сьвідомостию йшов Ісус над Йордан, що піддаючись хрещеню, тим самим приймає на себе гріхи цїлого сьвіта, тим самим рішаєсь стати „Агнцем Божим“, котрий кровю своєю має змити змазу гріха з роду людского, тим ангцем, яким проголосив єго сьв. Йоан: „Се агнець Божий, вземляй гріхи міра“ (Ин. I, 29).

„Unus mersit, — пише сьв. Амврозий Мд. P. l. 15, 669 — sed elevavit omnes; unus descendit, ut ascenderemus omnes; unus omnium peccata succepit, ut in illo omnium peccata morerentur". Таким чином принятє хрещеня покути було для Ісуса першим кроком на тернистій дорозї до хрещеня кровавого (Лк. XII, 50). „Смертию смерть побідити, смертию вселенній житє дати, сеї задачі сьвідомий Син чоловічий від вічности, на се чекав вже трийцять лїт і днесь вкінци зробив перший крок безпосередно до цїли. Дорога до хресту єсть для него дорогою до смерти". (Grimm: Leben Jesu, II, стр. 125).

А що при хрещеню Дух сьв. сходить на Ісуса, то не тому, начеб Ісус доперва тепер „силою Духа сьв." мав статись Сином Божим, як се твердять Holtzmann (Handkommentar l. c. стр. 62), Loisy (Le quadriéme évangile стр. 231) тай инші рационалїсти, не признаючі божества Ісуса. Ложність сего твердженя доказують самі слова Бога Отця, котрий каже: „Сей єсть Син мій... о немже благоволих", а не каже: Сей буде Сином моїм, або стаєсь тепер. Такі лише слова одиноко висказувалиб гадку рационалїстів.

І на щож тепер Ісусови єще раз приймати силу Духа сьв., коли він яко Бого-чоловік, котрий почав ся від Духа сьв., естественно з ним злучений від віків? (Порівнай: Augustinus: De Trinitate. Mg. P. l. 42, 1094; Theophylactus: Mg. P. g. 123, 497). Дух сьв., уносячий ся над Ісусом, був радше внїшним знаком, символом сего, що в Ісусї укривалось: з'єдиненя естественного Ісуса з Духом сьв. та божества Єго. Зіслане Духа сьв. було рівночасно неначе маєстатичною ординациєю Сина Божого на Спасителя вселенної (Порівнай: Kölling: Pneumatologie стр. 173).

(Конець буде).

о. Кость Курилло.

Причинки до становища руск.*) кат. Церкви в північній Америцї.

I.

Еміґрация наша до Америки починаєть ся менше-більше в сїмдесятих роках; перші йдуть угорскі Русини і галицкі Лемки,

*) Позаяк американьскі схизматики присвоїли собі назву греко-католиків, та офіциально у своїх директориях під нею виступають, длятого, думаю, лїпше буде тут в користь католицкої Церкви назване „руск. кат. Церква", „Русини католики".

відтак рух сей захоплює цїлу Галичину і Буковину. З хвилею, коли рускому народови почало не старчати материяльних средств на заспокоєнє щоденного житя-бутя, він гноблений ворожим режімом і висисуваний питомими пявками, з конечности вибирає ся в далеку дорогу, щоби там тяжкою працею зрівнати домовий недобір.

У твердих условинах найшлись перші еміґранти. Вони скитали ся з місця на місце, необортні, незнані, переслїдувані з часта і висьмівані, а дірвавшись сталого занятя, жили в забутю. А що були без проводу, забували й на душевні практики. Як загалом словяньска раса виключно майже рільнича, хлїборобска, взвичаєна до житя на ріли, найшли ся наші еміґранти в цїлком відмінних условинах, без нїяких вказівок та твердо мусїли взвичаюватись до нових порядків. Нїхто про них не журив ся, а вони не допоминались, не знаючи мови і права.

На управу землї, себто на житє фармерске, могли лишень позволити собі тії, що прибули до Америки з яким-таким капіталом та уложеним з гори пляном, але таких між нашими переселенцями не було і відай ще нема. Деякі знова одиниці, розглянувшись по новій країнї, думали з часом про купно землї і її управу, але ріля мимо своєї врожайности і практичного застосованя машинових рільничих знарядів потребує і готового капіталу, здоровечих кільканацять рук до праці — та у певних роках ще не виплатить ся. А робітник на фармі так дорогий, як і у фабрицї чи в копальни. І по нинї властиво цїла наша еміґрация в З'єдинених Державах має з малими винятками характер кочуючий, бо наш чоловік прибуває сюди переважно не на стале побутє, лишень на кількалїтний заробіток.

Потреби душевні сповняли такі, які були під руками, отже схизматицке сьвященьство, що від першої хвилї садило в душі простолюдина корінь нинїшнього лиха, та маленький гурток наших сьвящеників, роздїлений і так на дві партиї. Більша частина із них „твердих начал" подавала руку і лучила ся з православєм, деякі знова, що переселились сюди змушені чи то прикрим материяльним положенєм, чи то иньшими причинами, про які мовчить ся, не завсїгди визначали ся правдивим „чином Мелхіседековим та — може й не знаючи про те, клали перший почин розладу і терня для теперішної церковної орґанїзациї. Загал нашого клиру, який найшов ся в північній Америцї до року 1900, носив марку „індепенденциї"; винятки лишень переписали або хотїли переписати добро церковне на імя дієцезального епископата. Та не без вини й ірляндско-католицка єрархія, яка з апатиєю і недовіром відносилась до нашого обряду, не без вини, здаєсь, і наша галицка єрархія, яка мала вислати, а не вислала (чи може й не могла вислати) до Америки добрих, ревних, повних католицкого духа і ідеї сьвящеників.

Першим, який далекосяглим своїм оком звернув свою повну любови увагу далеко поза море на тії вівцї без пастиря, був — як звичайно, Ексцелєнция Митрополит Андрей Шептицкий.

Завдяки Їм, найшлось в архидиєцезії львівскій кілька розпоряджень дотичних еміґрациї і — молодї, повні ідеї сьвященики з благословенєм пішли за море, а клир перестав глядїти на них, консервативними очами. Вони то вислали двох сьвящеників, одного для З'єдинених Держав, а одного для Канади в цїли вислїдженя тамошних обставин. Їх передовсїм любови і печаливости завдячити треба, що північно-американьска Русь отримала князя Церкви — Преосьвященого Сотера.

Цїлком природно, що еміґрация наша з конечности вселялась там, де фабрика, то є по більших містах, а місто, як звичайно, є вступним кроком до основаня брацтв чи товариств, які на чужинї є конечно потрібні до забезпеки житя на час побуту. Получені брацтва знова лучились в громаду і будували, або думали про церкву і сьвященика для себе. При таких оказиях найбільше доброго міг сподїяти сьвященик ідейний, єсли від першої хвилї осьвідомив громаду, виложив значінє підставової сили Церкви і відразу переписав добро церковне на Владику — хоч ірляндского, але католицкого — та таким чином стримав забіги до тієї громади православної або пресбітериянъской місиї.

Але як раз бракувало на початку таких католицких сьвящеників, які би думали про будучність руск.-кат. Церкви та тих громад при церквах. Їх власною індепенденциєю толкують ся ріжні незгодини сьвященика з парохіянами, які поволи губили пошану для клиру і віру в Бога, та радикально без терпцю викидали сьвященика з парохії, а з часта ще і під примітивною формою. І так поволи еміґрация деморалїзувалась. Чим можна пояснити перехід руск. католицкого сьвященика на росийску схизму в Америцї, голошенє у церкві радикальних засад, уміетне роз'огнюванє ненависти до латиньского обряду, ідентифікованє обряду з вірою?... Дяк звичайно в Америцї як не росийский шпігун за рублї, то напів вимеранципований кольпортер пресбітерянїзму — кандидат на руск. протестантского мінїстра, або атеїст-радикал, котрий кожде слово, кождий вчинок сьвященика підхоплював і голосив „urbi et orbi“ і стелив дорогу до тієї парохії другому сьвященикови, який обіцяв єму більший дохід з духовних треб. Хтож тут поносив провину, як не сам сьвященик, що з конечности жив близько з дяком, який виробляв собі критичний свій суд про єго вартість, та як бачив, що сьвященик не дасть вже більше або що він якимсь чином захитав своє становище, стелив ся під ноги другому і так знова „da capo al fine“. Чиж не від сьвященика залежало мати доброго, побожного дякоучителя, та особисто вести школу, яка в тих условинах є підвалиною доброго молодого поколїня?

Вернїм ся ще до брацтв. До заснованя нашого „Руского Народного Союза“ через бл. п. о. Бончевского, о. Стефановича і о. Підгорецкого, які в сей труд вложили великий капітал енерґії і пожертвованя ізза любови віри і народу, були тут два товариства, оперті на твердих началах: „Соединенье гр. каѳ. рус-

скихъ братствъ въ сѣверной Америкѣ“ і „Общество“. Оба згадані товариства були капітулою при роздаваню і креованю галицко-угорско-московско-православних (бо годї їх инакше назвати) парохій, а сьвященики, в особах духовних управителїв при тих товариствах, були амбасадорами московскої схизми. Та замість, щоб церкви католицкого народу належали до католицких правних в тих обставинах властителїв, якими могли бути лишень ірляндскі владики, тай щоб розвивались, вони — сї амбасадори — їх навчали схизми та нїкчемно здержували розвиток руск.-кат. Церкви в півн. Америцї.

Велика і щаслива була гадка пок. о. Бончевского про згуртованє народовецкого клиру в цїльний склад, переведена таки ним ще самим. З другої однак сторони покійний — як мав прегарне серце, так був короткозорим, коли апатию і недовірє (часами може й оправдані) ірляндскої єрархії до нашого обряду за глибоко узяв собі до серця, а не попер нашого обряду перед нею примірами і вчинками. В звязи з місцевою катол. єрархією треба було глядати попертя, а не держатись за самостійно. А покійний міг богато зробити своїм впливом і дїйсною інтелїґенцією, якою дїлав і на собратів і на нарід і, бачить ся, менче було би тєрня під ногами нинїшного Владики. Клир мав би лїпшу дісципліну, а нарід більше чув би ся приготованим до сповненя своєї задачі на церковнім поли.

Маємо живі приміри перед очами: чиж Поляки, Нїмцї... стратили що із своєї национальности, належачи до ірляндских дієцезий, хоч на підставі того самого обряду могли лекше злятись чи змішатись з Айришами (Ірляндцями). А наш відмінний обряд та привязанє нашого народу до него, чиж не давали запоруки перед з'айришованєм? Прибуваючому нашому Владиці повіддавали би ірляндскі владики добро церковне і не було би тих тяжких непорозумінь, з якими нинї прийдеть ся ще довго бороти ся, а нераз і важко призадуматись над долею — будуччиною нашого народу.

Другим важним чинником для розвитку любови християньских обовязків, кріпкої віри, та і народньої сили для великої ідеї добра і злуки — є преса. Дивоглядна вона була через той цїлий ряд лїт. Аж сумно згадати, що від часу до часу сю або сю часопись редаґували сьвященики для народу, та що під їх очами кормило ся переселенця ложию і взаїмною ненавистию, та писалось-писалось, не знаючи, що воно колись буде страшно мститись. Старчить спімнути Правду, Русск. Америк. Вѣстникъ і т. д., старчить зазначити, що сьвященики тої самої суспільности обкидувались болотом і то тогдї, коли голодний і спрацьований люд кликав — допоминав ся хлїба, просьвіти та вказаня єму ясної дороги виходу... Не було кому взятись за дїло. Писали комедиї, гумористику, часом навіть за грубу, забуваючи на свій чин і гідність, а нарід поволи почав відвертатись тай розходитись в ріжні сторони, стративши пошану

для тих, що єго мали провадити. А однак нарід наш виеміґрував тут добрий, побожний, хоч темний, і вдячним почував би ся був для тих, що з обовязку і пастирства мали ним кермувати.

І так, як дїйсно заслугою сьвящеників є згуртованє нашої непросьвіченої еміґрациї в товариства-спілки, так з другої сторони провиною їх була короткозорість і сварки між ними самими, чим скривдили себе, Церкву і повірені їм стада. Минуле не вернеть ся, каже поговірка, але десять разів відіб'єть ся; так воно і відбиваєть ся..

(Дальше буде).

Я. Тарнавский.

До квєстиї про походженє чоловіка.

Послїдними часами науковий сьвіт заінтересував ся живійше питанєм, звідки взяв ся на земли чоловік? Проблєм походженя чоловіка порушив єще перед 50 роками Дарвін, та хотяй пів століття застановлялись над сею квестиєю найвизначнїйші мужі науки, сам проблєм ні трохи не роз'яснив ся, але остає й на дальше пекучим та загадочним питанєм.

Що згадана квестия звертає тепер на себе особливщу увагу, то се стало ся тому, що найдено в Франциї в Chapelle-aux-Saints людский кістяк, який під многими зглядами пригадує кістяк малпи. Після здогадів „незацофаних“ природознавців має се бути кістяк посередника між малпою а чоловіком. Оказ сей має много прикмет, що ставлять його близше малпи і от зараз лїберальні круги розголосили, що найдено новий доказ проти науки Церкви — проти Бога, що „вільна“ думка горою. Відкритий кістяк є малого росту (60 cm.), чашка відносно до зросту тїла за велика (1000 cm.^{3}), чоло стиснене і похиле, очні ями суть дуже великі і заокруглені, а заокругленє голови на потилиці висуває ся досить значно взад. Та все таки оказ сей стоїть єще дуже далеко від малпи і не є нїчим иншим, як тільки чоловіком найстаршої людскої раси. Знайдені разом з кістяком камінні знаряди сьвідчать, що чоловік той жив серед суспільности первістної культури, а спосіб похороненя єго вказує, що суспільність та не була безрелїгійна. Безсторонні антропольоґи твердять, що се напевно людский кістяк, бо чашка єго якраз має міру чашки нинїшного чоловіка (1000—1100 cm.^{3}); з другої знова сторони доказано науково, що чашка навіть найдоскональшої малпи нїколи більше не виносить як 500 cm^3. Правдивість сеї гадки потверджують єще давнїйше найдені кістяки,

що суть зовсїм схожі до теперішного, а не були нїякими переходовими формами, тільки по просту людьми.

Так отже факт сей не роз'ясняє зовсїм питаня, звідки взяв ся чоловік і тому осьвідомлюванє ширших несьвідомих верств такими „доказами“ — се несовісне баламутство. Факт той дав тільки товчок до живійшої дискусиї між антропольогами що до походженя чоловіка, але тим самим не є він вже узасадненим та незбитим доказом для приклонників малпячої породи. Добре то кажуть: „риба від голови воняє“. Щож дивувать ся маленьким письмакам, які може для пустої популярности або для замаркованя своєї „поступовости“ (пр. як наші „вчені“ з „Молодої України“) або й з інтересу пускають в сьвіт такі байки, коли головний їх вождь, Гекель, чоловік що має претенсиї бути вченим, в імя науки натягає тенденційно факти на свою сторону, а навіть послугує ся в потребі фалшом і облудою. Деколи прилапають єго на горячім вчинку, але лїберальні круги без контролї приймають облуду свого вчителя за правду і пускають се дальше. Гекель є одним із найвизначнїйших представителїв монїстичного сьвітогляду, який визнає тожсамість (ідентичність) єства Бога із сьвітом. Після монїстів не треба нїякого особового позасьвітового Бога-творця сьвіта, сьвіт є витвором одної і тої самої материї, яка істнує вічно, а обяви і модифікациї материї повстають через случайну чисто механїчну комбінацию природних законів. Житє — після них — також повстало тим способом з неорганїчної материї і не треба — кажуть — робити ріжниці між духом а материєю, між чоловіком а звірятем. Гекель опираючись на таких принципах твердить, що чоловік є тільки совершеннїйшим звірятем, та дійшов до теперішного стану дорогою природного добору та боротьбою о бутє. Однак ся теория (селєкциї) нині вже стратила своє значінє, вона є підрядна і може бути тільки помічним средством в загальнїйшій теориї еволюцийній. Однак Гекель признає єї, а щоб з'єднати собі приклонників серед широких мас, видає популярні писаня (Welträtsel, Der Kampf um den Entwicklungsgedanken), в яких без найменшого шкрупулу над'уживає довіря своїх читачів. Се виказали єму совісні мужі науки як Васман, Rütimeyer, His, Brass. Для певности наведемо кілька фактів.

Доси нема нї одного доказу на зьвіряче походженє чоловіка; Гекель однак в популярних писанях приймає се за факт доказаний, а яко доказ подає цїлий ряд предків чоловіка, які сам видумав, а які в дійсности зовсїм не істнували. Палєонтольогія не знає нїяких переходових форм між малпою а чоловіком. Се однак не перешкаджає єму писати, що в послїдних десятилїтях найдено кістяки переходових форм від півмалпи до чоловіка. Щоби наглядно переконати читачів, що не можна розріжнити яєчка чоловіка, пса і малпи задля їх великої подібности, відбив Гекель в однім своїм письмі три рази той сам клїш. Так само велїв відбити три рази той сам образ на доказ подібности ембрионів пса, куряти і черепахи. Доказано єму та-

кож, що много образів ембріонів він сам видумав і після своєї гадки казав їх відтворити, а читачів запевняв, що всї его образи ембріонів відповідають дїйсним оригіналам. Не дивно отже, що Гекель нині майже відокремлений зі своїм пропаґованєм дарвінїзму, а наукова єго повага хиба тому фіґурує у лїберальних кругах, що він завсїгди виступає як непримиримий ворог християньскої релїґії *).

Однак згаданою квестиєю о походженю чоловіка займають ся також сумлїнні природознавцї і в своїх поясненях найохотнїйше признають ся до еволюцийної теориї, яка тепер має приклонників навіть серед католицких кругів. Для єї актуальности хосенною річию буде бодай в коротцї з нею запізнати ся **).

Після сеї теориї треба дивитись на нинїшний сьвіт як на кінцевий продукт розвою минувших стадий, що нинїшні форми живучих орґанїзмів се витвір природного розвою давнїйших форм. Попередні роди через постепенний розвій переходили в що раз досконалъші нові роди. На се мали вплив ріжні внутрішні і внїшні причини. І нині ми бачимо у орґанїчних родів дуже много схожостий, не мало спільних цїх, обсервуємо орґанїзми дуже зближені до себе, можено безпосередно оглядати слабі слїди перетворюваня ся родів, їх внутрішну подібну будову тїла і тому можна заключати, що се всьо є спільним наслїдком тої самої причини. Та нинїшні всї орґанїчні роди не повстали з одного первовзору, тільки тих первовзорів було більше число. Житє їх вказує, що не повстали вони безпосередно з неорґанїчної материї, тільки треба було інґеренциї всемогучого Бога, щоб мертвій материї дати житє.

Сею дорогою хотять еволюционїсти пояснити походженє чоловіка, опираючи ся на великій схожости, яка заходить між чоловіком а прочими живучими зьвіринними орґанїзмами. По словам біблії Бог утворив тїло чоловіка з „землї“, а се слово дуже добре може означати материю не тільки неорґанїчну, але й орґанїчну. Не каже ся там, що тїло чоловіка походить безпосередно від Бога — міг отже Бог полишити утворенє людского тїла постепенному дїланю природних законів, а се значить, що еволюция приготовила тїло, в яке Сотворитель опісля вже безпосередно тхнув душу. На таку теорию може згодити

---

*) В борбі проти Христової віри Гекель зовсїм безсоромно кидає богохульство та без найменшої основи подає як історичні факти, що Христос прийшов на сьвіт через знасилуваня вефлеємскої дївиці Марії римским полководцем Йосифом Пандерою і що на соборі вїкейскім епископи вибрали автентичні евангелия з поміж многих апокрифічних слїдуючим чудесним способом. Поставили всї істнуючі евангелия на землї і молили ся до Бога, щоби автентичні евангелия самі вискочили на стіл, а неавтентичні, щоб остали на місци. По їх „просьбі знайшли ся в той спосіб на столї евангелия Матея, Марка, Луки і Йоана. Цїлковиту безосновність обох наведенних „фактів“ виказав Гекелеви професор церк. істориї Loofs. Сї приміри аж надто ясно доказують, як нам відноситись до закидів недовірків.

**) Невдовзї сподїємо ся подати в „Ниві“ на сю тему ширшу розвідку. — Ред.

ся кождий віруючий католик, бо вона не противить ся понятю Бога. Таким чином хотять віруючі приклонники еволюциї погодити свої принципи із наукою Церкви. Длятого приймають в противеньстві до невіруючих факт сотвореня сьвіта Богом; Бог також покликав до житя всї перші первовзори орґанїчні, з яких опісля витворили ся всї істнуючі нинї орґанїчні роди, отже і чоловік.

Наведені висше висновки не мають одначе вартости стислого доказу, суть то радше теоретичні припущеня і доки наука не має нїяких певних даних на ствердженє правдивости еволюцийної теориї, доти Церков держить ся в резерві. Певна річ, що єсли наука дасть позитивні правдиві результати, то і Церков їх прийме. Поки що мусимо держати ся загально принятої між теольоґами гадки, що тїло чоловіка утворив Бог безпосередно з мертвої материї, що однак не є дефінїтивним ореченєм Церкви. Звідси можна також в инший спосіб поясняти повстанє людского тїла; треба тільки бути осторожним, та не забувати на се, що чоловік складає ся з двох частий: з душі і тїла, що душа не може витворити ся через еволюцию материї; вона мусить буги дїлом безпосередного сотвореня Бога.

РЕЦЕНЗИЇ.

о. Др. О. Боцян. — **Лїтурґічні публїкациї Є. К. В. Принца Максиміліяна Саского.**

В хвилї, коли наш гр. кат. обряд переживає тяжку борбу о житє, коли сей обряд бувае через наших сусїдів понижуваний і катастер єго душ всякими, навіть і не дуже відповідними способами нарушуваний, — в тій саме хвилї, неначе для піддержаня нашого духа, завитав до нас високородний ґість з заходу, римского обряду, але великий знаток східних церков і обрядів. З особлившим пієтизмом він відносить ся до нашого грецкого обряду, пізнав і полюбив єго і з нагоди ґостити у нашого Високопреосьв. Митрополита, він держав цїлий курс викладів про наш обряд для рукоположенцїв і в духовній семінариї для питомцїв, загріваючи їх теплим словом і практичним проводом до лїтурґічних студий. Вп. Читачам „Нивы“ інтересно буде пізнати дотеперішні працї нашого достойного Ґостя з обсягу нашого обряду.

1. Kurzer Ueberblick über die Marienverehrung in der griechischen Liturgie. Vortrag von S. Kgl. H. Prinz Max, Herzog v. Saxen gehalten beim intern. Marianischen Congress in Freiburg i. Sch.

(Vom 18 bis 21 August 1902 zu Freiburg i. d. Sch. Internationaler Marianischer Congress. Congress-Bericht. 1903. Freiburg (Schweiz) ст. 53—66).

У порівнаню з заходом „властиве літурґічне почитане Богоматери є на сході далеко більше, чим на заході, коли тимчасом (на заході) приватне о много переважає". В храмі на іконостасі і в царских вратах є уміщений і особлившим способом почитуваний образ Богородиці. Великі марійскі празники повстали на сході і з відсіля були перещіплені на захід. До празника Успеня приготовляє піст, а перед радістю Бляговіщеня уступає великопістний сум. Нема богослуженя, тайн, благословень, взагалї молитв і пісний церковних, які би не згадували про Марію, а коли згадують, заєдно чинять се із величаючим славословєм.

„Як взагалї, грецке богослуженє обємом і богацтвом в многих зглядях далеко переходить римске, бо воно передовсїм безмежно богатше чим римске з огляду на богородичні пісні". Куди не глянем, бачим їх всюди, вони нїколи не вмовкають: східна фантазия, богатство красок, нїжність бесїди зможуть заєдно навіть ту саму думку в иньшім сьвітлї представити. Під доґматичним зглядом у них полишили ся слїди великих христольоґічних спорів, коли вони сьпівають догмат Воплоченя Сина Божого і боже Материньство. Улюбленою темою богородичних пісний є непорочність Марії у Єї зачатю і дівстві, Єї могуче заступництво і слава в небі. Із сего богацтва грецкої літурґії зачерпнув і римский бревіярий. Так прим. антіфон до Величить у другій вечірни на Різдво Богородиці слово в слово переложений із грецкого. Подібно і антіфон сьв. Йоана „якому Христос на хрестї яко дівственикови передав свою Дїву Матїр" є виразно запожичений з грецкої літурґії.

Весь сей старинний культ Богородиці в грецкім богослуженю сягає в своїх початках аж до апостольских часів, так що „на сьвітї майже нема нич дорожшого над оті східні літурґії". Тимчасом „навіть в рядах клира на пальцях можна почислити тих, що мають яке-таке знанє східних богослужень. Однак треба би через поважні студиї заняти ся ними. В студиях східних літурґій лежить для нас (західних католиків) середник до злуки як із з'єдиненими, так із не з'єдиненими орієнталами. Колиби ми поважно занимали ся обрядами і установами католиків східного обряду, то затерла би ся та щілина, яка в дїйсности під многими зглядами є межи нами. Єще завсїгди тих унїятів уважає ся в першій мірі за таких, що лиш наполовину до церкви належать, за католиків другої кляси".

Щоби зацікавити до студий східних літурґій, які він пізнав з автопсиї в часї подорожий по далекім сході і з фахової літератури, Достойний Автор почав публїкувати ряд праць у латиньскій мові, орієнтуючих про літурґічне житє на сході.

2. Praelectiones de liturgiis orientalibus habitae in universitate Friburgensi Helvetiae a Maximiliano, principe Saxoniae. T. I. Continens 1. Introductionem generalem in omnes liturgias orientales, 2. Apparatum cultus nec non annum ecclesiasticum Graecorum et Slavorum. Friburgi Br. Herder. 1908. VIII, 241 fol. M. 5.

Хотяй чи мало є книг, які викладають богослуженє східних церков, прим. Ґоар, Ассеманї, Ренодо, Данїель, Нїль (Neales), Свейнсон, Пробст, Нїллес, Мальцев, Баумштарк і инь., все таки для західних кожда книжка, яка о тім предметї говорить, має своє місце. Вона піддержує інтерес для східних церков і веде до близшого пізнаня їх. А через пізнанє йде дорога до з'єдиненя. Для сеї цїли Достойний Автор підняв ся з часом дати огляд усїх східних літурґій. Перший випуск отсего видавництва обнимає загальне введенє до всїх східних літурґій (I часть) і огляд грецкої літурґії (II часть), яка, як Автор признає ся, є Йому найбільше свійска і найблизша до римских звичаїв.

Загальне введенє боронить насамперед леґальности східних літурґій, яка основує ся на їх історичнім походженю, згоді і потвердженю церкви. Питанє же автентичности їх що найбільше можна понимати в значінню тім, що вони є автентичними молитвами церкви, бо не все вони походять від Отцїв, яких імена носять. Спірне питанє походженя наших літурґій грецких Автор вправдї порушує (на ст. 8 і 10), але не розвязує задоволяюче, коли говорить: „Літурґія грецка сьв. Йоана Златоустого цїлком певно не вся є через него уложена, лишень хиба може деякі молитви від сего учителя Церкви походять і звідси вона як-так по правдї може звати ся Златоустова. Так само в певнім значінню так може називати ся літурґія Василия, о скільки певним є, що Василий много справ літурґічних впорядкував". На основі історичних сьвідоцтв годї ставити тут на рівні сьв. Василия із Золотоустим, бо перший має за собою історичні сьвідоцтва яко реформатор літурґії, а другий ніяких не має аж до IX-го століття.

Усї східні літурґії Автор за анґлїйскими літурґістами дїлить на ось які родини: 1. сьв. Якова або Єрусалимска; з неї повстали всї літурґії грецкі, сирийскі і вірменьскі. 2. сьв. Марка або александрийска обнимає літурґії єгипецкі і ефіопскі, перші звані сьв. Василия, Кирила Александрийского і Григория Назіянского, других є аж 16 ріжних. 3. сьв. Тадея або Мезопотамска обнимає літурґії несторияньско-халдейскі з відміною малєварскою.

Кожда з них є літурґією, можна сказати, национальною, о скільки майже кождий східний нарід має свою питому літурґію,

У тій ріжнородности лучить їх їхній особливший характер доґматичний, так що „всї оті лїтурґії становлять неначе стихами уложене богослове“, дальше їх моральна висота і поетичний полет. Сей знова потягає за собою нерідко стиль надмірно цьвітистий, розтягліcть і некритичність.

Друга часть від ст. 55—221 дає начерк нашої грецко-славяньскої лїтурґіки, з першу богослужебні приналежности, сьвяті місця, річи і особи, відтак грецко-славяньский рік церковний. Віроятно, що нічно-дневне богослуженє часослова, служба Божа, Тайни і благословеня церковні будуть дальше слїдувати.

Хотячи критично розбирати виклади Автора, не в однім треба би було їх справити, навіть досить часто. Однак се наразї лишаєм і берем книжку за то, що вона є: першою інформациєю для західних про широке а незнане поле лїтурґічного житя східних церков. А із сего обсягу вона дає богато.

(Кінець буде).

ДОПИСИ.

В справі орґанїзациї нашого сьвященичого жіноцтва.

Зазив Преп. Ігуменї Софії Станьчак в „Ниві“ ч. 18—19, м. р. спонукує мене до забраня слова в надміненій у заголовку справі.

Сама диспута чи то в „Ниві“, чи в якій иншій часописи на тему орґанїзациї нашого сьвященичого жіноцтва (як і на кожду иншу тему!) не принесе нам богато хісна, бо зачати дїло диспутою і скінчити нею, се стара байдужність руска. Днесь часи реальні, тож все треба брати реально. Що потрібна тут якась часопись жіноча, се не улягає сумнївови. О таку часопись — розуміє ся — самі женщини повинні би подбати. В Нїмеччинї суть такі видавництва пр. „Blätter für katholische Töchter“, „Die christliche Frau“ і инші. Но чиж досить пренумерувати якусь часопись? Зовсїм нї! Нинї:

1) коли деякі фільозофи (пр. псевдофільозоф Friedrich Nietsche) кидають в своїй софістериї громами на женщину, щоби підкопати єї значінє,

2) коли деякі книжки сьвітского змісту старають ся вщепити безвстид в женщину, щоби одерту з встиду здоптати,

3) коли лїбералїзм старає ся ввести в житє якусь нову форму поганьства, щоби понизити житє родинне, а женщину зробити невільницею такою, якою була перед появленєм ся християнїзму,

4) коли декотрі женщини неоглядно кидають ся в обіймп духа лїберального, котрий тілько неволю для них приготовлює, — для сьвященичої женщини за мало есть предплачувати жіночу кат. часопись та вичитувати в нїй такі чи инші „розмови“. Вона мусить бути правдивою розсадницею живого християнїзму між сьвітськими своїми посестрами! А до сего потреба доброго, основного підготованя.

Отже треба передовсїм виконувати практики релїґійні і то як найревнїйше, бо боязнь Бога і релїґійність у женщини се сильне оруже; воно приневолює навіть людску злобу до здержливости і пошани. Відтак треба нашим женщинам лучити ся в товариства релїґійні жіночі. Цїлию таких товариств було би пр. украшуване храмів Божих і ширене християньско-католицкого сьвітогляду між сьвітським жіноцтвом. Товариства дїлилиб ся по деканатам. Від часу до часу — minimum раз на рік — з'їзджалиб ся товаришки на свої конференциї (щось в роді наших соборчиків). Післанництво жени пароха і як то післанництво в парохії сповняти — се головна тема таких конференций, які певно принеслиб велику користь і для зібраних і для парохії.

Най проте наші женщини лучать ся в товариства релїґійні, а в тих товариствах певно і сьвященики прийдуть їм з помочию. Бо така вже природа женщин, що коли злучать ся в якесь товариство, люблять мати за свого предсїдателя якогось поважного мущину; тож припустїм, що жени парохів якогось деканату получили ся в товариство, то могли би на предсїдательство в своїм товаристві упросити котрогось з поважаних і дїяльних сьвящеників в деканатї.

На тім не конець. Кромі виконуваня щиро всїх практик релїґійних, предплачуваня часописи жіночої, видаваної переважно через женщини і кромі житя в товариствах, для наших женщин суть конче потрібні ще й добрі твори родинно-релїґійного зміcту. І о такі дїла повинні би згадані товариства подбати. В других народів не мало таких дїл, пр. Поляки мають O kwestyi kobiecej — przez Jadwigę Rozworowską; Chrześcijanizm w stosunku do rodziny i kobiety — przez ks. An. Krechowieckiego і инші. У нас суть доперва перші прояви такої лїтератури. Суть то книжочки видавництва ОО. Василиян в Жовкві:

О супружествї і родинї — 20 сот.
Християньска родина — 10 сот.
Найбільша окраса христ. дїв — 40 сот.
Незабудьки для молодих дївчат — 10 сот.

Такі твори повинні би дати нашим женщинам і вказівки для збереженя їх жіночого „я“ і вказівки для релїґійного вихованя дїтий, веденя дому... Не повинно чути ся більше таких слів як: „Дїти мають школу; нехай там учать ся молитв і боязни Бога“, або „я маю мужа, нехай він о менї памятає, за мене старає ся“ і т. д. Мущина працює звичайно поза домом або як

Schiller каже: „Der Mann muss hinaus ins feindliche Leben"; дім є обовязок женщини: „sie herrscht weise im häuslichen Kreise". Впоювати в дитину завчасу боязнь Бога — се перший обовязок женщини, бо вона поставлена єсть жрекинею домашного огнища. Боязнь Божа, вщеплена в дитину замолоду, стане ся підставою непоколибимою єї житя і наколи дитина виросте на мужа, не відступить від дороги, котру колись молодість визначила. Під тим зглядом потрібна поправа. Нинїшна одичілість, вибрики молодїжи против моралї хочби чисто полїтичної — де мають часто свою причину і жерело? В женщинї — матери, котра за мало, або цїлком не подбала о моральність свого синка.

Над такими і подібними квестиями повинні би женщини застановляти ся також і на своїх сходинах і зборах жіночих. Дїлати треба, бо „время люте". Треба лучити ся, повторяю ще раз, лучити ся в товариства і такі товариства ширити і між сьвітским жіноцтвом. А прапор віри католицкої повинен їм всїм проводити, бо тій вірі женщина завдячує свою свободу, своє правдиве визволенє. Тогдї навіть і мущини злобні або недовірки будуть мусїли узнати велич християньскої женщини, бо видячи єї житє, будуть мусїли з відступником Ренаном вписати в книгу холодн ого свого серця слова Христові: „Марія благую часть ізбра, яже не отімет ся од нея".*) — *о. Й. Сабарай.*

Катехитичні відомости.

Плян науки гр. кат. релїґії в галицких ґімназиях.

В біжучім роцї шкільнім 1909/10 обовязує в низших клясах ґімназияльних новий плян науки релїґії, уложений Преосьв. австрийским Епископатом. Мінїстерство віроісповідань і просьвіти оголосило єго своїм рескриптом з 16. сїчня 1906, ч. 47.887., та поручило вводити єго постепенно, починаючи з шкільним роком 1906/7. Ми вже згадували в нашій часописи про сей змінений плян, але тепер ще раз вертаємо до тої справи, подаючи на стр. 124—125 подрібний плян, якого придержують ся оо. катихити львівских ґімназий. Тим чином бажаємо подати потрібні інформациї родичам,

*) Ренан, оглядаючи раз жіночий монастир за відповідним дозволом, так був тронутий тим, що видїв, що при відході з монастиря вписав в книгу відвідин монастирских цитовані слова. — Й. С.

котрі приватно приготовляють своїх дітий до іспитів в публичних ґімназиях, як також оо. катихитам новозаснованих ґімназий, котрі мабуть не мали нагоди близше зазнакомити ся з обовязуючим пляном.

Новий плян наукй релїґії в галицких школах реальних.

На основі дозволу ц. к. мінїстерства віроісповідань і просьвіти, удїленого рескриптом з дня 6. липня 1909, ч. 24.339. галицка ц. к Рада шкільна краєва своїм розпорядженем з 20 липня 1909. ч. 37.271. ввела з початком шкільного року 1909/10 новий плян науки і розклад годин для реальних шкіл, який обнимає також і новий плян науки релїґії у всїх сїмох клясах. Думаю, що не лише самі інтересовані оо. катихити, але і загал нашого духовеньства схоче запізнати ся з тим пляном і тому подаємо відповідний уступ дотичного розпорядженя в повнім тексті.

I. Цїль науки.

А.) В чотирох низших клясах:

Пізнане найважнїйших правд в'ри і моральности католицкої Церкви, змісту історичних книг Старого і Нового Завіта та важнїйших обрядів гр. кат. Церкви.

Б.) В трох висших клясах:

Наука католицкої віри і моральности і головні їх жерела; найважнїйші події, що відносять ся до внутрішного і внїшного розвою Церкви.

II. Плян науки.

I. кляса, 2 години тижнево. Катихизм (середний) з відповідними лїтурґічними поясненями.

II. кляса, 2 години тижнево. Так як в I. клясї Катихизм з відповідними лїтурґічними поясненями.

III. кляса, 2 години тижнево. I. піврік: Лїтурґіка. II. піврік: Істория біблїйна Старого Завіта.

IV. кляса, 2 години тижнево. Істория біблїйна Нового Завіта.

V. кляса, 2 години тижнево. I. піврік: Історичний перегляд головних жерел католицкої науки в'ри і моральности. II. піврік: Католицка доґматика.

VI. кляса, 2 години тижнево. Етика католицка.

VII. кляса, 2 години тижнево. Перегляд церковної істориї.

о. І. Р.

Перший піврік

Кл.	3. IX. — 20. X.	21. X. — 10. XII.	11. XII. — 30. I.
I.	Від початку аж до „О ангелах“ (стр. 19).	Від „О ангелах“ аж до шестого члена Символа віри (стр. 37).	**кате** Від шестого аж до дванайцят. члена Символа віри включно. (стр. 52).
II.	КАТЕХИЗМ І		
	О „християньскій любови . О „десяти заповідях Божих аж до IV. заповіди Божої“. Літурґічні пояснення о Церкві.	Від IV. до X. заповіди Божої включно. Літурґічні пояснення о „Празниках взагалї і празники подвижні“.	Від „О пяти заповідях церковних“ аж до „О сьвятих Тайнах в особенности“. Літурґічні пояснення. „Празники неподвижні“.
III.	ЛІТУРҐІКА		
	§ 1. — § 37. Повторене науки „О Церкві“. „О богослуженю“.	§ 38. — § 58. Служба Божа або сьв. Літурґія. Літурґія „Преждеосьвященних“ (Дарів).	§ 59. — § 94. Тайни. О благословенях і осьвященях церковних. О празниках.
IV.	**Історія біблїйна**		
	§ 1. — § 22. Житє Ісуса Христа.	§ 23. — § 59. Наука Ісуса Христа і єго приповісти.	§ 60. — § 82. Чуда Ісуса Христа.
V.	Доґматика		
	Обявленє первісне і патриярхальне. 1—19.	Обявленє Мойсеєве. 20—38.	Жерела старозавітного обявленя. 39—46.
VI.	**Доґматика**		
	Наука о Бозї. 1—12.	Сотвореннє і удержанє сьвіта. 12—31.	Христос Спаситель. 32—44.
VII.	**Християньско-**		
	Етика загальна. 1—19.	Закон. 10—20.	Совість, Чеснота, Гріх. 21—28.
VIII.	Історія християньско-		
	І. і ІІ. період.	Період ІІІ. з IV-того до нападу Монґолів	Період IV. до кінця, а з V. до підготовлень до Унії.

Другий піврік.

3. II. — 20. III.	21. III. — 10. V.	11. V. — 14. VII.
ХИЗМ. „О християньскій надїї“. „О молитві“. „О ласцї Божій“. „О сьвятих Тайнах взагалї“. „ОТайнї покаяня“. Аждо „о постанові поправи“.	О Тайнї покаяня від „О постанові поправи“ аж до „О відпустї“ включно. „О найсьвятїйшій Тайнї Евхаристиї“ аж до „О сьвятім причастю“.	О найсьвятїйшій Тайнї Евхаристиї до кінця. Коротко про Тайни: Крещеня *Миропомазаня, Єлеопомаз.* Сьвященьства, Супружества. О благословенях і осьвященях церк. і Унії.
ЛІТУРГІКА.		
„О тайнї Крещеня, Миропомазаня, Евхаристиї“. „Літурґічні поясненя“. „О сьв Тайнах“.	Від „О Тайнї Покаяня“ аж до „О благословенях і осьвященях церковних“ включно. Літурґічні пояснення. Повторене „Про празники подвижні“.	Від „О християнскій праведности“ аж до кінця. Літурґічні пояснення. „О благословенях і осьвященях церковних.
Історія біблїйна Старого Завіта.		
„О сотворею сьвіта“ аж до „Мойсея“.	Від Мойсея до Давида.	Від Давида до кінця.
Нового Завіта.		
§ 83. — § 114. Інші дїла Ісуса Христа.	§ 115. — § 130. Страсти Ісуса Христа. Єго воскресене і вознесене.	§ 131 — § 164. Дїяня Апостольскі.
фундаментал. і Апольоґетика.		
Жерела новозавітного обявленя. 47—56.	Божескість Христа. 57—66.	Церков Христова. 67—84.
частна.		
Крещене і Миропомазане. 45—59.	Пр. Евхаристия і Тайна покаяня. 57—66.	Прочі Тайни і Есхатольоґія. 72—84.
кат. етика.		
Частна етика. 29—38.	Заповіди. 39—51.	Право. Дальше о Заповідях. 52—62.
католицкої Церкви.		*о. І. Р.*
До паденя папскої держави.	До наших часів.	

ВСЯЧИНА.

Новий Видїл тов-а ім. сьв. ап. Петра.

На Заг. Зборах тов-а ім. сьв. ап. Петра, що відбули ся дня 2. лютого с. р. при участи 20 членів в духовнім семинари у Львові, вибрано вдруге дотеперішний видїл — з тою лише зміною, що на місце пок. о. В. Грабовеньского прийшов о. проф. Др. М. Мишковский. Отже склад нового видїлу такий: голова тов-а о. мітрат Л. Туркевич, містоголова о. ректор. Др. И. Жук, секретар о. сов. І. Давидович, касиер о. віцеректор. І. Паньківский; члени видїлу: о. проф. Др. Т. Мишковский, о. проф. І. Рудович, о. сов. А. Стефанович, о. преф. Др. Д. Яремко і о. віцеректор. В. Лициняк; заступники видїлових: о. кат. В. Лиско, о. проф. Я. Левицкий, о. преф. А.Редкевич і о. кат. В. Гургула; контрольна комісия: о. сов. Е. Шухевич, о. дек. Ів. Пачовский і о. сов. Айт. Білїнкевич.

Єще в справі „Православних затїй в Галичинї“.

Совіт Народного Дому у Львові просить нас письмом з дня 31. сїчня с. р. о поміщенє в „Ниві“ слїдуючого спростованя (подаємо в перекладї):

„Неправдою є, будьтоби приміщена в бурсї Народного Дому молодїж устроювала рік-річно концерти в честь апостата Наумовича, будьтоби вона була засипана православною лектурою взагалї, а з окрема православною лектурою церковно-полємічною і будьтоби вона мусїла слухати обовязково тенденцийної істориї Руси і рускої Церкви. Не є правдою, будьтоби вихованки бурси Народного Дому зрадили були якийсь пожалованя гідний настрій з приводу папского ювилею, а нїчим не узасадненим вимислом є тверджене, будьтоби обхід папского ювилею з боку „дипльоматичних учителїв-стариків“ був лише фарисейским і будьтоби бурса Народного Дому у Львові була кузнею православя“.

До сего спростованя ми поки що замітимо, що „Нива“ не кидає нїяких клевет, лишень реферує то, про що (пр. концерти) широко писали в своїм часї часописи і про що говорили і говорять самі бурсаки, а про що не знає, чи не хоче знати Совіт. Та ми хочемо вірити, що простуючому Совітови справдї лежить на серци католицке вихованє повіреної єму молодїжи нашого католицкого народу і тому звертаємо ся з щирою радою, щоби він між иньшим розглянув докладно збірник лектури, призначений для бурсаків а запоможеный обильно ґр. Бобриньским, щоби беріг бурсаків від участи в богослуженях в православній церкві, та щоби завів якусь контролю над викладами п. Свистуна з істориї.

„Русское Слово“ а педагогія.

Хто мав нагоду прочитати хоч кілька чисел „Р. С.“, сей мусїв поставити собі таке питанє: І що остаточно вийде з того, если такий корм читачам подає ся?

Знаємо, що писано там проти Еп. Сотера і яку суміш вавилоньску роблено тими дописями для вдоволеня почуваням читачів. До днесь проти сьвящеників народовців провадить ся там дальше завзята кампанїя через множество дописий, аби „просвѣщеніе“ ширилось. Суть того „просвѣщенія“ лежить в таких епітетах як: „попики“, „попики радикали“, „пуцьвѣрки“, „дурисвѣти“, „мазепинцы“ і пр., котрими декорує ся очевидно тих, що вірно Богу і народови хочуть служити. Що буде дальше — запитає хтось, — чи може щось страшного, нечуваного? Де там! Певна річ, що люди з найнизшими інстинктами присвоять собі на якийсь час добру пачку лайливих слів. Таких однак і в народї не богато вже, як учить щоденний досьвід. Простацтво вигибає.

З прочими же стане ся то, що дїє ся оконечно з пристрастию чоловіка, котра змучить єго і вичерпає до краю. Одна колїзия, що ми не знаємо прямо, яке оружиє витягнути проти таких орнацийних епітетів „Р. С.“, а знаємо, що воно простолюдина так не трактує, бо очевидно не гарно та і стид.

Чи люди з сїл то всьо розуміють? Так, розуміють і дуже часто, поучувані боєвим духом „Р. С.“ своїм душпастирям, що таки суть вірними ісповідниками „Р. С.“, відплачують після єго рецепти... Нїгде лїпше не дасть ся примінити слів „hodie mihi, cras tibi“, як в тім случаю!

Най отже ті отцї, що впихають в руки своїх парохіян „Р. С.“ не нарікають, що їх повага у парохіян упадає і най тямлять, що всяка їдь має лиш одну одиńську цїль — затроїти, та нїколи не розважає кого затроїти, бо предметом їди є всьо, що ним може бути. — *о. А. Говда.*

Прихвостнї социяльстів.

Хто тахий? А хтож, як не наші славні академіки — може й не всї, але ті з „Укр. Студ. Союза“. Е, се неможливо — подумає може дехто з наших Всч. Отцїв. Таж мій — ну, возьмім пр. сестрінця — таж мій сестрінець, отой що то пересиджує в мене що ферий, він також там належить — чи й він мав би бути проти мене, чи й він прихвостнем у социяльстів?... І жаль і сором — та правда воно.

Появив ся недавно в социяльстичній „Землї і Волї“ (ч. 3.) фейлєтоник під заголовком „Боротьба о сонце“. Якийсь *Єретик* (щож, як нема чим, то бодай „єретичним“ псевдонїмом похвалить ся...) викладає в нїм своїм червоним товаришам про геліоцентричну систему Коперника й Галїлея — але так по червоному, що найшов ся в тім викладї і небіщик Джордано Бруно і сьв. інквізиция (мабуть з лику Єретикових сьвятих?) і пофалшоване сьв. письмо і безглузде, підле, нїкчемне (правда, милий запах тих червоних цьвіточок?) попівство і Індекс і жадна панованя Церква і сонце правди і тьма кромішна і сїм сфер і Ное з ковчегом, навіть праотець Адам і — Вармунд (не читав, видко, сарака Єретик, що того єго героя за „зделки“ навіть

вільнодумні товариші — професори пражского університету осудили!), лише самої науки Коперника й Галілея — дасть Біг: геть між усїм тим крамом згубила ся! Та се ще не велика новина: від „товариша“, від „пискатої шмати“ (так назвав „Землю і Волю“ „Громадский Голос“) того тільки й сподїй ся, що про щоб не зачали писати, заправлять зараз своїм червоним сосом із змасакрованого попівства та з'огидженої Церкви; але цьвіт нашої молодїжи, наші академіки, наші гордощі, наша надїя... Отже наші академіки, наші гордощі, наша надія..., згуртовані в „Укр. Студ. Союзї“, беруть той „цїнний фейлетоник“ з „пискатої шмати“, роблять з него відбитку, малюють на вінетцї карикатуру „попа“ (се вже не по червоному навіть, але — простїть за слово — по... бурачковатому!) і призначують все те до масового ширеня, як видане Українського Студентського Союза!*) „Просьвітна (lucus a non lucendo!) Комісне“ Укр. Студ. Союза чи тобі не соромно? Академіки, нехай ви і социяльісти, але деж ріжниця між вами а фанатичною й темною червоною масою?...

Із всего того одно лише для нас є заключене: старати ся, аби на селї, між нашим народом, і духом тих „просьвітників“ не пахло. Ми сьвященики чей в силї се зробити! Дехто зможе зробити се вже й нинї, дехто зробить се певно по кількарічній, може й не легкій працї в парохії... Заключене се може й не в смак буде тим панкам, та нас социяльістичні їх смаки мало що обходять. З тими і їм подібними панками можливе лиш одно порозуміне: за обшивку — але так, щоб освив аж на передміских заулках!... Отам їм місне!

Від Редакциї.

Перепрошуємо дуже наших Вп. Читачів за опізнене нинїшною числа „Ниви“. Випадки з послїдних днїв у тім завинили, а не ми, — як і не ми — причиною того, що нинїшна „Нива“ по ріжних ломанях і переломлюваних конець кінцем виходить такою, якою була ще 15. с. м. О згаданих випадках з послїдних днїв здамо справу в слїдуючім числї „Ниви“.

*) Примітити треба, що ті „просьвітники“ ще й інтерес хочуть зробити на сїй брошурці. Як відбитка, 8 сторін малої вісїмки, на лихім папері: 6 сот — рішучо за висока цїна. „Боротьба о хлїб“ відповідаїйший, здаєсь, був би титул для сеї брошурки, як „Боротьба о сонце“... Напастий, піднесених в тій „Боротьбі о хлїб“ проти Церкви за мученє Галілея і поборюване его науки, збивати не станемо; людям доброї волї вкажемо лиш на кілька творів з дотичної літератури, в яких найдуть ті закиди — давно вже на підставі документів відперті. Schanz: Galileo Galilei und sein Prozess, Würzburg 1878; Grisar: Galileistudien, hist.-theol. Untersuchungen über die Urtheile der röm. Congregazionen im Galilei-Prozess, Regensburg 1882; Gherardi: Il processo Galileo riveduto sopra i documenti di nuova fonte, Firenze 1870; H. de L'Epinois: Galilée, son procés, sa condamnation d' aprés les documents inèdits, Paris 1867 і ин. Добре було-б, якби для знеутралїзованя социяльістичної отруї виложив хто популярно геліоцентричну систему і додавши до неї короткий реферат пр. з Schanz-a: Galileo Galilei und sein Prozess, видав хочби й осібною брошурков.

Видає „Редакцийний Комітет“. — За редакцию відповідає
о. Олександер Малицкий.
З друкарнї Ставропигийскої під упр. М. Рефця.

Найбільший склад в краю

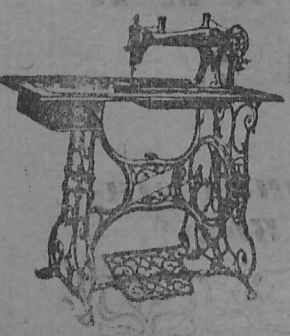

ориґінальних машин до шитя, гафту, до кравеччини і шитя шкір, також панчошкових машин.

АҐЕНТАМИ НЕ ПОСЛУГУЮ СЯ,

КУРС ГАФТУ БЕЗПЛАТНО

Ціннники дармо і оплатно.

Йосиф Іваницкий

механік і спеціяліст

Львів, Готель Жоржа.

ОДИНОКА РУСЬКА РОБІТНЯ

різьбярсько-столярська і позолотнича

Дмитра Стащишина

у Львові

ул. Шептицьких ч. 15

поручає ся Всч. Духовеньству.

Предплачуйте і ширіть

християньску часопись для руского народу

„ОСНОВУ",

що виходить 10. і 25. кождого місяця і коштує річно 3 кор. „Основа" пише про політику, господарство, про справи релїґійні, суспільні, просьвітні, подає короткі а цїкаві оповіданя і богату всячину.

Купуйте також отсї брошурки, що вийшли в бібліотеці „Основи":

1)	Ану виплиньмо раз на чисту воду	6 сот.
2)	Йосифіньский патент	6 сот.
3)	Про чернече житє	6 сот.
4)	Дещо про суспільне питанє	20 сот.
5)	За що мають соціяліести нашого хлопа	6 сот.
6)	Як товариш ратував товаришку	10 сот.
7)	Значінє праці в сьвітлї віри	20 сот.
8)	Чи наука противить ся вірі	6 сот.

Редакція „Основи"

Львів, пл. св. Юра, 5.

Читайте Важне на зиму!

Футра — зарукавки — шапки

М. А. АВҐУСТИНА

ул. Театральна ч. 7.

Супротив лат. катедри

Жадайте богато илюстрованих цїнників, покликуючись на „Ниву“.

Юліян Трепчиньский,

Львів, ул. Трибунальска № 14,

доставець „Народної Лїчниці“,

поручає Вс. Духовенству бритви, сцизорики, ножички, машинки до волося та принимає остренє і нїкльованє по умірковацїнах.

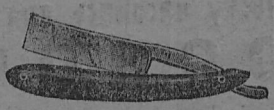

Дуже гарні образи

13 портретів руских князїв,

потрібні до науки поглядової в школах народних, уложені на основі підручників шкільних продає **С. Ґерусїньский**, учитель школи ім. Шашкевича у Львові. Образи коштують 1 К. 20 с. враз з пересилкою. Грошї посилає ся на адресу:

С. Ґерусїньский — Львів вул. Садівницка ч. 79.

Оповіщенє.

Знані суть нашому Всч. Духовеньству товариство сьв. ап. Павла і єго видавництва Про товариство не раз уже в „Ниві“ писало ся, а видавництва. — ті просто залягають магазини. В надії, що найдуть ся преціньсьвященики, яким розвій товариства сьв. ап. Павла і ширенє християньскої ідеї лежить на серци так, що й нї труду, нї гроша на се не пожалують, подаємо отсе спис видань тов-а і просимо поспішати з замовленями.

1.	Від атеїзму до анархізму	0·60 К.
2.	Наука о найсьвят. Тайнї Евхаристиї . . .	0·20 К.
3.	Наука о сьв. Тайнї покаяня	0·20 К.
4.	Дра Франка: Поема про сотворенє сьвіта (о. Др. М. Конрад)	0·30 К.
5.	Duilhe de Saint Projet, Наукова апольоґія христ. віри ч. I—II	1·75 К.
6.	Косса-Мормайстер. Перші основи Економії . .	0·75 К.
7.	Чоловік а зьвірина	0·30 К.
8.	О Службі Божій	0·20 К.
9.	Волод. Соловєв, Росия і вселеньска церков . .	0·50 К.
10.	Боротьба Дрепера з вірою	0·40 К.
11.	Оставте дїтей приходьте ко мнї Ч. I. і II. . .	0·40 К.

З дрібної бібліотеки для народу:

1.	Хто є Христос	0·04 К.
2.	Хорог людства	0·04 К.
3.	Вільна школа	0·04 К.
4.	Про чернече житє	0·06 К.

Цїни враз з пересилкою!

Адреса: Львів, ул. Коперника ч. 36.

З друкарні Ставропигійского Інститута
під зарядом **М. Рефця.**

8767

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

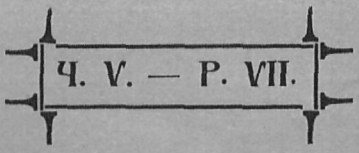

(Видає редакційний комітет).

ЛЬВІВ ⁂ З друкарні Ставропигійского Інституту під зарядом М. Рефця. ⁂ 1910.

НИВА

Виходить І-го і 15-го кождого місяця в о'бємі двох аркушів друку — з одноаркушевим додатком що 1-го. Предплата виносить: Річно 8 К. Піврічно 4 К. Поодиноке число коштує 40 с.

Адреса Редакції і Адмінїстрадиї:

Львів ул. Коперника ч. 36.

Ч. 5.

ЗМІСТ:

Заява львівского руско-укр. духовеньства. 129

о. Гн: **Голос із провінциї** 133

о. А. Редкевич: **Хрещенє Г. Н. Ісуса Христа** 135

о. Кость Курилло: **Причинки до становища руск. кат. Церкви в північній Америцї** 138

Гр. Филип Кнайб: **Симпатия як етичний момент** 142

Рецензиї: *о. Др. О. Бонян*: **Літурґічні публїкациї Є. К. В. Принца Максимілїяна Саского** 146

Дописи: *Католицкий душпастир*: **Деякі замітки до меморияльу львівского духовеньства „русско-народной партіи"** 150

о. Йосиф Ганкевич: **Патронат прилучених церков** 152

Відповіди „Ниви": *о. М. Яцк.* Літурґічні питаня. — *Ісидор Дольницкий.* Відповіди. 154

Всячина: („Пропамятное письмо львовскаго духовеньства русско-народной партіи къ митрополиту Андрею". — Причинки до православних затїй в Галичинї". — Протестантизм а католицизм. — Цїкава статистика). 157

Переписка Адмінїстрациї. 160

Додаток: *о. Платон Карпинський*: **Сїм голосів взиваючих грішника до каяня.**

В Адміністрації „НИВИ“ можна набути слідуючі книжки Бібліотеки „Ниви“:

1. Г. Костельник: Шевченко з релігійно етичного становища (критична аналіза) Львів, 1910, ст. 32 — 50 сот.
2. Др. В. Щурат: Св. Іван. Золотоустий на Руси Львів, 1908 ст. 14 — 25 с.
3. Др. Й. Жук: Пояснення до новогу декрету супружеского „Ne temere“, Львів 1908 ст. 15 — 25 с.
4. Др. В. Щурат: Поезия в пророка Ісаії, Львів, 1908 ст. 15 — 25 с.
5. Др. В. Щурат: Із студий над почаївским „Богогласником“, Львів, 1908 ст. 48 — 1 кор.
6. о. Є. Гузар: Розважаня о терпінях Іс. Христа, Львів, 1908, ст. 98 — 1 кор.
7. о Є. Гузар: Розважаня о терпінях І. Христа, для шкільних дітий, Львів, 1908, ст. 48 — 50 с.
8. о. О. Воляньский: Апольогетично-соціяльна діяльність рускогo душпастиря в наших часах. Львів, 1908, ст. 48—50 с.
9. Др. І. Свенціцкий: Про церковну старину, Львів 1909 ст. 16 — 25 с.

Ціни подані разом пересилкою.

Товариство взаїмного кредиту

„ДНІСТЕР“

у Львові, ул. Руска ч. 20, телєфон ч. 788.

засноване при Товаристві взаїмних обезпеченя „Дністер“ в р. 1895 на підставі закона о стоваришеннях з р. 1873.

Одвічальність членів обмежена до подвійної висоти уділу.

Цїлею Товариства є **уділюване кредиту** своїм членам-рільникам **обезпеченим в „Дністрі“ від більше лїт.**

Процент від вкладок 4%, без потрученя податку рентового.

Вкладки приймає і виплачує Каса Дирекциї Товариства в годинах урядових, **від 8 до 2 год. в полудне.**

Конто в Щадниці почтової ч 37527.

Конто жирове в Банку австро-угорскім.

Вкладки щадничі	К	3,721.068·—
Уділи членьскі:	К	284.195·—
Позички уділені:	К	3,471.478·—

Канцелярії Товариства отворені перед полуднем.

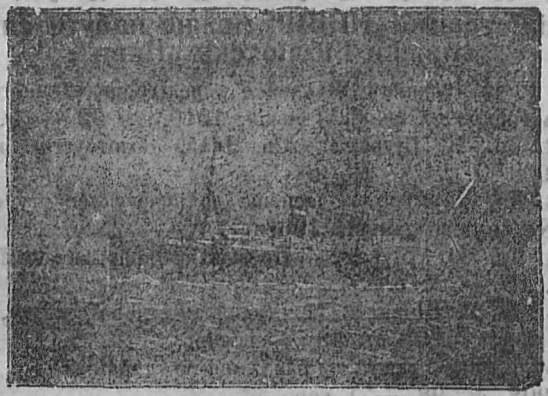

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Ґальвестону, Куби, Аргентини взагалї до всїх місцевостий північної і полудневої Америки, Австралії Япану, Хін і т. д.

Білети желїзниці до кождої місцевости північно і полудневої Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ

NORDDEUTSCHER LLOYD

в Бремі

В Бремі се товариство удержує руского сьвященника, котрий виконує душпастирскі обовязки і опікує ся емігрантами.

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шіфкарту до:

Ґенеральна Аґентура Північно-Нїмецкого LLoyd'a у ЛЬВОВІ, Городецка 93.

ШЛЯХ

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 5. Львів, 1. марця 1910. Рік VII.

Бібліотека наукового товариства імени Шевченка

Заява львівского руско-укр. духовеньства.

Дня 20. лютого с. р. вручили представителї львівского духовеньства руско-українськоі народности Їх Ексцелєнції Високопреосьвященому Митрополитови Кир Андреєви заяву такого змісту:

Аґітациї за церковною схизмою змогли ся між нашим народом особливо в послїдних часах до того степеня, що затревожили всїх, котрим добро нашої віри і руско-кат. Церкви лежить на серци. Не підлягає сумнївови, що ті аґітациї виходять виключно від людий, які гуртують ся около „русско-народної“ партиї. Колиб сей рух був лише хвилевий, переходовий, то ми, хоч з болем серця констатуючи єго, не привязувалиб до него так великої ваги — в надії, що він промине безслїдно. Однак він має в нас і довгу і страшну історию, а завсїгди ішов та іде в парі з рухом русско-об'єдинительної полїтики. Знані є події з р. 1882 про апостазию Наумовича і збаламучених ним сїл, знані єще більше події холмскі.

Коли проте і нині той рух приняв такий напрям, що ширить ся не лише між інтелїґенциєю, але навіть захоплює круги простого народу, шкільну молодїж, а між духовеньством знайшов поверх десятки апостатів, коли в єго службу втягнено пресу „русско народної“ партиї, коли єго ширять по институциях, читальнях, паломництвами та иньшими чинниками, тому зовсїм оправданою є трівога, яку відчуває руский клир і нарід, боячи ся катастрофи.

З уваги на сей рух звертають ся очи загалу в першій мірі на сьвящеників, що опинили ся в рядах сеї партиї. Руске духовеньство не посуджує їх, що вони дїлають прямо в хосен

схизми, однак не може укрити болю серця, коли бачить, що загал того духовеньства бере живу участь в тих самих інституциях, читальнях і часописях, які явно ширять небезпеку схизми, а нїякий осуджуючий голос з єго сторони не обізвав ся, нїякого не видно протидїланя, через що повстає підозрінє, мов би він спочував, або потайки апробував той рух. Бож Русинам-сьвященикам замкнений вступ до тих всїх институций та до вірних, де працює москвофільске духовеньство, — звязані руки і уста, щоби могли там дїлати та забирати голос. Не видячи отже з боку „руско-народного“ духовеньства нїякої контракциї лиш глухе мовчанє, а здругої сторони солїдаризованє з прочою роботою тої партиї, побоюєть ся руский клир, що той рух піде дальше і що підозрінє о співвину може впасти колись на цїлий наш клир.

Вправдї підписані на пропамятнім письмі сьвященики „русско-народної“ партиї виступили з просьбою, щоби Ексц. Митрополит очистив їх від підозріня о співвину за ширенє схизми, але на жаль, чого належало очікувати, вони нї словом не згадали, що тим рухом мерзять ся та що вони, маючи до сего силу і повагу уряду, будуть єму протидїлати.

Та частина сьвящеників представила сей рух не у властивім сьвітлї, коли звела єго до акциї горстки радикалів сеї чи другої партиї, які раді би вщепити в народ атеїзм, а не будучи в силї сего діпняти — агітують бодай за схизмою. Так воно не є. Нема сумнїву, що той рух ширить ся на цїлій лїнії, на якій є дїяльною т. зв. „русско-народна“ партия. Таке хибне представленє готово впливати успокоюючо на духовні власти, коли тимчасом хвиля є повна грізної небезпеки.

Та частина сьвящеників ще і в тім ошибочно представляє духовній власти небезпеку схизми, що накликуванє преси, особливо церковної, до чуйности над цїлостию віри і руско-католицкої Церкви уважає за службу якійсь виемагінованій „скритій руцї“. Весь руский клир сьвідомий грізного положеня, викликаного агітациями за схизмою, солїдаризує ся з поглядами, висловленими в „Ниві“ і не сумнїває ся, що і власть церковна так само глядить на сю справу.

Підписані на пронамятнім письмі сьвященики, признаючи ся явно і прилюдно до росийскої национальности, ставляють жаданє, щоби Ексц. Митрополит подбав про скріпленє їх числа в рядах духовеньства, а то через приниманє кандидатів духовного стану таких самих национальних переконань і то беручи міру з числа голосів при парляментарних виборах; обвиняють рівночасно теперішне вихованє духовної молодїжи за брак Христового духа і кидають певного рода погрозу, що коли би не стало в нашім народї сьвящеників їх партиї, то се може бути причиною відступства вірних від руско-католицкої Церкви.

Такий погляд не лишень діймаючо вразив серця руского клиру, але погляд той належить уважати згіршенєм, даним широким кругам. Бож загально відомо, що сам Ексц. Митрополит

окружає духовну молодіж особлившою своєю опікою, відвідує єї при кождій нагоді, зносить ся з кождим кандидатом з'осібна, а безпосередна управа духовної семинарії діє у всім після Єго намірів і вказівок. Тим самим вихованє тої молодіжи не лише веде ся вповнї в дусї Христа, але вже і тепер, як виказують публїкациї кандидатів духовного стану львівскої семинарії в роді „Католицкого Сходу", та й дотеперішна ревна дїяльність молодих сьвящеників дає незбиті докази, що виходячий із семинарії молодший клир не то що з'уміє удержати і утвердити наш народ в Галичинї в сьвятій вірі, але що готов понести єї в даній хвили і на дальші землї сьв. Володимира.

З другої сторони висказ і погроза, що вірні нашої руско-католицкої Церкви, які йдуть за сьвящениками, причисляючими себе до росийскої национальности, готові перейти на росийску схизму, коли би не дано їм сьвященика росийскої национальности, кидає на тих вірних тяжке підозрінє, що їх віра не опирає ся на надприродних, Божих мотивах, але на незвичайно хитких підставах полїтичної симпатиї до свого провідника. Колиб се була правда, то було би се рівночасно і ярким сьвідоцтвом, що віра і руско-католицка Церков не можуть устояти ся в околицях, де ширить ся росийска агітация, і що якраз годило би ся для тих сторін і тих вірних подбати про здорові підстави сьвятої віри.

Дивним і в католицкій Церкві чужим є бажанє, висказане в пропамятнім письмі, щоби духовна власть руководила ся в приниманю кандидатів духовного стану їх полїтично партийними поглядами, а не званєм, — а ще більше дивним є бажанє, щоби число кандидатів опирати на якімсь полїтичнім катастрі голосів.

Якраз висше наведені причини спонукують клир висказати погляд, що інтерес руско-католицкої Церкви вимагає як найскорше викорінити небезпечні для віри і Церкви панросийскі стремлїня.

Таке становище супроти пропамятного письма велять рускому духовеньству заняти чисто церковні згляди.

На сю саму справу мусить глядїти наш клир також і з национального становища. Клир застерігає ся енергічно проти того, наче би тут, на нашій земли, був росийский народ, противно, зі всякою рішучостию заявляє, що наш народ був, є і позістане руско-украïньским народом. А на сїм становищи стоїть наш клир не тому, що як центральне так і краєве правительство знає лиш одну народність руску в Галичинї (за що впрочім належить ся єму признанє від цїлого загалу, бо з компетентного місця висказало сю заяву ясно перед лицем цїлої Европи), але тому, що на сїм становищи стояли наші батьки, стоїть наша народна сьвідомість, традиция народного житя а також всї наші Владики, що засїдали на руских, епископских престолах.

Клир видить добре, що й Екоц. Митрополит традицию своїх попередників під тим зглядом держить сьвітло і сьвідомо,

тому є певний, що своєю властию та повагою положить раз конець небезпечним для католицкої віри і рускої народности затїям росийско-схизматицкої агітациї серед вірних поручених Єго проводови...

Висказанєм щирої, непохитної, синівскої любови і цїлковитого сьвященичого послуху достойній особі і власти Ексц. Митрополита кінчить ся отся заява. Підписалиж єї:

о. Лев Туркевич, архидіякон Митроп. Капітули — *о. Іван Чапельский*, крилошанин Митроп. Капітули, член ц. к. Ради шкіл. краєвої — *о. Тит Войнаровский*, крилошанин Митроп. Капітули — *о. Іван Бартошевский*, професор університету і почетний крилошанин — *о. Платонїд Філяс*, Ч. С. В. В. протоігумен — *о. Др. Йосиф Жук*, ректор духовного семинаря у Львові — *о. Александер Стефанович*, емер. професор і конс. совітник — *о. Иосиф Климентий Панасиньский*, ювилят, шамбелян Є. С. П. П. — *о. Юлїян Федусевич*, радник шкільний і совітн. Консисториї — *о. Др. Стефан Юрик*, шамбелян Є. Сьвят., катехит ґімназ. *о. Евген Гузар* совітник Митроп. Консисториї, радник шкільний і професор ц. к. учит. семинариї — *о. Мелетий Лончина*, Ч. С. В. В. ігумен монастира — *о. Ерон'им Малицкий*, Ч. С. В. В. комісар еписк. для справ інокинь і прокуратор Чина С. В. В. — *о. Антонїй Глодзїньский*, ц. к. професор учит. семинариї, референт ц. к. Ради шкіл. краєв. — *о. Михайло Яцковский*, шамбелян Єго Сьв. П. Р. — *о. Ілярий Паньківский*, місторектор духовн. семинариї — *о. Василий Лициняк*, катехит ґімназ. — *о. Теодозий Лежогубский*, совітник Консисториї і катехит ґімназ. — *о. Спиридон Кархут*, ц. к. професор академічної ґімназ. — *о. Др. Йосиф Боцян*, управитель націон. Музею їм. Митр. Андрея ґр. на Шептичах Шептицкого — *о Дамян Лопатиньский*, кахехит жіноч. семинариї — *о. Йоан Туркевич*, професор ц. к. акад. ґімназ. — *о. Леонид Лужницкий*, проф. ц. к. акад. ґімназ. — *о. Іван Рудович*, катехит філіїї ц. к. акад. ґімназ. — *о. Др. Дмитро Яремко*, совітник Митроп. Консисториї — *о. Василь Лиско*, катехит шк. видїл. — *о. Михайло Тунись*, проповідник архикатедр. — *о. Теофіль Бобикевич*, сповідник архикатедр. — *о. Адриян Давида*, Ч. С. В. В. — *о. Марко Галущиньский*, Ч. С. В. В. — *о. Павло Демчук*, Ч. С. В. В. — *о. Антін Мартинюк*, Ч. С. В. В. — *о. Никита Будка*, префект духовн. семинариї — *о. Ярослав Левицкий*, архикатедр. вікарий — *о. Амврозий Редкевич*, префект духовн. семинара — *о. Андрій Гавришак*, вікарий архикатедр. — *о. Александер Малицкий*, префект гр. кат. духовн. семинаря, редактор „Ниви“ — *о. Володимир Семків*, вікарий архикатедр. — *о. Микола Щепанюк*, архикатедр сотрудник — *о. Іван Жигаль*, сотрудник парохіяльн. — *о. Іван Новосад*, катехит мійских шкіл — *о. Мариян Ярема*, катехит — *о. Алесандер Ковальский*, катехит мійских шкіл

Отаке то слово висказало наше львівске духовеньство у відповіди на православні затії в Галичинї та на „Пропамятное письмо львовскаго духовенства русско-народной партіи къ митрополиту Андрею“ (гл. новинка під таким заголовком у всячинї нин. „Ниви“). Яке становище до сего пропамятного письма займе наше духовеньство з провінциї — побачимо; якеж становище заняло воно зглядом православних затїй в Галичинї — знаємо з численних дописий, які наспіли до редакциї. Щоби зазначити і з'ясувати оте становище нашого провінционального духовеньства, приводимо ось тут — розуміє ся, за згодою комітету „Ниви“ — одну з тих дописий під заг. „Вороги Унії“, іменнож тую єї частину, де ото бажане становище зазначує ся. А вибираємо з численних дописий длятого як-раз згадану, бо походить вона від старшого, поважного сьвященика, бо написана вона ще перед появою статї „Православні затії в Галичинї“ (гл. „Нива“ ч. 2), — отже для нашої справи тим важнїйша. Нам же не лишаєсь ось тут, хиба напятнувати висказ „пропамятного письма...“ неначеб то ми служили службу якійсь скритій, їм ворожій руцї, як негідну і нїчим не оправдану клевету та перепросити наших Вп. Читачів за нове опізненє „Ниви“.

Голос із провінциї

в справі православних затїй в Галичинї.

Що унїя з рим. кат. Церквою стала ся підоймою нашої Церкви, а в слїд за сим скріпила і нашу народність в Галичинї — се загально відомо. Відомо се і з двох фактів, які переживаємо: з явних висказів деяких польских полїтиків, котрим унїя стає що раз то острійшою солию в оцї, і з сеї зажертости і нетерпимости росийских правлячих кругів і їх експозитури в Галичинї, у котрих унїя і українство — то синонїми. — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Осьмілені запевненою безкарностию, русофіли зросли до небувалої, в послїдних лїтах занепаду, сили. Паломництва до Почаєва, відкритє маски що-до тенденций царе і православних чистої крови, горячковий рух серед відлому нашої нещасної молодїжи, здеморалїзованої русофільством — се, правда, консеквенциї послїдних подій і наслїдки збільшеної опіки гр. Бобриньских, — але й в великій мірі вина тих сьвідомих цїли, згаданих полїтиків.

Якеж становище заняла наша суспільність супроти сего стану річи?

Коли приглянемо ся тайній і явній пропаґандї православя і тих платних емісарів-аґентів росийского правительства і тих,

москвофільскою пресою вихованих та загіпнотизованих наших „русских“, — здивує нас пасивність, інерция і певне легковаженє небезпеки у нашої суспільности. Таке становище, таке легковаженє найбільшого ворога, бо грозячого і Церкві і народности нашій — се аномалія разяча.

Причиною сего є може й опіка можних сьвіта, а може й та традиция, котра приучила нас думати о „старо-русскій“ партиї, як о покровительці руского обряду і Церкви. Та се днесь уже леґенда!

Справді, застрашаючі факти явної схизмофільскої пропаґанди в слові і письмі — навіть з рамени управи партиї, повинні уже раз заставити нас заняти ся сею справою, прочистити сю темну атмосферу і поставити границю, поза котрою чинности і поведенє стають уже явною апостазиєю — і витягнути з сего неумолимі консеквенциї.

Ми дивимо ся на овочі тайної пропаґанди в апостазиї тисячів американьских еміґрантів з Лемківщини, овечок парохів-москвофілів, ми дивимо ся на явне нехтованє релїґійних практик і богослужень, попираних горячо католицкою Церквою, ми бачимо, як на наших очах частину нашої молодїжи кривлять своїм вихованєм явні пропаґатори царе і православя, ми бачимо, як москвофільска преса оказує вже безсоромно свої симпатиї і аспірациї православні і то не лише серед інтелїґенциї, але — що гірше, серед некритичної маси народу — — нї, се вже повинно з'обовязати нас обдумати і зарядити середники охорони, заки не буде за пізно!

Коли днесь понятє москвофільства нерозлучне від понятя царе і православя, — а оба ті напрями незвичайно шкідливі нашій Церкві і народови, так усї, котрим добро Церкви і народу лежить на серци, повинні підняти рішучий протест, не чекаючи аж православє обхопить широкі маси народу — приміром дорогою пропаґанди через Лемків-апостатів, повертаючих до краю, аж повторить ся фарисейска полїтика деяких кругів що вкаже на нас знова як небезпечний елємент перед Римом і Віднем, аби нанести новий удар нашій Церкві і нашому народови. Станути в оборонї туманених мас народу, побарювати рішучо пресу пропаґуючу православє, не полишити без надзору москвофільских бурс, факти пособлюваня москвофільству через духовеньство різко пятнувати, тайні апостатичні аспірациї безцеремонно демаскувати — се задачі нашої суспільности, се вимоги на часї*).

Може воно й викличе реакцию москвофільскої преси, може й посиплять ся як з рога обильности клевети, доноси і инші

*) Passus про теольоґічний видїл і про штучну фабрикацию москвофілів-інтелїґентів пропускаємо. — Ред.

середники, якими розбурхана пристрасть і зла воля тілько розпоряджає, може се викличе й болючий заколот і хвилево ослабить наші сили, — та се не повинно здержати нас від оборонної акції, як не повинна здержати нас й опіка чужих кругів для наших русофілів. Чим скорше підійме ся рішучий протест, тим лучше се для нашої Церкви та для нашого народного орґанїзму.

— *о. Гн.*

о. А. Редкевич.

Хрещенє Г. Н. Ісуса Христа.

(К о н е ц ь).

Ісус „єдиносущний" Син Божий.

Бог Отець проголосив Ісуса Сином своїм: „Сей єсть Син мій улюблений, котрого я собі вподобав". — *Οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν ᾧ εὐδόκησα.* (Мт. III, 17). Якеж значінє мають сї слова? Чи ними проголосив Бог „Отець" Ісуса тілько як Мессію, як вибранця любови Божої, якими то вибранцями були всї пророки старозавітні, якими суть всї Сьвяті, чи може має се слово „Син Божий" зглядом Ісуса Христа якесь висше значінє, якийсь глубший зміст?

Для лїбералів значить се слово „Син Божий" зглядом Ісуса то само, що „Мессія", с. є означає чоловіка Ісуса, котрого Бог вибрав, щоби заложив царство Боже на земли (Rose: Études sur les évangiles p. 138), котрий єсть одиноким заступником Бога на земли (Loisy: L'évangile et l' église p. 57), Сином Божим в змислї старозавітнім (Meier-Weis: Kommt. і Mt. стр. 73), — нїколиж однак не означає Ісуса, яко „єдиносущного" Сина Божого, яко особу Божу того самого єства, що Бог Отець.

Се правда, що словами „улюблений Син мій" означив Бог Отець Ісуса яко Мессію, бо, позаяк Ісус був Сином Божим, був Мессією. Се також правда, що в старім Завітї означали згадані слова чоловіка „вибранця любови Божої". Та яке значінє мають сї слова в новім Завітї, ужиті на означенє особи Ісуса Христа, про се рішає т і л ь к о новий Завіт, єго письма і єго зміст,

подібно, як взагалї автор рішає про значінє якогось виразу, котрого змисл в ріжнім змістї може бути ріжний. Слова „Син Божий“ в відношеню до Ісуса Христа означають метафізичне, єственне синівство Ісуса, виражають єго природу Божу.

Возьмім контекст нашого місця, Мт. III, 15 сс.

Над Йорданом стоїть сьв. Йоан, Ісус Христос і нарід. По великім упокореню, хоче Бог Отець прославити Ісуса і прогодошує Єго „Сином“ своїм. Щож се за прославленє? Чиж сьв. Йоан не був також Сином Божим в змислї старозавітнім? Сеж той сам, о котрім Ісус Христос сказав, що більший над него не вродив ся між людьми, отже і він був вибранцем любови Бога! Та Ісус Христос єсть більшим від него, бо сам сьв. Йоан говорить, що не уважає себе достойним розвязати реміня у сапогів Ісуса! Чиж вже сама тая обставина не каже нам додумуватись, що той Ісус єсть о много в висшім змислї Сином Божим, чим сьв. Йоан Креститель?!

Колиж поглянемо, що се нїхто инший, тілько сам Бог Отець зве Ісуса „Сином“ своїм і то з великим натиском *οὗτος... ὁ υἱός... ὁ ἀγαπητός...*, як се вказує повторенє родівника, коли бачимо і Духа сьв. — уносячого ся над Ісусом, то знов мусимо сказати, що сей Ісус, се дїйсний Син Божий, одного єства з Богом Отцем.

Пригадаймо собі, що сей Бог-Отець сказав через Архангела свого Гавриїла Захарії при заповідженю народженя сьв. Йоана Крестителя. „Дістанеш сина — каже Архангел до Захарії (Лк. I, 11. сс.) — назвеш єго Йоаном... сей наверне много синів Ізраїля до пана Бога їх, *κύριον τὸν θεὸν αὐτῶν*... а він сам пред'іде перед ним (*ἐνώπιον αὐτοῦ*).... Позаяк *ἐνώπιον αὐτοῦ* може відноситись граматично тілько до *κύριον τὸν θεόν*..., позаяк дальше ми знаємо, що сьв. Йоан був предтечою Ісуса Христа, то зі слів сих ясно виходить, що Ісус єсть Богом нашим, іменно-ж єственним, природним „Сином“ Божим, як се Бог Отець при Йорданї нам сю велику Тайну відслонює.

Вкінци і само слово *ἀγαπητός* уповажняє нас до заключеня, що тут слово „Син“ означає сина тоїж природи, що отець. Іменно слово *ἀγαπητός* означає передовсїм „улюблений“. Та вже септуаґінта толкує часто слово єврейске jahid - *μονογενὴς*, єдинородний через *ἀγαπητός*, — отже уживає сего слова на означенє „єдинородного“ Сина (Gen XXII, 2, 12, 16; Amos VIII, 10; Jer. VI, 26; Zach. XII, 10). А і самі Греки уживали слова *ἀγαπητός* в значіню „єдинородний“ (Одиссея IV, 817; Іліяда VI, 401; Атаназий: мов. IV. проти Ариянів Mg. P. g. 26, 505). Чомуж отже і ми не булиб в праві брати в нашім місци слово се в такім же значіню? Тим більше можемо се зробити, що і обставини нам кажуть так розуміти се слово, і сьв. Отцї так єго розуміли (пор. сьв. Атаназий l. c., сьв. Ілярий: О сьв. Тройцї Mg. P. l. 10, 175). Безстороно судячи, ми вже на основі сего одного місця, хре-

щеня Ісуса Христа, радісно можемо закликати: Ісус над Йорданом, се дійсно предсказаний пророком (Ісс. VII, 14) Еммануїл — Бог з нами!

Бог Дух сьвятий.

Раціоналїсти та лїберальні ексегети твердять одноголосно, що три перші євангелисти, а тим самим і перші християни, не знають третої особи Божої — Духа сьвятого, що для них Дух сьв. се лиш „сила Божа“, не істнуюча віддїльно як особа Божа, се лиш дар Бога для вірних (пор. Gunkel: Die Wirkungen des hl. Geistes, стр. 43; Gould: Encyclop. Biblica, art. „Sprit“ coll. 4753 і Schenkel: Bibellexikon: art. Dreieinigkeit, стр. 22. і инші).

Та не малу трудність справляє їм наше місце сьв. Письма, де кажесь, що Дух сьв. об'явив ся як істнуючий особисто в видї голуба. Бо як же се погодити, що євангелисти з одної сторони уважали Духа сьв. за „силу“ несамостійну, без свого власного істнованя, з другої-ж сторони представили при хрещеню Духа сьв. таки як єство істнуюче особисто, віддїльно від особи Бога Отця та Бога Сина. На стілько чейже наївні не були ті люди, щоби неособистій „Силї“ приписували особисте істнованє! Події при хрещеню Ісуса Христа суть і остануть клясичним доказом сего, що Дух сьв. єсть дїйсно о с о б о ю Божою.

Се доказує: 1) обставина, що Дух сьв. об'являє ся в тїлесній формі. Нїгде в сьв. Письмі не читаємо, щоби „сила“ або якась „прикмета“ Божа об'явила ся самостійно в видимій формі. Щоби можна об'явити ся в такій формі, треба мати конечно самостійне істнованє. 2) Родівник при *πνεῦμα* (*τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον*; на якого брак впрочім так покликують ся противники, як на доказ, що Дух сьв. се лиш сила Божа (пор. Blass: Grammatik d. neutest. Griechisch стр. 151). 3) Об'явленє ся Духа сьв. разом з Отцем і Сином, котрі чейже безсумнївно суть особами. 4) Зараз по хрещеню провадить сей Дух сьв. Ісуса в пустиню — має отже самостійне дїланє, самостійне-ж дїланє суппонує особу, яко субєкт дїланя.

Чомуж Дух сьв. об'явив ся як раз в видї голуба? Певно тому, що голуб, як символ любови, невинности та лагідности, був найбільше відповідною формою об'явленя ся невидимого Бога. Та єще одну причину подають сьв. Отцї, як сьв. Евтимій: Коментар до Мат. (Mg. P. g. 129, 172), сьв. И. Хризостом: Гомілії до Мат. (Mg. P. g. 55, 204) і инші. Голуб над Йорданом се сповненє прообразу старозавітного голуба, котрого Ноє випустив по потопі. Як колись води залили землю, так тепер гріх серця людий, як колись голуб випущений з корабля, вернувши з галузкою оливною, звістив, що уступають води і спокій настає, так тепер голуб над Йорданом звістив людям, що збли-

жилось висвободженє від потопу гріха, пановане ца ства Божого, царства благодати і спокою.

І так над Йорданом об'являєсь нам в чудовім образі Тройця пресьвята: Бог „Отець“ — на небесах, Бог „Син“ — на земли як Бого-чоловік, Бог „Дух сьв.“ — поміж ними на воздухах. Єго сходженє з небес і об'явленє ся враз з Богом Отцем і Сином сьвідчить про Єго божество. Бог відслонює нам над Йорданом тайну своєї природи: Бог Отець для роду невірного дарує Сина єдинородного, Бог Син не вагаєсь зробити кроку рішаючого, котрий заведе Єго на хрестні муки, Бог Дух сьв. уносить ся між Отцем і Сином, бо се любов, що вяже Отця зі Сином; уносить ся поміж небом і землею, бо се Він, що серця роду земского до небес підносить, з небесами лучить; Він, наш просьвітитель, вже над Йорданом показує нам образ житя Тройці сьвятої!

З над Йордану вертаєм в вірі сильній, що Бог наш — єдиний в Тройці сьвятій, з радісним чутєм та пересьвідченєм, що Бог наш — се Бог незміримої любови!

о. Кость Курилло.

Причинки до становища руск. кат. Церкви в північній Америці.

(Д а л ь ш е).

II.

Теє, що написав про Поляків, поселених в З'єдинених Державах, Йосиф кард. Герґенретер у своїй історії католицкої Церкви *), може в десятькратнім побільшеню віднести до наших переселенців, а по части і до їх пастирів. Деякі наглядні ілюстрациї сего подав я мимоходом кількома словами в моїх „Письмах з Америки“, печатаних в „Руслані“, 1909, но там остановитись над ними довше не було місця.

*) Том XVIII, стр. 164.

Русини нині в З'єдинених Державах — а є їх там з Галичини й Угорщини понад 400.000 душ — представляють ся в дійсно смутнім положеню, а їх віруваня на самім кінци католицкої Церкви, чи вже і поза нею. Може ще не брак релїгійного духа, але безосновна легковірність, грубий нахил до православя, а в многих живел до бойкотів і роздору, які визискує росийска місия, дальше імпортовані елєви Трильовских et Co. — недовчених чи перевчених студентів а й учеників ґімназийних — сподіяли те усе: із одної сторони креованє схизматицких громад і товариств, а із другої бодруківців, серафинців та цїлком свобідних „безпопівців", які закушали паші на „Громадськім Голосї". Усїх доморослих схизматиків, наших ріжних нюансів мож начислити до 10.000. Число, як на Америку може не завелике, але примір потягаючий посеред американских условин і в наслїдках важкий. Єсли до сего вчислимо ще брак або млаве вегетованє парохіяльних шкіл, то тїнь будуччини чорна, дуже чорна.

Стан біжичий угро-руских і галицких громад представляє ся у такім числї. Угро-руских парохій є 86 із 66-ма душпастирями. Три четвертини із них заінтабулювали добро церковне на ірляндско-американьских епископів даних епархий — деякі із них єще в тім часї, коли не гадалось про своєрідного Владику; одна четвертина припадає на тих сьвящеників, чи на ті громади, які поділили свої симпатиї з минувшої індепенденциї одні на Владику, а другі по тихо схизматикам, не заінтабулювавши церковних маєтків на нїкого. Галицких церковних громад є 60 з 50-ма душпастирями. Не всї вони добре з'орґанїзовані і не всї материяльно гаразд вивіновані. Кромі них кілька парохий в руках москвофілів і бодруківців — через подїленє. З тяжкою бідою вдалось переінтабулювати майно церковне (котре перед тим до нїкого не належало) на нашого Владику; але і не всї галицкі церкви ще переписані. Є місця і громади, де нарід силоміць видирає ся з під владичої власти, та не хоче випустити майна зі своїх рук, відай думаючи, що Владика (як говорять) їх добро — церков забере на плечі та виїде із нею до — Австралії. В таких случаях на нїщо збори, мітинґи, зібраня; лишень муравельна праця і труд сьвященика-пастиря, який піде далеко поза захристию та інтересувати меть ся благом народним, потягне живим приміром під властиву власть і віддасть вівцї тому, котрому дійсно приналежать.

Що не всї галицкі церковні громади добре і по католицки з'орґанїзовані, се факт — правда. Урядники церковні, т. з. трустїсти, взвичаїлись глядїти на церкву, як на свій приватний бізнес, а сьвященика уважати за громадского поганяча, якому не свобідно було мішатись в нїякі рахунки церковні — одним словом, громадяни на лихо Церкви були панами ситуациї. Сьвященик на кождім кроцї зависимий від трустїстів, немаючи нїякого попертя з гори, бо церква сама в собі індіпендентна, був манекином в їх руках, був лишень тому, щоби забезпечити собі під зглядом материяльним будуччину, а праця єго була скупа;

громадяни-ж взвичаїлись бути самі владиками. Прилучім до сего ще підпольну роботу других сьвящеників-сусїдів, їх остренє зубів на доляри собрата, свобідну руку громадян у виборі сьвященика — а будемо мати гарний образець долї нашої Церкви і тії всї прикрости і трудности, які були при переписуваню майна церковного. Длятого то і нині наші церковні громади представляють ще сумний вид — з одної сторони безпорядку, а з другої не випусканє з рук тієї власти, яку посїдало ся довгими лїтами.

Є знова такі громади, що оправданою конечностию або случаєм зістали зложені чи розділені на угро руску і галицко-руску. Звичайно бувало, що галицкі люди разом будували і платили колєкту довгий час на спільну угро-галицко-руску церкву, аж одного дня нехтовані зі сторони Угро-русинів опинились самі на собі, слабі, в меншій скількости і почали будувати церкву, не маючи грошей, запали в довги, а у докладї пійшли сварні, незгодини, взаїмне лаянє по часописях — одним словом, заколот, який постепенно удїляє ся й другим громадам. А єсли би давнїйше подбав був сьвященик при складаню матерної церкви, ощадив би нині тих усїх неприємностий Владиці та міг би мати взірець католицкої орґанїзациї, який преціньмусїв бачити на сусїдах Ірляндцях, Нїмцях, а почасти і Поляках. Друге — чи не лїпше було би в тій громадї, де є нарід з обидвох боків Карпат, а бажанєм одних і других є мати свойого сьвященика, придати парохови сотрудника із тої сторони, із котрої виходить бажанє — тай вже незгодини закінчені, а тим самим симпатиї по нашій сторонї і повне право до перепису церкви і концентралїзациї? При тім мож було застеречись, що на случай уступленя пароха, сотрудник обнимає парохію, а дістає сотрудника для другої сторони. І так церква спільно складана і будована може материяльно добре розвиватись, платити точно катедратікум, спомагати епархіяльний фонд, будову шкіл і семинарий, а найважнїйша річ, що була би хосенна згода і християньска любов братів того самого народу та тієї самої віри.

Нинї треба погодитись з фактом, що є дві рускі кат. Церкви: одна угро-руска, а друга галицко-руска. Преосьвященний Сотер під нїяким зглядом за се не можуть брати на себе відвічальности. Поводи і мотиви, які склались, а в даній хвили від'окремили і від'окремляти мусять далї, є давні: рїжниця вихованя, переконаня полїтичні, вузкоглядність і фалшива рішучість Угро-русинів, їх сильнїйше материяльне становище і гордість, численна перевага, а в кінци привата і завись з номінациї на Преосьвященного С. Ортиньского, яко Галичанина і народовця.

Розберім тії поводи по коротцї.

Хто знає угорских Русинів, їх горячість до чардашів і вина, їх змадяризоване житє домове, їх інтелїґенцию, їх духовних

отців, які прилюдно визнають мадярске credo, та хотять впровадити мадярску сьв. Литургію, цілковите майже визбутє ся сего, що своє, народне, руске, а якби на іронію і сьміх оставлений їм кістяк мертвого ъ, ы, ѣ, з паламарщиною в літературі, а у других покошлявений „словацизм", — сей прегарно пійме їх уровень рускости і їх руск. кат. Церкви. Слїпий чіпаєть ся плота, хоч пліт слабий і спорохнявілий, так і вони, невідвічальні через своє вихованє, чіпають ся через те сьвяте ъ, ы, ѣ православя, а pro foro publico записують майна церковні не своїому Владиції, лиш ірляндским епископам, щоби знова там дома, на Угоршині, добре записатись. Єсли би се переписанє було щире, сердечне, то хоча се найважнїйше було би запевнене — именно, що спасенє душ буде забезпечене в правдивій вірі.

Але сей їх католицизм облудний, фалшивий. Скільки з тих Отців духовних в Америці не носило довгої бороди на знак симпатиї з ортодоксами, скільки не говорилось між ними про цілковиту, абсолютну єдність схизматиків з нашою Церквою, скільки то їх народу належить до православних брацтв і ходить на богоміля до схизматицких храмів! Чия се провина? А їх отці духовні чи рівночасно не заявляють слїпу, а облудну преданність чужим епископам, не шануючи свойого рідного? Побілені гроби!... Хто навчив Угро-русинів ненавидїти нашого Владику, хто оклеветав Єго по часописях, а і там визше? Зробили прегарну спілку з тими, що давно наплювали на своє і вирекліс батьківщини. Хто з нас не чув про факт 500 доларів, якими трох угорских сьвящеників хотїло купити редактора „Amerikan Magyar Nepszawa" п. Берка Гейза, щоби лишень на шпальти своєї часописи принимав їх клевети на Преосьвященного? А привата п. Жатковича, редактора „Русск. Амер. Вѣсника", представлена о. Петрівским в листї до „Ниви"? Чиж теє усе не є символом їх вузкоглядїня в будуччину і велика відвічальність перед Богом за віру і нарід? А над тим — фалш і облуда диявольска в злих дїлах!

Длятого, що трохи скорійше прибули в Америку, що Г. Бог їм милосернїйше пощастив, що більше мають насущного хлїба, чи вже й д ятого Владика мав бути з Угорщини? А длячогож давнїйше не постарались про реорганїзацию своїх монастирів і клиру і не працювали в напрямі відродженя, длячого притупили самі духа народу, а два цїлї мілїони руского люду, їх і наших братів, стогне а дїти мусять цвенкати по школах чужою мовою? Хто винен сему? Рим чи галицкі Русини?! Рим з опікою і присутствєм сьв. Духа дав керму у руки Того, котрий до останньої каплї крови любить Церкву Христову католицку і свій нерозважний нарід. Се має бути лихом — злом? Відкажіть менї, братя Угорщани!

Перед очами маю акт історичний, день 28. серпня 1907. На скрампеньскім обіді, посеред зібраного сьвященьства і депутатів сидить вдуманий Владика, по одній сторонї о. Обушкевич, а по другій о. Лавришин. Двайцять чотири годин, як приїхали

Преосьвященний і на Їх раменах повис важкий хрест. Усїх однаково хотять любити, видно се в очах, пізнати се і з Їх слів. Але факт прибутя, як вітер розвіяв ласі пляни фарисеїв та казав поховати вимріяні у деяких отців вийолєти і мітри, звязав їх разом зі собою до братовбійчої борби... Чи не так се було?!

(Дальше буде).

Др. Филип Кнайб.

Симпатия як етичний момент*).

1. Що се таке симпатия.

Симпатия і апатия, симпатичний і несимпатичний — се слова часто уживані.

В бесїдї поточній уживає ся тих слів в значіню прихильности, зглядно відрази, яка може виродити ся задля прикмет духових або й фізичних даної особи. Однак згляд на духові прикмети переважає.

Але і тут значінє слова не є первісне. „Мати до когось симпатию“ — відповідно до грецкого „*συμπάσχειν*“ співтерпіти, співчути або і співдумати — може тільки первісно означати, що я переношу ся (входжу) в єго положенє і з сего становиска піддаю ся впливам єго гадок та чувств. Коли єсьм в силї так само відчувати і думати, як він, тогдї я маю до него „симпатию“ і він є для мене „симпатичний“. В противнім разї говорить ся о апатиї і називає ся даного чоловіка несимпатичним. Се дїє ся іменно тогдї, коли до єго чувств та гадок відчуваємо в собі відразу.

2. Значінє наукове симпатиї.

В своїм первіснім значіню, себто яко спосібність переносити ся в положенє других з їх чувствами і гадками і тим способом брати в них участь,

*) „Philosophisches Jahrbuch“ — (Fulda) річн. XXI (1908) стр. 497—500. Статя ся видає ся менї дуже на часї. Проте, будучи певним, що читачі „Ниви“ нею живо заінтересують ся, подаю єї за дозволом автора (професора університету в Вірцбурзї) в рускім перекладї. — П. К., Ч. с. В. В.

має симпатия також вартість наукову, передовсїм для науки про етику.

Фільозофи шкотскі — Hume і Smith — хотїли навіть вивести з симпатиї осібний рід етичних актів, (подібно як один їх рід випровадили з почутя користи і приємности) і відповідну характеристику осуду та голосу совісти. Однак сї змаганя є навіть по думцї визначних новочасних моралїстів схиблені. Бо коли чоловік первісно зі своєї природи має змисл та інтерес виключно тільки для своєї власної приємности і проти власної неприємности, то тогдї оцїнка етичних актів після норми, вказуваної симпатиєю, є чимсь зовсїм противорічним оцїнцї після норми, ставленої особистою користию. Тогдї й домаганє без'услівного перенесеня ся понад утилїтаризм не може найти узасадненя, хотяй би хто не знати як часто ставляв себе в положенє других, а других в положенє своє власне. Бо се послїдне має властиво тільки сю задачу: вчинити чужу приємність та чуже горе в певнім степени своєю власною приємностию і своїм власним горем. *)

Однак мимо того має симпатия своє значінє, а іменно на поли любови ближнього. Навіть сам Спаситель наш, Ісус Христос, з'ужиткував єї. В главі семій євангелия сьв. Матея, стих 12, подає Він таке загальне правило до виконуваня любови ближнього: „Все, що ви хочете, аби вам люди чинили, чиніть і виїм так само“ **) — В євангелию сьв. Луки (6, 31) находить ся така сама норма: „Як ви хочете, щоби люди вам чинили, так само чиніть і ви їм“ ***). Те саме находимо вже в старім Завітї. Межи пересторогами пращальними, які Товій дає своєму синови, читаємо також слова: „Гляди, щоби ти нїколи другому не чинив того, чого не хочеш, аби тобі чинили“ ****) Ті вискази суть лиш негативним вираженєм того, чого домагає ся Спаситель, а що до самої річи містять в собі одно і то саме. Опісля находимо сї слова в многих християньских катехизмах, та і до нинї цїнить ся їх дуже високо.

А заслугують вони на се в повнї. Ледво чи найде ся лїпше средство, щоби в випадках, коли ми входимо в зносини з другими, пізнати етично добре та єго легко сповнити, як коли переносимо ся в ситуацию других і питаємо ся, щоби ми самі в такім положеню відчували та чого від других очікували. Коли

---

*) Кнайб стоїть на становищи, що симпатия як етичний акт не є якимсь вродженим інстинктом, але актом виробленої волї і характеру.

**) „Вса оубо, єлика аще хощете, да творѧтъ вамъ человѣцы, такω и вы творите имъ“.

***) „Ѩкоже хощете да творѧтъ вамъ человѣцы, и вы творите имъ такожде“.

****) „Внемли тебѣ чадо во всѣхъ дѣлѣхъ твоихъ и вѣди наказанъ во всемъ житїи твоемъ: и еже ненавидиши, да никомуже твориши“. (Тωвїта 4, 14, 15).

положенє другого є того рода, що в особливший спосіб стягає на себе нашу увагу, то сей психольоґічний процес відбуває ся легко і як би сам через себе. Але і тогдї має він своє значінє, коли відбуває ся не так скоро і без нашої сьвідомої дїяльности взагалї не відбув би ся. Коли бачимо якого чоловіка в великім нещастю, серед болю й горя і можемо єму в дечім помочи, то вражіня і гадки наші тиснуть ся тогдї сильно в єго положенє і ми чуємо ся спонукані помочи єму, на скілько нас стати. В иньших випадках мусимо ми самі сей процес перевести в собі власною сьвідомою працею. Припустїм пр., що якийсь там, впрочім чесний, чоловік в подражненю образив нас. Що нас тогдї наперед обхоплює, то самолюбні чувства гнїву, огірченя та мести. Но коли завдамо собі труду, щоби ввійти в єго положенє і звідси розважити, що він образив нас тілько в нерозважнім пориві, що він вже тепер за те жалує та бажає, аби ми простили єму сю єго горячковість, в якій об'явило ся не єго правдиве нутро, але радше тільки переминаюче збуренє, то успособленє наше взглядом него тогдї певно змінить ся. І тільки в такий спосіб поступимо собі етично. Також Förster в своїй знаменитій науцї для молодїжи (361, 362) звертає увагу на се, що часто лиш тогдї можна поступити собі з ближним в належитий спосіб, коли ввійде ся гадкою в єго душу. Розказує він також один приклад, що таким способом ненависть і погорда перемінила ся в співчутє та любов.

3. Чим дасть ся психольоґічно узасаднити значінє симпатиї для пізнаня слушности і для лекшого єї виконаня?

Лежить се в сути нашого я — як цїлости в собі замкненої та відокремленої — яке всьо мусить відносити до себе яким небудь способом і яке з природи стремить сильно та невідпорно до оборони власних інтересів, що право власних бажань і власних ви ог найскорше пізнає і понимає. Така вдача любови себе самого часто спричинює, що ми переочуємо слушність чужого бажаня, або навіть фалшиво оцїнюємо. А небезпеченьству сьому можна зарадити лиш тим, що ми самих себе перенесемо в положенє других з їх бажанями і учинимо сї послїдні до певного степеня нашими власними. Тогдї наше власне бажанє стане — що так скажу — з другим власним бажанєм в рівнобіжній лїнії і ми лїпше пізнаємо слушність також сього послїднього — і то саме для того, що воно в наведений спосіб стало нашим власним. О много лекше зрозуміємо, яким правом просить нас бідний нещасливий о який даток любови, коли скажемо собі: подумай троха над тим, що би ти сам тепер відчував і бажав, коли би ти находив ся в такім самім положеню? Таке поступованє о много скорше поможе нам до належного пізнаня, нїж коли би ми чужу вимогу тілько противставили нашому бажаню.

А як симпатия забезпечає лїпше зрозумінє етичного добра та обовязку, так само більше забезпечує ся єго виконанє через туюж симпатию. Коли пізнанє слушного є докладнїйше, тогдї природно і бажанє яснїйше знає свою дорогу і свій напрям, а проте лекше єму приходить уформувати ся в належний спосіб.

Але крім того збудять ся тогдї саме через симпатию ще почуваня та наклони, які будуть дїяльні в змислї обовязку. Бо коли саме просте пізнанє обовязку вистарчає до належного дїланя, то через почуваня, вражіня та наклони, які дїлають зі стихійною силою в напрямі доброго, належне бажанє дуже улекшує ся. Чисто розумове пізнанє, заманює якимсь способом саму тільки волю і кличе єї до дїланя; вона мусить зібрати цїлу свою енергію, щоби виконати те, чого від неї домагає ся обовязок. Так дїє ся іменно тогдї, коли природні сили житя чутєвого та вразливого пхають в противнім напрямі. Колиж однак находять ся також і чутєві подражненя, що склонюють на сторону доброго, то рішенє в напрямі етичного обовязку стає очевидно о много лекшим. Хто мусить рішити ся против самолюбним склонностям силою самої тілько свобідної волї на підставі пізнаня етичного закона, той є подібний до чоловіка, що з сильним напруженєм драпає ся на вершок стрімкої гори. Но коли єго при тім спомагають склонности чутєві, тогдї він — сказати-б — подібний до птиці, що на легких крилах, без великого напруженя підносить ся на ті вижини. А саме через симпатию розбуджує ся наше чувство для учинків любови ближнього. Перенести ся гадкою в положенє другого, значить розбудити своє власне почуванє для него, бо тогдї спочуває ся в якійсь мірі собі самому, а почуванє взглядом себе самого о много глубше є вкорінене в людскій природї, чим сердечне співчутє в судьбах та інтересах ближнього.

Проте успосібнимо себе в особливший спосіб до дїл любови ближнього, коли запишемо слова Спасителя глубоко в нашій душі і виробимо собі з того засаду через вправу на призвичаєнє та вдумуванє ся в иньших. Тим способом повстане могучий противник самолюбства.

Однак мусимо також завчасу приучувати молодїж нашу, щоби робила те саме. Обяви дикости зглядом ближних, (також взглядом звірят), обяви відтручуючого егоїзму, зависти, мстивости і т. п. зменшать ся, а зате не буде так рідким співчутє та співрадість, коли в науцї і вихованю положить ся ще більшу вагу на слова Спасителя: „Все, що ви хочете, аби вам люди чинили, чиніть також і ви їм“. —

Саме в тій річи треба старати ся, щоби ся формулка не остала ся самою тілько формулкою, яку — як много иньших — вистарчить на память вивчити і висказати. Єї змисл мусить перейти в тїло та кров. Проте тут передовсїм повинно мати місце поясненє, приклад, примінєнє і як найчастїйші вказівки.

Таким способом здійснюванє симпатиї певно стане у многих другою природою, яка буде об'являти ся з інстинктовною певностию, з благословеньством для других і для них самих.

РЕЦЕНЗИЇ.

о. Др. О. Боцян. — **Літурґічні публїкациї Є. К. В. Принца Максиміліяна Саского.**

(Кінець).

3. *Ritus missae ecclesiarum orientalium S. Romanae ecclesiae unitarum.* Collegit, latinitate donavit, edidit *Maximilianus Princeps* Regius, Saxonum dux, presbyter et universitatis catholicae Friburgensis professor p. o.

Ratisbonae, Romae. Sumptibus et typis Fr. Pustet.

Рівночасно з попередно згаданим великим курсом літурґіки східних церков, Принц Максиміліян видав у малих випусках латиньскі переклади східних служб божих. Доси вийшло пять книжочок.

I. *Missa Syro-Maronitica,* quam ex lingua syriaca in idioma latinum traduxit cum commentario praevio M. P. S. — 1907. XVI, 64 ст. 12°. 1 М.

Сирийско-маронїцкий обряд, є обряд Сирийців західних, званих Маронїтами, які мешкають головно на Ливаньскій горі, частию також на сирийскій долині. Є се нарід із всїх ориєнталів цїлковито із давних давен католицкий. На єго чолї стоїть патриярх з титулом Антиохійского, який однак заєдно сидить на Ливанї. Літурґічний язик у Маронїтів є сирийский, але нарід, як і проче східне християньство, говорить вже по арабски; тому то апостол, євангелиє і деякі части літурґії читають ся для народу в арабскім язиці. Церковний обряд є у них вправдї сирийский, східний, але від хрестоносних поход в дуже злятинїзований. І так вони переняли з латиньского обряду опрісноки, міcто фелона римску казулю, міcто метаний колїнопреклоненя і т. п. Служба божа маронїцка є в загальних начерках старинна служба сирийска, яка належить до єрусалимскої родини сьв. Якова, однак в сей загальний порядок літурґії відповідно до сьвят, Сирийцї вставляють окремі анафори або канони. В давнинї було тих анафор більше, по нинї єще полишило ся яких 8. Кромі традициїних, Маронїти склали єще окрему анафору на будні і назвали єї „Анафора після порядку Церкви сьвятої католицкої Римскої, Матери усїх Цер-

ков". Вона в деяких молитвах пригадує римску міссу, головно через слова осьвященя дарів.

Загальний порядок маронїцкої служби враз з римскою анафорою містить отсей перший випуск. Яко введене, доданий короткий огляд церковної історії, статистики і лїтурґіки Маронїтів. Що замітне в їхнїм обрядї, се дуже часте уживане кадженя в богослуженю (не дивно, бо Сирия країна і вітчина кадила), як рівнож і се, що у них, так само як і у прочих Сирийців, Халдейців і Вірмен, еще доси нема першого часа.

V. *Missa Syriaca-Antiochena*, quam ex lingua Syriaca in idioma latinum traduxit cum commentario praevio M. P. S. — 1908. XIV, 54 ст. 12°. 1 М.

У порівнаню з Маронїтами, долїшні Сирийці, які належать до колишнього патриярхату антиохійского і мешкають в долїшній Сирії і Мезопотамії, а в части в Індії, держать ся чистого сирийского обряду — і то так схизматики монофізити, звані Яковитами, як і католики. Обряд сей є найбільше зближений до грецкого, бо лучить їх спільне походженє. Як маронїцка, так і антиохійска лїтурґія належить до єрусалимского типу і має вставні анафори або канони. Католики уживають анафор імени сьв. Якова, сьв. Петра, сьв. Іоана Євангелиста, сьв. Матея, сьв. Василия, сьв. Златоуста і сьв. Сикста Папи. У схизматиків є більше чим 30 иньших анафор. Порядок антиохійскої служби божої є той сам що грецкої, з тою хиба ріжницею, що проскомідію сьвященик довершує перед убиранєм ся і що нема входів; також обряди при кадженю є відмінні. Впрочім лїтурґічні молитви дуже нагадують грецкі лїтурґії.

Особлившою прекметою сирийскої служби божої є части урочисті молитви, уложені через сьв. Вітців, звані „Седро".

II. *Missa Chaldaica*, quam ex lingua chaldaica in idioma latinum traduxit cum commentario praevio M. P. S. — 1907. XX, 67 ст. 12°. 1 М.

Халдейці, се є східні Сирийці, які мешкають в Мезопотамії, передовсїм в Туркестанї і на Малябарскім побережу в Індиї. Вони ріжнять ся від західних Сирийців антиохійских і маронїцких тим, що всякі слова, у яких Сирийці мають о, Халдейці виголошують в а, (Прим. Бог по сирийски: аллього, по халдейски: аллага). Кромі сего Халдейці переняли богато грецких слів і уживають окремого старинного способу писаня сирийских букв, званого астранґельо

В давнинї халдейска церква за перских гонень видала богато мучеників, але від 6-го столїтя попала в несторияньску єресь, так що другі їх називали прямо: Несторіянами, а вони називани себе „християнами сходу". В 16-ім віцї часть Несторіян злучила ся з католицкою церквою. Католицкий патриярх Халдейців носить титул патриярха вавилоньского.

Церковний обряд халдейский має дві незначні відміни: мезопотамску і малябарску, о скілько Малябарці ввели деякі

зміни. Католицкі Малябарцї прямо переняли римску лїтурґію в халдейскім переводї. Халдейска лїтурґія значно ріжнить ся від прочих східних лїтурґій і не лучить ся прямо з грецкими. Вона становить окрему мезопотамску родину. Першою і найстаршою лїтурґією еї є служба звана сьв. апостолів Аздея (Тадея) і Мара, яка була уживана в Мезопотамії еще перед ересю Нестория. Кромі сего звичайного, щоденного формуляра, Халдейцї і Несторияни мають еще два вставлені канони або анафори: один Теодора Мопсвестеньского, а один приписуваний ересиярсї Несториєви. Анафора Теодора править ся від першої неділї різдвяного посту аж до цьвітної, а несторияєва 5 разів в роцї: на Богоявленє, на св. Іоана Хрестителя, на трех Сьвятителїв, в середу Нїнивицкого посту (3-ої неділї перед чотиридесятницею) і на Пасху*).

У згаданій книжочцї Автор подає переклад звичайної „служби апостолів“ разом з несториєвою анафорою на Богоявленє.

III. *Missa graeca*, quam ex lingua graeca in idioma latinum traduxit cum commentario praevio M. P. S. — 1908. XXIX, 103 ст. 1 М. 20.

Третий випуск є присьвячений нашій лїтурґії грецкій. Він, подібно як попередні, подає у введеню територияльний огляд грецкого обряду так у католицких як і у нез'єдинених народів, відтак короткий начерк грецкої лїтурґіки. Він інформує про наші лїтурґії, храми, богослужебні начиня, одежі, книги, чини, про рік церковний і календар, строєнє тайн, устрій і склад богослуженя. Інформациї короткі, але влучно дібрані і вірні. Неточно подано лишень на ст. VIII. що намісний образ Спасителя називає ся „Всемогущого“; на ст. XXVI, що наш календар лиш о 11 днїв ріжнить ся від Григорияньского; на ст. XXI поданий наслїдок яко причина; місяцьослов зачинає ся 1. вересня, „бо сего дня зачинає ся горожаньский рік Греків“.

За введенєм слїдує переклад лїтурґії Златоустого, (ст. 1—63) відтак молитви з лїтурґії св. Василия В. (ст. 64—78), на кінци служба Преждеосьвященних (ст. 79—103). Як і у других книжочках, так і тут Автор, на жаль, не подає виданя, з якого здїланий переклад.

О скілько можна було провірити, текст перекладу є звичайний грецкий, який находить ся так в виданях царгородских (прим. Іератікон з р. 1895), як і римских (пор. Євхологій з р. 1754**) і 1873), — а рубрики Автор подав свобідно із деякими доповненями і скорочуваннями. Переклад удачний і добрий.

---

*) Про взаємими межи лїтурґією Златоустого а Несториєвою гл. A. Baumstark, Die Chrysostomus u. Nestoriusliturgie. „*Χρυσοστομικα*“ Roma 1908, ст. 771 — 857.

**) Текст і славяньский переклад лїтурґії Златоустого із сего Євхолоя находить ся в холмскім місяцеслові VI, 1871 р ст. 78—136.

Можна сказати, що сей латиньский переклад є якраз на часі, коли то послїдними лїтами появили ся другі західноевропейскі переводи і нїмецкий о. Мальцева. (Берлин 1902), французкий о. К. Шарона (Бейрут—Париж 1903), французкий і італїйский о. Плячіда де Меестер (Рим 1908)

IV. *Missa armenica*, quam ex lingua armenica in idioma latinum traduxit cum commentario praevio M. P. S. — 1908. XXII, 58 ст. 12⁰ 1 м.

Вірмени, нарід індоґерманьского походженя, були від часів свого охрещеня в 4-ім віцї у зносинах з Греками і переняли від них богослужебний обряд і то у формі візантийскій. Таким чином первісна вірменьска лїтурґія була чистим перекладом грецкої. З часом вона приняла деякі зміни і так повстала поволи окрема вірменьска лїтурґія. Але еще до нинї богато молитв у нїй є дослівним перекладом з грецкого, прим. з проскомідії: „Боже, Боже нашъ, небесный хлѣбъ“, молитва трисьвятого: „Боже сьвятый“, молитва херувимскої пісни: „Никтоже достоинъ“, молитва по причастию і деякі ектенії діяконскі.

А навіть доховало ся до нас аж три вірменьскі переклади лїтурґії Златоустого*).

Від 7-го століття зачала ся у Вірмен монофізицка єресь і та завзята ненависть межи Вірменами і Греками, яка і до нинї тревае. Від того часу почали Вірмени, щоби відріжнити ся від Греків, заводити зміни в своїм обрядї, звичаї римскі. І так прим. грецкі епископскі мітри дали звичайним сьвященикам а їхні епископи переняли римскі інфули; степені сьвященьства завели після дисциплїни римскої, перед службою божою поклали певного рода ісповіданє гріхів. Таким чином вірменьска лїтурґія є мішаниною звичаїв грецких і римских. Переважає однак грецкий порядок. На перед йде проскомідія, відтак є вход з евангелиєм, сьвятий Боже і великий вход. У порівнаню з другими орієнталами, Вірмени мають одну лишень лїтурґію для цїлого року, без окремих анафор. Переклад сеї служби містить в собі згаданий четвертий випуск, який подібно до попередних у введеню дає короткий огляд церковного і лїтурґічного житя Вірмен.

Як слїдно, всї пять книжочок інтересні і дуже придатні для студий східних церков і обрядів. Шкода лишень, що видані не так вже без наукового апарату, як без поданя найпотрібнїйшої лїтератури, яка вказувала би дорогу до дальших студий. Все таки мусимо висказати нашу велику вдяку Високородному Авторови за єго любов до нашого дорогого нам обряду і за єго працю над осьвідомленєм Заходу про церковне житє Сходу.

---

*) Пор. Catergian, Die Liturgieen bei den Armeniern. Fünfzehn Texte und Untersuchungen herausgegeben von P. J. Dashian. Wien 1897 ст. 353—384; P. Carekin, Catalogue des anciennes traductions Armeniennes s. IV—XIII, Venise 1889 ст. 265.

ДОПИСИ.

Деякі замітки до мемориялу львівского духовеньства „русской родной партіи“*).

Курйозний мемориял і его арґументация спонукали і мене забрати в сій справі голос, чи оправдані суть закиди, зроблені „Ниві“, немовби вона нарушила добру славу руссофільского духовеньства. Отже з чистою совістию можу ствердити, що докори, зроблені „Ниві“, суть — на жаль — неоправдані, бо справді Церкві кат. грозить зі сторони руссофільства поважна небезпека. Тому кат. духовеньство місто обвиняти „Ниву“, повинно радше бути вдячне редакциї, що вона зі справдїшним апостольским жаром відкриває погубні затії руссофільства, хотьби й через то мала знести докори підписаних на тім славетнім мемориялї достойників.

Гадаю, що „Нива“, поміщаючи статю „Православні затії в Галичинї“, певно анї в гадцї не мала діткнути кого небудь із тих Впр. ОО., що підписали сей мемориял. Їх достоїньство, богословске образоване і загально звістне привязане та любов до Церкви виключають навіть і тїнь сумнїву. Злишним буде додавати, що з читачів нїхто щось подібного не припускав. Отже в такім разї в якій цїли і в чиїм імени підписали вони сей мемориял? Чиж печаливість редакциї „Ниви“ о долю Церкви кат. могла збудити невдоволене і протест таки кат. священьства? Гадаю, що нї. Отже яка цїль мемориялу? Cui bono? Чи може інтерес Церкви мав би бути підпорядкований інтересам партийним? Се, гадаю, також немисліме у Впр. ОО., підписавших мемориал.

В такім разї в чиїм імени зроблено протест? Чи в імени цїлого духовеньства москвофільскої партиї? Але сеж булоб що найменше ризиковне!

Львівске духовеньство — на загал беручи — образованем богословским своїть висше від провінционального, бо — між иншим — має нагоду дешевим способом познакомити ся з найлїпшими богословскими творами. Провінциональнеж духовеньство — ему нераз крім „Галичанина“ і „Русского Слова“ (sic!) тяжко приходить ся прочитати і яку будь розвідку, що стоялаб в оборонї кат. Церкви і опрокидувала ельокубрациї еї ворогів! Отже рад не рад, мусить не один руссофільский сельский сьвященик вдоволитись апольоґетикою „Галичанина“ і „Русского Слова“,

---

*) *Примїтка.* Отсих кілька заміток містимо тут не задля того, що суть цїкавим причинком до характеристики декого з тих „доблестних“ Отцїв з провінциї, що то виписують нам за нашу роботу по ріжних „Галичанинах“ свої „глубочайші презрінія“ — розумїє ся, ображені в своїх католицких почуваних, але задля їх спокійної обєктивности. — Ред.

котрі вже нераз вславили ся своїми виступами в оборонї кат. Церкви... Як виглядає та оборона — се звісна річ. Пригадаю, що свого часу „Русское Слово“ навіть просто дораджувало нашим людям переходити на православе, а мимо того не відізвав ся із сторони сьвящеників „русско-народной партиї“ ані один голос протесту! Так, отруя, хотяй би і як засолоджена, мусить зробити своє.

Знаю кількох сьвящеників, котрі винесли з мурів семинарских сильне переконане і віру о единоправдивій кат. Церкві і знали докладно ріжниці межи православем а кат. Церквою, але потім через постійне читане висше наведених часописий і через партийне заслїплене стали чим раз більше толєрантними для православя, їх переконане улягло змінї на некористь кат. Церкви, ріжниця з часом затерла ся так, що вони в дискусиях ставали отверто в оборонї православя проти „брутально накиненой унії“... Свобідна Америка дає нам докази, до чого може довести ота повільна переміна в переконанях, до чого може довести постійне читане тих ворожих кат. Церкві часописий, до чого можуть довести оті руссофільскі симпатиї!

Наведу бодай один факт.

Одного разу зійшла бесїда на почаївскі паломництва. Один сьвященик з руссоф. табору сказав, що вони для народу дуже пожиточні, бо люди пізнають, як далеко ми відступили від нашого обряду, а звертаючи ся до сьвященика-українця додав, що небезпечно є викорінювати з народу „вроджений“ нахил до православя, бо разом з православем можна викинути й Христа. Щож на те скажуть Впр. ОО. Доктори з мемориялу?

Мимоходом зазначу, що так говорять сьвященики, в політичнім житю майже цїлком не знані. Щож доперва мусить дїяти ся на всїляких „собраніях“, де з'їздять ся самі „твердші“ патриоти! Як там критикує ся і понижає ся дїяльність і достоїньство наших епископів, що говорить ся про унїю та про „лат. новшества“ і т. д — прошу собі представити. А нарід, як він не має в се вірити, коли „на власні уха чув, як то єґомосцї говорили“, та ще й читав то саме „надруковане“ в „Р. Слові“!.. Для полїтичних цїлий ідентифікує ся обряд з вірою і на тім конику переїздить ся по всїх і вся, зачавши від Митрополита, а скінчши на ОО. Василіянах, на котрих обурене доходить вже до кульмінацийної точки.

Я не понижаю моїх Співбратів (тому й не наводжу їх назвиск), але пишу щиру, хотяй і сумну правду. Впрочім, я сам признаю, що провінциональне духовеньство не конче ту винуватe, бо всякаючи в себе отрую зі згаданих часописий, мимоволї пересякло нею на скрізь, так що і не стямилось, коли православні симпатиї в нїм закорінили ся. Безперечно більша вина лежить тут по сторонї Впр. ОО. „мемориялїстів“, котрі маючи будь що будь більше богословске образоване з одної сторони, а з другої

великий вплив на згадані часописи, солїдаризували ся з їх редагованєм і не змусили редакторів, щоби залишили свої апольоґетичні ельокубрації православя.

Рівнож хибне і безосновне є твердженє мемориялу, немовби в руссофільских селах нарід, маючи довіре до свого руссофільського сьвященика, тим сильнїйше тримав ся кат. Церкви. Забувають Впр. ОО. з мемориялу, що довіре у народа з'єднує ся не своїми політичними переконанями, але працею, тактом і душпастирскою ревностию. Можу на доказ навести москвофільскі села, де сьвященик-украінець мав велике довіре у народа, а коли по нїм приїшов сьвященик москвофіл, то довіре не тілько упало, але зачали ся доперва ріжні скарги, шкальованя по ґазетах і т. д.

А наконець ще пару слів що до принятя в семинар руссофільских кандидатів.

Стоїмо перед доконаним фактом розламу в москвофільскій партиї на два табори. Один — се продовженє давнїйшої „сьвятоюрскої" партиї; молодїж сего табору — може бути, виховує ся в католицкім дусї, та що з того, коли табор сей нині вже дуже невеличкий, а до того ще й дезерциї з него — передовсїм молодїжи, на дневнім порядку. Молодїж другого табору — се вихованки всяких бурс під покровительством гр. Бобриньского, крайно ворожа кат Церкві. Мемориял не робить тут нїякої ріжницї, а вона є і заперечити не дасть ся!

Застерігаю ся ще раз, що замітки ті писав я sine ira et studio, але в інтересї кат. Церкви. — *Католицкий душпастир.*

Патронат прилучених церков.

Дуже много церквей, котрі становили осібну парохію, прилучено у нас за цїс. Йосифа II. до других церквей; була то тзв. „концентрация парохій".

По р. 1840 через пару лїт була знов друга кондертрация парохій, але вже менша. Від того часу парохіяни з прилученої, хоч мали у себе церков, мусїли давати на будову або реставрацию „материної" церкви нарівнї з парохіянами материної церкви, а прилучена церков була полишена на ласку і жертви своїх парохіян і що-раз то більше бідніла; місцями пропали на віки площі, на котрих стояли плебанія, дяківка, пасїка церковна в прилученій громадї. Навіть суть місцевости прилучені, де прилучена церков з н и к л а (напр. Чортория коло Микулинець і Тарноруда коло Грималова).

Если в прилученій хотїли поставити нову церков на місто упадаючої, могли тое зробити т і л ь к о д о б р о в і л ь н и м и жертвами і трудами. Декрет надворн. канцелярії 15. вер. 1790 зарядив зовсїм неслушно, щоби на реставрацию материної церкви брати злишний маєток дочерної церкви, а доперва потім потя-

гати патрона і вірних („Quartalschrift“ 1904, II, 461). Ще дальше — також безпідставно — пійшов декрет надворний 20 мая 1820, об'являючи: „die Filialkirchen haben keinen Patron und brauchen keinen“. Тое оречене надворного декрету зістало через ц. к. Трибунал адміністрацийний (Verwaltungsgerichtshof) узнане яко неважне. Оречене Трибуналу адміністрацийного („Quartalschrift“ — 1905, IV, 888) есть так мотивоване: „Wenn eine Pfarrkirche ihren Seelsorger und ihre Selbständigkeit zeitweise verloren hat, indem sie mit einer benachbarten Pfarrkirche vereinigt wurde, und wenn infolgedessen der bisherige Patron sein Praesentationsrecht auf jene Pfarrkirche — resp. jenes Pfarrbenefizium — eingebüsst hat, so folgt daraus noch nicht wie jenes Hofdekret irrig supponiert dass er auch das Patronatsrecht ueber die bisherige Pfarrkirche (nunmehrige „Filialkirche“), die nach wie vor eine juristische Person ist und bleibt — was selbst jenes Hofdekret anerkennt — verloren hätte, wozu ja gar kein Grund vorliegt und was ganz unkanonistisch wäre. Offenbar wird in jener Annahme das Praesentationsrecht mit dem Patronatsrechte verwechselt und der Verlust von jenem auch auf dieses irrtümlicher weise ausgedehnt. Zudem gibt es viele sogenannte Filialkirchen, die einen Patron haben, der hinsichtlich dieser Kirche alle Patronats-rechte und pflichten ausübt. Auch die Benennung „Filialkirche“ ist nach rechtlichen Prinzipien unrichtig“.

Отже що до прилучених церквей патронат есть, а тілько право презенти спочиває; отже патрон прилученої церкви має зглядом неї обовязки і права, з патронату випливаючі. Краєвий закон конкуренційний з 15. серп. 1866 зовсїм не узнавав прилучених церквей; закон краєв. конк. з 16. цьвіт. 1896 на підставі закона держ з 31. груд. 1894 вже почасти узглядняв церкви прилучені і парохіян прилучених церквей; закон краєв. конк. з 20. серп. 1905 зовсїм слушно узглядняє прилучених парохіян і прилучені церкви, бо вже не дають нїчо на матерну церков, можуть будувати свою церков в дорозї тзв. конкуренції і мають свій окремий комітет. До того „філїяльного“ комітету належить після краєв. зак. з 20. серп. 1905 парох (зглядно експозит), патрон і 3 парохіян, а єслиби патронату не було, то парох і 4 парохіян; комітет і конкуренция суть можливі в тих прилучених, де вже есть церков, маюча вимоги означені §. 9 закона з р. 1905; єсли ще нема церкви або церков немає вимог §. 9, нема анї комітету, анї конкуренції на ту церков.

Що до патронів в прилучених церквах, то не дасть ся заперечити, що нераз не схоче тепер властитель обшару двірского в прилученім селї, де есть церков, бувша колись парохіяльною, платити на будову або реставрацию тої церкви і заявить, що нема патронату, щоби не платити тепер і на будуче невеликої части патронацкої. В случаю такого протесту треба не тілько покликати ся на повисше оречене Трибуналу адміністрацийного, але також треба в табули окружного суду переглянути, чи був в тім селї двір тогди, як там була самостійна

церков. Знаю, що в давнім „ключі“ Грималівскім, належавшім до Сінявских відновивших фундації церковні, суть в табули судовій тепер ще записані обовязки кождого двора що-до кождої церкви після розпорядженя кн. Чорторийского, мабуть з р. 1736. В ключі тім було при кінци XVIII. стол. 33 церквей; нині вже тілько 31 церквей (пропала церков в Тарнорудї, а друга церков в Товстім не мала рациї биту).

Отже зі сказаного виходить, що если має будувати ся нова церков в місцевости, де есть церков, бувша колись самостійною, то треба 1) візвати до комітету також тамошного властителя дібр яко презумтивного патрона і 2) яко патрона потягнути до законної конкуренції — на підставі леґальної ухвали комітету. — *о. Йосиф Ганкевич,* парох в Краснім на Поділю.

Відповіди „НИВИ“.

Літурґічні питаня. I. Що до Служби Б. Повстала у нас в деканатї квестия: як кінчити отпуст Служби Б? Одні казали, що без поминаня сьвятого, его-же есть день, так як написано в Служебнику, бо его поминало ся на утрени і вечірни, другі казали, що треба поминати. Чия правда?

II. На акафістї: 1) Яке ідейне получене тих 12 кондаків і ікосів, чому їх 12 зглядно 13? 2) Що то значить: афтинейскія плетенія разтерзающая? чому се уміщено в акафистї? 3) Чи, як сьпіваесь 13. кондак: О всепітая Мати, опустити можна 1. ікос і 1. кондак?

III. На Сл. Б. Преждеосьвященній: Для проображеня трех отроків в огненній печи, кажу 3. сьвіщеносцям асистувати, — чи то добре, чи тілько двох сьвіщеносців потреба?

IV. На парастасї: 1) На що дають трое хлїба? 2) Чому за тїлом на похороні тілько двое хлїба виносить ся? 3) На що хлїб підносить ся в гору на вічная память? Яке того значіне? 4) Чому кадить ся на кождій ектенії, чи не вистарчить обкадити тїла раз з початку парастасу, в середині і при кінци? Кадженє на ектеніях есть дуже характеристичне, яка того причина і значіне? Православні все кадять.

V. На вінчаню: 1) Чи має сьпівати ся ірмос Ісаіе ликуй? Чи обводити за епітрахилем молоду пару, за епітрахиль тримаючу ся, около тетраподи? Часу сьпівати Ісаіе ликуй, а не

инший ірмос? 2) Чому в отпустї вінчаня споминаєсь все: боговінчаних царей Константина і Єлену і сьв. великомуч. Прокопія? 3) Як читати Євангеліє до молодих? вони в вінцях убранї не можуть цїлувати Євангеліє, бо вінцї упадуть.

VI. Чи на вечерни малій в неділю не було би добре отвирати царскі врата на Сьвіте тихий, бо люди нїколи суботної вечірнї не видять і не видїли би нїколи на сьвіте тихий отворених царских врат?

VII. Положеніе ризи чи має бути сьвятом Шкапліржа, а Покров рожанець? Менї здаєсь дуже анальоґічне на підставі богослужень тих сьвят! Чи не добре булоб заложити вмісто Шкапліржа брацтво положеня ризи Пр. Б. або пояса Пр. Богор.?

VIII. Яка ідея антифонів Рождества Хр., котрі суть дуже не ясні? Що ті псальми мають до Рождества Христового? — *о. М. Яцк.*

Відповіди. Що до I: Сьвятий полиєлейний мусить поминати ся, а неполиєлейний може поминати ся. Знаходять бо ся о тім розличні Устави. Служебники росийскі кажуть поминати сьвятого, єгóже ѥ́сть дéнь, без ріжниці: полиєлейного і неполиєлейного. Инші приписують поминати тілько сьвятого великого: *εἰ ἁγίου τινὸς μεγάλου* як *Ἀρχιερατικόν* патриярха царгор. Габерта; і Служебник епископа Балабана: ѩ́же ѥ́сть скáтий нарóчитъ.

Що до II: 12 ікосів і 12 кондаків, разом 24, ідуть по порядку 24 букв альфабета грецкого, з котрих кожда есть початковою одного з 24 пісень; перший кондак есть пізнїйшою вкладкою, не маючою звязи з предметом акафіста, но доданою з нагоди освободженя Царгорода від нападів варварских (Найлучшу аналїзу Акафіста Благокѣщ. Пр. Б. з виказом его автора, подав о Др. Крипякевич в журналї „Bysantinische Zeitschrift“ — гл. „Нива“, р. 1909, ч. 23, стр. 801).

Ѳфинійскиѧ плетéнїѧ суть то науки моральні поганьских фільозофів, котрих осередком і огнищем були Атени і котрих ложні мудрованя розмела Пр. Дїва зроджением Христа, основателя правдивої морали

По 3-ім кондаку треба повторити перший ікос і кондак перший.

Що до III: Три сьвічники зле, треба 2 або 4. Непаристого числа сьвічників (7) уживає тілько Римский Архиерей на торжественній Службі, на память 7 сьвічників 7 церквей Апокалїпси сьв. Йоана Єванг.

Що до IV: З трох хлїбів два бере сьвященик, а один дяк; се не належить до обряду, але до доходів сьвященослужителїв, котрі суть розличні по розличним місцевостям.

Винесене хлїбів на похороні не належить до обряду церковного, но до місцевого звичаю.

Піднесенє хлїбів на парастасї єсть самовільною видумкою деяких наших обрядовців, взятою невмістно від чина панаґії, положеного в Часословах.

Кадженя на ектеніях жадні грецкі Устави не згадують, ані славяньскі, кромі одного почаївского Требника з 1771; і длятого лїтурґійного товкованя о сїм ніхто не подає. При помиманю імени усопшого на ектеніях почитаєм благовоніем кадила память усопшого і приносим за него молитву яко кадило Господу Богу. Єсли парастас не править ся над мощами усопшого, ані над коливом, то нема що кадити з чотирох боків тетрапода, хиба лиш присутних — на початку парастаса.

Що до V: Исаїє ликовй має сьпівати ся, бо власне представляє супруже жениха Христа з природою чоловічою, з котрою Він получив ся через своє воплоченє з Пр. Дїви.

Обходженє около тетрапода Греки мають, як приписано в Евхольоґіонї, але у нас не уживає ся і в Требниках наших опускає ся.

Перші дві особи християньскі, вінчані царским вінцем, сьвяті Константин і Єлена представляють женихів, вінчаних вінцями супружими, котрі також у своїм мірі суть володїтелями свого дому, длятого і на шлюбі Жидів сват каже до жениха, що він є царем. — Щож до сьв. Прокопія, то не знаю і ожидаю поученя від другого. Може длятого, що він був мовби паранїмфом т. є. сватом тих 12 першої шляхти матрон, котрі прийшли до него, сидячого у вязницї, готові до визнаня християньскої вірн і котрих він одушевив до борби за віру і вінчаних мученичою славою виправив до жениха їх Христа на весїлє вічне (гл. Житє сьв. Прокопія у Метафраста). Впрочім гл. відповідь на се питанє: „Нива“, р. 1910, ч. 2, стр. 60.

На цїлованє Євангелия так єго підносить ся, щоби женихи за надто не схиляли ся.

Що до VI: На вечірни повседневній в неділю вечер проти понеділка, по провінциї не боронить ся робити входу, більшого ради торжества, а то по звичаю від давна затягненому.

Що до VII: Від празника Положенє ризи Пр. Б. можна заложити брацтво на подобу шкапліра; а до празника Положенє пояса коронка не надає ся.

Що до VIII: Предмет антифонів Рожд. Хр. єсть слїдуючий:

1-ого антафона (псл. 110) єсть піднесенє чудес Божих: покѣмиѣ всѣ чѣдесѣ твоѣ; а вжеж при різдві Христа показали ся чуда Божі: 1) при народженю Єго з Дїви; 2) в явленю ангела пастирам і в ликовствованю воїв небесних: Слава ко вышнихъ... 3) в явленю зьвізди царям волхвам і приведеню їх до Христа.

2-ого антифона (псл. 111) єсть піднесенє спасительних наслїдків народженя Христа: розмноженє, слава і богатство (ма-

терияльне і духове) потомства Єго: сѝльно на землѝ вѣдетъ сѣмя ѥгѡ (Христа).

3-ого антифона (псл. 109) есть піднесене достоїньства новонародженого Христа, як Сина Б., як вічного священика і як судиї живих і мертвих, щоби в такім пониженю Єго не ослабила ся наша віра в Єго величество. — *Ізидор Дольницкий*, духовник сїменища у Львові.

ВСЯЧИНА.

„*Пропамятное письмо львовскаго духовенства русско-народной партіи къ митрополиту Андрею*“.

Замість осудити прилюдно схизмофільску пропаґанду, ширену на всї заставки москвофільскою партиєю в Галичинї, і замість очистити себе тим від закиду посередної, съвідомої чи несьвідомої, участи в тій пропаґандї (гл. „Нива“ ч. 2, с. р.), — як звісно, москвофільске духовеньство, іменож львівска єго частина вручила в навечерє Трох Съвятителїв Єго Ексц. Впреосьв. Митрополитови „пропамятное письмо“, в якім просить Єго о оборону перед „разными — имѣющими основаніе и неосновательними — обвиненіями“ (роз. „Ниви“), як у тім письмі каже ся. Змісту сего „пропамятного письма“ не подаємо, бо він загально відомий*): згадані съвященики уважали за відповідне оголосити се письмо в цїлости і по часописях, як за відповідне уважають тепер по тих самих часописях жебрати у провінціональних своїх співбратів о „согласіє“ в тім зглядї зі собою. Від уваг над тим „пропамятним письмом“ також — із ріжних зглядів здержуємо ся. Замітимо ще раз лиш се, що вже навіть „Дїло“ (ч. 33) підчеркнуло: „Москвофільске духовеньство... вважає за відповідне сидїти в одній партиї з пропаґаторами православя і атеїзму, яких істнованє в москвофільскій партиї меморіял виразно признає, і нїколи не було випадку, щоби проти них чи одиниця чи якийсь колектив зпоміж москвофільского духовеньства виступив; за те має воно відвагу домагати ся від Митрополита, щоб запевнив москвофільскому рухови серед духовеньства повну недоторканість“. Се — будь що будь, для нас важне.

*) Впрочім, можна собі его вимірkувати із „Заяви...“, о якій говорить ся в нинїшнім числї „Ниви“ та з одної нин. дописи.

Причинки до православних затїй в Галичинї.

„Неб. Мончаловский, редактор „Галичанина“ перейшов був на православе, а мимо того рівночасно належав також до гр. кат. брацтва Ставропігийского Інститута, а тепер по его смерти навіть сей гр. кат. Ставропігийский Інститут уладжує для нього що року поминальне богослуженє не в своїй гр. кат. церкві, тільки в православній“. — („Свобода“ ч. 7).

„Звісно, що є тут (у Львові) праволавна церков, а для когож і чиїми грішми вона так гарно і богато вивінувана? Преціньне богато там буває вірних! Так мусить вона служити для „вигоди“ тих, що не можуть самі „лично“ удатись в Почаїв; а преціньдоморослих „истинно-русскихъ“ у нас ще „нѣсколько“ найдесь. І якраз дня 4. грудня бачили ми під „покровом“ сеї церкви „дѣвушки“ з інституту „кройки“, який стоїть під протекторатом „Русскихъ Дамъ“, де як думаємо не руководять самі „атеисты“ (натяк на арґументацию пропамятного письма. — Ред.), а таки і свій глас мають декотрі із партиї „отцовъ“. — Жаль було глядїти на сї дївчата, які не дуже ще обули ся в „своїй“ церкві, отже не знали як слїд приноровитись до „свого обряда“. Так на щож була настоятельша? „Дѣвушки“ все пильно на неї поглядали, на г. Петрову, яка сама „истинно-русская“ умисно спроваджена із самої „Россіи“, щоб добре поучувати в „родномъ языкѣ и вѣрѣ“. Коли вони так перебідували Службу Божу, то як кажеть ся: конець дїло хвалить, та щоб показати свою преданність „родной вѣрѣ“, потягнула госпожа настоятельша свої „воспитанницы“ до мированя з немалим здивованєм дївчат. — Тому, коли такі факти лучають ся під оком „отцовъ“ і в їх таборі, то нїяк не личить іменно їм викручуватись від православя, та у стіп архиєрея роздирати ризу за „сьв. віру“ і за „сьв. Унїю“. Краще припало би на „отцовъ старыковъ“ признати ся до таких фактів, та коли чують, що вже дїє ся, вдаритись в груди, а коли не признають ся до сего, то виречись партиї „атеистовъ“ і „свого“ народу.“ — („Руслан“ ч. 38).

Протестантизм а католицизм.

Росийска богословска лїтература опирає ся вже від давна на протестантскій, вистерігаючи ся скрупулятно всякої звязи з католицкою. Нині дійшло до того, що росийскі богослови думають і пишуть майже так само, як протестантскі; — доказом того хотяй би „Богословская Енциклопедія“, що цїлі артикули подає за протест. „Real-Encyklopedie“. А що то за сила той протестантизм, найлїпше можна доглянути, коли зіставить ся его з католицизмом, особливо як те зіставленє зробить не Єзуїт, але таки „здорово мислячий“ протестант. Находимо таке в науковім додатку до річного звіту школи Доротеї в Берлинї. Читаємо там таке: „Нїхто не міг во дни они ворожити протестантизмови, що він буде колись безсило волїчи ся за католицизмом. А преціньнині дійшло воно до того... Католицизм остав ся нині одинокою силою, що підтримує духове житє і лише з него пливуть нині струї живої води, що хоронять житє душі перед

погибелию. Протестантизм працює усіми силами, щоби перервати духову звязь зі старою культурою, — а католицизм вяже з нею; протестантизм викидає всяку духову фільозофію, ставляючи на її місце фільозофічну психольоґію, — католицизм остав ся одиноким сторожем фільозофічного ідеалїзму; протестантизм попадає в теольоґії в пинявий історицизм, — католицизм боронить силу духа, що живо дїлає в церкві; протестантизм не має сили поставити запори утилїтарному, евдаймонїстичному, змисловому напрямови мас, — католицизм має не зрушене духове пановане над масами. Хотяй би ідея удуховнюваня житя після приписів церкви була прикра, то однак дійшло до того, що вона в нинїшних часах лише в тій формі остала ще живою. А що католицизм одинокий репрезентант сеї вплывової ідеї, відси і его рішаюча сила і вплив на всї важнїйші хвилї, даючі напрам нашому житю". Відси і те завзяте поборюване католицизму всякими істами та їх союзниками і там і тут — додамо ми.

Цїкава статистика.

Професор Marke Lobsien в Kiel на підставі зібраних помічень видав книжку під заголовком: „Beliebtheit und Unbeliebtheit der Unterrichtsfächer". Verlag H. Beyer und Söhne, Langensalza 1909, 8 83, M. 1·20. Поставив він дїтям (250 хл. + 250 дївч.) питане: Котрий предмет найлїпше любиш? Відповідь дали дїти анонїмно на картках писаних під контролею, щоби одно від другого не могло відписувати — — і цїкавий був вислїд. З хлопцїв заявилось 22·4% за рисунками, 20·4 ґімнастикою 14·4% рахунками, відтак слїдували сьпів, істория, читане, писане, ґеоґрафія, наука природничі, релїґія, а за нею еще ґеометрия і опис природи. В дївчат релїґія знайшлась також в тім самім місци — з тою рїжницею, що за релїґією заявилось 2·5%, а в хлопцїв 0·8%, а лиш в 12 случаях явилась релїґія на першім місци. Найбільше дївчат заявилось за ручними роботами і рахунками.

У Вроцлаві 2.556 дїтям в віку 6—18 лїт поставлено два питаня: 1) котрий предмет тобі наймилїйший і 2) котрий предмет тобі найнелюбійший? Показалось що замиловане хлопцїв і дївчат до предметів є таке саме як в Kiel, але релїґія явила ся в значно більше случаях як улюблений предмет, бо $2^1/_2$% (хл.), але зате майже три рази тілько хлопцїв заявилось за другим питанем. В дївчат се майже рівноважилось (бо + $6^3/_4$% – $5^1/_2$%). Се уємне відношене особливо замітне в дїтях від 8 10 лїт.

Проба зроблена в Шлезвіку через Вальдемана знайшла стан подібно як у Вроцлаві. В Мангайм хл. 2 : 5, дїв. 4·2 : 1·4. В Брауншвайґ на 140 дївчат міської школи лиш 1·4% поставили релїґію на першім місци, на другім 7·1%, на девятім 17%, десятім 16%, а на 11-ім (послїднім) 10·7%. Вислїд проте уємний. Рівнож зроблено в Kiel еще пробу, що поставлено ті самі питаня, але катехизм віддїлено від біблії. В хлопцїв катехизм не знайшов уподобаня ані в однім случаю, а біблія 5%.

В дівчат вислід був що до катехизму умовний цілком, а біблії + 5 9/0 і — 8·8 .. Щасте однак, як каже W. Jaksch в статї „Ist der Religionsunterricht beliebt“ в місячнику ч. 1. „Christlich pädagogische Blätter“ 1910 р., що ті статистичні зібрані, як его сам Lobsien інформував, від дітий евангелицких, котрим науку удїляли лиш сьвітскі учителї. Застановляючись над причинами сього, Lobsien як і другий педаґоґ Stern кажуть, що не можна *переціновати вилиеу особистости учителя* на заінтересоване учеників, будьтоби вона була всїм для всїх, але що поза особистостию учителя кождий предмет має свою зглядно независиму вартість уподобаня. Длятого власне повинні катихити звернути більшу увагу на се, щоби в дітях вироблювати уподобане до науки релїґії з мотивів надприродних, а середниками до сего: любов до дітий, лагіднічть, добрий метод і замилуване до свого стану. — *о. М. Л.*

Переписка Адміністрації.

Вс. оо. І. Коц. Тисьм. запл. за II. півр. 1909 і I. півр. 1910. — о. Ник. Білев. Полонич. п. Холоїв. нам прийде еще за попередні лїта 29 К. — о. М. Журавецк. Борисл. запл. за 1909. — *о. Солтик.* Ор. Умоч. запл. за 1910. — *о. Головац.* Ст. Шибал. р. Нове село заплачено за 1909 а не 1910. — о. М. Сосенк. Капл. п. Козлів запл. за 1909 а не 1910. — о. Чубат. Евг. Деревл. п. Милят. новий запл. за I. півр. 1910. — о. Ортиньск. Ф. Топіл. п. Лопушанка запл. за 1909 а не 1010. — о. Городецк. Ст. Вербил. п. Рогатин запл. за 1909. — Canada — Ruthenian Catholic. Mission — O. S. B. M. Mundare, Alta — заплач. довг і до 1/8 1910. бажану суму доручено Товар. педаґоґічному. — о. П. Чумак. Озерян. запл. за I. півр. 1910. — о. П. Павлюк Давид. п. Колинд. за II. півр. 1909, а не за I. півр. 1910. — о. Ів. Гавришк. Угерці п. Город. запл. за II. півр. 1909 і I. півр. 1910, а не за цілий 1910. — о. Ант. Захаріяс. Вишат. п. Журав. нам прийде еще до кінця 1910 р. 6 К. — о. Т. Курпяк. Тлуст. запл. до 1/IV. 1910. —

Видає „Редакційний Комітет“. — За редакцию відповідає
о. Олександер Малицкий.
З друкарні Ставропигійскої під упр. М. Рефця.

Львівська Національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника

Найбільший склад в краю

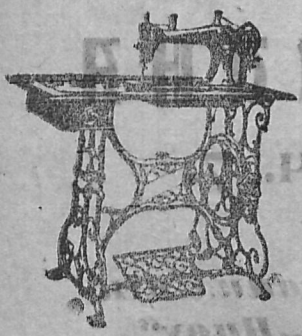

оригінальних машин до шитя, гафту, до кравеччини і шитя шкір, також панчошкових машин.

АҐЕНТАМИ НЕ ПОСЛУГУЮ СЯ,

КУРС ГАФТУ БЕЗПЛАТНО

Цінники дармо і оплатно.

Йосиф Іваницкий

механік і спеціяліст

Львів, Готель Жоржа.

ОДИНОКА РУСЬКА РОБІТНЯ

різьбярсько-столярська і позолотнича

Дмитра Стащишина

у Львові

ул. Шептицьких ч. 15

поручає ся Всч. Духовеньству.

Предплачуйте і ширіть

християньску часопись для руского народу

„ОСНОВУ",

що виходить 10. і 25. кождого місяця і коштує річно 3 кор. „Основа" пише про політику, господарство, про справи релігійні, суспільні, просьвітні, подає короткі а цікаві оповідання і богату всячину.

Купуйте також отсі брошурки, що вийшли в бібліотеці „Основи":

1)	Ану виплиньмо раз на чисту воду	6 сот.
2)	Иосифіньский патент	6 сот.
3)	Про чернече жите	6 сот.
4)	Дещо про суспільне питанє	20 сот.
5)	За що мають соціялісти нашого хлопа	6 сот.
6)	Як товариш ратував товаришку	10 сот.
7)	Значінє праці в сьвітлї віри	20 сот.
8)	Чи наука противить ся вірі	6 сот.

Редакція „Основи"

Львів, пл. св. Юра, 5.

Читайте

Важне на зиму!

Футра — зарукавки — шапки

М. А. АВҐУСТИНА

ул. Театральна ч. 7.

Супротив лат. катедри

Жадайте богато илюстрованих ЦЇННИКІВ, покликуючись на „Ниву“.

Юліян Трепчиньский,

Львів, ул. Трибунальска № 14,

доставець „Народної Лїчниці“,

поручає Вс. Духовенству бритви, сцизорики, ножички, машинки до волося та принимає остренє і нїкльованє по умірковацїнах.

Дуже гарні образи

13 портретів руских князів,

потрібні до науки поглядової в школах народних, уложені на основі підручників шкільних продає **С. Ґерусїньский**, учитель школи ім. Шашкевича у Львові. Образи коштують 1 К. 20 с. враз з пересилкою. Гроші посилає ся на адресу:

С. Ґерусїньский — Львів вул. Садівницка ч. 79.

Оповіщенє.

Знані суть нашому Всч. Духовеньству товариство сьв. ап. Павла і єго видавництва Про товариство не раз уже в „Ниві“ писало ся, а видавництва. — ті просто залягають магазини. В надії, що найдуть ся преціньсьвященики, яким розвій товариства сьв. ап. Павла і ширенє християньскої ідеї лежить на серци так, що й нї труду, нї гроша на се не пожалують, подаємо отсе спис видань тов-а і просимо поспішати з замовленями.

1.	Від атеїзму до анархізму	0.60 К.
2.	Наука о найсьвят. Тайнї Евхаристиї . . .	0·20 К.
3.	Наука о сьв. Тайнї покаяня	0·20 К.
4.	Дра Франка: Поема про сотворенє сьвіта (о. Др. М. Конрад)	0·30 К.
5.	Duilhe de Saint Projet, Наукова апольоґія христ. віри ч. I—II	1·75 К.
6.	Косса-Мормайстер. Перші основи Економії . .	0·75 К.
7.	Чоловік а зьвірина	0·30 К.
8.	О Службі Божій	0·20 К
9.	Волод. Соловєв, Росия і вселеньска церков . .	0·50 К.
10.	Боротьба Дрепера з вірою	0·40 К.
11.	Оставте дїтей приходьте ко мнї Ч. I. і II. . .	0·40 К.

З дрібної бібліотеки для народу:

1.	Хто є Христос	0·04 К.
2.	Хорог людства	0·04 К.
3.	Вільна школа	0·04 К.
4.	Про чернече житє	0·06 К.

Цїни враз з пересилкою!

Адреса: Львів, ул. Коперника ч. 36.

З друкарні Ставропигійского Інститута
під зарядом **М. Рефця.**

8767

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

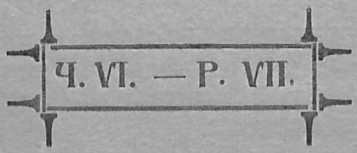

(Видає редакційний комітет).

ЛЬВІВ ✿ З друкарні Ставропигійского Інституту під зарядом М. Рефця. ✿ 1910.

НИВА

Виходить І-го і 15-го кождого місяця в о'бємі двох аркушів друку — з одноаркушевим додатком що 1-го.
Предплата виносить: Річно 8 К. Піврічно 4 К. Поодиноке число коштує 40 с.
Адреса Редакциї і Адмінїстрадиї:
Львів ул. Коперника ч. 36.

Ч. 6.

ЗМІСТ:

о. Ст. Петрушевич: **Вплив часописий на нарід** 161
о. Н. Будка: **Дісципліна грецкої церкви** 169
о. Кость Курилло: **Причинки до становища руск. кат. Церкви в північній Америці** 174
о. Осип Фацієвич: **Релїґія** 177
Бібліоґрафія: *о. Др. О. Боцян*: **Науки біблїйні** 179
Зі съвіта: *Андрій Ішак*: **Два пастирскі листи в справі вихованя молодїжи** 183
Квестиї: *о. Йосиф Ганкевич*: **В справі патронату, конкуренциї і комітетів парохіяльних** 187
Всячина: (Папский декрет: De relationibus dioecesanis et visitatione ss. liminum. — Які збори заборонено уладжувати съвященикам? — До меморияльу львівскої Руси. — ***) 189

В Адміністрації „НИВИ“ можна набути слідуючі книжки Бібліотеки „Ниви“:

1. Г. Костельник: Шевченко з релігійно етичного становища (критична аналіза) Львів, 1910, ст. 32 — 50 сот.
2. Др. В. Щурат: Св. Іван. Золотоустий на Руси Львів, 1908 ст. 14 — 25 с.
3. Др. Й. Жук: Пояснення до новогу декрету супружеского „Ne temere“, Львів 1908 ст. 15 — 25 с.
4. Др. В. Щурат: Поезия в пророка Ісаії, Львів, 1908 ст. 15 — 25 с.
5. Др. В. Щурат: Із студий над почаївским „Богогласником“, Львів, 1908 ст. 48 1 кор.
6. о. Є. Гузар: Розважаня о терпінях Іс. Христа, Львів, 1908, ст. 98 — 1 кор.
7. о Є. Гузар: Розважаня о терпінях І. Христа, для шкільних дітий, Львів, 1908, ст. 48 — 50 с.
8. о. О. Воляньский: Апольоґетично-соціяльна діяльність руского душпастиря в наших часах. Львів, 1908, ст. 48—50 с.
9. Др. І. Свенціцкий: Про церковну старину, Львів 1909 ст. 16 — 25 с.

Ціни подані разом пересилкою.

Товариство взаїмного кредиту

„ДНІСТЕР“

у Львові, ул. Руска ч. 20. телефон ч. 788.

засноване при Товаристві взаїмних обезпечення „Дністер“ в р. 1895 на підставі закона о стоваришенях з р. 1873.

Одвічальність членів обмежена до подвійної висоти уділу.

Ціллю Товариства є **уділюване кредиту** своїм членам - рільникам **обезпеченим в „Дністрі“ від більше пїт.**

Процент від вкладок 4%, без потручення податку рентового.

Вкладки приймає і виплачує Каса Дирекції Товариства в годинах урядових, **від 8 до 2 год. в полудне.**

Конто в Щадниці почтової ч. 37527.

Конто жирове в Банку австро-угорскім.

Вкладки щадничі	**К 3,721.068·—**
Уділи членьскі:	К 284.195·—
Позички уділені:	К 3,471.478·

Канцелярії Товариства отворені перед полуднем.

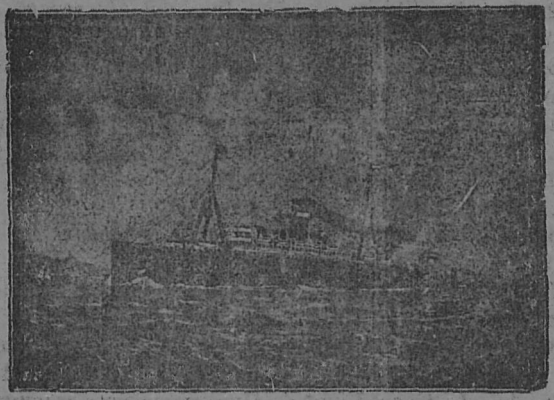

ДО АМЕРИКИ

Канади, Тексасу, Ґальвестону, Куби, Аргентини взагалї до всїх місцевостий північної і полудневої Америки, Австралії Япану, Хін і т. д.

Білети желїзниці до кождої місцевости північно і полудневої Америки.

З Галичини і Буковини

найдешевше перевозить

ПЕРЕВОЗОВЕ ТОВАРИСТВО ПАРОХОДІВ

NORDDEUTSCHER LLOYD в Бремі

В Бремі се товариство удержує руского сьвященника, котрий виконує душпастирскі обовязки і опікує ся еміґрантами:

Хто хоче їхати до Америки, нехай пише по шіфкарту до:

Ґенеральна Аґентура Північно-Нїмецкого LLoyd'a у ЛЬВОВІ, Городецка 93.

НИВА

ЧАСОПИСЬ ПОСЬВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Ч. 6. Львів, 15. марця 1910. Рік VII.

Бібліотека наукового товариства імени Шевченка

о. Ст. Петрушевич.

Вплив часописий на нарід.

(Розвідка в дусї Енцикліки „Pascendi dominici gregis“).

Хто нинї хоч поверховно занимає ся рухом суспільним, мусить зауважати могучий вплив писаного слова, особливож щоденної преси на усї прояви тогож руху. Преса взагалї є нинї не лише висловом поглядів, стремлїнь та з'усиль одиниць, сторонництв або й цїлих верств суспільности, але в ще більшій мірі та передосїм средством аґітацийним на рахунок і хосен тих, що єї редаґують, інспірують тай часто великим коштом піддержують і розповсюднюють. Позаяк поодинокі орґани преси розходять ся в многих сотках тисячів примірників, позаяк вони бувають для переважної части суспільности одиноким жерелом їх переконань та поглядів, то можемо собі уявити яку велику користь приносять суспільности часописи добрі, а яку шкоду спричиняють, яку страшну пошесть ширять в людских умах і серцях часописи злі! Подавляюча перевага злих часописий — се нинї signum temporis. Щоденно розходять ся сотки тисячів, ба й мілїони таких повістий, брошур, перийодичних письм і дневників, що під мнимим кличем загального поступу, личної свободи, свободи совісти проповідують стихом і прозою анархізм, комунїзм, вільну любов, релїґійний індиферентизм, або й простий атеїзм.

Найважнїйшою пружиною сеї погубної акциї є масонерия, яка з'орґанїзована в дотичних льожах по цїлім сьвітї, має на

услуги переважну часть сьвітової преси. Вона ширить в людстві на тлї материялїстичних та натуралїстичних кличів моральну гниль, тай прямує до сеї цїли, щоб здеморалїзовану і материяльно спролєтаризовану суспільність піддати під виключну власть „золотого телця“, себто капіталїзму. Усї суспільні клясові заворушеня, усї перевороти і борби народно-полїтичні — се вислїд пропаґанди масоньскої преси. Сумні аґрарні відносини, постійний зріст робітничого пролєтарияту в центрах суспільности, загальна коррупция, занепад релїґійно-морального моменту в щоденнім житю, переповненє шпиталїв, домів для божевільних та вязниць, щораз зростаюче число самовбийств, загальне ослабленє основ родинного житя та зіпсутє молодїжи — се сумні наслїдки впливу тої злої, масонами оплачуваної та ширеної преси. Як страшна і грізна ся гнила повінь злої преси, виказав наглядно числами референт на католицкім вічу у Відни, після яких в одній лиш половинї 1884. р. видано в самій Нїмеччинї 300 повістий натуралїстичних в 1,200.000 примірниках, підчас коли католицких видано ледво 17. Натуралїстичних творів Золї скандалїчного змісту розійшось в тім самім часї в Нїмеччинї 32.000 примірників, не числячи вже сих мілїонів примірників, що розійшлись по цїлім сьвітї.

Перейдїм тепер в сферу тїснїйшу, віроісповідну. Ту ударяє масоньска преса всею силою передовсїм на католицку Церкву та єї догмати. В дотичних видавництвах намагає ся вона виказати противорічність (несхожість) поміж правдами віри а вислїдами новочасної науки, та популяризує сю мниму несхожість дневниками і брошурами в найширших верствах суспільности. Наукові та історичні фалші, обчислені на баламученє легковірних, сьміло кидані калюмнії на папство, католицке духовеньство і монашество — се найголовнїйший зміст жидівско-масоньскої преси, яка — на жаль — спричинила обезхристиянєнє широких мас в многих краях, та затроїла серця молодїжи по унїверситетах, ба, і ґімназиях. Страшні познаки того затроєня маємо і у нас. Недармо від ряду лїт працювали такі орґани нашої преси як: „Громадський голос“, „Земля і Воля“, „Народне слово“, „Прапор“*) а хочби й найповажнїйший, бо преціньо „Лїтературно-науковий Вістник“. Нинї перемагає у нашої інтелїґенциї релїґійний індиферентизм, а наша академічна молодїж заявляє корпоративно і прилюдно свій атеїзм. Надто ще: „пить, бить і...“ ще щось такого, чого чесній людинї і висказати сором — стало девізою одної фракциї академічної молодїжи **), а се вже хиба на встид та ганьбу усього руского народу!

---

*) Що до „Народного Слова“ і „Прапора“ треба признати, що нинї обі сї часописи може й ґрішать чим иньшим, але виступами проти віри і Церкви — сего чистосовісно не можна сказати. — Ред.

**) Натяк на голосні свого часу скандали серед русофільскої акад. молодїжи. — Ред.

Побіч масоньскої пропаґанди займають чільне місце також пропаґанда протестантска та схизматицка. Для приміру пригадаймо собі, як то недавно тому лунав поміж австрийскими Нїмцями клич: „Los von Rom“, ширений через „Ostdeutsche Rundschau“ і масу поменших нїмецких дневників і листків в північних Чехах і Стириї. Хотяй вислїд аґітациї завів надії провідників, а проте таких, що дали звести ся, числено на тисячі. Рівнож і пропаґанда східної схизми, сеї язви, яка і нам грозить безнастанно, завдячує свої злощасні успіхи пресї, якою послугуєсь і єї щедро оплачує, щоб баламутити славяньскі народи. Не для ідеї, а для полїтичних цїлий, тай за рублї ширять право- і цареславну пропаґанду наняті дневники поміж полудневими Словянами, особливож поміж Словінцями, та нотують з радостию число „навернених“ одиниць. Не пощадила схизмофільска пропаґанда ні одної закутини славяньских земель, не щадить і нашої Галичини! Преціньнаш любий „Галичанинъ“ і „Русское Слово“ і „Прикарпатская Русь“ і „Голосъ Народа“ а найпаче „Русская Воля“, що за обиду релїгії вже діждала ся і конфіскати — всї вони, одні хильцем та обережно, другі таки отверто — але всї вони працюють на випередки в користь схизми, та захвалюють нашому селяньству безнастанно „нашу православну віру“. Поки-що головний успіх тої роботи, крім спорадичних занепокоєнь, обмежує ся на поїздках в Почаїв, які випадають слабко мимо обильних почастунків та вільного переїзду, а з яких селяни привозять на памятку хиба „Почаївский листок“, повний громів на „католическую єресь“. Всеж таки нарід збаламучений подекуди о стілько, що при першій-лїпшій нагоді грозить переходом на православє; всеж таки і поміж нашим духовеньством деякі одиниці зраджують часом нехотячи, що там в серци криє ся щось таке, до чого нині отверто ще не посьмілиб признати ся. Сумно то, сумно — ба, й підло, та дарма; мовляли Нїмцї: „der liebe Herrgott hat verschiedene Kostgänger“.

Але перенесїм ся гадками за море. І там щирі віруючі серця бідних руских переселенцїв троять та тисячами зводять платні на користь схизми або лютеранїзму — відповідно до того, хто лїпше платить — обскурні, низше всякої моральної критики стоячі видавництва, як: „Вѣстникъ“, „Правда“, „Свѣтъ“, „Поступъ“ а з другого боку „Канадийский фармер“, та псевдоцерковний „Ранок“ — а над всїми глузує та ширить безвірє радикальний „Союзъ“. Кілько тисячів, ба й мілїонів людских душ збаламутила — зневірила вся антикатолицка преса взагалї — годї обчислити; але й треба дивуватись, що мимо формальної повени сьої пресї, остали таки мілїони душ вірних католицкій Церквї і єї догматам.

Але й в самім нутрі католицкої суспільности почала ширитись потайно, під впливом злої пресї, в послїдних лїтах щораз більше нова єресь, нова язва так званого модернїзму. Що є модернїзм? Є се нова фільозофічна система, яка має стати

нїби золотим мостом згоди між католицкою Церквою а раціоналїстичним протестантизмом та модерним поступом. Після тої системи мусїлаб католицка Церква приняти погляди раціоналїстичні, ба, навіть перестати бути католицкою, а се чейже неможливе. Знають се дуже добре приклонники модернїзму, але все таки почали у нутрі самої католицкої Церкви ширити нову єресь. Коли однак деякі католицкі професори теольогії почали заявляти погляди модернїстичні, коли дух модернїзму почав втискати ся вже і в круги католицкого духовеньства, виступив рішучо намістник Христовий, папа Пій X. та в альокуції з д. 17. цьвітня 1907. р., в декретї конґреґациї Інквізициї „Lamentabili sane exitu“ з 3. липня, та в енцикліці „Pascendi dominici gregis“, як також в декретї з 18. падолиста „Motu proprio — Praestantia scripturae sacrae“ осудив 65 тез модернїзму, та загрозив карою, именно „excomunicatione latae sententiae summo Pontifici simpliciter reservata“ сим, котрі би тих тез придержувались.

Слїдувалоб тепер пояснити зміст енцикліки „Pascendi“, особливо в части поучаючій, та се — думаю — злишне, позаяк точне і ясне виложенє засад модернїзму, єго ґенезу і осужденє Церквою подав нам в р. 1908, в числах 6. і 7. „Ниви“ о. Онуфрий Воляньский в розвідцї „Про єресь модернїзму“.

Слїдує тепер застановитись, як католицка Церков реаґувала на погубний вплив злої преси взаґалї, з'окремаж преси лїберальної і модернїстичної, значить, яких способів уживала, щоб сей погубний вплив параліжувати та католицку суспільність перед ним остерігати і охороняти.

В першій мірі звертає тут нашу увагу рішуча дїяльність і могутний вплив на рух суспільний папи Льва XIII. За єго могутним впливом повстали найперше у Франциї, де власне модернїзм мав свій початок, опісля-ж в Нїмеччинї та иньших краях стоваришеня католицких ученых, яких цїлию є дослїди наукові на всїх полях науки і виказанє нестійности тверджень, голошених лїберальною пресою, мов би висліди новочасної науки не годились з догматами католицкої Церкви. За голосом Льва XIII. почали католики цїлого сьвіта орґанїзуватись до спільної оборони загроженої віри і етики католицкої. На численних католицких вічах, які відбулись в послїдних десятках лїт по всїх центрах суспільности, обчислились католики із своїми силами та уложили програму спільної оборони. Під впливом католицких віч повстали многі видавничі стоваришеня, що поставили собі за цїль ширити і спомагати католицку пресу.

Не час і не місце виказувати подрібні дати сього нового католицкого руху, але конечною річию зазначити ту сумну обставину, що у нас рівночасно сей рух або зовсїм ще не зачав ся, а коли і є слїд якого початку, то дуже слабий. Загально відома річ, яку вагу приписує пресї теперішний намісник Христовий, папа Пій X., які вимоги ставить католицкій суспільности що-до спомаганя та ширеня католицкої преси. Можемо напевно числити, що в наслїдок енцикліки „Pascendi“ почнуть

католики усіх країв і народностий з новою силою гуртуватись до акциї против нової єреси, оживить ся всюди по сьвітї рух католицкий, але слїд би запитати: а на що у нас можемо числити? Чи наша галицка українська суспільність, о скілько ще є католицкою, здає собі ясно справу з ваги хвилї? Чи наша суспільність в своїй верстві інтелїгентній схоче справу віри таки по правдї спихати поволи, як доси, на другий плян, щоб опісля колись може вже й зовсїм усунути єї з дневного порядку? Чи наша суспільність може спокійно приглядатись, як наша академічна, ба, в части і гімназияльна молодїж зачинає вже офіциально вирікати ся Христа? Чи наша католицка суспільність не почуваєсь до обовязку стати в оборонї загрожених сердець і душ нашого селяньства та чи буде дальше безчинно приглядатись орґіям диявольских, підлих Юдів, що за марний ґріш заливають єго повенію поганих друків, що незрячих тисячами завертають в чужу обору, або спихають на дно зневіри, огірченя і розпуки? Чи мають безслїдно прогомонїти голоси ревних слуг Божих, добрих синів народу, якими вони в „Ниві“ остерігають перед зневірою та взивають до оборони загроженої віри, обряду і народности?

„Так далї бути не може. Нам конечна якась орґанїзация на взір католицких стоваришень иньших народів“ — голосив один слуга Божий в „Ниві“ ще в 1908. р. та констатував з жалем і огірченєм, що навіть одиноке товариство сьв. ап. Павла не може як слїд розвинутись задля байдужности не то нашої суспільности яко такої, але навіть самого сьвященьства! Минуло близько 2 роки, а може в тім часї змінило ся на лїпше? Ось, маємо в 1. числї сегорічної „Ниви“ „Новорічний білянс“ — та який він сумний! Сьвященьства тисячі, а членів тов. сьв. ап. Павла мізерних кілька десятків! А робітників? Кілька! Так було від початку, так є й до нинї! Чому? Хто винен? Байдужність, упередженє, лична нехіть, ба й злоба! У кого? У сьвященьства католицкого? У слуг Христових? Як се назвати?

А „Нива“ кілько має передплатників? Сором сказати! Чому? Знов байдужність або нехіть! Може многим фонетична правопись „каменем преткновенія“, але мабуть не помилюсь, що, де нема „Ниви“, там звичайно навіть і „Посланника“ не побачимо, хоч той фонетикою не ґрішить! Та коли — на жаль — дійшло у нас до того, що справу правописи ставить ся висше, як справу Церкви, то чомуж Отцї фонетикофоби не зложать якого-такого комітету редакцийного, щоб заняв ся видаванєм хоч одного ще церковного орґану правописию етимольоґічною? Булоб се в кождім разї для справи Божої хосенніїше і дотичному сьвященьству більше до лиця, як бойкотованє „Ниви“, одинокого нашого станового і церковного орґану за те лише, що „Нива“ — фонетична!*)

*) На жаль, сего бойкотованя „Ниви“ не мож пояснити лише отим: через фонетику; в останних тижнях пр. деякі наші предплатники збойкотували „Ниву“ за се, що в оборонї нашої кат. Церкви посьміла виступити проти православних затїй в Галичинї! — Ред.

„Збори одинокого у нас орґанїзацийного товариства сьвящеників ім. сьв. ап. Павла були скликані і отворені начеб з думкою, чи не розвязати ся сему товариству“ — читаємо в тім згаданім „білянсї“. А дальше питає ся о. автор: „Чи у нас вже нема нїякої думки, нїяких змагань, і чи півтретя тисяча сьвящеників не в силї дати якого знаку житя?“ Справдї „білянс“ сумний, тож і не диво, що питанє гірке — сумне! Та не можна, бо стидно і гірко застановлятись, чому тих півтретя тисяча сьвященьства діждали ся аж так сумного питаня! Натомість, належало би нам вже раз серийозно і ясно сконстатувати, що „так далї бути не може“, та серийозно і рішучо розпочати і розвинути відповідну акцию.

В знаменитій бесїдї, виголошеній в дни 11. грудня мин. року у віденьскім парлямантї, розкрив посол Н. Василько тайни русофільскої аґітациї поміж руским населенєм Галичини і Буковини, представив наглядно єї розміри і небезпеку, яка ту грозить державі і нашому народови і заявив, що вже послїдний час, час 3/4 на 12, щоб сїй грізній аґітациї сьміло в очи глянути, щоб єї спинити, бо инакше вже незабавом моглоб бути за пізно. Миж, сьвященики, спитаймо, о скілько більша ся небезпека, яка рівночасно грозить з боку страшної так схизмофільскої як і радикальної аґітациї д у ш а м нашого народу? Ту вже також послїдний час, послїдна година, в якій не лиш наше сьвященьство, але весь віруючий загал повинен повстати, щоб уже раз сьміло глянути в очи ворогови, щоб уже може вскорі також не було за пізно! А що вже крайна пора, що моглоб дїйсно в недалекім часї бути за пізно, чиж на те не маємо грізних познак? Чиж се не є для нас грізним memento, коли нинї навіть одиниці з поміж нашого духовеньства в тім зглядї по просту компромітують ся?... А в виду таких відносин чиж буде нам ще загадкою, чому так цїнний тай поважний орган як „Нива“, чому так поважне, пожиточне і одиноке товариство сьв. ап. Павла мають так мало приклонників, членів тай співробітників, а так богато скритих і явних ворогів — скажім отверто — таки поміж нашим духовеньством? Чому вкінци — як се „Нива“ раз враз констатує — мимо так грізної небезпеки посеред нашого народу, тай, що сумнїйше, посеред нас, яко духовних провідників народу, така мертва байдужність, така зневіра? Ту вже не поможуть одиниці, хоч би й найревнїйші, тай самі поодинокі місиї чи відпусти, реколєкциї чи катехизациї всему лиху не зарадять. Заливу злобної, скритої і явної аґітациї нашої схизмофільскої і радикальної преси не годні вже нинї спинити в народї самі виданя тов. сьв. ап. Павла, анї виданя ОО. Василиян, анї „Посланникъ“; не годна оживити духа католицкої ревности в ширших кругах нашого духовеньства стілько, як сего вимагає теперішна хвиля — також і наша „Нива“. Се все могло вистарчити тому лїт двайцять, та не нинї, коли зло так розширилось і вкорінилось! Знидїє, змарнїє поволи і віра, ба й нарід, коли не послухаємо голосу апостольского упімненя

наших Князїв Церкви, голосів остороги щирих синів Церкви і народу, коли не з'орґанїзуємо ся, не злучимо наших сил до спільної рішучої акциї в справі оборони віри і народности! Сю справу треба доконче поставити нині на широких підставах, а сих підстав треба шукати в цїлім рускім народї, у всїх его верствах! Тож усї верстви народні, о скілько в них остали ще одиниці віруючі, треба втягнути до акциї, тай з'орґанїзувати до оборони католицкої віри і моралї на народнім ґрунтї! Се конечний постулят хвилї. Хто мав би дати почин, хто мав би взяти в свої руки провід орґанїзациї, сего питаня не посьмію рішати. В кождім разї почин і провід є обовязком сьвящеників, а першим формальним кроком мусїлоб бути всенародне руске, католицке віче! *)

І дивна річ, що коли католики майже всїх країв і народів від десятків лїт оживляють у себе вічами духа Христової віри, коли могутним голосом вічевим підносять клич і готують средства оборони католицкої віри, та орґанїзують ся у всїх верствах суспільних в католицкі стоваришеня наукові, видавничі, виховуючі і иньші, то у нашої рускої суспільности під сим зглядом не зроблено майже нїчого! Ми вправдї рухливі і дуже рухливі, ми дали вже докази дїяльности на рїжних полях народнього руху. Ми орґанїзуємо ся, та устроюємо від ряду лїт десятки, ба й сотки віч так всенародних як і партийних в справах полїтичних просьвітних або економічних, але питаю ся: чи скликали ми хоч одно-одиноке віче в справі оборони загроженої прадїдної віри, Церкви або обряду, загроженої молодїжи, дїтий наших, загрожених мас нашого селяньства? Що правда, нотуємо з жалем та огірченєм числа страчених для віри, обряду і народу одиниць, виводимо гіркі жалї-нарїканя на чужий шовінїзм, национальний та релїґійний фанатизм, на злобу посторонних ворогів і домашних зрадників, алеж на тім і конець! Премо ся станути в один ряд з осьвіченими народами, домагаємо ся рівних прав на всїх полях народного житя, а найдорожше добро, найсьвятїйше та найцїннїйше добро прадїдної віри в серцях захоронити, перед ворожою напастию оборонити, на се чи здобудемо ся? „Так далї бути не може“ — повторю ще раз слова голошені в „Ниві“. Ми мусимо з'орґанїзувати ся; ми мусимо могутним голосом всенародного рускога католицкого віча заявити нашу віру, заложити всенародний протест против аґітациї-орґій, які розшаліли у нас на користь схизми і безвіря. Нехай схаменуть ся оспалі слуги Божі, нехай схаменуть ся зводителї нашої молодїжи, нехай спізнають запроданцї-душогуби, що вже конець їх підлому ремеслу!

*) Отсей поклик, як і слїдуючі, підносимо в „Ниві“ радше задля того, щоб освоїти — що так скажемо — наш загал з гадкою всенародного, рускогo католицкого віча, як тому, щоб таке віче мало бути постулятом вже нинїшної хвилї. — Ред.

Тож зберім ся на віче! На віче народне католицке! Там обчислимо, кілько нас ще остало таких, що стоять при прапорі Христа, при єдиній, сьвятій, соборній і апостольскій Церкві, при християньско-католицкій, прадїдній вірі тай обрядї. Там обчислимо, кілько ще остало віруючих католиків поміж інтелїґентною верствою нашого народу, поміж академічною молодїжию, а кілько маємо ворогів нашої сьв. віри таки в своїй родині, в своїм народї! Там обміркуємо в дотичних секциях, як боронити віру, Церкву і нарід, нашу молодїж і наше селяньство перед заразою схизми і невірства, як придбати фонди і сили для спомаганя і ширеня пожиточної преси. Там уложимо плян орґанїзацийний для постійного дїланя через католицкі стоваришеня і віча, через систематичну кольпортажу католицких популярних видавництв.

Та може хто запитає ся, що на се скажуть наші Князї Церкви? Але, чиж вони не досить вже накликували, щоб ми орґанїзувались, щоб ставали в оборонї віри і обряду сьвятого? А може хто жадав би, щоб Вони самі нас скликували на віче католицке? Але чи можуть? Чи можуть бути певні в виду нашої байдужности, що таке віче вдасть ся? Чи можуть ризикувати в нинїшних часах і обставинах повагою Церкви? А коли не можуть, то хто сему винен, як не ми самі? Отже й до нас належить подбати про устроєнє руского католицкого віча тай постаратись, щоб воно явилось дїйсно всенародною заявою нашої сьв. віри, мірилом єї сили, початком всенародної постійної орґанїзациї в цїли єї оборони. Тож нехай Всч. Братя в Христї возьмуть під розвагу гадку всенародного руского католицкого віча, нехай вискажуть свої погляди на сю так важну, а для него — що так скажу — наглячу та пекучу справу. Нехай Впр. ОО. Декани предложать сю справу нашим Преосьв. Ординариятам, нехай за їх порадою та благословенєм зложуть спільно з поважними сьвітскими личностями дотичний вічевий комітет, а сей нехай приготує і зарядить, що треба. А булаб се хвиля для соток тисяч відрадна — і не одно серце, а тисячі руских сердець забилиб живійше, колиб рознїс ся в народї клич: „На віче, на віче всенародне католицке!“ А булаб се хвиля благословенна, колиб тисячі віруючого народу станули в ряд під прапором Христа, колиб сей нарід, що голосить: „душу й тїло ми положим за нашу свободу“, видав з тисячів грудий могутний спільний оклик: „душу й тїло ми положим за віру й Церков нашу!“

о. Н. Будка.

Дісципліма грецкої церкви в світлі полеміки за часів Фотия.

(Дальше).

1. До Трульского собора 692.

Вступна замітка. Понятє „дісципліна“ беру в найширшім значіню, в противставленю до „догми“. Загально кажучи, узглядняю в праці всьо то, що є материєю канонів церковних в теорії і практиці. Так назв. „висша дісципліна“ (примат, теория пяти патриярхів) і дісципліна в строгім значіню (пости, борода, целібат) є в нашім питаню, в полеміці так тісно з собою звязані, що годі їх розділити і віддільно обговорювати, відси конечно треба ту брати „дісципліну“ в найширшім понятю [1]).

А. Загальна характеристика.

Сейчас в перших початках християньства істнував в церкві, мимо найкрасшої гармонії між Греками а Латинянами, малий дуалізм; з початку зовсім індеферентний показував ся він в літургії і деяких галузях дісципліни. То було зовсім природне. Дісципліна — то житє після норм церковних, єї питома ціха — змінчивість менша або більша, допасовуванє ся до ріж-

[1]) Література о понятю дісципліни: Lud. Tomassinus, Vetus et nova Ecclesiae disciplina, 3 partes, Venetiis 1766. (praefatio і уклад книги). — В. Кипарисовъ, О церковной дисциплинѣ, Сергіевъ Посадъ, 1897. И. Бердниковъ, Къ вопросу о церковной дисциплинѣ, Казань 190 . — Dr. Ferd. Probst, Kirchliche Disciplin in den drei ersten christlichen Jahrten, Tübingen 1873. — Dr. Hergenröther, Die Rechtsverhältnisse der verschiedenen Riten innerhalb der kat. Kirche, в Archiv f. kath. Kirchenrecht, J. 1862, B. 7 (N. F. 1.), 169—200. 337—363. B. 8 (N. F. 2) 74—97. 161—200 — A. Arndt, Die gegenseitigen Rechtsverhältnisse der Riten in der kath. Kirche, в Archiv f. kath. Kirchenrecht, B. 71 (N. F. 65.). 193—238. — Welte, Ueber der Zusammenhang zwischen den Lehren und dem disciplinaren Leben der kath. Kirche, в Theol. Quartalschrift J. 1836, B. 18, стр. 371—402. 566—642. — Jeiler, Disciplin, в Wetzer-Weltes Kirchenlexikon², B. 3, col. 1819—1824. — Dr. Jos. Nirschl, Propädeutik der Kirchengeschichte, Mainz, 1888, стр. 10. — Dr. J. B. Heinrich, Dogmatische Theologie, Mainz 1876. II. 632—645. — Fr. Hettinger, Lehrbuch der Fundamentaltheologie, Frb„ in Br. 1888, ст. 773. — Lud. Dupin, De antiqua Ecclesiae disciplina, 2 vol. Venetiis 1770. — Лексиконы.

народного житя [2]). Церковні норми для християньского житя були дані лише дуже загально, [3]) практика мусїла бути з огляду на ріжнородність житя і народної вдачі ріжна [4].

Хотяй отже велика часть ріжниць дісципліпарних між Греками а Латинянами належить до найдавнїйших, бо первістних установ церковних і обі сторони о них добре були поінформовані, то однак се не перешкаджало приязним відносинам обох церквей [5]) Не перешкаджало до IV. в., але також і потім, коли вже висша дісципліна вийшла в стадиюм полєміки [6]). Спільну дісципліпарну звязь творили однак лишень канони вселеньских соборів, канони пяти частних синодів IV. в. як також правничі книги Юстинїяна; всї прочі права, звичаї і обичаї були зовсїм ріжні.

На Западї регулювали дісципліну папскі декрети і многі синоди партикулярні, на Сходї головно сьв. Отцї Церкви, переданє, (бо синодальне уставодавство не дало по пятім віцї (Хальк.) аж до Трульского синоду 692 нїчого) і устави цїсарів, які заступали у Греків церковне уставодавство [7]). Дісципліна церковна на Сходї носила на собі вже дуже вчасно, єще перед Трульским собором цїлком оригінальне пятно; від латиньскої ріжнила ся она цїлком і то як раз в справах, котрі Фотий і Керулярий пізнїйше Латинянам закидали яко „єресь". — Однак спокій межи обома церквами незаколочений. Папи, котрі протестували проти загонистих нападів Греків на устрій ієрархії церкви [8]), практикували на ріжнородний розвиток дісципліни цїлком льояльну економію м о в ч а н я.

Б. Канони Апостольскі і збірка прав Івана Схоластика.

В тім часї повного спокою на поли дісципліни заслугують на особлившу увагу два жерела дісципліпарні, на котрі пізнїйше часто покликувано ся, т. є. Канони Апостольскі і збірка прав Івана Схоластика. 85 Апостольских канонів [9]) є підвалиною, а заразом коротким підручником цїлої грецкої дісципліни церковної [10]). Деякі з тих канонів є певно походженя апостольско-

---

[2]) Montagnus, De censuris .. в Migne, Theol. cursus compl. I. Paris 1841, ст. 1118—1119... varietas in praxi, libertas sentiendi, inter dissentientes communionis vinculum." Порівн. Фотий, Epist. 2, ad Nicol. в Migne, Patr. Gr. 102. col. 593—618. Пізнїйше буде се місце докладно обговорене. Порівн. також: Leo IX., Epist. ad Caerul. у Will, Acta .. ст. 80. 81. Allatius, De consens. l. III. c. 12. n. 1. ст. 1101. слїд.

[3]) Milaš, Das Kirchenrecht ст. 42.

[4]) О ріжности характеру Греків і Римлян, порівн. вище: I. 1. A.

[5]) Hergenröther Photius I, 303—304.

[6]) Порівн. вище: I. 1. A.

[7]) Scherer K. R. I, §. 45. n. 1. стр. 190—191.

[8]) Порівн. вище: I. 3. A.

[9]) Текст в Pitra l. c. I. 13—36, Hefele, C. G. I. 800—827. і Zonaras, In canones ss. Apostolorum, ss. conciliorum... commentarii Parisiorum 1618. ст. 1—44.

[10]) Pitra l. c. I, 7.

го [11]). Многі є дуже давні, многі пізнїйші, а декотрі навіть єретичного походженя [12]). Ті, що і так як ми їх маємо, певно не походять від Апостолів [13]), але они всї згоджують ся зі сьв. Письмом, з переданєм і з практикою перших віків так, що справедливо носять імя канонів Апостольских, або Апостольско-Климентийских і мають велике значінє [14]).

Питанє про їх походженє не належить до нашої розправи [15]). Апостольскі канони мають після найновійших вислїдів Функа своє жерело в т. зв. Апостольских Конституциях і в канонах синодів IV. в., а походять з V. віка. Они вийшли дуже скоро з огляду на своє значінє на початок збірок канонів вселеньских і частних соборів Сходу і мали все великий вплив на дісципліну грецкої церкви [16]).

Запад довідав ся о них через Дионизия Малого (Exiguus), котрий переклав збірку грецких канонів на язик латиньский після рукописи, в якій находили ся канони Апостольскі в числї 50, а не, як Греки загально приняли, 85 [17]). Та хоть папа Гелязий († 496) відкинув їх яко „апокрифічні“, мимо сего уживали їх на Западї, навіть деякі папи послугували ся ними [18]). На Сходї уважались опи все за Апостольскі і були яко такі урговані через Юстинїяна [19]), через Івана Схолястика і Трульский собор і приноровлювані до дісципліни в числї 85. Їх вага росла головно по синодї Трульскім; в полеміцї IX. і XI. в. стають они головною підпорою Греків проти Латинян [20]).

Коли однак зважимо, що канони о мясї з задушеної звірини, о постї в суботу і постї чотиродесятницї, як також о жонатім і нежонатім духовеньстві були перестерігані в практицї до Трульского собора без тїни взаїмних викидів, то побачимо ясно, як то Трульский собор без слушної причини, дрібничково,

---

[11]) Порівн. Drey, Neue Untersuchungen 249—254, де висказує, що певно апостольского походженя є канони о стравах, постах і супружу.

[12]) Drey l. c. 254—287. і слїд.

[13]) Milaš l. c. 79.

[14]) Wernz, Jus decretalium I², 309. n. 41. — Pitra II, 377.

[15]) Порівн. про се: Pitra I, 1-12. Drey, Neue Untrss. Tübingen 1832. Bickell, Geschichte des K. K. I, Giessen 1843 ст. 52 слїд. Hefele C. G. I, 793—799. Scherer l. c. I. 180—181. Maassen, Geschichte der Quellen I, Graz 1870 I, 3—7. Vering, Lehrbuch des kath. und protest. K. Rs. Frbg. 1876 ст. 25—48. Funck, Apostolische Konstitutionen, Rottenburg 1891. ст. 180—206., де критикує дотеперішні погляди на сю справу, по чім в закінченю, ст. 365—370 ставить цїлком нові результати. Порівн. тоже автора: Zur Didache, die Frage nach der Grundschrift und ihren Rezensionen, Theol. Quart. 1902 т. 84. ст. 73—88 і Wernz, Jus decr. I, 309. Walter, Lehrbuch des K. R. 14 Aufl. Bonn 1871, стр. 156—157.

[16]) Pitra l. c. I, 2.

[17]) Drey, Const. Apll. в Гердера Konv. Lex. col. 103 o. Philipps. K. R. IV. §. 171. ст. 33—45. Ballerini, De antiquis collectionibus Migne, P. L. t. 56 col. 15—17.

[18]) Jaffé Regesta R. P. I, 56. n. 398. Gratian: C. 3. §. 64. d. 15. порів. також: Humbert y Will, Acta. ст. 147. C. 26.

[19]) Pitra I, 2.

[20]) Just. Nov. 6. Praef. (Ed. Corpus iur. civ. Rom. Lipsiae 1720) стр. 504

вишукано і нещиро зачав дісциплїнарну полєміку, а Фотий так само видвигнув ті невинні ріжниці дісциплїнарні на причину розділу церквей.

Велике число канонів дісциплїнарних[21]) (овоч сильно цвитучого житя синодального в IV. в), які находили ся в непрактичних хронольоґічних збірках, обробив систематично коло 550. р. Іван Схолястик [адвокат в Антіохії, потім сьвященик і апокрізияр в Константинополи, а в кінци там патриярх 565 - 577]. Ся перша правничо наукова праця є: *Συναγωγὴ κανόνων ἐκκλησιαστικῶν εἰς ν' τίτλους διῃρημένη.* (L tiludi), діло, котре до XII. в. (до Бальзамона) мало великий вплив на дісциплїну грецкої церкви[22]). Другою правничою збіркою Івана Схолястика є т. зв. „LXXXVII Capitula" — котрого характеристичний заголовок так звучить: „Ex editis post codicem sacris novellis constitutionibus Justiniani divae memoriae diversae constitutiones, quae eximie cum divinis sacrisque canonibus consentiunt, iisque insuper propriam vim et potestatem (*τὴν οἰκείαν ἰσχύν*) tribuunt[23]), quibus certum ordinem numerumque tribuimus etc. З обох тих праць повстав в коротці по смерти Юстинїяна Номоканон в 50 титулах (котрий несправедливо приписувано Іванови Схолястикови[24]), а по нїм ще перед собором Трульским[25]) славний Номоканон в XIV титулах[26]).

Вже з того короткого огляду розвою дісциплїни грецкої Церкви що до формальної тілько сторони бачимо ясно далеко сягаючі ріжниці в жерелах дісциплїни обох церквей. Коли на Западї папи при помочи синодів рядили церквою і не терпіли вмішуваня сьвіцкої власти в церковну дісциплїну[27]), то на Сходї бачимо (перед собором Трульским певно ще не з полємічних причин проти Латинян) вже национально-грецку дісциплїну. На єї унормованє зложились слїдуючі чинники:

1. Висше згадані 85 Апост. канонів, котрі стояли ча чолї збірки яко „Апостольскі" і творили підставу чисто грецкої дісциплїни. Рим їх не мав, а передовсїм не мав послїдних 35.

2. Крім Апост. канонів і канонів вселеньских і частних соборів (Nic. Ancyr. Neocesar. Sard. Gangr. Laod. Const. Ephes.

---

[21]) Niketas Pectoratus покликує ся на них три рази, порівн. Funk, Die App. Konst. стр. 2.

[22]) Scherer I. 195. §. 46. Philipps l. c. IV. §. 169. 18—23.: „Quo modo non sunt penes vos cc. Sardicenses, quando inter L titulos, Quibus „Concordia canonum" apud vos texitur, ipsi quoque reperiuntur". Порівн. Philipps., IV. § 170. 26—28. Ballerini l. c., col. 44—53.

[23]) Text J. Pitra II. 375—385. Порівн. ibid. 368—373. О вартости тої збірки науково обробленої порівн. лист папи Николая I. до Фотия Quomodo.

[24]) Pitra l. c. 385.

[25]) Wernz I. 316

[26]) Pitra II. 431. Biener, Geschichte der Novellen Justinians, Berlin 1824. 202 n. 107. Herg. Photius III. 100.

[27]) Pitra II. текст: стр. 445—640 істория: стр. 431—444. Знаний в перерібцї Фотия. Порівн. Herg. Phothius III. 99—128.

Chalc.) приняв Іван Схолятик в свою збірку також 68 канонів сьв. Василия [28]). Через се впровадав він нове жерело регул дісциплїнарних, до котрого долучено пізнїйше, при всегдашнім аж пересаднім ургованю сьв. Отців, тілько еще регули східних патриярхів, а нїколи не втягнено декретів папских видаваних для Сходу. Іван Схолястик отже не приняв в свою збірку жадного декрету папского, надармо будемо за ними глядїти в грецких збірках і пізнїйше.

3. За то найшли місце в збірцї 87 capitulorum", яка була зладжена до церковного ужитку, цїсарскі устави. Відки, длячого?

Іван Схолястик чув ся змушений сам дати вияснене тої тілько у Греків звичайної аномалїї. Він піднїс, що ті права цїсарскі є не тілько в дусї церковних канонів уложені, але що они надають канонам в державі особливше значінє, і причиняють ся до сего, що всьо відбуває ся після плянів Божих і на користь вселенної [29]). Що через се вияснене випхнули Греки папу з єго ролї на поли дісциплїни, а заступили єго цїсаром — очевидне. Через принятє тих цїсарских устав до церковної збірки зістали они неначе канонїзовані, так, що при питанях житя церковного, в случаях, в котрих не було жадних постанов канонїчних, грецка церква нїколи не мала найменшого скрупулу примінювати права державні [30]). Як довго єще (до с. Трульского) ріжниця між церквою а державою менше-більше була ясно тримана, було се „commercium" між канонами а правами цїсарскими троха зрозуміле і не дуже небезпечне. Пізнїйше однак став ся сей прінціп грабарем свободи церкви. За часів Фотия не міг вже анї папа, анї синоди, анї патриярх з Константинополя щонебудь в справах дісциплїни зарядити — все дїялось так, як хотїв цїсар — церква стала невільницею держави.

Єще оден чинник заслугує на ту особлившу згадку. Найчистїйший і дуже додатний вплив на розвій дісциплїни церковної аж до іконоборства мали монахи і їх житє. Житє монастирске і єго норми дїлали так сильно на публичне житє, що монахи були все, як Пітра дуже влучно висказав: „una salus Graecorum, spes et subsidium, unum, ex quo castitas et innocentia morum effloruit, in quo honestas et scientia stetit, cuius etiam splendore corruscavit praesulum maiorumque pontificum sacra hierarchia, a

---

[28]) Pitra II. 433.

[29]) Pitra, II. 378. Ballerini l. c. col. 25.

[30]) „*αἵτινες οὐμόνον τοῖς τῶν ὀρθοδόξων ἡμῶν πατέρων ἀκολουθοῦσι κανόσιν, ἀλλὰ γὰρ τὴν ἐκ βασιλικῆς ἰσχύος αὐθεντίαν χαρίζονται κτλ.* Pitra II. 390.

[31]) Milaš l. c. ст. 49. узасаднює то еще своєю увагою: „Da der Staat den Kanonen die bindende Kraft anerkannte und in Zweifeln die Kanonen immer Vorzug hatten". Се є узасаднене факту; але ту є право головною річию. Чи цїсар має право внутренним житем Церкви рядити — се повинен був Milaš ту рішити.

quo demum ultima spiravit Ecclesiae libertas, fuit, inquam, subsidium, spes, salus omnium unica vita monastica“ [31]).

Що сей додатний чинник в борбі о образи перестав впливати на дісципліну, о сім вже висше була мова.

(Дальше буде).

о. Кость Курилло.

Причинки до становища руск. кат. Церкви в північній Америці.

(Дальше).

III.

Дійсно, дивним а неоправданим є той стан річий, який застав Преосьвящений Сотер, приїхавши між американьских Русинів, щоби обняти керму рускої Церкви. Церковні діла, народні орґанізації, навіть сам руско-католицкий клир зробив вражінє найбільшого неприготованя, чи не надіяня ся, чи то якогось мовчаливого здивованя. Клир чи не міг, чи не вмів освоїти ся з тим фактом, чи недовіряв самому собі — дійсно — так, що на повитанє Їх Преосьвященьства, яке було заповіджене на день 27-ого серпня 1907. р., не з'їхались навіть тії, що повинні були бути та очікувати з радостию і битєм серця тієї хвилини нового житя і розвитку рус. кат. Церкви. Се хиба може витолкувати собі питомою нам байдужностию та тим прибраним „американізмом“.

Чиж із року на рік не писало ся богато по часописях — вистарчить перекинути кілька річників „Свободи“, чи не печатали Впр. Отці осібної брошури на сю тему, чи не ставляло ся ярких, а жалісних постулятів та чи не посилалось меморанда до старого краю, чи не кидало ся у хлань чорного песимізму — але лишень на папері, а для добра Церкви, для її пожитку — було ся з руками у кишенях, себто не зробилось нїчогісенько! Чорною плямою лягли ті хвилї на нашім народї та на нашій

[32]) l. c. III. n 47.

Церкві в Америці; а звуть ся вони „виелїмінованєм себе з під впливу Айришів“ — мабуть чи не для того, що фактично руск. кат. Церква в Америці прямим способом залежала від Бога на небі, бо Він високо, а на земли від нїкого... Із сеї доби виелїмінованя маємо кілька сумних, а неоправданих нїяким чином апостазий сьвящеників, а народу — годї й подати число — богато.

Припустїм і се найгірше, погодїм ся і з тим, що сей летаргічний сон, який повис був над американьско-рускою Церквою і єї народом — відай задля браку фахових сил, чи їх безжурности й байдужности про добро Церкви і народу, — міг бути аж до дня принесеня ізза моря вістки про номінацию на владичий престіл о. Сотера Ортиньского. Але з хвилею і актом заіменованя руск. кат. Владики для американьских Русинів, треба вже було конечно прийти до спільного порозуміня галицких Русинів з угорскими, треба було винайти схожі точки злуки, бож се одна мати нас родила, та у тій самій церковці нас хрестили. Воно й не було би так трудно приготовитись із церковними дїлами, підготовити нарід та просьвітити його в будучих обовязках і витолкувати єму важність і значінє сего факту. Треба було лиш зробити збори в кождій громадї з осібна під проводом сьвященика, на них знов вибрати делєгатів і скликати велике віче, котре би сталось основою материяльного бутя приїзджаючого Владики, тай треба було мати кілька готових, вироблених еляборатів, як будучий статут перепису церков на Владику, враз з ухвалою кождої громади. Те усе, що дуже легко мож було зробити перед приїздом Владики, сто разів тяжше прийшло ся сподїяти вже по приїздї...

А церкви Угро-русинів, які були переписані на ірляндских епископів, спокійно перейшли би були під правну власть і посїданє нашого Владики. Навіть — можу додати і се цїлком сьміло, — иншими очами глядїли би на нас духовні ірляндскі власти і помагали би нам на кождім кроцї, бачучи в нас нову, животню силу. До сеї санациї наших церковних інтересів помагали би дуже гарно й наші часописи, подаючи найперше після вподоби плянованя, а потім хід зборів, накликуючи загал до сповненя предпринятого дїла. І пішло би було усе своїм чином, з радостию і оживленєм; і нїхто не скупив би був тих кількана йцять центів американьских, які треба було зложити, як перше канонічно тут обовязкове катедратікум.

Епископ приїхав, — бажанє американьскої Руси сповнило ся! Кождий із очевидців тямить і тямити довго ще буде ті повні любови, повитальні архипастирскі проповіди, ті нїколи ще не бувалі архиєрейскі служеня на земли Вашингтона в Джерзисітї, Бруклинї, Соботворку, Нюйорку, ті очи повні слїз ущасливленого люду, що покинув був на кілька годин тяжку працю. Бачило ся, що і клир наш забув на свої незгодини та під спільним прапором керманича руск. кат. Церкви станув, як брат щирий, сердешний, як правдивий слуга у винограді Ісуса. А потім, в кількананйцять майже годин, той сам клир оставив свого

Архипастиря, як ученики колись оставили Христа. Чи сїла тогдї кому на голові жура про владичу долю? Мабуть гадало ся, що Епископ вивіз великі гроші з краю, богацтво! Певно, привіз ще більше богацтво: любов і пожертвованє, яке тут кождому і в кождій потребі роздає.

Перші три місяцї перебув Преосьвящений запрошений через о. Підгорецкого в Соботворку, а відси переїхав на призначене булею місце: Philadelphia, Pa.

Зміст булї відомий. Roma locuta, causa finita. Деякі не застановились, обвиняли Владику, що приняв єї; деякі знова, думаючи відай, що своїм поведенєм розширять зміст булї, висипали на папір некоректну, ганьблячу нас лайку на Епископа, на Айришів, на Рим; деякі знов ударили на алярм, що се замах на наш обряд; а були і такі, що прилюдно задля того (винайшли собі догідну стежку!) получили ся з ворогом. Відтак пійшли масові протести — та буля, як стояла, так стоїть. Бо правду сказавши, чи вона шкодить розвиткови нашої Церкви, чи вона спиняє наше душевне житє, чи єї зміст не споневолює нас лучитись разом і працювати та добиватись власною нашою працею лїпших овочів? От куди нам дорога! А впрочім, єсли би не пошанували істориї і сьвятости нашого обряду, чи дали би нам Епископа? Застановитись лишень. Вкінци, єсли би Рим призначив булею дієцезию, тож би се не могла бути нею цїла Америка, але найбільше дві-три держави, а так наш Епископ є для всїх Русинів-католиків в північній Америцї. — Чи не більша се користь? Бож годї знова ставити сьмішне бажанє — кількох руских Епископів, як ми одного утримати і пошанувати не вміємо, чи не хочемо.

І ще один великий „crimen“ має бути в булї: не вільно сьвященикови миропомазанєм дїйствувати. По перше: Рим мав на думцї до якогось степеня рівнообразність усїх американьских католиків; — по друге, для римо-католиків в Америцї завелика була би новість передана власть миропомазувати сьвященикови; — по трете, позаяк нас Русинів-католиків є тут найменша горстка, тому, щоби нас на кождім кроцї не ідентифіковано з ортодоксами, відай і лїпше для нас погодитись чим скорійше з розпорядженєм Петрової столицї. Та й шкоди для обряду нема в тім нїякої. А впрочім, що в старім краю може бути добре і хосенне, то може виходити тут недогідним і непрактичним. Возьмім під увагу н. пр. празноване сьвят там і тут, чи не лїпшим було би тут для наших переселенцїв зрівнанє календаря? А скільки більше вийшло би ізза сего слави для Бога, добра для Церкви і самого народу, який мусить зчаста на самі великодні сьвята працювати у фабриках. Чи Поляки тратять свою віру і обряд в Росиї, єсли сьвяткують сьвята після східного числення? Впрочім, точки булї зависять від такту і розсудливости самого руск. кат. Епископа; а Він дав нам вже найлїпшу запоруку чистости обряду.

(Далї буде).

о. Осип Фаціевич.

Релїґія.

(Казка після старої рукописи).

Був час, коли люди задоволювали себе тим, що їм сама природа давала; вони живились жолудию та всякою иньшою твердою та поганою стравою. Тогдї, як кажеть ся у прастарій казцї, прийшов із далеких країв чоловік, що звав ся Озіріс і сказав: „Хто має уши, най слухає. Є лїпша страва для людий і штука єї обильнїйше добути. Я прийшов вам відкрити тую тайну". І він навчив їх тої тайни — справив рілю як слїд перед їх очима та сказав: „Оттак, бачите, треба вам чинити. А що далї — се лишіть небу, про те й не журіть ся; воно своє зробить". Посїв зійшов, доспів і видав зерно, а люди страх дивувались та тїшились, тай стали пильно оброблювати землю на ще більшу свою користь і пожиток.

Згодом найшлись деякі людцї, що їм сприкрилась така робота; вони забажали більшої вигоди для себе. От і щоб їм нї вітер не віяв, нї дощ не мочив їх, нї щоби небо та єго переміни після пір року їм не доскулювали, вони і сказали: А ну, возьмем тай після найновійшої поступової системи обведем поле муром, зробимо над ним склеплїнє, відгородимо єго від неба, та тогдї і робити мем після нашої вподоби, як коли зайде яка потреба. Вплив неба покажесь тогдї і не конче потрібний; коли не будем єго знати, то й пожадати єго не будем. Иньші знова казали: Озіріс, наш учитель, вказав виразно на небо і казав: „працюйте оттак, як навчив я вас, а що далї — се лишіть небу — воно своє зробить". Се він тому так казав — відповіли вони, щоби управу рілї впровадити в житє; впрочім для заспокоєня можна на склеплїню намалювати небо. Сказали, — зробили. Обвели рілю муром і стїною рівно після найновійшої поступової рільничої штуки, засклепили те все і на тім помалювали нове небо. Посїяли зерно, — так посїв не хотїв сходити. А вони орали, волочили, гноїли, штучними машинами перевертали землю на всї боки з потрійною завзятістю — а посїв мимо того не хотїв сходити. І намальоване небо нїчо не помагало; не помагало й се, що після поступових вимог рілю мала захист і від вітру і дощу і сонїшного жару.

А багато з них — з тих людцїв, стояло довкруги, дивились, та ще сьміялись над Озірісом тай єго тайною.

Отсе є модерна держава. Сьвітовим політикам та проводирям сприкрив ся вплив неба; сонце обявленя в Христї, роса ласки божої і сльози жалю не до шмиги їм стали у їхнїм вигіднім егоістичнїм живлї та їх системі; вони і віддїлили державу муром, стїною і склепліннем від неба і єго сьвітла, від справедливости і ласки. Вони сказали: Нам треба вже конче раз піймити, що ми живем в часї, де все йде до лїпшого, в часї загального поступу. Впливи неба оказують ся що раз менче потрібні, а коли народови возьмем з перед єго очий небо із єго вірою і Церквою, то по часї він вже і питати не буде за тими річами. Релїгія і Церков — тії впливи неба, вони потрібні були, щоби державне житє та полїтичну машину пустити в рух; тепер тим зміцненим самостійно-культурним державам вже не треба нїякого надземного впливу ні помочи, впрочім, щоби задоволити людский пересуд, вистарчить на державнім склепліню намалювати небо, але нашими земними красками та щітками нашої фабрики.

А які наслїдки з сього — бачимо на Франциї, тій виеманципованій до краю новочасній державі, „тій — як називає єї дехто й з наших культуртреґерів - культурній Франциї, тій провідниці людскости в культурнім походї“, що поклала мурроздїл межи собою а Церквою; бачимо на нїй, що єї всякі з'усиля до морального і материяльного добра єї власної суспільности розбивають ся без впливу неба о фізичну неможливість — подібно, як неможливо є, щоби зерно посіяне на ріли зійшло без соняшного тепла. Де сьвіт постановляєсь на людскій силї і уживає лиш чисто природних средств, там не може бути бесїди о поступі, чи там культурі, бо сили природи ослабають з бігом часу і вичерпують ся — через те й упадок наступити мусить.

Не культура людска дає зріст і високість народам, а культура божа; бо як Бог є висшим від сотворіня, так Єго культура є висша і тревалїйша від людскої — а тим самим вершком усякої культури духа мусить бути релїгія. На нїй а тим самим на Бозї, — опирає ся розум і єго напрям, із того жерела бере початок житє і культура кождого поодинокого чоловіка як і цїлих народів. До того огнища все прямує, що лиш можна підтягнути під назву просьвіти — і вихованє і наука і штука і суспільні відносини людий між собою. Від сего є зависиме житє в товариствах і державі — і великі дипльоматичні пляни і народні союзи і цїла сьвітова машина усякого житя. Нема на сьвітї жадної людини, нї дому, нї держави, нї школи, нї війска, нї товариства, нї культури, щоб — коли не зараз, то по часї проби — не мусїла признати, що в Бозї початок і кінець в Ньому. Всьо з Богом, всьо для Бога і всьо до Бога.

Якже сьмішними суть ті з'усиля тих мистцїв державних, що зі своїми одномишленниками працюють над двигненєм держави і людства з занепаду — без Бога! Їх робота без впливу

неба не удасть ся. Вже по декуди сьміють ся з нової мудрости і маси та підносять голос: Озіріс казав инакше — чиніть ви по Єго словам; а що не по вашій силї, то здїлає небо, то є релїґія і Церков і божа ласка.

БІБЛЇОГРАФІЯ.

Науки бібліїйні.

А. Съв. Книги.

Biblische Zeitfragen gemeinverständlich erläutert. Ein Broschürenzyklus hrsgegeben von Dr. Joh. Nikel, Prof. d. alttestam. Exegese an d. Univ. Breslau, und Dr. Ign. Rohr, Prof. d. neutest. Exegese an d. Univ. Strassburg.

I. Serie (Heft 1—12) 1908. II. Serie (Heft 1—12) 1909. Münster, Aschendorff. 8⁰. à Mk. 5. 40. Поодинокі випуски по 50—60 фен.

Із всїх богословских наук бібліїйні студиї заєдно найбільше оживлені: вони є основний і спільний терен для всїх богословів. Як коли, то особливо в теперішних часах на сїм полї замітно особливший рух. З одної сторони протестантизм, з другої історичний метод науки звернув особлившу увагу на бібліїйні письма і заставив многих робітників до працї над близшим і основнїйшим пізнанєм їх. Рівночасно з віруючими дослїдниками звернули ся до сих съвятих документів надприродного порядку і недовірки та безвірки, які старають ся підорвати їхню повагу і тим способом захитати доґматичну віру. Мнимі дослїди своєї злочинної критики вони розкидають межи маси народні і тим чином одним видирають віру, другим насувають ріжні сумнїви. А все то дїє ся мов би в імя правди, мов би в імя поступу бібліїйної науки. По части, щоби сему протидїлати, по части, щоби заспокоїти що раз то більше змагаючу ся потребу роз'ясненя бібліїйно-історичних основ християньского съвітогляду, повстало видавництво „Biblische Zeitfragen“. У поодиноких популярно-наукових розвідках воно обговорює з католицкого становища бібліїйні питаня, стоячі серед дискусиї теперішної хвилї, подібно як три роки скорше виходячі протестанцкі: „Biblische Zeit-und Streitfragen“ (Berlin Runge). Доси вийшли дві сериї „Бібліїйних питань на часї“: по 12 випусків за р. 1908 і 1909.

I. Серия.

1. Alte u. neue Angriffe auf das Alte Testament. Ein Rückblick und Ausblick von Dr. Joh. Nikel. 46 ст. 60 ф. Загальний

огляд закидів проти Старого Завіта, не так взятих з ненависти до позитивної релїґії, як радше з історичних, специяльно з релїґійно-історичних фактів і дослїдів критики тексту і лїнґвістики — враз з короткими розвязками трудностий.

2. Der Ursprung der alttestamentlichen Gottesglaubens, von Dr. Joh. Nikel. 43 ст. 50 ф. Доказане неможливости повстаня ізраїльского монотеїсму природною дорогою, чи то наслїдком расового успособленя Семітів, чи рефлексиї, чи розвитку, чи запожиченя.

3. Der Vernichtungskampf gegen das Biblische Christusbild. von Dr. Ign. Rohr. 45 ст. 50 фен.

4. Ersatzversuche für das biblische Christusbild. Того самого. Огляд борби проти божества І. Христа і недорічних та противорічних поглядів на з'ображене Его в біблиї.

5. Der Kanon des Neuen Testaments von Dr. P. Dausch. 43 ст. 50 фен. Наука про новозавітний канон релїґійно-історичної критики, католицкого богословя і позитивної протестанцкої науки.

6. Die Auferstehung Jesu Christi nach den Berichten des Neuen Testaments. Dr. E. Dentler. 64 ст. 60 ф. Збите раціоналїстичних закидів проти воскресеня Христового.

7. Die Apostelgeschichte. Dr. J. Belser. 32 ст. 50 ф. Представлене історичного тла і історичної дїяльности Апостольских Дїй.

8. Die Glaubwürdigkeit des Alten Testaments im Lichte der Inspirationslehre und der Literarkritik. 48 ст. 60 ф. В першій части незвичайно ясний і поглядний виклад вдохновеня (інспірациї), в другій інтересний доказ, що після церковного переданя критично-лїтерарні питаня не належать до богословя, а до съвіцких наук. Питане про повстане бібліїної книги належить до компетенциї съвіцкої науки. Про авторство Старого Завіта церква не поставила позитивного остаточного рішеня.

9. Christus u. Buddha von Dr. O. Wecker. 51 ст. 60 ф. Паралелї межи з'ображенем Христа в евангелиях а буддийскими переданями враз з доказами неможливости впливу буддисму на евангельскі оповіданя.

10. Die Amarnazeit. Palästina und Syrien in der Zeit israelitischer Wanderung und Siedelung. 48 ст. 60 ф. Виклад про викопане глиняних таблиць в Телль ель Амарна і їхне значіне для біблиї і пізнаня староєврейского язика.

11. Jesus der Menschensohn. Dr. F. Tillman. 50 ст. 60 фен. Власне съвідоцтво Христа про Свою мессіяньску гідність.

12. Judentum und Griechentum im letzten Jahrhundert vor Christus. 53 ст. 60 ф. Історичне тло перед появленем ся християньства.

II. Серия. 1909.

1. Abraham und seine Zeit. Dr. J. Döller. 55 ст. З'ображене вітчини, історичної хвилї і історичної особи патріярха Авраама.

2. Das Johannesevangelium, seine Echtheit und Glaubwürdigkeit. 47. ст. Оборона історичного характеру четвертого евангелия.

3. Das Alte Testament im Lichte der altorientalischen Forschungen I. Die biblische Urgeschichte. Dr. J. Nikel. 54 ст. Гармонія межи старинною біблійною істориєю а дослїдами істориї старинного сходу, доказана супроти панвавилонїзму і переціновання ассириольоґиї.

4. Die Glaubwürdigkeit der Markusevangeliums von Dr. J. Rohr 47 ст. Критичне провірене прикмет і віродостойности евангелия сьв. Марка супроти закидів невіродостойности (Вреде), есхатольоґічного пониманя (Швейцер), технїчних недостатків (Велльгаузен).

5/6. Die Briefe Pauli von Dr. F. Maier. 79 ст. 1 М. Хронольоґічний порядок, повстане, автентичність і значіне листів сьв. Павла.

7. Das Alte Testament im Lichte der altorientalischen Forschungen. II. Moses und sein Werk. von Dr. J. Nikel. 32 ст. Дальше переведене теми зачатої в брош. 3-ій. Особа і дїяльність Мойсея перед судом історичної критики. Завіт синайский і законодавство Мойсеєве.

8/9. Das Matthäusevangelium. Dr. F. X. Pölzl. 58 ст. 1 М. Обставини житя евангелиста, уклад і зміст евангелия, свідоцтва за і проти его автентичности, еврейске написане, ціль і час повстаня, мниме першеньство евангелия Марка і пр.

10. Die Weissagungen über den Gottesknecht im Buche Jesaias. 43 ст. Ебед Ягве, слуга божий Ісаії, се Месія, пророцтва про него відносять ся до Христа.

11. Die Chronologie der biblischen Urgeschichte. von Dr. S. Enzinger. 36 ст. 50 ф. Розслїджене і яке таке усталене трудної до порішеня хронольоґії старинних біблійних подій.

12. Der israelitische Sabbath. Dr. J. Hehn. III. 36 ст. Початки, захованє і значіне старозавітної суботи.

Як слїдно, „Біблійні питаня на часї“ порушують всї важнїйші питаня із сего обсягу, на які нині звернена увага дослїдників і відповідають на них з науковою точностю, хоча і в популярній формі, проте се видавництво заслугує на особлившу увагу ширших кругів священників і вірних. І в сім 1910 р. воно виходить дальше і можна его предплачувати за річну ціну одної серії М. 5. 40. *).

Б. Введеня до сьв. книг.

1. Dr. Mich. Seisenberger, Einführung in die hl. Schrift, ein Abriss der biblischen Geographie, Archeologie, Einleitung in das Alte und Neue Testament sammt Hermeneutik, 6 Afl. 1909. Regensburg, Verlagsanstalt. XII, 560 ст gr. 8°. M. 6.

*) Гл. „Нива“ 1909, стр. 481.

У пяти попередних виданях ся книжка виходила безіменно, звана загально Regensburger Anonym. Отсе в 6-ім виданю вона вже виходить з іменем автора, проф. ліцея в Фрайзінґ. Коротко, ясно і практично він подає загальне введеня до Старого і Нового Завіта, разом з біблійною ґеоґрафією, археольоґією і герменевтикою. Нове видане увзглядняє новійші досліди біблійних наук.

2. Dr. Joh. Mader, Allgemeine Einleitung in das Alte und Neue Testament. 1908. Münster, Aschendorf. V, 146 ст. 1 M. 50.

Загальна орієнтация про завдане і літературу біблійного введеня (ст. 1—9), вдохновене сьв. книг (ст. 10—31), старо — і новозавітний канон і апокрифи (ст. 32—62), оріґінальні тексти сьв. Письма (ст. 65—93) і переклади (ст. 93—146). Як взагалі в німецких підручниках, інформациї про славяньскі переклади або за скупі, або невірні.

3. P. Const. Rösch, Die heiligen Schriften des Alten Testamentes. I. Teil. Die historischen Schriften. 1908 Münster, Aschendorff. Gr. 8°. 256 ст. M. 4.

Перед пятьма літами автор видав кн. „Der Aufbau der hl. Schriften des Neuen Testaments“ (1905), у якому подав був коротке введене і докладний зміст кождої книги Н. З. Такий самий підручник видав отсе до Старого З. При кождій книзї подані наперед замітки про єї автора враз з долученем дальшої літератури; відтак слїдує виложене укладу, змісту і ходу гадок єї, яко заохота до читаня і поміч до запамятаня собі біблійного материялу. Друга часть має обнимати дидактичні і пророчі книги.

В. Спеціяльні письма.

1. Dr. J. Schäfer, Evangelium und Evangelienkritik Der akademischen Jugend und den Gebildeten aller Stände gewidmet. 1908. Freiburg. Herder 8°. 121 ст. M. 1.40.

Популярний виклад про евангелия і досліди евангельскої критики, призначений для ширших кругів образованих мірян, щоби одних утвердити у вірі в божий характер евангелий, одних ухоронити перед злощасними впливами раціоналїстичної критики, одних заохотити до читаня сьвятих книг.

2. Die Parabeln des Herrn im Evangelium exegetisch und praktisch erläutert von Leopold Fonck S. J. Dr. Theol et philos. ord. Professor der Theologie an d. Universität Innsbruck. 3 verb. u. verm. Aufl. 1909. Innsbruck. Rauch, 8°, XXXIV, 927 k. 7. (Christus, Lux mundi. III. 1).

Професор університета в Іномостї і директор Папского біблійного інститута в Римі, рухливий і заслужений вчений О. Фонк заповідає цїлу серию праць з обсягу евангелий п. т. „Christus, lux mundi“. Перша книга має містити в собі: „Край, нарід і житє в Палестинї за часів Христа“, друга: „Істория Господа“, трета: „Бесїди Господа“ в двох частях 1 притчі, 2 прочі бесїди; четверта: „Чуда Господа“.

Перша часть книги про чуда Господні в природі вийшла 1907. р. в другім накладі (п. т. Die Wunder des Herrn im Evangelium exegetisch und praktisch erläutert. Innsbruck, Rauch. 8⁰, VIII. 469 ст. К. 4.30.), а отсе тепер появила ся перша часть III-ої книги про притчі Господні вже в третім виданю. Книжка дуже поучаюча і великої практичної вартости для душпастиря, яко річеве підготоване до проповідий. Кромі поданя проповідничої літератури при кождій притчі, нове видане має додані ещe короткі диспозиції, яко точки до проповіди і розважаня. — *о. Др. О. Боцян.*

ЗІ СЬВІТА.

Два пастирскі листи в справі вихованя молодїжи.

Майже рівночасно появили ся в осени 1909 р. на полудни в Франції і Іспанії два соборні пастирскі листи про школи взагалї, а специяльно проти шкіл невтральних, один від загалу епископів французских а другий від загалу іспаньских. Оба обговорюють ту саму справу, однак в відмінний спосіб і серед відмінних обставин. Перший є неначе продовженем такого самого листу, писаного в попереднім роцї з нагоди внесеня двох нових правних предложень, які зміряли до ослабленя впливу родичів на школу і на вихованє дїтий. Другий лист оголосили епископи іспаньскі з нагоди сумних випадків, що зайшли в Барцельонї, в формі мемориялу до президента міністрів Морета проти модерних шкіл. Також тон обох листів звернених до вірного стада, з причини відмінних обставин є відмінний. Лист епископів французских являєсь радше в лагідній формі батьківского напімненя, просьби і заклинаня ніж в формі критики суспільних відносин. Лист іспаньских епископів написаний в строго науковім тонї визначаєсь більше полемічним характером.

I. Лист французских епископів, датований 15. вересня 1909 р. обговорює стан школи в Франції і відносини між Церквою і державою по знанім роздїлї. Тут подає ся напімненя для родичів зі становиска науки католицкої Церкви і вказівки, як мають радити собі в спільнім нещастю, що силою вдираєсь в житє родинне та нищить основи ладу суспільного. Лист сей зістане раз на все сьвідоцтвом, як дуже затерла ся серед сучасної французкої суспільности ріжниця між добром а злом, над якою пропастию моральною стоїть суспільність, що позбавила релїґію

права публичности і зредукувала ей до приватної річи. Він має на ціли пригадати, які права і обовязки мають родичі зглядом школи після науки католицкої Церкви.

Зі взгляду на композицию ділить ся лист на дві части. В загальній части пояснюєсь, що таке родина і яка повинна бути звязь між родичами а дітьми на підставі натурального і божого права та зазначуєсь, що школа продовжає лиш і виконує права родичів, які вони їй повірили над своїми дітьми. Вже з того загального вступу виходить, що в справі виховання дітий може заступати родичів держава, однак не може їх ніколи усунути, бо родичі суть першими і натуральними педаґоґами. Покликуватись на инші права дитини — се найбільша несправедливість. Дитина не має жадного права, яке виходилоб поза право боже, тим менше нема такого права, яке приказувалоб родичам здержувати релїґійне вихованє дитини аж до 18-го року житя. Воно істнує лиш в уяві Русса, що був злим батьком.

Специяльна часть, де суть близше означені відносини родичів до школи, ділить ся на два розділи. В першім розділї піддані суть критичному оглядови дві категориї шкіл у Франциї: школа християньства і невтральна. Пастирский лист вкладає на родичів обовязок вибирати таку школу, яка відповідає вимогам їх віри, а оминати школи невтральні. В другім розділї суть близше означені права і обовязки родичів розтягнути свій нагляд над школою через закладанє стоваришень батьків родин і через усуванє погубного впливу неморальної лектури. Опіка родичів над школою є легка, коли поступає ся в імя евангельскої засади: Повинноватися подобаетъ Богови паче, нежели человѣкомъ. (Дѣян. ап. 5, 29.) Ся максима хоронила апостолів, що остоялись перед першими переслїдуванями Церкви, вона охоронить також душі християньских дітий від загибели В боротьбі о натуральні права підопре християньску суспільність не тілько епископат, що освідчає свою готовість перетерпіти все, що лиш може допомочи родичам в охороні віри того неоцїненого добра теперішного и будучого житя їх дітий, але також примір сьвітлої минувшини. Француска героїня Іванна д'Арк ішла до бою з гаслом: „Військо буде боротись а Бог дасть побіду". Те саме гасло повинно розпалювати до боротьби за школу тих, що видять в школї будучність свого народу. Боротьба під прапором Христа і Марії дасть певну побіду, якої бажанєм кінчить ся пастирскій лист французских епископів.

На особлившу увагу заслугує перший і другий розділ специяльної части листу, де говорить ся про дві категориї шкіл французских, про обовязок родичів вибирати школу християньску та про права родичів розтягати свою контролю над школами. Справа католицких шкіл є актуальною також в Австриї, де внесок князя Ліхтенштайна з 1888. р. про закладанє шкіл конфесийних викликав був велику бурю в „поступовій" пресї. Останнїми часами заінтересували сею справою нашу суспільність

виступи нашої „поступової“ молодїжи, що кланяєсь ідеям Масарика і его вільної школи, даючи вираз своїм поступовим змаганям в антирелїґійних резолюциях, ухвалених на вічу 11—14 липня 1909. р. Поминувши се, чи академічна молодїж є компетентна рішати про науковість або ненауковість теольоґічних студий і чи направду релїґія суперечить самим основам науки,*) придивім ся близше підвалинам, на яких опираєсь невтральна школа.

Наперед виринає питанє, що то є школа католицка. Відповідь на се питанє пояснить нам ріжницю між школою католицкою а невтральною і викаже брак релїґійних, етичних і педаґоґічних основ сеї другої.

Католицка школа — говорить пастирскій лист — є се така школа, в якій учитель крім відповідних педаґоґічних способностий має також щастє бути віруючим і відвагу жити після засад католицкої Церкви, ідучи в слїди Христа, що заки проголосив свою науку, сам після неї жив. Католицка школа є така школа, в якій учитель признає в своїй програмі перше місце релїґії, дає своїм ученикам книжки згідні своїм змістом з наукою католицкої Церкви і пособляє в той спосіб розвоєви їх віри і чеснот. Тому папа Лев XIII. кладе натиск на католицкі школи і висказує бажанє, щоби дїти католицких родичів побирали від вчасної молодости науку згідну з приписами релїґії та щоби взагалї не відділювати від науки релїґійного виховання (Енц. „Nobilissima Gallorum gens“, 1884).

Чотири отже прикмети становлять суть католицкої школи: католицке вихованє, оперте на правдивій католицкій етиці, католицкий спосіб подаваня науки, яке в нїчім не нарушує католицких переконань і почувань, католицкий учитель, що жие і учить після засад католицкої віри і виключно католицкі дїти.

Всї ті чотири прикмети виключає невтральна школа. Вона відділює релїґійне вихованє від науки, що тхне часто ненавистию до всего що католицке і має на цїли увільнити науку не лише від „клерикальних“, але від християньских взагалї вплив. Вона зміряє радше до сего, щоб впакувати в голову дитини як найбільше відомостий, нїж приготовати еї до практичного життя; вона принимає в свої обійми всїх без ріжниці релїґійних переконань, а про моральну вартість учителя зовсїм не дбає.

Очевидно, така школа, де дїти учать ся непошанованя для своєї віри і беруть собі примір з учителя, який викорінює і убиває найкрасші релїґійні і етичні почуваня дитини, не може вплинути користно на молодїж, сю надію будучности.

---

*) Про одну і другу справу говорить статя В. Лиска: Кілька заміток до питаня: теольоґія а університет (Нива 1910, ч. 2—3 і в осібній відбитцї) і брошура Н. Садовского: Антирелїґійні резолюциї акад. молодїжи в сьвітлї науки. 1909.

Колибисьмо собі уявили суспільність, виховану на засадах невтральної школи, то була би вона якимсь незвичайним просто ненатуральним явищем. Булаби ся суспільність без ідеї найвисшого єства, без натурального почутя ріжниці між добром а злом. Про житє суспільне і закони, які би се житє нормували — анї мови. Одиноким законом чоловіка, жиючого серед такої суспільности був би утілїтаризм, еґоїзм і хвилевий гедонїзм. Словом, всї блага примітивної звірскої і варварскої натури повернулиб і занялиб місце прав людских і божих.

Ось що значить невтральність школи зі всїми єї перспективами на будучність.

Справедливо осудила такі школи католицка Церков. Папа Пій IX. осуджуючи в своїм письмі з 14. липня 1864. р. до архиепископа фрибурского невтральність в середних школах, додає: „Ся погубна метода науки, визволеної з під впливів католицкої віри і з під опіки Церкви, принесе єще сумнїйші плоди, коли єї приноровить ся до шкіл народних, бо в тих школах повинна наука Церкви заняти перше місце.. Молодїж є виставлена на найбільшу небезпеку, коли вихованє в тих школах не є тїсно звязане з наукою релїґії“.

Папа Лев XIII. в наведеній вже енцикліці згадуючи про конечну простоту науки релїґійного виховання, каже: „Одна і друга хотять, щоб дитина лишилась невтральною там, де ходить о обовязок зглядом Бога. Облудний і погубний плян для так нїжного віку, бо він отвирає двері до безбожности а замикає до релїґії“. Ту саму науку подає папа до відома баварских епископів дня 2. грудня 1887. р., а канадийским епископам заявляє, що невтральна школа противить ся вірі, добрим обичаям і загальному добру (5. грудня 1897).

Папскі осудженя невтральної школи знайшли відгомін у французских епископів, скоро дала ся чути небезпека. Можна жалувати, що лист французских епископів появив ся за пізно серед французкої суспільности, однак посуджувати їх о брак чуйности булоб несправедливо, як несправедливо є уважати осуд невтральної школи зі сторони цїлої Церкви за акт нетолеранциї. Се стане цїлком ясним, коли зважимо, що усуване релїґійного виховання зі шкіл є одною з головних причин тяжкого нещастя, яке зависло над французскими родинами і бурить безпощадно обичайність та любов до вітчини.

Запобічи сему нещастю можуть родичі, які мають обовязок розтягнути свою опіку над школою. Вони повинні знати учителїв, які учать їх дїти і науку, яку їм подають. Нїчо, що дістаєсь до рук дїтий, не повинно уходити їх уваги. Книжки, зошити, образи — все те повинно підлягати їх контролї. При тім треба звертати увагу на чесноти дитини, які годї плекати в мішаних школах, де панує система спільного виховання дїтий обох полів, противна моралї і негідна цивілїзованого народу. В цїли

успішного виконуваня опіки над шкільним вихованєм дітий, припоручаєсь закладане товариства батьків родин. Мотиви, з яких такі товариства повстають, не належить приписувати злому успособленю родичів, противно, вони походять з найблагороднійших жерел. Учителї, яким не можна нїчого закинути, не потрібують бояти ся контролї родичів, — овшім, їх повинно се тїшити, що знаходять в родичах підпору в своїй працї над вихованєм дітий.

Наконець треба звернути особлившу увагу на книжки, які попадають в руки дитини, бо вони причиняють ся найбільше до розповсюднюваня блудів, вони ширять противні погляди що до самих основних правд істнованя Бога, духовости душі, будучого житя і консеквентно, що до гріха первородного і надприродного порядку річий. Учителї, що толєрують в католицких школах такі книжки, самі себе осуджують.

При кінци листу є долучений спис заборонених книжок, який подаєм після областий науки: істория Франциї: Кальвета, Готієра і Дешампа, Гіота і Мана, Роджія і Депіка, Девіната і Броссолєта, Алярда і Дедібура; істория французкої цивілїзациї: Роджія і Депіка; наука моральної: Альберта Баєта, Пайота; елєментарна наука права: Олярда; підручник морального, горожаньского і соціяльного вихованя: Прімера і єго підручник шкільної лєктури.

(Конець буде.)

КВЕСТИЇ.

В справі патронату, конкуренциї і комітетів парохіяльних.

Сьмію просити не тілько канонїстів, але також сьвітских руских юристів, прихильних нашій Церкві, о поясненє низше поданих квестий. Цитую після книжки: Korzeniowski — Zbiór przepisów odnoszących się do kościoła i duchowieństwa katolickiego, виданої у Львові 1900 і після книжки: prof. kanon. prawa ks. Dr. Mysor — Przepisy o konkurencyi kość. i komitetach paraf. — Tarnów, 1906. Книжка радн. намісн. Коженьовского потребує зміни і доповненя, бо нема в нїй закона краєв. конкур. з р. 1905, котрий поданий в книжочцї кс. Мисора.

I. Квестия. Як належить розуміти §. 32 закона державного з 7. мая 1874 (Korzeniowski: 22, 16), котрий звучить: „Uregulowanie stosunków patronatu zastrzega się ustawie (до тепер не вийшла); do tego zaś czasu utrzymuje się dotychczasowe przepisy o tych stosunkach. Przy ocenianiu jednak poszczególnych przykładów trzymać się należy zawsze zasady, że ciężary patronatu odnoszą się tylko do pewnego kościoła lub beneficyum, podległego patronatowi i że nie mogą się zwiększać przez pomnożenie potrzeb wyznaniowych w gminie przydzielonej do tego kościoła lub beneficyum“.

В однім селї над Збручем есть церковця мала і деревляна, збудована около 1730 р., знищена зубом часу упадає і треба конечно нову будовати. Парохіяни хочуть мурованої церкви і значно обширнїйшої, бо за час 175 лїт (1730–1905) прибуло значно людности. В р. 1905 було в тім селї людности 900 душ, а в р. 1730 могло бути 300 до 400 душ. Патрон — як то мало тепер місце в тім селї над Збручем — не хоче платити на обширну, мурованy церков, і вносить протест на підставі §. 32 зак. держ. з 7. мая 1874 і виграє у власти краєвої політичної! Щож тепер робити? Чи патрон обовязаний тілько до конкуренції на нову але деревляну церков великости такої, як збудована в 1730 році? Може треба отаксувати, кількоби коштувала тепер деревляна церков такої величини як старенька і до того кошту хиба би патрон конкуровав після §. 5 зак. краєв. конк. з 1866 (patron kościoła ponosi jodną szóstą część wydatku, jaki po strąceniu kosztów roboty ciągłej i pieszej pozostanie niepokryty i po strąceniu środków §. 1 (спеціяльний якийсь засіб церковний) і §. 4 (датки парохів supra congruam)? Досить елястичне есть оречене трибуналу адміністрацийного (Korzeniowski ст. 123): „według brzmienia §. 31 pomnożoną potrzebę wyznaniową przyjąć należy wtedy tylko i o tyle, o ile wskutek pomnożenia względnie powiększenia gminy wyznaniowej okaże się potrzebnem także pomnożenie lub bowiększenie konkretnego zakładu wyznaniowego, do którego konkurencya ma się odbyć“. В другім ореченю сказано (Korz. ст. 123): „patron ma przyczyniać się także do kosztów adaptacyi plebanii a nie o zadośćuczynienie pomnożonym potrzebom gminy wyznaniowej“. Яке значіне протов мав би в теорії і практиці той §. 32 зак. з 7. мая 1874.

II. Квестия. Після закона краєвого конкур. (з рр. 1866, 1896 і 1905) комітет складає ся з 5 членів — так само при „материній“ як і при „дочерній“ церкві. До комітету після §. 13 належать межи тими 5 членами 2 сталі члени, то есть 1) парох, 2) патрон, маючий право презенти пароха; „resztę członków komitetu, to jest trzech, a jeżeli patron nie wykonywa prawa prezenty, czterech wybierają strony konkurujące“. Так само після §. 13 a. до „дочерного“ комітету належить душпастир і патрон і 3 члени вибрані парохіянами дочерної церкви; „jeśli kościół filialny niema patrona lub patron nie ma prawa wykonywać

prezenty", то тогди виберуть парохіяни „дочерні" четвертого члена. Як ту і кого розуміти яко того патрона, а) котрий не має права презенти, б) котрий не виконує права презенти? Дїдич жид поносить тягарі патронату, але права патронату що до презенти не виконує, бо в загалї тогди права патронату спочивають. Патрон, до котрого маєтку отворено конкурс судовий, не презентує; патрон допустивший ся симонії, тратить на цїле житє право презенти на тое бенефіцїюм; патрон дібр засеквестрованих не презентує. За малолїтного патрона презентує опікун з судом опікунчим; до дібр камеральних (властиво домени і лїси державні) належить патронат а презентує намісництво. Кромі тих случаїв з австр. права, ще есть много случаїв, в котрих після церковного права тратить патрон право презенти. При розправі конкуренцийній (§. 16) має голос патрон. Але котрий патрон правно після §. 13 і 13 а. не есть членом комітету, треба би раз на все усталити, бо инакше не можна мати анї комітету леґально і формально важного, анї ухвали важної. Днятого дуже пожадане, щоби канонїсти і сьвітскі юристи пояснили докладно §. 32 зак. держ. з 1874 р. і §. 13 і 13 а. зак. конкур. краєв. що до патронату. — *о. Йосиф Ганкевич.*

ВСЯЧИНА.

Папский декрет: *De relationibus dioecesanis et visitatione ss. liminum.*

„Acta Apost. Sedis" (n. 1, c. p.) оповіщують папский декрет, який реформує дотеперішне звиджуване епископами апост. гробниць і подає норми що-до опрацьовуваня епархіяльних звітів, які епископи мають предкладати апост. столицї. Тому що в тім декретї, зглядно у долученій до него інструкциї: „Ordo servandus in relatione de statu ecclesiarum", находять ся вказівки, важні і для загалу духовеньства, подаємо отсе короткий его зміст.

Почавши від 1. сїчня 1911, мають всї управителї дієцезий — чи то особисто, чи ex justa causa через заступника — що пять лїт являти ся перед Сьвят. Отцем і здавати справу зі стану своїх епархий. Ті сталі пятилїтя розділяє декрет в сей спосіб, що 1-ший рік призначує для епископів Італиї і сусїдних островів, 2-гий для іспаньских, французских, бельґійских і анґлійских, 3-тий для австрийских, нїмецких і всїх прочих европейских, 4-тий для американьских, а 5-тий для африканьских, азийских

і австральских. Позаевропейскі епископи можуть звідувати ся до Риму і що 10 лїт. — У предкладаємих звітах мають епископи передовсїм представити загально релїґійний і моральний стан своїх епархий та виказати, о скілько стан сей в останнім пятилїтю поліпшив ся, зглядно погіршив ся. Відтак мають слїдувати подрібні інформациї о положеню, об'ємі і населеню кождої епархії, о числї католиків і їх вірі, о духовенствї і его вихованю і т. д. Опісля йдуть ті згадані висше питаня-вказівки, а іменно: які суть звичаї сьвященик в даної епархії, яке в них образоване і сьвященича ревність, чи жиють зі собою в братнїй любови й згоді, чи носять клерикальну одіж, чи приготовляють ся належито до Сл. Божої і чи роблять по ній благодарене, чи зчаста відбуваю ґреколекциї та сповідаються чи збирають ся для обговорю. ваня богословских, душпастирских та станових справ, чи мають свої санаториї, чи не занимають ся полїтикою зі шкодою для своїх обовязків, чи відправляють у свій час всї мануальні Сл. Божі, чи не читають часом яких заборонених книжок та злих часописий, та чи не ворогують з місцевим сьвященьством иньшого обряду? Дальших кілька питань є посьвячених відносинам між пароками а сотрудниками і пароками а парохіянми (є й між иньшими таке: чи нема скарг ізза високих треб?), відтак слїдують питаня що-до виховання молодїжи, чи веде ся воно в кат. дусї, чи між учительством нема явних ворогів Церкви, чи Ординарият має вплив на виховаше молодїжи, чи працює ся над молодїжию і поза школою; потім: чи суть в епархії церковні брацтва, які їх цїли і яка зависимість від церк. властий; дальше: чи основує духовенство кат. товариства, чи працює над материяльним підвигненем вірних, чи пропаґує тверезість, ощадність; вкінци: яка є преса в дисцезиї, чи духовенство достаточно дбає о відтяганє вірних від погубних впливів злої преси — особливо письм лїберальних і порноґрафічних і чи робить ся що для поширеня кат. преси? — Словом, як видко вже й із сего короткого змісту, папский декрет із згаданим додатком важний не лише для управителїв епархий; він може безпечно послужити і для нас — як несогірший підручник до обрахунку нашої сьвященичої совісти.

Які збори заборонено уладжувати сьвященникам?

З огляду на се, що в нинїшнім числї „Ниви“ підносить ся гадку всенародного руского кат. віча, а на такім вічу, очевидно, на першім місци стоять сьвященики, — не від річи буде сказати дещо на зазначену у заголовку тему.

Як звісно, енцикліка „Pascendi“ з 8. вересня 1907 постановляє, щоби епископи позволяли на збори духовенства лише виїмково (sacerdotum conventus episcopi in posterum haberi ne sinerint, nisi rarissime), щоби кождоразове таке їх позволене було дане на письмі, щоби означувало виразно час зборів і щоб удїляло ся під услівем і з певностию, що на зборах не будуть обговорювати ся справи, які належать до компетенциї епис-

копа й апост. столиці, та що не будуть ставити ся жадання, які булиб визовом для церковних властий. Отсе зрозуміле в нинїшних часах розпорядженє занепокоїло було деяких католиків — головно тим, що не означало докладно до яких саме зборів воно відносить ся: чи лише до більших конґресів — чи й до сходин двох-трох священиків, чи до зборів політичних, соціяльних — чи й до станових, наукових і т. д. Щоб утихомирити ото занепокоєнє, о. прал. Heiner, авдитор рим. Роти — отже й обізнаний добре з римскою практикою, так пояснює сю справу в місячнику „Der kath. Seelsorger“ (XXI, 1909, стр. 109): Річ зрозуміла — каже він, що ота заборона не відносить ся до т. зв. соборчиків деканальних — чи то офіцияльних, чи й приватних. Так само дозволяють ся й на будуче збори і конференції пасторальні, соціяльні, наукові. Що до всенародних і міжнародних кат. конґресів — то участь сьвящеників на них навіть бажана. То само можна сказати й о згромадженях кат. молодїжи, кат. робітників і т. д. — з тим хиба додатком, що випадалоб о тім повідомити, зглядно запросити на таке згромадженє епископа дотичної епархії. Правдоподібно, згадана заборона не дотичить і таких стоваришень, де священники працюють взаїмно над розширенєм свого сьвітогляду; лише на відчити, які читаноб на тих стоваришенях, потреба — після загального права — мати дозвіл дотичного ординаряту. Словом, згадана енцикліка полишає й на будуче дозволеними всї сьвященичї згромадженя, яких ціль є означена і яко така узнана за корисну з релїгійних і церковних зглядів; забороняють ся нею лиш *загальні конґреси духовеньства*, на яких раджено б над справами *духовного стану яко такого* — чи матеріяльними, чи соціяльними, чи політичними, чи правничими, чи й духовними. Очевидно, — кінчить о. Heiner свої замітки — єслиб хто слово conventus розтягав на всякі сьвященичі згромадженя, то булоб воно хибне толковане, бо тогдї згад. енцикліка насилувалаб вроджене й священикам стремлїнє до свободи, а се не лежало в інтенціях Сьвят. Отця. На се найлїпший доказ енцикліка з 8. серпня 1908, де Він виразно поручає сьвященикам, щоби лучили ся в товариства та орґанїзували ся, щоби двигали ся та кріпились.

До мемориялу львівскої Руси.

Три меморияли, зложені в протягу короткого часу в руки Князя нашої руско-католицкої Церкви, доказують, що справдї важну хвилю проживає наша церква під нинїшну добу. Докладнїйше вага хвилї прояснена в меморялах львівского українського духовеньства і цїлого громадяньства, котрі годять ся в тім, що над нашою церквою зависла гроза православної пропаґанди; навіть руссофільске сьвященьство в своїм меморияльї еї не заперечує. В Бозї надїя, що ся грізна хвиля промине без шкоди для нашої церкви завдяки невзрушимій солїдарности з

Пресьв. Єпископатом цїлого нашого съвященьства і руско-украïньского громадяньства.

Дня 27. лютого с. р. вручила депутация Русинів міста Львова Єго Ексц. Митрополитови пропамятне письмо у відповідь на мемовиял 25-ти львівских русофіл. съвящеників. В сій депутациї взяло участь 23 відпоручників 17-ти львівских руских товариств, в значній части члени тов-а „Львівска Русь“, а то: член Виділу краєвого І. Кивелюк, радник вистого суду Др. Л. Шехович, радник Т. Реваковић, директор Др. Ст. Федак, Др. Е. Озаркевич, директор Біликовский і др. Своїм мемориялом дала львівска Русь доказ, що єї справа нашої Церкви не чужа але лежить єї на серци і тимто ми уважаємо мемориял львівскої руcько-украïньскої громади найзамітнїйшим і найважнїйшим. Ми були привикли до сего, що загал рускої суспільности, передовсїм інтелїґентні сї сфери відносили ся байдужно до справ нашої церкви і до єї верховних представителїв. Часи сеї байдужности вже минають, а переломову хвилю становить хвиля вручення мемориялу через львівску Русь і заява цїлковитого довіря і преданности Князеви нашої Церкви. Солїдарність епископа з духовеньством, а передовсїм солїдарність епископа з цїлим громадяньством — отсе то, що нам найбільше недоставало і через те великі поносили ми шкоди. Та солїдарність руско-украïньскої суспільности з Єпископом завязує ся, росте і дасть Бог буде съвяткувати свої трюмфи. — *Д. Я.*

* * * Всч. Отцїв, котрі схотїлиб жертвувати чи то якусь грошеву лепту, чи щось із старих риз і книг церковних, або й съвітских для наших поселенцїв в Босні, просить ся звертатись з тим на адресу: **бр. Йосиф Ґроцкий ч. с. В. В. у Львові, пл. съв. Юра ч. 5.**

Видає „Редакцийний Комітет“. — За редакцию відповідає

о. Олександер Малицкий.

З друкарнї Ставропигийскої під упр. М. Рефця.

Найбільший склад в краю

ориґінальних машин до шитя, гафту, до кравеччини і шитя шкір, також панчошкових машин.

АҐЕНТАМИ НЕ ПОСЛУГУЮ СЯ,

КУРС ГАФТУ БЕЗПЛАТНО

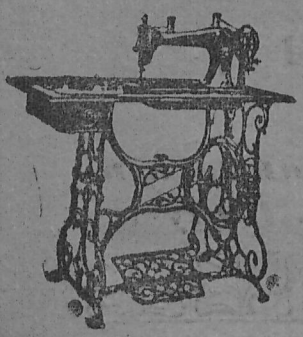

Цінники дармо і оплатно.

Йосиф Іваницкий

механік і спеціяліст

Львів, Готель Жоржа.

ОДИНОКА РУСЬКА РОБІТНЯ

різьбярсько-столярська і позолотнича

Дмитра Стащишина

у Львові

ул. Шептицьких ч. 15

поручає ся Всч. Духовеньству.

Предплачуйте і ширіть

християньску часопись для руского народу

„ОСНОВУ",

що виходить 10. і 25. кождого місяця і коштує річно 3 кор. „Основа" пише про полїтику, господарство, про справи релїґійні, суспільні, просьвітні, подає короткі а цїкаві оповідання і богату всячину.

Купуйте також отсї брошурки, що вийшли в бібліотеці „Основи":

1)	Ану виплиньмо раз на чисту воду	6 сот.
2)	Йосифіньский патент	6 сот.
3)	Про чернече житє	6 сот.
4)	Дещо про суспільне питанє	20 сот.
5)	За що мають соціялїсти нашого хлопа	6 сот.
6)	Як товариш ратував товаришку	10 сот.
7)	Значінє праці в сьвітлї віри	20 сот.
8)	Чи наука противить ся вірі	6 сот.

Редакція „Основи"

Львів, пл. св. Юра, 5.

Читайте Важне на зиму!

Футра — зарукавки — шапки

М. А. АВҐУСТИНА

ул. Театральна ч. 7.

Супротив лат. катедри

Жадайте богато илюстрованих цінників, покликуючись на „Ниву".

Юліян Трепчиньский,

Львів, ул. Трибунальска № 14,

доставець „Народної Лїчниці",

поручає Вс. Духовенству бритви, сцизорики, ножички, машинки до волося та принимає остренє і нїкльованє по уміркованих цінах.

Дуже гарні образи

13 портретів руских князїв,

потрібні до науки поглядової в школах народних, уложені на основі підручників шкільних продає **С. Ґерусїньский**, учитель школи ім. Шашкевича у Львові. Образи коштують 1 К. 20 с. враз з пересилкою. Грошї посилає ся на адресу:

С. Ґерусїньский — Львів вул. Садівницка ч. 79.

Наша церковна торговля

„ДОСТАВА“

спровадила на сей час нові і добірні утвари церковні: темні фелонові матерії (чорні, фіолетні, багряні) на піст, і сьвітлї величаві на великдень, — всякого рода плащениці, шалї і суконки (на сьв. Тайни), хоругви (шовкові і вовняні).

Постаралась о ріжні **металеві вироби**: чаші, монстранції, тацки, лїхтарі, канделябри, лямпи і др.

Удержує всякі різьби: кивоти, тетреподи, процесийні образи, крести, статуї.

Замовила певних різьбярів для виготовленя **божих гробів** і **іконостасів** і поручає малярів для виконаня образів.

Приймає чаші до позолоченя і фелони до направи.

Просимо Всеч. Отців, що хотять такі річи куповати, щоби **поспішили зараз з замовленями,** бо в послїдних днях перед сьвятами могло би стати ся, що для натовпу гостий не стало би нам деяких лучших утварий або робота не вийшла би як слїд викінчена. А ми бажали би послужити нашим церквам найлучше!

Наші склади: у Львові, ул. Руска ч. 20

в Стайїспакові, ул. Смольки ч. 1.

З друкарні Ставропигійского Інститута
під зарядом М. Рефця.